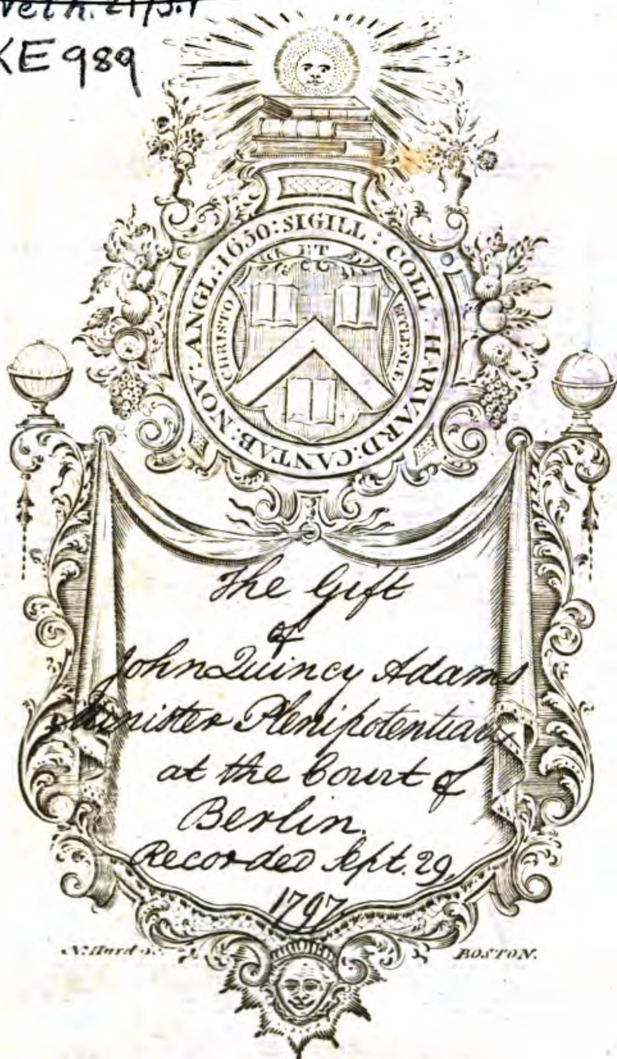

HW 2AAW I

SIGILL : COLL : HARVARD : CANTAB : NOV : ANGL : 1650
CHRISTO ET ECCLESIAE
The Gift of John Quincy Adams Minister Plenipotentiary at the Court of Berlin. Recorded Sept. 29. 1797
N. Hurd sc.
BOSTON.

4029

VADERLANDSCHE
HISTORIE.
AGTSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

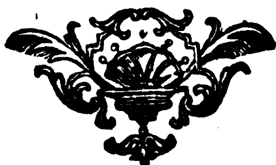
VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenkstukken samengesteld.

Met Konstplaaten opgehelderd.

AGTSTE DEEL,

Beginnende, met de aanstellinge van Prinse MAURITS, tot Hoofd des Raads van Staate, in 't jaar 1584; *en eindigende, met de overdragt der Nederlanden aan IZABELLA KLARA EUGENIA, Dogter van Spanje, in 't jaar* 1598.

Te AMSTERDAM,
By *ISAAK TIRION.*
Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland.
MDCCLIII.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENENTWINTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *De vereenigde Staaten stellen eenen Raad van Staate, en Graaf* MAURITS VAN NASSAU *tot hoofd van denzelven aan.* II. *Berigtschrift voor hem en den Raad. Kollegie van Gekommitteerde Raaden opgeregt. Joos de Zoete, Heer van Villers, wordt Stadhouder van Utrecht.* III. *Staat der Nederlanden. Antwerpen benaauwd, door Parma. Hy wint Dendermonde, Vilvoorden en andere Plaatsen.* IV. *Imbize onthalsd. Gend geeft zig over aan Parma. Aanslag op Kampen en Nieuwmegen. Hohenlo wordt algemeen Veldoverste. Bergen op Zoom verzekerd. Muitery te Oostende.* V. *'t Beleg van Antwerpen wordt voortgezet. Teligni gevangen.* VI. *Keulsche Oorlog. Moeite met eenige Predikanten.* VII. *Handeling over de opdragt der Landen aan Frankryk.* VIII. *De handeling met Engeland wordt ook hervat. Geheime raadpleegingen over den handel met Frankryk. Vertoog van Graave Maurits.* IX. *Wydluftig Vertoog van Gouda, tegen den Franschen handel. De meerderheid besluit tot de opdragt aan Frankryk. De Advokaat Buis legt*

zyn ampt neder. X. *Handeling met den Engelschen Gezant Davidson.* XI. *Gezantschap naar Frankryk. Voorwaarden van de inhuldiging des Konings.* XII. *Brussel geeft zig aan Parma over. De Koning van Frankryk weigert de Nederlanden te aanvaarden.* XIII. *Aanslag der Staatschen op 's Hertogenbosch. Krygsbedryven in Friesland. Hooge School, te Franiker, opgeregt.* XIV. *Twist met den Graave van Oostfriesland. Inval in de Veluwe. Zutfen en Nieuwmegen tot de Spaansche zyde overgebragt.* XV. *Kampen en Arnhem verzekerd. Doesburg wordt Spaansch. Verscheiden' Huizen verlooren. Nuis gewonnen. Maarten Schenk kiest de Staatsche zyde. Gevegt by Amerongen. Villers gevangen.* XVI. *Graaf Willems aanslag op Groningen.* XVII. *Parmas Schipbrug op de Schelde vernield. Mechelen veroverd door Parma. Antwerpen geeft zig aan hem over. Misnoegen op Aldegonde.* XVIII. *Treslong van zyne ampten verlaaten en vastgezet. Geslaakt. Zuiver verklaard.* XIX. *Bezending der Hanze-Steden.* XX. *Nieuwe handeling met de Koninginne van Engeland. Zy wyst de Opper-heerschappy der Nederlanden van de hand. Men sluit een Verdrag met haar, over 't verleenen van bepaalden bystand.* XXI. *Nieuwenaar wordt Stadhouder van Utrecht. Bemagtigt twee schansen. De Spaanschen vallen in de Bommelerwaard.* XXII. *De Graaf van Leicester wordt Overste der Engelsche hulpbenden. Oogmerk van hem en van de Koninginne. Zyn geheim Berigtschrift.* XXIII. *Graaf Maurits wordt Stadhouder, Kapitein Generaal en Admiraal van Holland en Zeeland. Ontwerp van zyn Berigtschrift.* XXIV. *Aanmer-*

merkingen over zyne aanſtelling. Misnoegen van Leiceſter. XXV. *Wankele ſtaat der Regeeringe. Leiceſter wordt Opper-Landvoogd. Groot gezag hem in handen geſteld.* XXVI. *De Koningin houdt zig, hierover, te onvrede.* XXVII. *Joan van Oldenbarneveld wordt Advokaat van Holland.* XXVIII. *Taſſis valt in Friesland. Oproerige ſchriften.* XXIX. *Wederzydſche Krygsbedryven. Parma wint Graave. De Heer van Hemert onthalsd.* XXX. *Leiceſter geeft den Krygsbevelhebberen ongenoegen. Venlo verlooren.* XXXI. *Parma verovert Nuis, ſtormenderhand. Maurits wint Axel. Rynberk belegerd.* XXXII. *Leiceſter wint Doesburg en de Schanſen over Zutfen. Schenks aanſlag op Nieuwmegen. Dood van de gewezen' Landvoogdeſſe en van den Kardinaal van Granvelle.*

1584. I. Voorzorg der Staaten van Holland, na de dood des Prinſen van Oranje.

DE Staaten van Holland, te Delft vergaderd zynde, hadden de tyding van 's Prinſen dood gekreegen, een oogenblik na datze voorgevallen was, en gedroegen zig bedaarder en kloekmoediger, dan men, by zulk eene onverwagte en gewigtige verandering, zou hebben konnen hoopen. Zy kwamen, terſtond, op 't Stadhuis byeen, en vaardigden, nog dien zelfden dag, aan den Graave van Hohenlo, aan Graave Willem Lodewyk van Naſſau, en aan de Bevelhebbers van Ooſtende, Sluis, ter Neuze, Bergen op Zoom en andere Grensplaatſen, brieven en gemagtigden af, met ernſtige vermaaningen, om 't Krygsvolk en de Veſtingen in der Staaten eed en gehoorzaamheid te bewaaren,

1584. ren, onder belofte van spoedige betaaling der agterstallen (*a*). Des anderendaags, schikte men ook brieven naar Antwerpen, dat nu, door Parma, begon benaauwd te worden; strekkende, om deeze Stad aan te moedigen, tot het handhaaven der onderlinge Vereeniging. Ook gaven de Staaten, kort hierna, verlof, om eenige schepen met Rogge derwaards te zenden (*b*). De Edelen en Steden werden, in grooten getale, te Delft beschreeven, om orde te stellen op 's Lands Regeeringe, en zy verscheenen allen, ten deezen einde, gelast: terwyl de Raad nevens zyne Doorlugtigheid verzogt en gemagtigd werdt, om, by voorraad, in dienst te blyven: ook, om de Brieven te openen, die aan zyne Doorlugtigheid komen zouden, en van 't gewigtige, daarin vervat, den Staaten, dien 't aanging, kennis te geeven (*c*). Men stelde, vooraf, vast, de raadpleegingen op 't stuk der Regeeringe geheim te houden, en de Leden verbonden elkanderen, om 't gevoelen der meerderheid op dit stuk, voor deeze reize, te laaten gelden (*d*): wordende zulks noodig geoordeeld, om dat de tegenwoordige toestand der zaaken een spoedig besluit vorderde. Op den dertienden van Hooimaand, kwamen, behalve de Edelen, ter Dagvaart, de Gemagtigden der Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amster-

(*a*) Resol. Holl. 10 *July* 1584. *bl.* 370, 371.
(*b*) Resol. Holl. 11, 13 *July* 1584. *bl.* 372, 376. BOR XIX. *Boek*, *bl.* 2 [453].
(*c*) Resol. Holl. 13 *July* 1584. *bl.* 376. BOR XIX. *Boek*, *bl.* 3 [454].
(*d*) Resol. Holl. 13, 15 *July* 1584. *bl.* 378, 404.

sterdam, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam, Schoonhoven, Briele, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik, Purmerende, Naarden, Weesp, Muiden, Heusden, Oudewater, Woerden en Geertruidenberg. Men besloot, al ras, op den voet van de Vereeniging met Zeeland van den jaare 1576, een ontwerp op de Regeering te maaken tusschen Holland, Zeeland en Utrecht te samen, en tradt dus in onderhandeling met deeze twee gewesten (*e*). Daarna vondt men geraaden, met de overige vereenigde Gewesten, op dit stuk te handelen (*f*): en men kwam, eerlang, op den agttienden van Oogstmaand, overeen, om eenen Raad van Staate op te regten, aan welken, by voorraad, voor den tyd van drie maanden, de Regeering staan zou van Braband en Vlaanderen, zo ver deeze Landschappen nog by de Vereeniging gebleeven waren, en van Holland, Zeeland, Utrecht, Mechelen en Friesland (*g*). Graaf Maurits van Nassau, tweede Zoon van den overleeden Prinse, werdt verzogt, zig te laaten gebruiken tot Hoofd van deezen Raad, welken last hy, na drie dagen beraads, aannam (*h*). 1584.

De Vereenigde Gewesten stellen eenen Raad van Staate aan, en Graaf Maurits tot hoofd van denzelven.

Maurits bereikte, ten deezen tyde, omtrent zeventien jaaren, zynde hy, op den dertienden van Slagtmaand des jaars 1567, te Dillenburg, in 't Graafschap Nassau, geboo-

Ouderdom en opvoeding van Graave Maurits.

(*e*) *Zie* Resol. Holl. 17 *Jan.* 1585. *bl.* 40.
(*f*) Resol. Holl. 17, 22, 23, 24 *July*, 14, 29 *Aug.* 1584. *bl.* 404, 411, 427, 428, 431, 479, 521.
(*g*) Resol. Holl. 30 *Aug.* 1584. *bl.* 523.
(*h*) Resol. Holl. 29 *Aug.* 1585. *bl.* 521.

1584. booren. Toen Anjou, in 't jaar 1582, in de Nederlanden was, ſcheen men voor te hebben, den jongen Graaf naar Frankryk te betrekken: waarop de Staaten van Holland beſlooten, hem, op 's Lands koſten, die jaarlyks twaalfduizend ponden beloopen zouden, op de Hoogeſchoole te Leiden te zenden; alwaar hy, tot deezen tyd toe, gebleeven was. Holland betaalde zevenduizend ponden tot deeze koſten, laatende de overigen vyfduizend voor rekening van Zeeland en Utrecht (*i*). Die van Holland droegen zo veel zorg voor den jongen Graave, dat zy, in Oogſtmaand des jaars 1583, toen Parma zig ter zee begon toe te ruſten, zynen Hofmeeſter uitdruklyken laſt gaven van hem niet aan ſtrand, te Katwyk of daaromtrent, te laaten komen, opdat hy geen gevaar liep van door den vyand geligt te worden (*k*).

II. Inhoud van het Berigtſchrift voor Graave Maurits en den Raad van Staate.

't Berigtſchrift voor Graave Maurits en den Raade van Staate, welk, door de Vereenigde Staaten boven genoemd, vaſtgeſteld was, kwam, in de merkwaardigſte punten, hierop uit: „ De Raad zou uit agttien Le„ den beſtaan, drie van Brabant, twee van „ Vlaanderen, vier van Holland, drie van „ Zeeland, twee van Utrecht, één van Me„ chelen en drie van Friesland. Uit deeze „ Leden zou een Theſaurier, en, maande„ lyks, een Preſident gekooren worden. Zy„ ne Genade, Graaf Maurits, en de Raaden „ zouden de eendragt tuſſchen de geweſten „ be-

(*i*) Reſol. Holl. 22 *Juny*, 18 *July*, 29 *Nov*. 1582. *bl*. 309, 354, 564.
(*k*) Reſol. Holl. 11 *Aug*. 1583. *bl*. 294.

„ bewaaren, de Privilegien handhaaven, de 1584.
„ ingewilligde lasten doen ontvangen, en de
„ penningen, ten gemeenen oorbaar, be-
„ keeren, zonder dat de Staaten hierin iets
„ te zeggen zouden hebben. 't Werven en
„ afdanken van Krygsvolk en 't begeeven
„ der Krygsampten zou ook staan aan zyne
„ Genade en den Raad. Zelfs werdt het op-
„ peropzigt over den kryg te water in hun-
„ ne handen gesteld, met magt om Kollegien
„ ter Admiraliteit op te regten, en zeeover-
„ sten te kiezen. Zo 'er van de penningen,
„ geschikt tot den oorlog te water, iet o-
„ verschoot, zou de Raad het doen bestee-
„ den tot den oorlog te lande. Schoot 'er,
„ daarentegen, van de penningen tot den
„ kryg te lande verordend iet over, men zou
„ het tot den kryg ter zee gebruiken. De
„ Steden zouden zig, by hoogen nood, te
„ water mogen wapenen, mids daarvan,
„ terstond, kennis geevende aan den Raad,
„ voor wien zy ook begrooting van de kos-
„ ten zouden moeten open leggen. Doch de
„ regtspraak over veroverde persoonen,
„ schepen en goederen zou blyven aan de
„ Admiraliteit. Graaf Maurits en de Raad
„ zouden zorg draagen, dat de Krygsover-
„ sten en soldaaten den eed van getrouwheid
„ aan de verbonden' Landen deeden. Han-
„ del met Spanje, vrede of oorlog, verbon-
„ den aangaan en munten zou zyner Genade
„ en den Raade niet vrystaan, buiten bewil-
„ liging der Staaten, die, gewoonlyk, twee-
„ maal 's jaars, op beschryvinge des Raads,
„ vergaderen zouden. De geschillen tusschen

1584. „ de gewesten zouden, door onzydige Land-
„ schappen, of door derzelver Afgevaardig-
„ den, beslist worden. Graaf Maurits zou
„ zig, zonder bewilliging der Staaten, niet
„ buiten de vereenigde gewesten mogen be-
„ geeven. Hy en de Raaden hadden te zwee-
„ ren, dat zy alleen het gemeen belang der
„ bondgenooten, niet hun eigen, of dat der
„ Landschappen, waaruit zy gebooren of
„ afgezonden waren, zouden behertigen;
„ dat zy geene geschenken ontvangen zou-
„ den, noch deel neemen in verpagtingen
„ van gemeene middelen. Elk der Raaden
„ werden vyftienhonderd guldens, jaarlyks,
„ toegelegd, waarop zy ten minsten éénen
„ dienaar moesten onderhouden, zonder iets
„ daarboven, voor daggelden, vragten en
„ diergelyke reiskosten, te mogen rekenen."
De Wedde van Graave Maurits werdt, daarna, van wege die van Holland, Zeeland en Utrecht alleen, op tweeduizend ponden van veertig grooten ter maand vastgesteld (*l*). „ 't Verklaaren en veranderen van dit Be-
„ rigtschrift hielden de Staaten aan zig."
Het was, op den agttienden van Oogstmaand, getekend (*m*): en de Landschappen hadden verklaard, dat zy, door het beraamen van deezen nieuwen vorm van Regeeringe, niet begreepen wilden worden, zig, ten opzigte der gemeene bescherminge, en der middelen, tot dezelve vereischt, te willen schei-
den

(*l*) Resol. Holl. 1 *Sept.* 1584. *bl.* 542.
(*m*) *Zie* Resol. Holl. 30 *Aug.* 1584. *bl.* 526, BOR XIX. *Boek*, *bl.* 6 [457]. *en* Auth. Stukk. II. *Deel*, *bl.* 58, Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 28.

den van de andere Vereenigde Gewesten. Zeeland hadt ook, in de verheffing van Graave Maurits, bewilligd. Alleenlyk hadt Middelburg, by deeze gelegenheid, wederom goedgevonden, zulks niet te doen dan met voorbehoudenis van het regt der Stad op de Privilegien, waarin zy zig, sedert de beroerten des jaars 1566, hieldt verkort te zyn (n). 1584.

Opregting van het Kollegie der Gekommitteerde Raaden van Holland.

De Staaten van Holland vonden ook, omtrent deezen tyd, geraaden, eenen Raad van Staate voor hun gewest in 't byzonder op te regten, aan welken 't bestier des Landschaps en het uitvoeren der genomen besluiten, wanneer de Staaten niet vergaderd waren, benevens de zorg voor de krygszaaken en voor het invorderen der gemeene middelen, staan zou. Men noemde deezen Raad het *Kollegie der Gekommitteerde* of Gemagtigde *Raaden der Staaten van Holland.* Onder deezen naam, was, reeds eenige jaaren geleeden, een Kollegie in Westfriesland en 't Noorderkwartier opgeregt (o), welk nog in stand bleef: waaruit volgen moest, dat het nieuw Kollegie, ten voornaamen deele, bewind kreeg, over de zaaken van 't Zuiderkwartier. Men hadt, te vooren, meermaalen, Gemagtigden aangesteld, om eenige zaaken af te doen, wanneer de Staaten niet vergaderd zouden zyn; doch, tot hiertoe, waren deeze Gemagtigden, in 't Zuiderkwartier, nog geen vast Kollegie geworden. Nu werden, by 't scheiden der Staaten, in Herfstmaand, eenige

(n) Regist. ten Raede van Midd. *van* XVI *July* 1584. *f.* 558.
(o) Zie VI. *Deel, bl.* 450.

1584. ge Leden benoemd, om, voor het nieuw Kollegie, een Berigtſchrift te ontwerpen (*p*): welk, eerſt in Sprokkelmaand des volgenden jaars, vaſtgeſteld werdt. Het Kollegie beſtondt toen uit zeven Leden (*q*): waarby, ſedert, nog twee Leden gevoegd werden (*r*). 't Liep egter aan, tot in 't jaar 1590, eer het op den voet gebragt werdt, waarop het nog tegenwoordig beſtaat, uitgenomen dat het, daarna, nog met een tiende Lid vermeerderd is. Negen deezer Leden worden, uit de Edelen en uit ieder der agt eerſt ſtemmende Steden, aangeſteld, waarby Schiedam, Schoonhoven en Briele, beurtswyze, het tiende voegen.

Joos de Zoete, Heer van Villers, wordt Stadhouder van Utrecht. Erfraad in de Stad Utrecht opgeregt.

De Staaten van Utrecht, insgelyks bedagt, op het regelen der Regeeringe van hun Landſchap, verkooren, in Wynmaand, *Joos de Zoete*, *Heer van Villers*, tot Stadhouder over het zelve: onaangezien men, in Holland, gaarne gewild hadt, dat zy zig hiermede zo zeer niet gehaaſt hadden (*s*). In de Stad, werdt, ten zynen overſtaan, eenen Erfraad van veertien Perſoonen opgeregt, die, geduurende hun leeven of bekwaamheid, dienen zouden. Niemant vermogt een Lid te zyn van deezen Raad, dan die een gebooren burger was, of gegoed binnen het Landſchap, en ten minſten tien jaaren burger en inwooner geweeſt: of een Riddermaatig of an-

(*p*) Reſol. Holl. 8 *Sept.* 1584. *bl.* 566.
(*q*) Reſol. Holl. 23 *Juny*, 12 *Oct.* 1584. *bl.* 347, 625.
(*r*) Reſol. Holl. 19, 20, 21 *Febr.* 19 *Sept.* 1585. *bl.* 115, 125, 133, 572. 3 *Febr.* 1588. *bl.* 32.
(*s*) Reſol. Holl. 11 *Oct.* 1584. *bl.* 621.

ander aanzienlyk Persoon, gebooren en gegoed in eene der kleine Steden, of ten platten lande, mids hy vyf jaaren in de Stad gewoond hadt, of zo lang Burger geweest was (*t*). 1584.

Graaf Willem van Nassau wordt Stadhouder van Friesland, van wege de Staaten.

Ten zelfden tyde, hadden de Staaten van Friesland het Stadhouderschap van dit gewest van nieuws opgedraagen aan Graave Willem van Nassau, die, op hun verzoek, door de algemeene Staaten, in dit bewind, bevestigd werdt (*u*). Wy hebben, te vooren (*v*) gezien, dat hy zynen Lastbrief tot dit Stadhouderschap van den overleeden' Prinse gehadt hadt.

Men bewilligt tot het draagen der gemeene Lasten.

Graaf Maurits was zo dra niet aangesteld tot Hoofd des Raads van Regeeringe, of de Staaten der Landschappen kwamen overeen, om, tot de lasten des oorlogs, driehonderdduizend guldens ter maand, zo lang deeze Regeeringsvorm duuren zou, in te willigen: die over de byzondere gewesten verdeeld werden. Holland, Zeeland en Utrecht droegen 'er tweehonderdduizend guldens van. Vlaanderen verbondt zig alleen tot het betaalen der bezettinge van Gend, zo lang het belegerd bleeve, en tot het opbrengen der belastingen op de gemeene middelen; die ook in de andere gewesten zouden ingevoerd en den Raad van Regeeringe in handen gesteld worden: waarby men besloot, de gelei-

(*t*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 9 [460], 34 [498]. Gr. Utr. Plakaatb. I. *Deel*, *bl.* 156, 158.
(*u*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 40 [507].
(*v*) VII. *Deel*, *bl.* 495.

1584. leigelden te voegen, tot het onderhoud van den oorlog te water (w).

III. Staat der Nederlanden, ten deezen tyde.

Dus bereidde men zig, om den kryg met vereenigde kragten te voeren, onder 't opperbeleid van den jongen Maurits, die, zonder ervaarenis, in eenen hagchelyken tyd, aan 't bewind kwam; doch van wiens wakkerheid en moed men zig, reeds voor eenen geruimen tyd, iets goeds beloofd hadt. Holland, Zeeland en Utrecht vondt hy uit- en inwendig in tamelyke rust. In Gelderland, lagen, daarentegen, de Leden der Regeeringe geweldig overhoop, zo dat 'er de Stadhouder, Graaf van Nieuwenaar, naauwlyks herstellen aan wist: 't welk de reden schynt geweest te zyn, waarom dit gewest zig niet onder 't opperbewind van Graave Maurits en den Raad van Regeeringe begeven hadt. Ook hielden 'er de Spaanschen nog eenige Steden bezet. Overyssel werdt, van den eenen kant, door Steenwyk, van den anderen, door Zutfen, Steden, die beide in 's vyands handen gevallen waren, geweldiglyk benaauwd: hoewel Zutfen, en meer nog de schans daar tegen over op de Veluwe, van de Staatschen streng belegerd werdt. In de Groninger Ommelanden en in Drente, speelde Verdugo den meester, die, daarenboven, uit de Zevenwolden en Oostergo, deelen van Friesland, zwaare brandschattingen haalde; waarvoor Westergo, het overig deel deezes Landschaps, door de schans te Otterdum, eenigszins bevryd werdt. Maar Vlaande-

(w) Bor XIX. Boek, bl. 5 [456].

deren, daar Gend nog belegerd gehouden, 1584.
en dagelyks, door die van Brugge, tot afvallen
gepord werdt, was zo goed als verlooren,
voor de Staaten. In Brabant, welk ook reeds gedeeltelyk in 's vyands magt was,
lag Brussel genoegzaam geblokkeerd, tusschen de naaste verlooren' Steden. Mechelen
en Antwerpen waren, al sedert eenigen tyd, door de bezettingen van Lier en Leuven,
gekweld; Antwerpen, eerlang, met der daad, belegerd geworden. De overige Nederlandsche
gewesten hadden, of nooit de Staatsche zyde gehouden, of zig, al voor lang, met
den Spanjaard verzoend. Voorts rekende men, dat de vyand, behalve de bezettelingen,
drieduizend Knegten en vierentwintig Kornetten paarden hadt leggen in den Gelderschen
oord: nog, omtrent Lillo, ter wederzyde van de Schelde, vyfduizend soldaaten in alles:
rondsom Gend, drieduizend, en by Dendermonde, vyfduizend: zo dat hy, in 't geheel,
meer dan agttienduizend man in 't veld hadt. Daarentegen, hadden de algemeene Staaten
slegts drieduizend knegten en vyfentwintighonderd paarden in 't veld, die rondsom
Zutfen lagen (*x*). In deezen stand der dingen, de bescherming der Staatsche partye
te aanvaarden, tegen zulk een' loozen en bedreeven Krygsoverste als Parma, was, zeker,
meer dan mannenwerk, en scheen te zwaar een last, voor de zwakke schouderen van
Graave Maurits. De gene-

(*x*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 5 [456]. Reyd III. *Boek*, *bl.* 51. Hooft XXI. *Boek*, *bl.* 927.

1584. negenheid nogtans, die de meeste Leden van Holland, welk gewest thans het zwaarst droeg in de gemeene lasten, den overleeden Prinse hadden toegedraagen, was, agt ik, eene der voornaamste oorzaaken, waarom men hem 't opperbewind der tegenwoordige Regeeringe, die men wel voorzag, dat niet lang zou konnen duuren, durfde opdraagen.

Wylen de Prins van Oranje droeg zorg tegen 't beleg van Antwerpen.

Van 't voorgenomen beleg van Antwerpen, hadt wylen de Prins van Oranje, omtrent eene maand voor zynen dood, reeds kennis gehad; en den Burgemeester Aldegonde en den Griffier *Willem Martini*, onder dekfel van den doop zyns jongsten zoons by te woonen, naar Delft ontbooden, om hun zynen raad mede te deelen. Hy hieldt hun toen voor „ dat hy van zins was, de Stad, „ alsze belegerd zou zyn, binnen twee maan„ den, met Gods hulpe, te komen ontzetten."

Hy raadt tot het doorsteeken van den Blaauwgarendyk.

Voorts beval hy hun „ zorg te draagen, dat „ de Blaauwgarendyk, van den driesprong „ der Schelde af, tot aan 't hooge land van „ Bergen toe, zonder uitstel, geslegt werdt, „ alzo de stroom van Zierikzee en 't Haring„ vliet, regt op denzelven aanslaande, ge„ schaapen stondt, met den vloed, diepte „ genoeg voor de vloote, tot ontzet ge„ schikt, over of door den Kouwenstein„ schen dyk, tot voor de poorte van Ant„ werpen, te zullen brengen; terwyl men „ zig van de Hollandsche en Zeeuwsche Oor„ logsschepen bedienen moest, om den vyand „ van den dyk te houden, en hem, in 't „ maaken zyner schansen, te hinderen." In gevolge van deezen raad, hadt Aldegonde,

ter-

terstond na zyne te rugkomst, gedrongen, op het doorsteeken van den Blaauwgarendyk, en de toestemming der Wethouderen en Burgerhopluiden reeds weg. Doch 't Vleeschhouwers gild, uit het bederven van een plek weilands, waarop, jaarlyks, twaalfduizend Ossen vet gemaakt werden, groot nadeel te gemoet ziende, hadt 'er zig tegen gekant, met een Vertoog, waarin beweerd werdt, „ dat Parma de Schelde, gemerkt den sterken stroom, dien zy hadt, onmooglyk stoppen kon, waarom men het doorsteeken des dyks geheel noodeloos houden moest." Aldegonde bragt hiertegen in „ dat de vyand, eene brug over den stroom leggende, dien, by gewoonlyk weder, geslooten zou konnen houden: harden wind, dooijen of vriezen, daar de brug van zou konnen te lyden hebben, hadt men in zyne hand niet. Wie wist ook, of Parma geene hegte vlotten op balken zou weeten toe te stellen, die, leggende aan ankertouwen, welken men vieren of inhaalen kon, zouden ryzen en daalen met het water, zonder door wind of ysgang beschadigd te worden." De Vleeschhouwers bleeven egter onverzetlyk: en eenigen hunner wisten zelfs, eerlang, de Burgerhopluiden te doen wankelen, zodat zy zig, eindelyk, lieten verluiden, het doorsteeken des dyks, zo 't ondanks hunne vertoogen ondernomen werdt, geweldigerhand te zullen beletten. Aldegonde en de overige Wethouders beslooten toen 't stuk eenige dagen uit te stellen, en 's volks hevigheid een

1584.

Dat door het Vleeschhouwers Gilde belet wordt.

1584. een weinig te vieren. Doch op den derden van Hooimaand, kwam Parma, eene schans gelegd hebbende te Kallo, in 't Land van Waas beneden de Stad, zig legeren boven dezelve, te Kalbeek, tegen over S. Bernaards. Van hier zette hy een groot deel krygsvolks, onder Mondragon, over de Schelde, aan de Brabantsche zyde. Drie mylen beneden de Stad, te Lillo, hadden de Antwerpenaars een Blokhuis opgeworpen, tot beveiliging der Riviere. Tegen over het zelve, aan den Vlaamschen kant, hadden zy eene andere schans, *Liefkenshoek* genoemd, aangevangen; doch nog niet voltooid. Terwyl de Markgraaf van Rysburg deeze schans aantast en stormenderhand verovert, op den tienden van Hooimaand, dag van Oranjes dood, rukt Mondragon, met omtrent zevenduizend man, agter Antwerpen om, naar de schans te Lillo, daar, behalve een vendel Franschen onder Hopman Gau, een goed getal Antwerpenaars binnen lag. Wat laater, kwamen 'er nog vier vendels Schotten uit Zeeland by, onder den Kolonel Balfour. De bezetting weerde zig zo wakkerlyk, met uitvallen en anderszins, dat Mondragon, na verloop van omtrent drie weeken, 't beleg opbreeken moest, hebbende hy, aan den kant van tweeduizend man, voor de Vesting, verlooren. De huizen van Lillo en Kouwenstein en eenige andere plaatsen in deezen oord liet hy egter bezet, en onder deezen ook den Blaauwgarendyk, om welken door te steeken, men nu, te Antwerpen, te laat, verlof ge-

Aanvang der benaauwing van Antwerpen.

Liefkenshoek verlooren.

Lillo vergeefs belegerd, door Mondragon.

gegeven hadt, hebbende Parma zig, terstond na zyne aankomst hieromtrent, van de wegen derwaards meester gemaakt: waarmede de schoonste kans, om Antwerpen en gantsch Brabant te behouden, schandelyk verkeeken was (y). Heerentals ook, waaruit men, onvoorzigtelyk, de bezetting geligt hadt, om ze nader by Antwerpen te leggen, werdt, terstond daarna, ingenomen van de Koningschen (z). Parma, dus eenen aanvang gemaakt hebbende van het belemmeren der vaarte naar Antwerpen, uit de schans te Kallo en uit Liefkenshoek, toog, eerlang, voor Dendermonde, uit welke Stad, onlangs, insgelyks, een deel der bezettinge geligt was. Ook was de Overste Ryhove vertrokken naar Holland om geld, hebbende hy 't opperbevel den Heere van Mortaigne in handen gelaaten, die, geenen kans ziende, om de Plaats te houden, dezelve, by verdrag, overgaf, op den zeventienden van Oogstmaand (*a*). Twee dagen daarna, trok het Leger naar Willebroek, daar het twee Blokhuizen veroverde, en voorts alle de schansjes aan de Brusselsche vaart tot Vilvoorden toe, welke Stad, insgelyks zynde belegerd, op den zevenden van Herfstmaand, opgegeven werdt (*b*).

1584.

Heerentals bezet door de Koningschen.

Parma neemt Dendermonde in.

Ook Vilvoorden en verscheiden schansen.

IV. Imbize wordt onthalsd.

Te Gend, alwaar Imbize, in Hooimaand, na vier maanden zittens, om zynen heimelyken handel met den vyand en andere euveldaaden, openlyk, onthalsd was (*c*), zat men

(y) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 12 [466] *enz.*
(z) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 14 [469].
(*a*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 14 [469].
(*b*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 15, 27 [470, 487].
(*c*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 15 [469].

1584. men nu, na 't overgaan van Dendermonde, in groote benaauwdheid, by gebrek van toevoer, die Parma geduuriglyk in handen viel; behalve dat Brabant genoeg met zyne eigene verweering te doen, en Holland, aan het beleg der schanse op de Veluwe, voor welke geduurige schutgevaarten voorvielen, de handen ook vol werks hadt, waarom men den Gentenaaren weinig onderstands kon toeschikken (*d*). Men besloot dan, eindelyk, met Parma te handelen, en gaf hem de Stad over, op den zeventienden van Herfstmaand, op zeer glimpige voorwaarden, uitgenomen ten opzigte van den Godsdienst, alzo de ingezetenen besluiten moesten, tot het oefenen van den Roomschen, of tot het ruimen der Stede. Ook weeken, sedert, veele treflyke Onroomschen naar Holland, Zeeland en andere oorden. Het afgeworpen Slot werdt eerlang wederom herbouwd, op den ouden grond. De Heer van Champagnei, die, tot het overgaan der Stad toe, in ruime gevangenis gezeten hadt, werdt tot Overste derzelve verheeven (*e*). De Staaten van Holland, sedert, vernomen hebbende, dat de Baljuw van Sluis, een Vlaaming, hun beschuldigd hadt, als de eenige oorzaak van 't verlies van Gend, verzogten de algemeene Staaten hem, hierom, te verlaaten van zyn Ampt (*f*). Doch ik weet niet, of zulks geschied zy.

Gend gaat over aan Parma.

Aanslag op Kampen.

Kort te vooren, hadt Verdugo voorgenomen, zig van Kampen meester te maaken, door

(*d*) *Zie* Resol. Holl. 30, 31 *July*, 6 *Aug*. 1584. *bl*. 448, 451, 461.
(*e*) BOR XIX. *Boek*, *bl*. 33 [496] *enz*.
(*f*) Resol. Holl. 3 *Octob*. 1584. *bl*. 606.

door verraad, ten welken einde, hy, uit 1584.
Steenwyk, derwaards getrokken was, aan 't hoofd van agthonderd man. Doch de verraader, *Jan Henrikszoon* van Amsterdam, die aangenomen hadt, de Stad in den brand te steeken, raakte in hegtenis, en leedt de verdiende straffe (*g*). Verdugo, naar Steenwyk te rug gekeerd, zogt, op den zevenden van Wynmaand, met het opengaan der poorte, Hasselt te verrassen; en sommigen waren reeds tot binnen de hameie gekomen, toen zy gewaar werden, dat men op zyne hoede was; waarop Verdugo wederom aftrok (*h*). en op Hasselt.
Op den zestienden van Slagtmaand, poogden de Koningschen den wal van Nieuwmegen te beklimmen. Ook raakten 'er eenigen binnen. Doch de Overste-Luitenant, geholpen van de burgerye, viel 'er op aan, en versloeg zesennegentig vyandlyke knegten; maar dagt, in den yver, niet om 't vangen van eenigen, waardoor 't geheim van den toeleg, besteken, naar allen schyn, met eenigen van binnen, bedekt bleef (*i*). Nieuwmegen byna verrast.

De algemeene Staaten, bespeurende hoe veel voordeels de vyand trok uit het platte Land van Breda, de Meierye van 's Hertogenbosch, Overyssel, Drente en 't Graafschap Zutfen, hadt, omtrent deezen tyd het woonen in een goed getal van Dorpen in deeze oorden, by openbaaren Plakaate, verbooden, en daarop bevel gegeven aan 't krygsvolk, om veele Kerspelen te verwoesten. Veele Dorpen worden, op bevel der Staaten, verwoest.

Doch

(*g*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 34 [498].
(*h*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 34 [498].
(*i*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 42 [509].

1584. Doch dit bevel werdt zo ſtrengelyk uitgevoerd, dat 'er byſtere klagten over vielen; waarom het, eerlang, in Overyſſel en daaromtrent, wederom ingetrokken werdt, mids de Overyſſelaars, maandelyks, zevenduizend eenhonderd guldens opbragten. De algemeene Staaten hebben, ſedert, deezen voet gevolgd, en 't platte Land in hunne beſcherming genomen, onder zulk eene ſchatting, als, van tyd tot tyd, bedongen werdt (*k*).

De Graaf van Hohenlo wordt Generaal Veld-overſte. 't Benaauwen van Antwerpen ging den Staaten van Holland en Zeeland zo zeer ter herte, dat zy den Graaf van Hohenlo uit Gelderland ontbooden, om zig naar Zeeland te begeeven, van daar een waakend oog te houden op 't gene in Brabant voorviel, en 't ontzet van Antwerpen te bevorderen. By deeze gelegenheid, onderzogt de Graaf, die nu, met 's Prinſen dood, van zynen dienſt van Luitenant-Generaal ontſlaagen was (*l*), by die van Holland, onder wat naam hy, voortaan, over 't Krygsvolk gebieden zou, welk, gelyk hy ſchreef, tot nog toe, niet dan aan Graave Maurits en de Staaten van Holland hadt willen zweeren. Men begreep ligtelyk, dat hem, dien 't opperbewind over 't Krygsvolk der Vereenigde Geweſten in handen ſtondt geſteld te worden, ook grooter titel toekwam, dan hy tot nog toe gevoerd hadt, waarom hy, met goedvinden van Graave Maurits en den Raad der Regeeringe, uit den naam van die van Holland en Zeeland, verzogt werdt, tot het aanvaar-

den

(*k*) Reſol. Holl. 6 *Aug.* 1584. *bl.* 461. BOR XIX. *Boek*, *bl.* 35 [409].

(*l*) Reſol. Holl. 10 *Aug.* 1584. *bl.* 469.

den van den last van algemeen' Veldöverste, hem, door den gemelden Raad, op te draagen, op eene wedde van vyftienhonderd of ten hoogsten tweeduizend guldens ter maand. Het Krygsvolk zou den eed van getrouwheid aan die van de Regeeringe, dien van gehoorzaamheid aan den Graave doen (*m*). Hohenlo, zig laatende genoegen met dit antwoord, en zig zelfs, naderhand, te vrede houdende met den titel van *Overste Veldheer of Luitenant-Generaal*, onder Graave Maurits en den Raad van Staate (*n*), vertrok nu, in allerył, naar Zeeland, en van daar naar Bergen op Zoom, welke Plaats gevaar liep van aan Parma verraaden te worden, door den Overste *Beerwoud*, die, ziende dat men 't oog op hem hadt, overliep tot den vyand, waarna de Heer van Marquette Overste van Bergen op Zoom werdt, onder wiens beleid, de Staaten de Plaats merkelyk versterken deeden (*o*). Wat laater, sloeg de bezetting te Oostende aan 't muiten, en sprak van zig met Parma te verdraagen. Doch de Admiraal Treslong, reeds in Zomermaand aangesteld tot Overste der Plaatse, begaf zig derwaards, en stilde de muitelingen, met betaaling van eene maand solds. Voorts herstelde hy, na 't verwisselen der bezetting, de rust in de Stad (*p*).

1584.

Hy verzekert zig van Bergen op Zoom.

Muitery te Oostende gestild.

Maar Parma, na 't bemagtigen van gantsch Vlaanderen, alwaar nu den Staaten niets over-

V. Beleg van Antwerpen

(*m*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 39 [505].
(*n*) Resol. Holl. 29 *Nov.* 1, 10 *Dec.* 1584. *bl.* 739, 748, 778.
(*o*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 42 [509].
(*p*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 51 [522].

1584. verschoot, dan Oostende, Sluis, de schans ter Neuze en eenige anderen, besloot het

wordt voortgezet.

beleg van Antwerpen sterker voort te zetten, dan tot nog toe geschied was. Hy deedt al 't grof geschut van Gend naar 't Slot te Beveren brengen: en verzamelde, aldaar en op andere plaatsen, eenen grooten voorraad van krygs- en mondbehoeften. Tot hiertoe, hadt hy de vaart langs de Schelde, met schieten uit de schansen, zo verre niet konnen belemmeren, of daar waren, meer dan eens, groote Vlooten met graanen voor de Stad gekomen, zonder dat 'er, boven een of twee vaartuigen, in zyne handen gevallen waren. Des rees 'er 't Kooren weinig, schoon men

Getal der Ingezetenen.

rekende, dat de inwooners, begroot op vyfentagtigduizend, jaarlyks, driehonderdduizend viertels van agtendertig op 't last, en

Kooren voor dezelven vereischt.

elk honderdentien pond weegende, noodig hadden. Doch toen de Overheid daarna prys op 't Kooren stelde, en 't opleggen verboodt, lieten de Koopluiden, oordeelende, dat hun 't gevaar, dat zy liepen, niet naar behooren betaald werdt, het sterk aanbrengen agter, waardoor de Stad, eerlang, in merkelyk gebrek verviel. Ook gebeurde het, dat eenige schippers zig willens neemen lieten, en hunne laading, om geld, den vyand leverden, die, daarna, de schepen ten oorlog

Voorslag van Gianibelli, om de Stad te voorzien.

toerustte. *Fredrik Gianibelli* van Mantua, die lang te Antwerpen gewoond hadt, en schrander in uitvindingen was, sloeg een middel voor, om de Stad, voor langen tyd, van voorraad te voorzien. „ Men moest, meen„ de hy, een genootschap van eerlyke burgers

„ gers opregten, en hun zo veel gelds in 1584.
„ handen ſtellen, als van den omſlag eens
„ honderdſten pennings komen kon. Dee-
„ zen moeſten, in Holland en elders, op
„ weekelykſche levering, voor zesendertig
„ tonnen ſchats aan mondbehoeften koopen,
„ een vierde gereed, drie vierde, over twee
„ of drie maanden, te betaalen. Voorts
„ moeſt men deezen voorraad den gegoed-
„ ſten ingezetenen t'huis zenden, tegen ver-
„ ſchot op dit pand van de penningen des
„ inkoops, die zy, met de verhoopte winſt,
„ te rug te wagten hadden, wanneer het
„ Genootſchap iet verkogt, of beval te ver-
„ koopen, terwyl zy, voor hunne huisge-
„ zinnen, van genoegzaamen nooddruft ver-
„ zekerd zouden konnen zyn." Doch deeze voorſlag vondt geenen ingang by veelen, die voor beter inzagen, dat men elk geboodt, zig, voor twee jaaren, van voorraad te voorzien: waartoe nogtans de ſchamele gemeente onmagtig was. Doch veelligt beoogde men dezelve, met dit gebod, ter Stad uit te dryven. De ryken nogtans voorzagen zig ook ſchaarſelyk, vreezende, dat men hun, eerlang, het opgedaane mogt afhaalen.

Parma bereidt zig tot het ſlaan eener Schipbrugge over de Schelde.

Midlerwyl, was het Parma gelukt, wel twee-entwintig pleiten, van Dendermonde tot aan Burgt, en daar, door een gat in den dyk, over het Land, welk, door het doorſteeken van den dyk by Zaaftingen, een werk der Zeeuwen, aan de Vlaamſche zyde, ondergeloopen was, door een ander gat by Kallo, wederom in de Schelde te brengen. Van deeze pleiten wilde hy zig bedienen, tot het leg-

1584. gen eener schipbrugge tusschen twee schansen, ter wederzyde der Riviere opgeworpen, en S. Filips en S. Maria genoemd. Behalve deezen, stigtte hy nog eene andere schans, benedenwaards tegen Lillo, die den Kouwensteinschen dyk dekte, welke men, uit de Stad, vergeefs zogt te bemagtigen. Hier, viel men ook aan 't maaken eener vlottende brugge; doch zy beantwoordde het oogmerk niet, welk men 'er mede bedoeld hadt. Ondertusschen, begonden eenige welgestelde Burgers, in Wynmaand, te spreeken van met Parma te handelen, waarop groote beroerte, en een streng verbod van diergelyke taal volgde. Wat laater, schikte Parma eenen minnelyken Brief aan de Wethouders, om hen over te haalen, tot handelen. Zy beantwoordden dien, in beleefde bewoordingen, te verstaan geevende, dat zy de vyandlykheden zouden willen staaken, zo Parma zulks ook van zyne zyde deedt, en hun vryheid van geweeten gunde (q). Doch men begreep ligtelyk, dat hy zo veel niet toegeeven zou. Ook vaardigde men, eerlang, den Heer van Teligni om onderstand af, naar Zeeland; doch hy hadt het ongeluk van in Parmas handen te vallen. Te Middelburg, werdt egter, met goedvinden of op aanraaden van den Graave van Hohenlo, beslooten, 't ontzet van Antwerpen by der hand te neemen. De benaauwde Stad kreeg nog eene vloot van honderd zeilen binnen, omtrent het einde des jaars, welk, aldaar, was doorgebragt met

Hy schryft aan de Stad.

Teligni wordt gevangen.

(q) BOR XIX. Boek, bl. 35 [500] enz.

met byster onderling stribbelen van Wethouderen, Burgerhopluiden, Wykmeesteren en Overluiden der gilden, die, elk om 't zeerst, raaden en gekend zyn wilden (*r*). 1584.

Ten deezen tyde, werden de Staaten der Vereenigde Nederlanden, te over belaaden met den oorlog tegen den Spanjaard, nog aangezogt, om zig te steeken, in eenen uitheemschen kryg. *Gebhard Truchses*, *Aartsbisschop van Keulen*, verliefd geworden op *Agnes*, Dogter des Graaven *Joan George van Mansfeld*, hadt haar, in den aanvang des jaars 1583, ter vrouwe genomen, en sedert gepoogd, zyne waardigheid, onaangezien zyn Huwelyk, te behouden, en den Onroomschen Godsdienst, in zyn Aartsbisdom, in te voeren. Doch 't Kapittel kantte zig hiertegen, en wist, door Parma ondersteund, *Ernst*, Zoon des Hertogs van Beyeren, tot Aartsbisschop te doen verheffen, dien men, sedert, ook hielp aan de Bisdommen van Luik, Munster en Hildesheim. Midlerwyl, hadt Truchses de wapenen opgevat (*s*), en den Hertoge Joan Kazimir en den algemeenen Staaten om onderstand aangezogt. Ook werden hem, van wege de Staaten, eenige penningen, manschap en krygsbehoeften beloofd, zo dra Kazimir een Leger te velde gebragt zou hebben (*t*). Doch de onderneemingen van den gewezen Aartsbisschop slaagden zo kwalyk, dat hy zig genoodzaakt zag,

VI. Keulsche Oorlog.

(*r*) Resol. Holl. 15, 23 *Octob.* 1584. *bl.* 642, 643, 645, 649. Bor XIX. *Boek*, *bl.* 41 [507] *enz.* 52 [523].
(*s*) Bor XVIII. *Boek*, *bl.* 3 [360] *enz.*
(*t*) Resol. Holl. 15 *Sept.* 1583. *bl.* 365.

1581. zag, de wyk te neemen naar Holland. De Staaten namen, daarna, een gedeelte van zyn volk in dienst (*u*). Hy hieldt zyn verblyf te Delft, daar men hem, na, of veelligt al voor de dood des Prinsen van Oranje, de eer deedt van 't wagtwoord by hem te laaten haalen. Ook schynt hy 'er vrydom van eenige lasten te hebben gehad. Daarenboven, leenden de Staaten van Holland, in Hooimaand, hem geld en geloof, om eenige mondbehoeften te koopen en af te zenden naar Rynberk en Urdingen, welke Steden nog voor hem hielden (*v*). Vervolgens, liet men zig nog verder met hem in, gelyk wy, hierna, staan te melden.

Moeite met eenige Predikanten, in den Haage en te Medenblik.

De Wethouders van eenige Steden en de Staaten van Holland zelven hadden, in deezen jaare, wederom eenige moeilykheid, met sommige Predikanten. *Jan Pieterszoon*, Predikant in den Haage, hadt, eenigen tyd herwaards, met zynen amptgenoot, *Hieronimus Hortensius*, Zoon van Lambert, voorheen Rektor te Naarden, over hoop gelegen. Hortensius stelde, naar 't oordeel van Pieterszoon, de waarde der goede werken te hoog, en zou geleerd hebben, dat God eenen, die voortging in 't zondigen, het eeuwig leeven niet geeven kon, al wilde hy schoon. Elk hadt zynen aanhang, en de twist liep zo hoog, dat men 'er geen slissen aan wist, dan door het plaatsen van Pieterszoon te Kastrikom, en van Hortensius te Wassenaar, waarna

(*u*) Resol. Holl. 18 *Febr.* 1584. *bl.* 141.
(*v*) Resol. Holl. 12, 13, 17, 18 *July*, 10 *Aug.* 1584. *bl.* 375, 379, 408, 413, 469.

na men andere Leeraars, in hunne stede, beriep (w). Te Medenblik, was ook een hevige Kerktwist ontstaan. De Predikant *Juriaan Henrikszoon*, voor zwaarer onheil bedugt, hadt zyn afscheid genomen van de Gemeente. Sonoi zondt toen eenen anderen Leeraar derwaards, die te Heerentals gestaan hadt. Doch de Magistraat weigerde hem te ontvangen, en verwierf, dat der Gemeente *Petrus Hakkius* van Leiden, voor den tyd van vier maanden, geleend werdt. Een stout Prediker was deeze, hebbende hy zig niet ontzien, tegen het laatste Huwelyk van den overleeden Prinse, uit te vaaren, en deszelfs ongelukkigen dood aan te merken, als eene Hemelsche straf over de praal, vertoond ter gelegenheid van den plegtigen Doop zyns jongsten Zoons (x). Men bragt hem egter op stoel te Medenblik, tegen den zin des Kerkenraads en van Sonoi, die den Hopman der bezettinge last gaf, om Hakkius te doen weeren. De onlust, die hieruit ontstondt, werdt niet gestild, voor dat Sonoi, op bevel van Graave Maurits en den Raad van Staate, honderd knegten in Medenblik bragt, die den Leeraar aanpakten, en vertrekken deeden. De Slotvoogd, Ryswyk, en de Burgemeesters vielen toen den Staaten klagtig, over 't schenden hunner agtbaarheid. Doch de Staaten hielden, in dit geval, Sonoi de hand boven 't hoofd. Men vindt egter niet aangetekend, hoe de twist by-

1584.

(w) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 43 [510] *enz.*
(x) Resol. Holl. 24 *Sept.* 1584. *bl.* 583.

1584. Oproerig prediken van Petrus Dathenus buiten Gouda.

bygelegd werdt (y). Petrus Dathenus en nog een Leeraar, na 't overgaan van Gend, herwaards geweeken zynde, hadden zig verstout, de eerste buiten Gouda, de andere te Leiden, te prediken tegen den handel met Frankryk, en tot lof van den Prinse van Parma. De Staaten, dit vernomen hebbende, schreeven den Wethouderen der Steden ernstelyk aan, dat zy geene Predikanten, uit Gend of Brugge komende, zouden hebben te ontvangen, dan met bewilliging der Staaten. Voorts, gaven zy den Advokaat Fiskaal bevel, om Dathenus van Gouda naar den Haage te brengen. Doch deeze, hiervan, naar 't schynt, de lugt gekreegen hebbende, was geweeken naar Viane, meenende, veelligt, aldaar veilig te zullen zyn. Hy werdt 'er egter aangevat (z), en, by handtasting, ontslaagen zynde, andermaal gegreepen, te Vreeswyk aan de Vaart. Men bragt hem, eerlang, naar Utrecht, daar hy, eenigen tyd, op Haazenberg zat; doch in Wintermaand onder borgtogt geslaakt werdt. Sedert, niet beschuldigd wordende, ontsloeg het Geregt van Utrecht hem van den borgtogt: waarop, hy, deeze Landen verlaatende, met der woon vertrok naar Elbing, daar hy overleeden is (a). Men bedient zig nog van zyne beryming der Psalmen, in de Hervormde Kerken deezer Landen.

Ten

(y) Resol. Holl. 17 *Febr.* 1585. *bl.* 102. BOR XIX. *Boek*, *bl.* 46 [515] *enz.*
(z) Resol. Holl. 12, 13 *Octob.* 3 *Novemb.* 1584. *bl.* 625 638, 686.
(a) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 48 [518].

Ten deezen tyde, raakten ook eenige Priesters in hegtenis, om het prediken en oefenen van den Roomschen Godsdienst. Onder anderen werdt, te Haarlem, gevat Meester *Henrik Talesius*, en, op uitdruklyken last der Staaten, gebragt op de Voorpoorte van den Hove in den Haage. De Wethouders van Haarlem, dugtende, dat dit vervoeren strekken mogt tot krenking van de Privilegien der Stede, begeerden, dat de gevangen te rug gezonden werdt, om voor Schepenen gevonnist te worden. Doch de Staaten begreepen, dat die Privilegien alleenlyk zagen op geschillen, welken de burgers onderling hadden, niet op zaaken, die, gelyk deeze, den gemeenen Landstand betroffen. Talesius werdt egter geslaakt, na eenige maanden zittens; doch kreeg bevel, om zig buiten Haarlem te houden, en de Plakaaten, op 't stuk van den Godsdienst gemaakt, naar te komen. Ook moest hy de kosten der gevangenisse voldoen. Zyn Vonnis was door de Gekommitteerde Raaden geveld (*b*). Doch daarna werdt hy, mids den eed van getrouwheid en gehoorzaamheid doende, wederom in Haarlem toegelaaten (*c*).

1584. Henrik Talesius, Priester te Haarlem, gevat.

VII. Handel over de opdragt der Landen aan Frankryk.

Midlerwyl, hadt het verlies van het grootste deel van Vlaanderen, en het gevaar van Brabant, waaraan dat van Holland en Zeeland verknogt was, de algemeene Staaten doen haaken, naar een voordeelig einde der begonnen' onderhandeling met Frankryk, van

(*b*) Resol. Holl. 27 *July*, 7, 14 *Decemb.* 1584. *bl.* 446, 772, 784.
(*c*) Resol. Holl. van 24 *Juny* tot 1 *July* 1586. *bl.* 256.

1584. van welke ons nu de uitkomst te verhaalen staat.

Kort na het overlyden des Hertogs van Anjou, hadden de algemeene Staaten de Heeren *la Mouilliere* en *Asseliers* naar Frankryk gezonden, om Koning Henrik de heerschappy der Landen aan te bieden, op dezelfde voorwaarden, als waarin de Hertog, zyn Broeder, bewilligd hadt. Na 's Prinsen dood, voegde men hierby een nieuw verzoek, dat het, naamlyk, zyner Majesteit gelieven mogt, eenen agtbaaren Overste herwaards te zenden, om 's Prinsen plaats te bekleeden. 't Scheen, in 't eerst, dat de Gezanten, zonder gehoor te hebben konnen verwerven, afgeweezen zouden geworden zyn. Doch 's Prinsen dood maakte eenige verandering. Men begon zig nu, ten Hove, te verbeelden, dat Holland en Zeeland, ligtelyk, besluiten zouden, zig, zo wel als de andere gewesten, aan den Koning te onderwerpen. De gezanten dan, ter gehoor geleid by de Koninginne Moeder, werden minzaam bejegend, en kreegen voor bescheid, dat de Koning zyne meening, door zynen Gezant, Pruneaux, den Staaten zou bekend maaken. Zy verzogten, om eenen spoedigen onderstand van zes- of zevenduizend man, tot ontzet van Antwerpen, en van Gend, welk toen nog niet over was; welke troepen te Oostende en te Sluis konden aankomen, en deeze Steden, tot verzekering zyner Majesteit, inhouden. Doch de Koninginne Moeder verklaarde hun, dat de Koning vastgesteld hadt, zig niet in de Nederlandsche zaaken te steeken, voor dat Pru-

Beiegening der Nederlandsche Gezanten door de Koninginne Moeder.

Pruneaux zou te rug gekeerd zyn. Voorts 1584.
toonde zy zig verwonderd, dat men van Oostende en Sluis gewaagd hadt, daar zy in 't zeker berigt zeide te zyn, dat men deeze zelfde Steden en nog eenige anderen der Koninginne van Engeland aangebooden hadt; 't welk de gezanten verklaarden niet te konnen gelooven. Sedert, vernamen zy, dat de Koning de Nederlanden, zonder Holland en Zeeland, niet zou willen aanvaarden, en dat Oostende en Sluis, in zyn oog, veel te klein een onderpand waren, om, op het zelve, de bescherming der Landen te onderneemen. In Oogstmaand, keerden zy wederom herwaards, en deeden, te Delft, verslag hunner verrigtingen. Pruneaux, die met hen gereisd was, verscheen, den twee-entwintigsten, in der Staaten Vergadering, en verklaarde, kortelyk, gekomen te zyn, om te verstaan, op welke voorwaarden, men zig werpen wilde in de armen zyner Majesteit, en welk een' invloed de verandering, onlangs gebeurd, op dezelven gehad mogt hebben. Voorts hadt hy te verstaan gegeven, dat hy van byzonderen last aan die van Holland en Zeeland voorzien was.

Zy keeren te rug. Pruneaux komt uit Frankryk herwaards. Zyn voorstel.

Het voorstel van Pruneaux, des anderendaags, by de algemeene Staaten overwoogen zynde, verklaarden die van Brabant zig gezind, om den Koning, mids hy hun vryheid van Godsdienst en behoudenis der voorregten toestondt, en hielp, naar vereisch des tegenwoordigen noods, al het gezag der voorige Hertogen op te draagen. De Gelderschen verzogten eerst verslag te mogen

Bedenkingen der algemeene Staaten op het zelve.

1584. gen doen. De Vlaamingen stemden met Brabant. Holland en Zeeland konden zig niet uiten, voor zy den Heer van Pruneaux, die byzonderen last aan hun hadt, in 't byzonder, gehoord hadden. De Utrechtschen bragten by, dat zy nooit gelast geweest waren, om met den Hertoge van Anjou, of met den Koning, zynen Broeder, te handelen, en derhalve noodwendig verslag moesten doen. De Mechelschen vielen Brabant en Vlaanderen toe. De Friezen zeiden, dat het hun, die verre agter af gelegen waren, niet voegen zou, zig te verklaaren, voor dat de voorleggende Landschappen zig geuit hadden. De Overysselschen spraken met die van Utrecht uit eenen mond.

Pruneaux handelt met Holland en Zeeland afzonderlyk.

Pruneaux, daarna, aan die van Holland en Zeeland, elk een' geloofsbrief behandigd hebbende, deedt een Vertoog in de Vergadering van Holland, uitkomende, in kragt, op het gene hy den algemeenen Staaten hadt voorgehouden. Hy voegde 'er alleenlyk by, dat hy geloofde, dat de Koning, ook met Holland en Zeeland, over 't groote punt, zou willen handelen, en deeze gewesten aanvaarden, op gelyken voet als de overigen, in de hoedanigheid van Oppervorst, niet van Beschermheer (*d*). Dus kwam het dan, in Holland en Zeeland, aan, op het aan- of afstemmen van een punt, dat, naar het oordeel van het Lid der Edelen, zyns gelyken niet gehad hadt in gewigt, sedert den

Emstige raadpleegingen op zynen voorslag.

(*d*) Resol. Holl. 23, 28 *Aug.* 5, 7 *Sept.* 1584. *bl.* 507, 508, 518, 558, 562.

den aanvang des oorlogs. Men besloot, hierom, allen die van edelen geslagte waren, zelfs de jonger zoonen op dit punt te beschryven, tegen den tweeden van Wynmaand (e): wanneer ook de Gemagtigden van alle de Steden het besluit hunner Vroedschappen zouden hebben in te brengen. Zelfs verzogt men, tegen dien tyd, het gevoelen van den Hoogen Raade, van den Hove van Holland en van de Graaflykheids Rekenkamer, op dat men, in eene zaak van zo veel aangelegenheid, niet dan na ryp overleg, zou besluiten. 1584.

Intusschen, trok Pruneaux, van gewest tot gewest, ja van Stad tot Stad, om de Regenten over te haalen, tot een besluit, overeenkomstig met het gene hy voorgaf te zyn de begeerte zyns Meesters (f), wiens zugt tot de Nederlanden hy verhief, met keur van woorden; schoon veelen oordeelden, dat de Koning, zelfs ten deezen tyde, weinig trek hadt tot de heerschappy, die hy scheen te zoeken; en dat hy, met dit gezantschap, niets anders bedoelde, dan te verhinderen, dat men zig verdroeg met Engeland.

Pruneaux reist door 't Land, om de Leden tot het inroepen des Konings over te haalen.

VIII. De onderhandeling met Engeland wordt hervat.

Zeker, de onderhandeling met dit Ryk was, op het voorbeeld van wylen den Prinse, die altoos met Engeland en Frankryk te gelyk plagt te handelen, reeds voor eenigen tyd, door die van Brabant, en terstond na de aankomst van Pruneaux, door de algemeene Staaten, en door die van Holland in 't

(e) Resol. Holl. 26 *Sept.* 1584. *bl.* 589.
(f) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 10 [462] *enz.*

1584. 't byzonder hervat: waartoe de Advokaat Buis, die zig, sedert, meen ik, in persoon, naar Engeland begaf (g), sterk hadt geraaden. Die van Brabant, zittende met het vuur voor de scheenen, hadden alleenlyk geldligting en werving, en begunstiging des Franschen handels verzogt: waarop de Koningin te verstaan gegeven hadt, dat men haar geene nieuwe kosten behoorde te vergen, zonder haar eenige Plaatsen, ter haarer verzekering, aan te bieden. De Hervormde Gemeenten te Londen, Walsche en Duitsche, hadden nogtans negenduizendvyfhonderd guldens geschooten, waarvoor vyftienhonderd knegten, onder den Kolonel Morgan, geworven waren (h). De algemeene Staaten vaardigden *Joachim Ortel*, voorheen Agent der Staaten van Holland in Engeland, af, met eenen lastbrief, op hem en op *Jakob de Gryze*, weleer Hoogbaljuw van Brugge, en nu, van wege die van Brabant, naar Engeland geschikt. Volgens twee byzondere Berigtschriften, den vierentwintigsten van Oogstmaand gedagtekend, moesten zy der Koninginne „ de tegenwoordige gelegenheid „ des Lands en der onderhandeling met „ Frankryk openen, en haar verzoeken, om „ onverwylden en kragtdaadigen onderstand „ van zesduizend knegten en drieduizend „ ruiters, nevens driehonderdduizend ponden buskruids, mids de algemeene Staaten, of eenige byzondere Steden, ter haa„rer

Voorstel der algemeene Staaten,

(g) Resol. Holl. 6 *Aug.* 1584. *bl.* 461.
(h) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 15 [470].

„ rer keure, haar schuldbrieven leverden, „ voor het beloop haarer verschooten' penningen; en men zig, daarenboven, verbondt, geen Verdrag met Spanje of eenige andere Mogendheid te zullen aangaan, „ dan met haare bewilliging." Hierbenevens hadt Ortel byzonderen last van de Staaten van Holland, om te beproeven, wat de Koningin voor hun, en voor die van Zeeland, Friesland en Utrecht, zou willen doen, en op welke voorwaarden.

1584.

en der Staaten van Holland.

De Koningin gaf Ortel, die haar den last van die van Holland, buiten bywezen van iemant, dan den Geheimschryver Walsingham, opende, voor bescheid „ dat zy gezind was, een magtig Leger, onder eenen „ treflyken Overste, herwaards te zenden, „ en te toonen, dat zy het belang van Holland en van de drie andere gewesten, boven dat der overige Nederlanden, behertigen wilde, indien men haar eenige vaste Plaatsen, tot haare verzekering, wilde „ afstaan." Het antwoord, dat de Gryze en Ortel te samen, als Gemagtigden der algemeene Staaten, ontvingen, kwam hierop uit: „ dat de Koningin geenszins verstaan „ kon, tot het afzenden van zo veel manschap, tegen den winter, op zulke geringe verzekeringen, als de schuldbrieven „ der Staaten waren, van welken zy 'er nog „ veelen in handen hadt, die niet werden „ afgelost. Dat zy egter volharden wilde, „ in haare genegenheid tot de Landen, en „ ten bewyze van dezelve, gezanten zenden „ naar Boulogne, om te beproeven, wat men

Antwoord der Koninginne aan die van Holland,

en aan de algemeene Staaten.

 „ met

1584. „ met Frankryk zou konnen sluiten; konnende de Staaten, insgelyks, gemagtigden derwaards schikken, met volkomen last, om, met haar, zo 't met Frankryk niet gelukken wilde, te verdraagen." De algemeene Staaten, en die van Holland in 't byzonder, berigt gekreegen hebbende van het antwoord der Koninginne, bespeurden de laatsten, dat men, hoe noode ook, komen zou moeten tot het overleveren eeniger vaste Plaatsen, zo men zig van Engelsche hulpe verzekeren zou willen. Men was egter nog geheel ongereed hiertoe *(i)*, en vergenoegde zig, met de Koningin beleefdelyk te bedanken voor haare aanbieding, zonder, voor eerst, iet te reppen van de voorwaarde, op welke zy gedaan was *(k)*.

Men dringt de algemeene Staaten, en vooral die van Holland, tot het voortzetten des Franschen handels.

Ondertusschen, hadden die van Gend, welke Stad zig toen nog niet verdraagen hadt met Parma, voor het einde van Oogstmaand, by de algemeene Staaten, en die van Brussel, wat laater, by de Staaten van Holland, sterk gedrongen op het voortzetten des Franschen handels. Mechelen en die van Brabant hielden 'er, insgelyks, op aan. De Heeren van den Hoogen Raade, van het Hof en van de Graaflykheids Rekenkamer bragten hun gevoelen in, op den zesden van Herfstmaand *(l)*, hierop uitkomende, dat zy nergens wissen onderstand zagen te bekomen, dan van Frankryk. De Staaten van Zeeland schreeven

ven

(i) THUANUS *Libr.* LXXX. *p.* 714. A.
(k) Resol. Holl. 28 *Sept.* 7 *Octob.* 1584. *bl.* 597, 615. BOR. XIX. *Boek*, *bl.* 23 [482] *enz.*
(l) Resol. Holl. 11 *Sept.* 1584. *bl.* 569.

ven, den vyftienden, dat zy reeds diergelyk een besluit genomen hadden (m). De redenen, met welken men die van Holland, tot dezelfde gedagten, en tot kort beraad zogt te beweegen, kwamen, voornaamlyk, hierop uit: „ Dat Frankryk niet tot handelen „ over te haalen zou zyn, immers veel „ zwaarer voorwaarden vorderen, wanneer „ gantsch Brabant en Vlaanderen, waar„ voor met reden te dugten was, in 's vyands „ magt gevallen zouden wezen. Dat men „ den Spanjaard, na 't afloopen der twee ge„ noemde gewesten, in Gelderland en U„ trecht te wagten hadt. Dat de dood des „ Prinsen van Oranje Holland beroofd hadt „ van een Hoofd, welk men volstrektelyk „ behoefde, om de gewesten vereenigd en „ 't Krygsvolk tot 's Lands dienst genegen „ te houden. Dat zulk een Hoofd uit Duitsch„ land niet te bekomen was. Dat Engeland „ zig ook te koel hieldt, en geschaapen stondt, „ by een onverwagt overlyden der Konin„ ginne, in bystere verwarringen te storten. „ Dat, uit den voorslag van Elizabet, om „ de zaak der Nederlanden, in maatschappy „ met Frankryk, te aanvaarden, ook dui„ delyk te bespeuren was, dat zy haare ei„ gen' kragten mistrouwde. Dat men hierom „ gedrongen werdt, zyne toevlugt tot Frank„ ryk te neemen, en den raad te volgen, „ door den Prinse, hoogloffelyker gedagte„ nisse, zo dikwils gegeven. Frankryk lag „ gereed, om den vyand den toevoer af te „ sny-

1584.

Redenen, welken men hiertoe gebruikte.

(m) Resol. Holl. 17 Sept. 1584. bl. 576.

1584. „ ſnyden, en om den kryg naar den Wal-
„ ſchen bodem te trekken, ten minſten dien
„ te houden van de Hollandſche grenzen.
„ De agtbaarheid des Konings van Frank-
„ ryk zou de Zondſche tollen konnen doen
„ afſchaffen. De Godsdienſt, dien hy toeliet
„ in zyn Ryk, zou hier niet van hem te ly-
„ den hebben: veeleer zou hy, mistrouwen-
„ de de Roomſchen, als gezind tot den Span-
„ jaard, de Onroomſchen tot Ampten en
„ Magiſtraatſchappen vorderen. Dat hy de
„ Steden den Spanjaard zou leveren, of de
„ Nederlanden, met hem, verwiſſelen, te-
„ gen Milaan en Napels, of een van beide,
„ was geenszins te wagten. Hadt hy 't eerſte
„ in den zin gehad; nooit zou hy geweigerd
„ hebben, Ooſtende en Sluis te bezetten.
„ Ook waren hem de Nederlanden veel ge-
„ legener dan eenige Staat in Italie. Som-
„ migen vreesden voor krenking van 's Lands
„ vryheden: doch hiertoe zou, zo hy 't al
„ voorhadt, Krygsvolk vereiſcht worden;
„ welk hy, onmogelyk, in alle Steden,
„ zou konnen leggen. In allen geval, zou
„ men nooit zo veel dwang van hem te wag-
„ ten hebben, dan ons, door den Spanjaard,
„ gedreigd werdt. Ook wagtte de Kroon,
„ na zyn overlyden, op den Koning van Na-
„ varre, die den Hervormden Godsdienſt
„ beleedt. Eindelyk, de hooge nood drong
„ tot handelen met Frankryk, wilde men
„ Brabant en Vlaanderen behouden. De dank-
„ baarheid jegens den Prinſe, hoogloffely-
„ ker gedagteniſſe, zou elk zekerlyk bewee-
„ gen, om Graaf Maurits tot Opperheer te
„ ver-

„ verheffen, ware hy magtig de Landen te beschermen; doch de Vader zelf hadt ons naar Frankryk geweezen, daar men middel te over hadt, om de kinderen, met eenigen staat, te vereeren: en mogt hy opzien, hy zou Holland, Zeeland en Utrecht den zelfden raad geeven, naardien de Koning de andere Nederlanden, zonder deezen, niet aanvaarden wilde (*n*)." 1584.

Geheime raadpleegingen, over 't werk van Frankryk.

Alle deeze redenen en meer diergelyken, vervat in verscheiden' Vertoogen, werden, in de Vroedschappen der Hollandsche Steden, rypelyk, overwoogen: ook ter Dagvaart, alwaar de Leden elkanderen, by eede, verbonden hadden, om de raadpleegingen op dit stuk geheim te houden (*o*). Midlerwyl, ontbrak het in Holland niet aan zulken, die in den handel met Frankryk merkelyke zwaarigheden zagen. De Advokaat Buis was 'er één van. Ook leverde Graaf Maurits, den vierentwintigsten van Herfstmaand, een Vertoog ter Hollandsche Staatsvergaderinge over (*p*), waarin hy, zonder den Franschen handel af te keuren, nogtans te bedenken gaf „ dat men dien niet te haastig behoorde „ door te dryven." Voorts herinnerde hy den Staaten van Holland „ hoe ver zy, met „ wylen zyne Doorlugtigheid, gevorderd „ waren, over de opdragt der Graaflykheid, „ verzoekende, dat zy, hierop, in 't handelen „ met Frankryk, geliefden bedagt te zyn, „ op dat hy en zyn Huis, daarby, niet vergeten

Vertoog van Graave Maurits, ter Vergadering van Holland.

(*n*) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 16 [470] *enz.*
(*o*) Resol. Holl. 28 *Aug.* 24 *Sept.* 1584. *bl.* 518, 584.
(*p*) Resol. Holl. 26 *Sept.* 1584. *bl.* 588.

1584. „ geten werden; maar veeleer in staat gesteld, om zig eenigszins te redden uit de „ zwaare schulden, met welken zyn Vader „ den boedel hadt belast gelaaten." Hy besloot „ met eene beleefde aanbieding van „ zynen dienst, in alles, waartoe men hem, „ die zig nog te jong en te onervaaren kende, „ om de vereischte hulp by te brengen, ten „ minsten eenigermaate, bekwaam mogt oordeelen: alzo hy vastelyk gezind was, alle „ zyne handelingen aan te leggen, tot welvaart van den Lande (q)."

Onderzoek naar het oogmerk van het zelve.

't Is niet geheel zeker, of Maurits, met dit Vertoog, beoogd hebbe, de Staaten te vermaanen, om, by den handel met Frankryk, alleenlyk eenige voordeelen, in geld of goederen, voor zyn huis te bedingen; dan of hy verder hebbe gezien, en begeerd, dat zy het Graafschap van Holland niet aan Frankryk zouden afstaan, maar voor hem behouden. Voor deeze laatste gedagten is eenige schyn, als men aanmerkt, dat het Vertoog zo omstandiglyk ontvouwt, hoe ver men, met het opdraagen der Graaflykheid van Holland aan den overleeden Prinse, gevorderd ware. Op het Graafschap van Zeeland, kon nu geen bedenken vallen by Graave Maurits, alzo de Staaten van dit gewest, die den vyand ook na aan hunne grenzen begonden te krygen, zig zo rondelyk voor den handel met Frankryk verklaard hadden.

IX. Wydluftig Ver-

Ook drongen de Zeeuwsche gemagtigden, sedert, zo sterk als die van Brabant, op het be-

(q) *Zie dit* Vertoog *by* BOR XIX. *Boek*, *bl.* 27 [488].

besluit tot dien handel, in de Staaten van Holland (r). Doch dit besluit wilde, by alle de Leden, niet vlooten. Amsterdam en Monnikendam verklaarden 'er zig tegen. Doch op verre na zo ernstig niet, als die van Gouda, welken een wydluftig Vertoog ter Dagvaart inleverden, waarvan het merg hierop uitkwam. Vooraf verklaard hebbende, dat zy beslooten hadden, nimmer in den handel met Frankryk, te bewilligen, gavenze, voor redenen van dit hun besluit. „ dat zy, „ die deezen handel dreeven, 's Lands nood „ te zwaar scheenen te weegen: en het mid„ del te ligt, welk men gebruiken wilde, „ om uit dien nood verlost te worden. Drie „ wegen waren 'er maar, om aan een einde „ van den oorlog te geraaken: Verdrag met „ Spanje, bescherming met eigen' magt, of „ aanzoek van uitheemschen bystand. De „ eerste weg moest, dit erkendenze, vol„ strektelyk gemyd worden. De tweede was „ vol zwaarigheden; maar behoorde nog„ tans gekooren te worden, gelyk in 't be„ gin van den oorlog geschied was, zo de „ derde niet open stondt. 't Was waar, dat „ men, uitheemsche hulp inhaalen willende, „ nergens magtiger dan in Frankryk vinden „ zou; maar zo deeze magt, naderhand, „ diende, om ons van onze vryheid te be„ rooven, wie zouze willen inroepen? Immers „ gedroeg zig de Koning yverig Roomsch„ gezind, en zou, derhalve, onzen Gods„ dienst niet konnen handhaaven, zo lang „ hem

1584.

toog van Gouda tegen den handel met Frankryk.

(r) Resol. Holl. 27 Sept. 3 Octob. 1584. bl. 592, 606.

1584. „ hem de zyne ernst was. Dat hy, in Frank-
„ ryk, de Hervormden gedoogde, geschied-
„ de slegts uit nood, en om staatkundige re-
„ denen, tot dat menze handelde, als op den
„ S. Bartholomeus dag des jaars 1572. De
„ Koning hadt het voorbeeld van Karel den
„ IX, zynen Broeder, van Henrik den II,
„ zynen Vader, voor zig. Hy was, door
„ zyne Moeder, Katharina de Medicis, op-
„ gewiegd, in Italiaansche schalkheid, en
„ zou 't verbond tot uitrooijinge der Kette-
„ rye, in 't jaar 1558 opgeregt, en, zo men
„ zeide, onlangs, vernieuwd, gewisselyk,
„ vroeg of laat, gedagtig zyn. Zyne looze
„ Moeder, die nu deezen handel voornaam-
„ lyk dreef, wat schyn, dat zy 't ernstig met
„ ons meende? De onderneeming van An-
„ jou tegen Antwerpen, en tegen wylen den
„ Prinse, kon ons leeren, wat men van Frank-
„ ryk te wagten hadt. 't Vleijen zelfs van
„ Pruneaux, die herom trok, om Steden en
„ Persoonen te winnen, moest ons doen om-
„ zien. Men behielp zig, te vergeefs, met
„ het oordeel van den overleeden Prinse,
„ die tot den handel met Frankryk geraaden
„ hadt. Want, om niet te zeggen, dat dee-
„ ze doorzigtige Vorst zig, met Anjou, be-
„ droogen hadt gevonden; wanneer toch
„ hadt hy gewild, dat men, nevens de an-
„ dere gewesten, ook Holland en Zeeland
„ aan Frankryk opdraagen zou? Immers
„ hadt hy deezen twee, altoos, tot eene vei-
„ lige wyk, voor zig behouden: niet uit
„ staatzugt, zeker! daarvan hieldenze zyn
„ gemoed zuiver geweest te zyn; maar om

„ dat

„ dat hy den Franschen de gantsche zaak 1584.
„ niet durfde toevertrouwen. Zo men dan
„ 't oordeel zyner Doorlugtigheid volgen
„ wilde, nimmer moest men Holland en
„ Zeeland aan deeze Kroone onderwerpen.
„ Men roemde, wyders, 's Konings Regee-
„ ring, deugd en trouw, en bragt by, dat
„ zyn belang hem noopen zou tot de bescher-
„ ming der Nederlanden. Doch 't ontbrak
„ niet aan blyk, dat de vrede, zo dikwils
„ gemaakt met de Hervormden, niet te
„ naauwkeurig onderhouden was van 's Ko-
„ nings zyde, tot zo verre, dat de Koning
„ van Navarre, zyn Schoonbroeder, zig,
„ tot op deeze uure toe, nog niet van 's
„ Konings vriendschap verzekeren durfde.
„ Weinig was 'er ook te tellen op de belof-
„ ten van eenen Vorst, die 't, veelligt, meer
„ eer zou rekenen, ons dan den Spanjaard
„ te bedriegen; dewyl toch een van beide
„ geschieden moest. Zeker, aan Spanje was
„ hy, door oude verbonden, pligt, eed en
„ godsdienst, verknogt. 't Breeken der nieu-
„ we verbindtenisse aan ons zou hy verde-
„ digen konnen met de uitspraak der Kerk-
„ vergaderinge van Constans, dat men den
„ Ketteren geen woord behoeft te houden.
„ En wy zouden ons regte loon hebben, ver-
„ raaden wordende van hem, dien wy, te-
„ gens zynen eed, tot verraad poogden te
„ verleiden. De ondervinding moest ons
„ leeren, dat Frankryk gezind was, 't Ver-
„ bond, met Spanje gemaakt, gestand te
„ doen. Hoe ligt zou 't hem anders geval-
„ len hebben, de Nederlanden te overhee-

„ ren,

1584. „ ren, in de jaaren agtenzeventig, negenen-
„ zeventig, tagtig en eenentagtig, toen zy
„ in hun geheel waren, en Spanje daar bui-
„ ten. Zou hy toen Anjou met ons laaten
„ handelen, of zynen Broeder zo flaauwelyk
„ ondersteund hebben, hadt ons belang hem
„ ter herte gegaan? Gewisselyk, Frankryk
„ en Spanje verstonden elkanderen, en trok-
„ ken eene lyn. De dag van S. Bartholo-
„ meus, de neêrlaag van den Heere van
„ Jenlis, de aanslag op Antwerpen, het o-
„ verleveren van Duinkerken en andere
„ voorvallen beweezen, hoe ernstig zy 't
„ met ons meenden, en hoe fraai zy elkan-
„ deren in de hand werkten. Men dreef wel,
„ dat wy den misslag des Hertogs van An-
„ jou door de vingeren zien moesten. Doch
„ dit mogt de Koning van Spanje doen, die
„ begreep, dat het hem slegts aan beleid ge-
„ faald hadt, en die den toeleg, om Ant-
„ werpen en den Prins in Spaansche handen
„ te leveren, goedkeurde; niet wy, die 'er
„ al de schade van gehad zouden hebben, en
„ ons hierom wagten moesten, dat men ons,
„ ten tweede maale, 't net niet over 't hoofd
„ streek. Nog, bragt men by, dat wy zulke
„ voorwaarden zouden konnen bedingen van
„ zyne Majesteit, dat alle vrees voor 't kren-
„ ken van 's Lands vryheid zou behooren te
„ verdwynen. Maar de Koning hadt im-
„ mers nog niet meer dan algemeene belof-
„ ten gedaan. Brabant ook, gewonnen, naar
„ 't scheen, door Pruneaux, dreef, dat men
„ op geene al te naauw bepaalde punten
„ dringen moest: waaruit te vermoeden was,

„ dat

„ dat de Koning zig de handen niet zou laa- 1584.
„ ten binden. Maar genomen, dat hy ons
„ de voorwaarden liet ſtellen naar onzen
„ zin; wat men 'er aan hebben zou, was aan
„ Anjou gebleeken. Hadt een handvol Ant-
„ werpenaars zig niet beter geweerd, dan
„ de blyde Inkomſt van Brabant; men zou
„ nu zo klaar begrypen, wat kragt bedon-
„ gen' voorwaarden hebben, als de Huge-
„ nooten het vonnis van den S. Bartholo-
„ meusdag. Hoe ligt zou de Koning de ge-
„ legenheid waarneemen, om Anjous mis-
„ ſlag te verbeteren, en eenige ſterke Plaats
„ bemagtigen? Of al deedt hy dit niet, zo
„ hy ſlegts eene wyle tyds wel regeerde, zou
„ men hem van zelve aan de hand gaan, en
„ zyne bezetting, gewiſſelyk, ten minſten
„ in eenige voornaame Steden, ontvangen.
„ Een Huwelyk, kwaad in zig zelf, was,
„ door de beſte Huwelyks-voorwaarden,
„ niet goed te maaken. De wyſte en ervaaren-
„ ſte Prins was bedroogen uitgekomen met
„ Anjou; en meenden wy verder te konnen
„ zien? wy, Hollanders, onbedreeven in
„ de hoofſche ſtreeken der Franſchen? En
„ genomen wy waren zo voorzigtig, dat de
„ Koning geen voordeel op ons kreeg; zou
„ hy ons niet, na ons onze geldmiddelen te
„ hebben afgemelkt, ten prooye laaten van
„ den Spanjaard, en als men hem maande
„ om het volbrengen zyner beloften, nog
„ klaagen, dat men hem geene volle onder-
„ daanigheid beweezen hadt? Men ſcherm-
„ de met het Utrechtſch Verbond; maar dat
„ verpligtte de geweſten niet, om zulk een
Vorſt

1584. „ Vorst aan te neemen, als een of twee zou-
„ den mogen goedvinden. En of de nood
„ Brabant en Vlaanderen al dwingen mogt,
„ om, uit vertwyfeldheid, al op een te zet-
„ ten, moesten wy, die nog zo veele schoo-
„ ne sterkten hadden, ons, daarom, met hen,
„ ten verderve laaten sleepen? Zy, die dit
„ dreeven, mogten wel een ander hert in Hol-
„ land komen haalen, daar het arme Gouda
„ twee of drie jaaren omringd geweest was,
„ zonder te kreuken; daar het kleine Alk-
„ maar al de magt van Spanje gestuit hadt;
„ daar de Leidsche burgery, gesmolten tot
„ op de helft, door honger en elende, egter
„ standvastig gebleeven was. Steunden wy
„ toen op Koninglyken bystand? En hadden
„ wy zo veel geleeden, om aan de Franschen
„ geleverd te worden? De nood der Steden
„ Brussel, Mechelen en anderen was egter
„ onloochenbaar. Maar al verdroeg men
„ zig, op dit oogenblik, met Frankryk, zy-
„ ne hulp zou, gelyk Pruneaux zelf beken-
„ nen moest, te laat komen, om deeze Ste-
„ den te verlossen. En zo wyze, met eigen
„ magt, tot in den nazomer behouden kon-
„ den; waarom ook niet langer, en tot in
„ den volgenden winter? Onze magt was,
„ voorwaar! zo klein niet, als menze maak-
„ te. Zy hadt het, in den aanvang des krygs,
„ ter zee en te lande, vyf jaaren uitgehou-
„ den, tegen den Spanjaard; en zou ons nu
„ 't gerugt van zyne aankomst, en dat Pru-
„ neaux de schouders optrok dermaate ver-
„ baazen, dat wy hem zelv', als een Fransch-
„ man vermomd, gingen inhaalen? Dan

„ moest

„ moest het Gode geklaagd zyn, dat de vroo- 1584.
„ me Prins van Oranje en zo menig eerlyk
„ man zyn leeven gelaaten hadt, voor eene
„ zaak, die wy niet tot het uiterste toe zou-
„ den durven handhaaven? Ondertusschen,
„ ontkendenze den hagchelyken staat der
„ gemeene zaake niet. Maar die was, groo-
„ tendeels, veroorzaakt, door den Franschen
„ handel, waarby, 't gezag zyner Doorlug-
„ tigheid, van welk onze verdediging zeer
„ veel afhing, merkelyk geknakt was. Zo
„ men nu nog zo veel wilde opbrengen, als
„ men, ten tyde van Anjou, beloofd, en
„ Holland uitgevoerd hadt, men zou ons, uit
„ Brabant, niet om het naarkomen onzer
„ beloften behoeven te maanen. Reden was
„ 'er wel, om te dugten, dat de gemeente
„ eens oorloogens en geevens moede wor-
„ den zou. Doch dit zou niet beteren, met
„ den Franschen handel. Men gaf, uit liefde
„ tot de vryheid of tot den Godsdienst. Wie
„ zou dit doen konnen, onder eenen Vorst,
„ die beide verdrukt hadt? Zou men de
„ goedwilligheid en standvastigheid der ge-
„ meente niet verliezen, die meer toege-
„ bragt hadt, tot het steunen van ons bouw-
„ vallig werk, dan het kloek beleid der Re-
„ geeringe in 't gemeen, waarop weinig te
„ roemen viel. Maar, zeide men, Koning
„ Henrik mogt het ons kwalyk afneemen,
„ zo wy nu te rug liepen: hy mogt zelfs met
„ Spanje samenspannen, tot ons bederf.
„ Vreemd bescheid! Zouden wy zyne *bemin-*
„ *de en groote vrienden* zyn? zou hy, om ons,
„ met Spanje breeken; en zou dit zo ras kon-

„ nen

1584. „ nen omflaan? dan ware het ons dubbel
„ ongeraaden, goed en bloed, op zulk eene
„ ongestadigheid, te waagen. Zy besloten
„ dan, dat, van de drie voorgestelde we-
„ gen, die van bescherming met eigen' mid-
„ delen, voor tegenwoordig, de heilzaamste
„ was, tot dat zig hoop op beter' uitheem-
„ schen bystand opdeedt. Alleenlyk, moest
„ 'er goede orde op 's Lands zaaken gesteld
„ worden. Voor 't overige, waren zy zo
„ begeerig als iemant naar 's Lands verlos-
„ sing, en zouden den Vorst, van wien men-
„ ze met grond wagten kon, de eerste te ge-
„ moet gaan. Zy zouden 't zelfs Frankryk
„ doen, zo zy van de gegrondheid der ge-
„ geven' redenen hiertegen niet ten volle
„ overtuigd waren. Hiertoe bragt hen geen
„ eigen belang. Zo Holland beoorloogd
„ werdt, Gouda hadt den eersten aanstoot
„ te wagten. Van de nadeelen, te dugten
„ uit den Franschen handel, zou deeze Stad
„ eerst na anderen haar deel krygen. Doch
„ geene vrees voor gevaar hadt haar belet,
„ uit de borst te spreeken, op dat men nader
„ op 't stuk zou letten, en zig, door de
„ meeningen van den Hoogen Raad, van 't
„ Hof, van de Zeeuwsche Staaten, of van
„ de voorzittende Leden niet laaten innee-
„ men. Dit smeekte men dan op 't ernstigst.
„ Werden de gegeven' redenen te zwak ge-
„ keurd; men hadtze te houden voor het laat-
„ ste bewys van vryheid en openhertige ge-
„ meenschap, begeerende zy, ten loon hun-
„ ner trouwhertigheid, niets anders, dan
„ met een gerust geweeten af te wagten, 't

„ gene

„ gene hun de Allerhoogste mogt toeschik- 1584.
„ ken, terwyl zy zig onschuldig hielden aan
„ de nadeelen, die den Landen uit deezen
„ handel over 't hoofd hingen: om welken
„ af te weeren, zy de Hemelsche genade
„ aanriepen (s)."

Zo ernstig een Vertoog verhinderde egter niet, dat de Edelen en Steden van Holland, Amsterdam, Gouda en Monnikendam uitgenomen, in 't begin van Wynmaand, beslooten „ dat men Frankryk en Engeland verzoeken zou, om de bescherming der Landen gezamenlyk op zig te neemen; en zo de Koning van Frankryk zulks weigeren mogt, dat men hem dan, met kennis en bewilliging der Koninginne van Engeland, voor Prins en Heer zou ontvangen, op zulke voorwaarden, als de Vereenigde Gewesten zouden goedvinden, mids menze vooraf in beraad leide met Zeeland, Friesland en Utrecht" waartoe terstond eenige Heeren gemagtigd werden. Gouda verklaarde zig, in 't byzonder, openlyk, voor den handel met Engeland: en volhardde hierby. Doch Amsterdam en Monnikendam vielen, eerlang, der meerderheid toe (t). Men schikte Gemagtigden naar Gouda, om deeze Stad te verzoeken, dat zy het overgeleverd Vertoog tegen den handel met Frankryk geliefde in te trekken, en agter te houden (u). Doch my is niet gebleeken, of zulks geschied zy. 't Gevoelen van Holland werdt, te gelyk

De meeste Leden van Holland besluiten tot de opdragt der Landen aan Frankryk.

Ook de algemee-

(s) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 28 [489] *enz.*
(t) Resol. Holl. 1 *Dec.* 1584. *bl.* 746.
(u) Resol. Holl. 6, 11 *Oct.* 1584. *bl.* 611, 621.

1584. lyk met dat van Zeeland, ter algemeene Staatsvergaderinge ingebragt: waarop men aldaar besloot, de hooge Overheid der Landen op te draagen aan den Koning en Kroone van Frankryk, op voorwaarden, nader te beraamen. Gelderland bewilligde ook in dit besluit. Doch niet Overyssel. Zelfs vindt men, dat eenige Jonkers in dit gewest den Koning van Frankryk vrye oefening van den Roomschen Godsdienst lieten aanbieden, beoogende hiermede, het sluiten des handels te vertraagen, alzo zy wel wisten, dat de andere gewesten zo veel niet toestaan zouden (v).

ne Staaten, Overyssel uitgenomen.

De Advokaat Buis legt zyn Ampt neder.

Terwyl 't zig, in Holland, schikte tot den handel met Frankryk, lei de Advokaat Buis, wien deeze handel zeer tegenstondt, zynen dienst neder (w). Sommigen meenen, dat hy onvoldaan was over zyne wedde of berigtschrift. Anderen, dat hem 't hoofd hing naar den dienst des Konings van Deenemarke (x). Doch 't is waarschynlyker, dat zyn ongenoegen uit den handel met Frankryk ontstaan zy. Graaf Maurits, wien deeze handel, ongetwyfeld, ook niet naar den zin was, heeft 'er zig, zo ver men naargaan kan, niet openlyk tegen verzet. 't Is egter te vermoeden, dat hy, door die van Gouda, gewerkt hebbe, welke Stad nooit van handel met Frankryk gehouden hadt. Zy hadt thans eenen bekwaamen Pensionaris, Meester *François Franken*, die, vermoedelyk, de opsteller geweest

(v) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 32 [495]. Hooft XXI. *Boek*, *bl.* 953. [*eigenlyk* 945].
(w) Resol. Holl. 1 *Sept.* 1584. *bl.* 543.
(x) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 32 [495].

weest is van het nadruklyk Vertoog, welks inhoud wy, hierboven, te boek gesteld hebben, en die, naderhand, bleek, een groot vriend te zyn van Graave Maurits. 1584.

De Fransche Gezant Pruneaux, kennis gekreegen hebbende van het Besluit der Staaten, keerde, nog voor 't einde van Wynmaand, naar Frankryk, beschonken met eenen gouden keten, ter waarde van tweeduizend guldens. Brabant betaalde tot den zelven vierhonderd guldens; Holland, Zeeland en Utrecht samen twaalfhonderd; Gelderland tweehonderd; Friesland tweehonderd; en Mechelen 't fatsoen (y). Pruneaux keert naar Frankryk.

X. Davidson komt, uit Engeland, herwaards.

Men besteedde het overig gedeelte des jaars met het verkiezen van gezanten naar Frankryk, en met het beraamen der voorwaarden, op welken men den Koning stondt in te huldigen. En men was hier nog niet gereed mede, toen de Koningin van Engeland den algemeenen Staaten, door haaren Gezant, *Robert Davidson*, eeniglyk ten deezen einde herwaards gezonden (z), op den agtsten van Wintermaand, deedt voorhouden „ dat haare Majesteit gaarne de bescherming der „ Nederlanden, gezamenlyk met Frankryk, „ aanvaard zou hebben; doch dat zy den „ Koning hiertoe niet hadt konnen beweegen: dat zy, hierom, hem, Davidson, „ herwaards geschikt hadt, om den tegenwoordigen staat van 's Lands zaaken te „ verstaan, en op wat wyze menze best zou „ kon- Zyne boodschap.

(y) Resol. Holl. 24 *Octob.* 1584. *bl.* 651.
(z) Reyd IV. *Boek*, *bl.* 53.

1584. „ konnen redden: waartoe haare Majesteit „ gaarne de behulpzaame hand zou bieden, „ zonder dat zy van zins was, het werk met „ Frankryk, zo men daarin iets meer gedaan hadt, te veragteren, of zig ter Heerschappye over de Landen in te wikkelen (a)."

Antwoord op dezelve. Of deeze bezending te wege gebragt ware, door zulken hier te Lande, wien de Fransche handel tegen de borst was, dan of de Koningin, uit eigen' beweeging en vrees, dat men te diep met Frankryk verzeilen mogt, Davidson herwaards geschikt hadt, mag men, met reden, in twyfel trekken. De Staaten, de Koningin hooglyk bedankt hebbende voor haare genegenheid, benoemden terstond Gemagtigden, om den Gezant nadere opening te doen, terwyl zy orde stelden, om hem, op 's Lands kosten, te huisvesten en te onthaalen (b). De Gemagtigden der Staaten verklaarden den Gezant, eerlang, op zyn verzoek, „ dat men, met kennis der Koninginne, in onderhandeling getreden zynde, „ over de opdragt der Nederlanden aan „ Frankryk, op gelyken voet, als Keizer Karel dezelven bezeten hadt, doch met behoudenis van Godsdienst en Voorregten; „ sedert ook de overige voorwaarden der „ inhuldiging beraamd hadt, zo dat de Gezanten, naar Frankryk geschikt, reisvaardig waren, wagtende alleenlyk op goeden „ wind. Voorts, gaven zy te verstaan, dat „ zy

(a) Resol. Holl. 8 *Dec.* 1584. *bl.* 773.
(b) Resol. Holl. 10, 27 *Dec.* 1584. *bl.* 780, 800.

„ zy nog evenveel schepen en volk van oor- 1584.
„ loge in dienst hadden, als zy, voor eeni-
„ ge maanden, aan haare Majesteit hadden
„ verklaard. Doch zy waren nogtans, se-
„ dert de dood zyner Doorlugtigheid, der-
„ maate gekrenkt, dat zy de hulp haarer
„ Majesteit hoognoodig hadden, weshalve
„ zy 'er op 't vuurigst om smeekten." Davidson gaf hierop voor bescheid „ dat hy „ geen last hadt om der Staaten zaaken in „ verwarring te brengen, waarom hy, be- „ speurende, hoe ver men met Frankryk ge- „ vorderd ware, geene nadere opening be- „ hoefde te doen van 't gene de Koningin, „ zyn Meesteres, met de Staaten, zou heb- „ ben willen handelen: dat hy haare Maje- „ steit van 't gehoorde verwittigen zou, en „ haaren naderen last hier blyven afwagten." Veelen namen goed genoegen in zyn bescheid, en vooral in zyn verblyf, zig beloovende, dat het den Koning van Frankryk rekkelyker zou maaken in 't bewilligen, of ten minsten doen spoeden, met het uiten zyner meening, over de beraamde voorwaarden (*c*).

Wederantwoord van Davidson.

XI. Raadpleegingen op de Voorwaarden van 's Konings inhuldiging.

Midlerwyl, hadt het ontwerpen en vaststellen deezer voorwaarden den Staaten veel werks gekost. In Holland, waren de kleine Steden Woerden, Oudewater, Heusden, Geertruidenberg, Naarden, Weesp en Muiden, op dit stuk, ter Dagvaart beschreeven (*d*). Doch de raadpleegingen en besluiten bleeven geheim (*e*). Men vindt alleenlyk,

(*c*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 42 [509].
(*d*) Resol. Holl. 25 *Octob.* 1584. *bl.* 655.
(*e*) Resol. Holl. 5 *Nov.* 1584. *bl.* 688.

1584. lyk, dat die van Dordrecht, op het negende en zestiende Lid der voorwaarden, waarby bedongen werdt „ dat de Amptenaars, „ Regters, en Regenten, door den Prinse „ van Oranje aangesteld, in dienst mogten „ blyven" verklaard hebben, dat zy hieronder niet begreepen den Hoogen Raad, in Holland opgeregt, noch de orde op den zelven, by voorraad, beraamd (*f*). Ook verbonden de Staaten der Vereenigde Nederlanden, te weeten Brabant, Gelderland, Vlaanderen, Zeeland, Utrecht, Friesland en Mechelen, (Holland vind ik hier niet genoemd) zig onderling, dat de byzondere Gewesten, in de eischen, welken zy op elkanderen hebben mogten, niet zouden begreepen worden verkort te zyn, by het gene men met Frankryk sluiten mogt (*g*). De Edelen en de Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Rotterdam, Schiedam, Briele, Schoonhoven, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik, Woerden, Oudewater, Heusden, Geertruidenberg en Purmerende, zig sterk maakende voor de overige kleine Heerlykheden en Dorpen van Holland en Westfriesland, hadden Arend van Dorp en Leonard Casembrood benoemd, om, van hunnen wege, naar Frankryk te gaan, met volmagt, om met den Koning te sluiten, op de voorwaarden, by de algemeene Staaten beraamd (*h*). Men meende, hierom, dat zy van geenen

(*f*) Resol. Holl. 22, 23 *Nov.* 1584. *bl.* 706, 707.
(*g*) Resol. Holl. 23 *Nov.* 1584. *bl.* 708.
(*h*) Resol. Holl. 1 *Dec.* 1584. *bl.* 746.

nen byzonderen last voorzien zouden worden. Nogtans gaven de Staaten van Holland hun een heimelyk Berigtschrift mede, betreffende, onder anderen, de vryheid, die men den Koning toestaan zou, om den Roomschen Godsdienst, hier te lande, in zyne Kapel, te doen oefenen, voor zig zelv' en zyn Hofgezin alleen: ook, dat men hem, tot zyne verzekering, geene andere Steden dan Oostende, Sluis en Bergen op Zoom, Brussel of Mechelen zou mogen in handen stellen (*i*). Doch de algemeene Staaten, eenige kennis van dit geheim Berigtschrift gekreegen hebbende, hielden 'er zig gebelgd over, tot dat die van Holland hun verzekerden, dat hunne gezanten volstrekten last hadden, om zig, naar het Berigtschrift der algemeene Staaten, te gedraagen, en dat hun geen heimelyk bevel, hiermede strydig, was medegegeven. Te gelyk, belastenze van Dorp en Casembrood nergens iet van hun geheim Berigtschrift te laaten uitlekken (*k*).

1584. Punten uit het heimelyk Berigtschrift der Gezanten van Holland.

De gezanten, naar Frankryk geschikt, waren *Richard van Merode*, Heer van Oorschot, *Joan Hinkaart*, Heer van Dohain, *Joan van Straalen*, Heer van Merxem, die, voor zyn vertrek, overleedt, en Meester *Kornelis Aarsens*, Pensionaris van Brussel, uit Brabant: de Kanselier Elbert Leoninus, Joan van Gend, Heer van Ooye en de Raadsheer *Gerardus Voet*, uit Gelderland: Noël van Karon, Heer van Schoonewal, uit Vlaanderen;

Naamen der Nederlandsche Gezanten.

(*i*) Resol. Holl. 30 *Nov.* 1 *Dec.* 1584. *bl.* 744, 749.
(*k*) Resol. Holl. 17 *Dec.* 1584. *bl.* 790.

1584. ren: Arend van Dorp, Heer van Maasdam, en Meester Leonard Casembrood, Raadsheer van den Hove, uit Holland; doch Casembrood werdt ziek in den Briele, en ontschuldigde zig van de reize (*l*): voorts Meester *Jakob Valke*, Raadsheer van Staate, uit Zeeland: *Godard van Reede*, Ridder, Heer van Amerongen, uit het Stigt van Utrecht; doch deeze werdt, ook in den Briele, van eenige kwaale bezogt; waarom twee anderen, *Joan Rengers* en *Amelis van Amstel van Mynden*, in zyne stede, gekooren werden: uit Friesland kwam *Jelger Feitsma* en *Hessel Aisma*, President van den Hove. Van Mechelens wege, waren die van Brabant gelast, nevens *Antoni van Lalaing*, Heer van la Mouilliere, en *Quintyn Taffyn*, Heer van la Pré. *Levyn Kaluart* was Geheimschryver van 't gezantschap (*m*). Het vertrok te water, op den derden van Louwmaand, begeleid van veertien Oorlogsschepen, die, door tegenwind, te Boulogne inliepen. Van hier,

Zy vertrekken naar Frankryk.

1585. sloegen de gezanten op weg naar Parys; doch zy kreegen, op reize, last van den Koning, om zig veertien dagen te Senlis op te houden, alwaar zy, den vierentwintigsten, aankwamen, wordende, alomme, zeer heusch bejegend, en op 's Konings kosten onthaald (*n*). Terwyl zy te Senlis vertoefden, zogt de Spaansche Ambassadeur, Don Bernardyn de Mendoza, den Koning te beweegen, om

hun

(*l*) Resol. Holl. 22, 27 *Dec.* 1584. *bl.* 795, 797.
(*m*) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 32 [495].
(*n*) THUANUS *Libr.* LXXX. *p.* 714. BOR XIX. *Boek*, *bl.* 52 [524].

hun gehoor te weigeren, voorgeevende, 1585.
„ dat hun als muitelingen zo veel eers niet
„ toekwam." Doch Henrik voegde hem toe „ dat hyze aanzag als verdrukten, die „ heul kwamen zoeken in Frankryk, daar „ men 't zig, van ouds, tot eer rekende, „ vreemdelingen, en mishandelde volken, „ zo wel als vervolgde Vorsten, goedertie- „ renlyk te bejegenen (o)." Hy deedt, ver- volgens, de Nederlanders, met eenen aan- zienlyken sleep van koetsen en ander rytuig, afhaalen van Senlis, en verleende hun, op den dertienden van Sprokkelmaand, gehoor. De Geldersche Kanselier Leoninus voerde het woord, ontvouwende, beknoptelyk, de gelegenheid der Landen, welken zy zyner Majesteit kwamen aanbieden, en die hy zeide, nog van negentig vaste Steden, behalve veele andere sterkten, een ontelbaar getal van schepen, bootsvolk en bekwaame reeden, havens en stroomen, voorzien te zyn. Hy merkte aan, dat het enkel beletten van toevoer over Calais en Mezieres zeer veel toebrengen zou, tot krenkinge van den Spanjaard, dien zyne Majesteit, derhalve, het overheerde deel der Nederlanden ligtelyk zou konnen ontweldigen. Hy smeekte, eindelyk, den Koning de bescherming en heerschappy te willen aanvaarden van volken, die, meestendeels, van ouds, Leden geweest waren van Frankryk (p). De Koning hoorde en beantwoordde zyne aanspraak met toegene-

Zy krygen gehoor by den Koning.

(o) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 53 [525]. THUANUS *Libr.* LXXXI, *p.* 7, 8.
(p) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 54 [526].

1585. negenheid, en beval den gezanten, hunnen last, schriftelyk, over te leveren, op dat hy 'er zig op zou mogen beraaden (q).

Zy treeden in onderhandeling, over de voorwaarden van de Opdragt der Nederlanden aan den Koning.

Vervolgens, traden zy met Pruneaux in gesprek, over de beraamde voorwaarden, welken, schoon merkelyk ruimer dan die men van Anjou bedongen hadt, hem en anderen, in styl en stoffe, veel te schor scheenen, om den Koning te worden voorgehouden, zo men den handel niet plotselyk wilde zien afbreeken. De punten vorderden, naamlyk „ den Hervormden Godsdienst te handhaaven; geenen anderen in te voeren; eenen Onroomschen Landvoogd herwaards te zenden; dien toe te voegen eenen Raad van Onroomsche inboorlingen, aangenaam den Staaten; geene uitheemschen noch Roomschen tot Wethouderschappen of Regter-ampten te beroepen; vryheid voor de byzondere Staaten, om, onbeschreeven, en zo dikwils als 't hun goeddagt, te vergaderen, en meer diergelyke voorregten", die, zo de Fransche Heeren verklaarden, den Koning zeer aanstootelyk zouden schynen. De Staatschen beschaafden en veranderden de punten, zo verre als 't hun hun byzonder Berigtschrift toeliet; of nog verder (r), en steldenze, eindelyk, niet bedingender- maar smeekenderwyze in, waarnaze op deezen zin uitkwamen:

Inhoud der zelven.

„ 1. Zyne Majesteit neeme de Vereenig- „ de

(q) Thuanus *Libr.* LXXXI. *p.* 9.
(r) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 55 [528].

„ de Nederlanden, Brabant, Gelderland, 1585.
„ Vlaanderen, Holland met Westfriesland
„ (1), Zeeland, Friesland, Zutfen, U-
„ trecht en Mechelen aan, gelykze Keizer
„ Karel bezeten heeft. Hy handhaave der-
„ zelver voorregten, en beschermeze tegen
„ elk, zonderling tegen den Spanjaard.

„ 2. Hy bewaare de Landzaaten by de
„ oefening van den Hervormden Godsdienst,
„ zo alsze thans plaats heeft, zonder op ie-
„ mants geloof onderzoek te doen.

„ 3. Tot algemeenen Landvoogd stelle hy
„ eenen Vorst van zynen Bloede, of eenen
„ anderen Heer van aanzien, nevens eenen
„ Raad van Staate, voor twee derde uit in-
„ boorlingen, voor een derde uit Franschen
„ of anderen bestaande, wordende zyne
„ Majesteit ootmoedelyk gebeden, hiertoe
„ te kiezen persoonen, den Staaten aange-
„ naam.

„ 4. 't Berigtschrift voor deezen Raad
„ worde opgesteld, door zyne Majesteit, by
„ goeddunken der Staaten. De Raaden heb-
„ ben

(1) De naam van *Westfriesland* begon, omtrent deezen tyd, wederom in gebruik te raaken, om te betekenen het Noordelyk gedeelte van Holland, welk, van ouds, gedeeltelyk, *Westfriesland* genoemd werdt. De Steden van dit Kwartier zogten, voornaamlyk, om haar byzonder Kollegie van Gekommitteerde Raaden te behouden, zig te doen aanmerken, als een Landschap op zig zelf: zy wilden, hierom, in de handeling met Frankryk, niet, onder den gemeenen naam van *Holland*, vervangen zyn; maar hadden uitdrukkelyk begeerd, dat men haar, met den naam van *Westfriesland*, beschreeve, als gevoegd aan Holland.

1585. „ ben op hetzelve eed van getrouwheid en
„ van zuivering af te leggen.

„ 5. Het behaage den Koning de tegen-
„ woordige byzondere Stadhouders in hun-
„ ne ampten te laaten, op berigtschriften,
„ als ten tyde van Keizer Karel.

„ 6. By 't openvallen eens Stadhouder-
„ schaps, vervulle hy het, met een' agt-
„ baar' en den gewesten aangenaam' Persoo-
„ naadje.

„ 7. Hy legge nergens bezetting, buiten
„ goedvinden der Staaten des Landschaps,
„ dan by dringenden nood, en in zulk een
„ geval, by goeddunken des Raads van
„ Staate. Hy herbouwe geene geslegtte,
„ noch stigte nieuwe Kasteelen.

„ 8. Hy doe 't Geregt, op dezelfde wyze
„ en door dezelfde Persoonen, bedienen, als
„ tegenwoordig, ten ware de Staaten hierin
„ eenige verandering begeerden. Hy begee-
„ ve de Regterampten en Magistraatschap-
„ pen aan eerlyke en bekwaame inboorlin-
„ gen, aangenaam den Staaten.

„ 9. Hy stelle niemant in zulk een' dienst,
„ die, ten tyde der beroerten, t' eeniger
„ plaatse uitgezeid of gebannen is, of 's
„ vyands zyde gehouden heeft.

„ 10. Hy aanvaarde 's Lands Domeinen,
„ zo alsze zyn, met de lasten, en stelle gee-
„ ne nieuwe tollen op, buiten wettig verlof
„ der Staaten.

„ 11. Hy veroorlove den algemeenen Staa-
„ ten, tweemaal 's jaars, en den byzonderen,
„ zo dikwils als zy 't goedvinden, te verga-
„ deren.

„ 12.

„ 12. Hy gedooge, dat de Plaatsen, die nu 1585.
„ in 's vyands magt zyn, herwonnen wor-
„ dende, wederkeeren tot hun voorig Regts-
„ gebied, en dat 'er de Hervormde Gods-
„ dienst geoefend worde.

„ 13. Hy hegte de Landen onafscheidelyk
„ aan de Kroone van Frankryk.

„ 14. Ten opzigte van het Regt van *Au-*
„ *baine*, en andere voorregten, den Koop-
„ handel betreffende, handele hy de Land-
„ zaaten, als inboorlingen zyns Koningryks.

„ 15. Hy keure goed, 't gene de algemee-
„ ne en byzondere Staaten vastgesteld en ver-
„ rigt hebben, en moeije niemant, om 't
„ gene, sedert de beroerten, is voorgeval-
„ len.

„ 16. Hy bevestige, 't gene wylen de
„ Prins van Oranje, met verlof en uit magt
„ der algemeene of byzondere Staaten, en 't
„ gene de Prins van Espinoi, uit last der al-
„ gemeene Staaten, verrigt heeft.

„ 17. Hy sta den algemeenen en byzon-
„ deren Staaten het heffen toe van allerlei
„ schattingen, waarin zy zullen bewilligd
„ hebben.

„ 18. Hy brenge te wege, dat de afgezon-
„ derde Landschappen, onder zyne gehoor-
„ zaamheid gebragt zynde, in de reeds ge-
„ maakte gemeene schulden draagen.

„ 19. Hy bevestige de giften van eenige
„ Landen en Heerlykheden, gedaan aan wy-
„ len den Prinse van Oranje, ten aanzien van
„ de zwaare schulden, by hem, ten dienste
„ der Landen, gemaakt.

„ 20. Hy vergenoege den Huize van Nas-

„ sau

1585. „ fau, waaraan de Landen zig grootelyks „ verpligt rekenen.

„ 21. Hy onderhoude vriendfchap met het „ Roomfche Ryk, met Engeland, Schotland, „ Deenemarke, de Duitfche Vorften, de „ Hanze-Steden en de Keizerlyken, bene- „ vens de andere gebuuren en bondgenoo- „ ten der Vereenigde Nederlanden: ook al- „ le verbonden, niet ftrydig met dit Verdrag.

„ 22. Hy ontvange ook het Landfchap „ van Overyffel onder zyn gebied, wanneer „ het hierom bidt.

„ 23. Hy fta, na 't ontvangen der Lan- „ den op deeze voorwaarden, geene anderen „ aan eenigen derzelven toe, dan by bewilli- „ ging der overigen.

„ 24. De voorwaarden by zyne Majefteit „ bezwooren zynde, zullen de Stadhouders, „ Amptenaars, Wethouders en ingezetenen, „ ook de krygsoverften en foldaaten den Ko- „ ning, by eede, trouwe en gehoorzaamheid „ belooven.

„ 25. 't Verdrag zal te boek gefteld wor- „ den, in alle de hooge Geregtshoven van „ Frankryk, en in de Geregtshoven der Ver- „ eenigde Landfchappen.

„ 26. Ook doe de Koning het, ter eerfter „ gelegenheid, bekragtigen, door de alge- „ meene Staaten zyns Koningryks (s)."

Aanmerkingen over deeze voorwaarden. De gezanten vertoonden wyders volmagt, om den Koning, zo dra hy deeze punten aannam, den eed van getrouwheid te doen. Men ziet, met eenen opflag, hoe zeerze verfchilden

(s) *Zie* BOR XIX. *Boek*, *bl.* 55 [528].

den van de punten, bedongen by het Verdrag met Anjou. Ook waren de Nederlanden- 1585.
den nu in veel nadeeliger omstandigheden dan toen, en men handelde toen met een' Hertog, nu met eenen magtigen Koning. Voorts scheen het drieentwintigste punt eeniglyk gerigt, om te voorkomen, dat die van Holland, niet wederom, by een heimelyk *Renversaal*, iets byzonders bedongen: hoewel, hiertoe, tegenwoordig, mids het groot verloop der zaaken in Brabant en Vlaanderen, al hadt dit punt niet in 't Verdrag gestaan, geheel geen kans zou geweest zyn. Men ziet, uit het negentiende en twintigste punt, hoe weinig men thans voor den Huize van Nassau durfde vorderen. Graaf Maurits hadt zelfs te verwagten, dat hy geen Hoofd van den Raad van Staate zou blyven, zo dit Verdrag getroffen werdt. Alleenlyk, mogt hy zig, uit hoofde van het vyfde punt, het Stadhouderschap van Holland, en veelligt ook dat van Zeeland toeleggen; indien men besloot, hem, voor het bekragtigen van 't Verdrag, met deeze waardigheid, te vereeren. En dit was, ten minsten in Holland, te wagten, alwaar men hem, al sedert eenigen tyd, *als Stadhouder van Holland*, dus luidt de *Resolutie*, de konynen toegeweezen hadt, die den Stadhouderen, van ouds, plagten geleverd te worden (*t*).

Na 't beschaaven der voorwaarden, traden de Gezanten tot nadere opening van den staat der Landen, waarover zy, door den Kanselier

(*t*) Resol. Holl. 3 *Nov.* 1584. *bl.* 627.

1585. lier *Cheverni*, ondervraagd werden. By deeze gelegenheid, drongen zy op het ontzetten van Brussel, waartoe Cheverni, in geene twee maanden, kans zag. Voorts zogt hy, in 't byzonder, te weeten, wat de Landen zouden konnen opbrengen. Men zeide hem, voor 't eerste half jaar, tweehonderdenvyftigduizend guldens ter maand toe, mids daaruit vooraf de bezettingen betaald werden. Dit bod scheen den Kanselier te gevallen. De beraamde punten waren, midlerwyl, den Koning ter hand gesteld, zonder dat men vernam, dat hy 'er iets tegen hadt. De handel stondt dan, meende men, op eenen goeden voet (*u*), en de tyding hiervan waaide, al ras, herwaards over (*v*). Ik vind, dat Jonkheer Arend van Dorp, op het stuk der verzekering, wegens Holland, met den Koning in eene byzondere onderhandeling getreden was, waarvan hy den Staaten, schriftelyk, berigt deedt. Doch wat hy gehandeld hebbe, is niet tot myne kennis gekomen, alzo men, ter Staatsvergaderinge, besloot, het zelve geheim te houden (*w*).

XII. Brussel geeft zig over aan Parma.

Midlerwyl, zag Brussel, dus lang vergeefs gehoopt hebbende op ontzet uit Frankryk, zig genoodzaakt, met Parma, overeen te komen. 't Verdrag werdt getekend, op den tienden van Lentemaand. De Onroomschen kreegen, by het zelve, verlof, om nog twee jaaren in de Stad te mogen blyven, mids zy zig stil hielden en geene ergernis gaven. De be-

(*u*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 56 [530].
(*v*) Resol. Holl. 23 *Febr.* 15 *Maart* 1585. *bl.* 141, 182.
(*w*) Resol. Holl. 12 *Maart* 1585. *bl.* 165.

bezetting, van buiten ingekomen, verwierf vryheid, om uit te gaan. Voorts verklaarde de Prins van Parma, dat hy de Steden Antwerpen, Bergen op Zoom, Mechelen en anderen, op gelyke voorwaarden, ontvangen wilde. 's Daags na het tekenen derzelven, reedt Hohenlo, met negen of tien Kornetten, uit Bergen op Zoom, om Brussel te spyzigen; doch onder weg verneemende, dat de Stad over was, bragt hy den voorraad binnen Mechelen, welk ook, met een naauwer beleg, gedreigd werdt (*x*). 1585.

Het overgaan van Brussel scheen den Franschen handel agteruit te zetten. Men verklaarde den Nederlandschen Gezanten „ dat de „ Koning zo ras geen bekwaam heir wist op „ de been te brengen, ten ware de Staaten „ meer gelds konden verschaffen; dat de „ Spanjaard sterk aan 't werven was, en dat „ het zyner Majesteit niet was te raaden, „ zyne agtbaarheid in de waagschaal te stellen, zonder den Landen eenig nut te konnen doen." De Gezanten baden „ dat „ de Koning, ten minsten, een deel volks „ in schepen, die de Staaten verschaffen zouden, naar Vlaanderen, Zeeland en Brabant „ wilde schikken, om de Plaatsen, die 't nog „ hielden, te bewaaren: ook, dat het hem „ behaagen mogt, de wegen van Calais en „ Mezieres, waar langs de Spanjaard zynen „ toevoer kreeg, te sluiten (*y*)." En Cheverni nam aan, dit zyner Majesteit nog eens voor

De Koning van Frankryk weigert de Nederlanden te aanvaarden.

(*x*) Bor XX. *Boek*, *bl.* 10 [567].
(*y*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 56 [531] *enz.*

1585. voor te ſlaan. Kort hierna, verklaarde hy den Nederlanderen, uit 's Konings naam, dat zyne Majeſteit, hoe ſterk zyne zugt ook ware, om de Landen by te ſtaan, vooreerſt, hiertoe geen' kans zag. Men vervoegde zig toen, nog eens, met een ſmeekſchrift, aan den Koning, waarby eenige onderſtand, in geld of manſchap, verzogt werdt. Doch hierop kwam beleefd, maar weigerend antwoord. Toen onderſtonden de gezanten, of de Koning van Navarre, de Prins van Condé en andere Hoofden der Onroomſchen hun ook een getal van vier- of vyfduizend knegten konden byzetten. Doch deezen hadden thans werks genoeg met hunne eigen' zaaken. De Gezanten dan, openlyk afſcheid genomen hebbende van den Koning, van zyne Gemaalinne, en van de Koninginne Moeder, keerden, op den zeventienden van Lentemaand, naar huis (z). Op den negenden van Grasmaand, deeden zy, in den Haage, verſlag van hun gezantſchap, en werden, ſchoon onverrigter zaake te rug gekeerd, ſtaatswyze, voor hunne moeite en dienſt, bedankt (a).

De gezanten keeren naar huis.

Oorzaak van 's Konings weigering.

Dus liep deeze handel te niet, die de Vereenigde Nederlanden, voor altoos, aan de Franſche Kroon zou onderworpen hebben. Men was 'er toen, in 't algemeen, rouwig over; ſchoon men 'er, naderhand, den Hemel, vuuriglyk, voor gedankt heeft. De waare reden, waarom Koning Henrik deeze gelegenheid, om de heerſchappy der Neder-

lan-

(z) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 59 [534] *enz.*
(a) Reſol. Holl. 9 *April* 1585. *bl.* 201.

landen te bekomen, van de hand wees, schynt, kortelyk, deeze geweest te zyn. De Koning van Spanje, ziende Koning Henrik zig steeken in de zaaken der Nederlanden, hadt, om hem hiervan te doen afzien, en hem in zyn Ryk de handen vol werks te geeven, het verbond, eenige jaaren geleeden, geslooten met den Huize van Guize, onlangs, vernieuwd, en den Kardinaal van Bourbon en andere grooten van de Roomsche party in het zelve weeten te betrekken (b). Men gaf voor, den waaren Godsdienst te willen verdedigen tegen de Hugenooten, en vooral tegen den Koning van Navarre; doch men dagt, inderdaad, deezen te versteeken van de Kroon, die na 's Konings afsterven op hem komen moest, en dezelve, in 't geslagt van Guize, over te brengen. Terwyl de Nederlandsche gezanten te Parys waren, kreeg men, van alle kanten, tyding, dat die van Guize zig wapenden, en, op den dertigsten van Lentemaand, kwam 'er eene Oorlogsverklaaring in 't licht, tegen den Koning van Navarre, op den naam des Kardinaals van Bourbon (c). Hierop volgde een inlandsche kryg in Frankryk, die Koning Henrik verhinderde, om te zien naar de Nederlanden. 1585.

De Krygsbedryven deezes jaars waren, van de Staatsche zyde, begonnen met eenen aanslag op 's Hertogenbosch, ondernomen, met overleg van den Graave van Hohenlo, door Hopman *Juliaan van Kleerhaage*, die, den twin-

XIII. Aanslag der Staatschen op 's Hertogenbosch.

(b) Thuanus *Libr.* LXXX. *p.* 715. *Libr.* LXXXI. *p.* 5, 6.
(c) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 60, 63 [535, 539].

1585. twintigſten van Louwmaand, met het openen der Poorte, van omtrent zeſtig man verzeld, ter Stad in trok, en, ſpoedig van een goed deel volks onder Hohenlo ingevolgd zynde, geſchaapen ſcheen, de Plaats te zullen overmeeſteren, zo niet een hoop Ruiters, 's daags te vooren binnen gekomen tot geleide eeniger Koopluiden, en nu, by toeval, opgezeten, om wederom uit te trekken, den ſchrik gebragt hadt onder de Staatſchen, die waanden, dat hun toeleg ontdekt, en die van binnen op hunne hoede waren. De Koningſchen kwamen, eerlang, in merkelyken getale, in de wapenen, en de Staatſchen werden, eerſt door de poorte, en toen die geſlooten was, over de wallen, met verlies van ruim vierhonderd man, ter Stad uit gedreeven. Kleerhaage, die langſt ſtand gehouden hadt, ſprong, eindelyk, van den kruistooren, in de graft, en bergde zig ook, door de vlugt (*d*).

Verdugo valt in Schooterbuurum. De Friezen in de Marne.

In Friesland, werwaards Parma eenen merkelyken hoop voet- en paardenvolk gezonden hadt, werdt de ſchans te Otterdum nog benaauwd door Verdugo, ohaangezien twee zyner ſchanſen, om deeze Plaats opgeworpen, door onweder en hoogen vloed, veel geleeden hadden. Ook viel hy, op den agtentwintigſten van Sprokkelmaand, te Schooterbuurum, in de Kerk; doch werdt 'er, door eenig volk, dat 'er lag, zo ontvangen, dat hy, met verlies, wyken moeſt. Van de andere zyde, rukten de Friezen in de Marne, daar zy den brand ſtaken in eenige wooningen,

(*d*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 3 [558].

gen, om de Landluiden dus te dwingen, tot het opbrengen der gevorderde schattingen (*e*). Doch midden onder dit woelen der wapenen, vonden de Staaten van Friesland raadzaam, eene Hoogeschool op te regten te Franiker, die nog in bloei is, en veele geleerde mannen heeft uitgeleverd (*f*).

1585.

Hooge School te Franiker opgeregt.

De Staatsche zaaken, hieromtrent, liepen wat agterwaards, doordien de Graaf van Oostfriesland, voorgeevende, zig onzydig te willen houden, een Keizerlyk bevel hadt weeten te verkrygen; waarby, aan beide de oorloogende partyen, 't verblyf in zyn Graafschap verbooden werdt. Hy rustte, daarna, eenige Oorlogsschepen uit, zo 't heette, tot beveiliging van den Eemsstroom en van den Koophandel op Embden (*g*). Doch sommigen meenden, dat hy voorhadt, den Koningschen Steden mondbehoeften toe te voeren, en zyne havens voor haar open te houden. In 't najaar, deeden de Staaten, die ook eenige schepen op de Eems hielden (*h*), om den toevoer naar Groningen te beletten, eenige Embder schepen aanhouden, die, door de Oorlogsschepen van den Graave, fors genoeg, te rug geëischt werden. Men weigerdeze egter te ontslaan: doch een opkomende storm, die de Staatsche vloot verstrooide, verwierf hun de vryheid. De twist met den Graave, die zo hoog liep, dat Sonoi, in Lentemaand des volgenden jaars, last kreeg,

XIV. Twist met den Graave van Oostfriesland.

(*e*) Bor XX. *Boek*, *bl.* 4, 6 [560, 562].
(*f*) Bor XX. *Boek*, *bl.* 91 [672].
(*g*) Bor XX. *Boek*, *bl.* 7 [563].
(*h*) Resol. Holl. 18 *Maart*, 5 *Dec.* 1585. *bl.* 194, 750.

1585. kreeg, om zig van Embden en andere ſterkten daaromtrent te verzekeren, werdt, eindelyk, bygelegd, door een Verdrag, waarby de Graaf zig verbondt den Spanjaard, voortaan, geene krygs- of mondbehoeften te zullen toevoeren (*i*).

Inval in de Veluwe. Naar de Veluwe was, zo wel als naar Friesland, eenig Spaanſch Krygsvolk gezonden, dat zig meeſter maakte van verſcheiden' ſchanſen: onder anderen van eene, bezet met honderd Amſterdamſche knegten, onder Hopman *Herman Roodenburg*. Harderwyk en Elburg, waarvoor men bedugt was, werden, nog by tyds, van bezetting voorzien, door de Stad Amſterdam, aan welke, de Staaten van Holland vergoeding van haar verſchot beloofden (*k*). Midlerwyl, werdt Zutfen geweldig gefoold, door de Spaanſche bezetting, tot dat Parma der Stad, in Sprokkelmaand, eenen bepaalden vergifnisbrief toezondt, waarby zy „ in haare voorregten „ herſteld werdt, tot wederopzeggens toe, „ uitgenomen, dat het veranderen der jaar„ lykſche Wethouderſchap, welk door de „ Vroedſchap plagt te geſchieden, aan Stad„ houder en Raaden van Gelderland geſteld „ werdt. Ook moeſt men de Roomſche Re„ genten wederom inhaalen, en de Kerken „ en Godshuizen herbouwen. Voorts wer„ den verſcheiden' Perſoonen uitgeſlooten „ van deezen zoen, en Parma behieldt het „ uitleggen, veranderen en maatigen van den-

Zutfen verzoent zig met den Koning.

(*i*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 15 [694] *enz.*
(*k*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 4 [559].

„ denzelven geheellyk aan zig (*l*).” Wat laater, viel hem Nieuwmegen van zelf in handen. 1585.

De Roomschgezinden hadden hier, onlangs, volgens den inhoud der Geloofsvrede, eene sierlyke Kerk verzogt. De Graaf van Nieuwenaar en Meurs hieldt dit voor eene stoutheid, daar mogelyk meer agter school, en besloot, hierom, de Stad, daar maar tweehonderd Ruiters en driehonderd Knegten in lagen, te voorzien van meer volks. De Roomschgezinden, hiervan de lugt gekreegen hebbende, zogten 't te beletten, door het houden van scherpe wagt aan de poorten. Toen wendde de Graaf het over eenen anderen boeg. Hy kwam in de Stad, en zogt eenigen der voornaamste belhamels daar uit te doen zetten. Doch deezen, 't gemeen hebbende diets gemaakt, dat men zig van bezetting behoorde te ontslaan, om, gelyk 's Hertogenbosch, op zig zelven te zitten, waren hem te sterk, en kreegen zo veel toeloops, dat het hem zyn leeven gekost zou hebben, zo hy zyn voorneemen hadt willen voltrekken. Hy zag 't werk dan aan, dat eindelyk, den vyftienden van Lentemaand, op het verjaagen der Staatsche Ruiteren en Knegten uitliep. Ten zelfden dage, zette men de Onroomsche Regenten af, en Roomschen in de plaats. En toen leedt het niet lang, of de nieuwe Wethouders, vergeetende de belofte van onzydig te willen blyven, met welke men 't volk gemompt hadt, traden door

Nieuwmegen wordt, door list, aan 's Konings zyde overgebragt.

(*l*) Bor XX. *Boek*, *bl.* 5 [560].

1585. door bemiddeling van den Heere van Hautepenne, 's Konings Stadhouder over Gelderland, in onderhandeling met den Prinse van Parma, die de Stad, op den vyftienden van Grasmaand, in genade ontving, onder beding, dat zy, niet dan by nood, met andere soldaaten, dan die zy reeds tot haare bescherming hadt aangenomen, bezwaard zou worden. Den Onroomschen ingezetenen werdt twee jaaren vergund, om tot de Roomsche Kerke weder te keeren, of de Stad te verlaaten (*m*).

XV. Kampen en Arnhem verzekerd.

't Omslaan van Nieuwmegen bragt de de naaste Steden in gelyk gevaar. Te Kampen liepen de Spaanschgezinden te hoop, op den zeventienden van Lentemaand. De Staatsche burgers greepen ook naar 't geweer, en 't raakte eerlang uit de schede, van wederzyde. Doch Hopman *Maarten Wolfwinkel* stilde den oproer gelukkiglyk. Sedert, kreeg men 'er meer Krygsvolks binnen, en zulken, die 't meest in 't oog liepen, werdt de Stad ontzeid. De Graaf van Nieuwenaar wist ook behendiglyk volk te krygen in Arnhem, daar men gelyken toeleg als te Nieuwmegen gesmeed hadt.

Doesburg ontvangt Spaansche bezetting.

Maar te Doesburg, gelukte het den Roomschgezinden, met hulp van eenen grooten hoop boeren, kwanswys uit deernis binnen gelaaten, de Staatsche bezetting de Stad te doen ruimen, op den dertigsten van Lentemaand, waarna zy bezetting, van 's Konings wege, innam (*n*).

Mid-

(*m*) Resol. Holl. 30 *Maart*, 15 *April* 1585. *bl.* 192, 216. Bor XX. *Boek*, *bl.* 7 [563].

(*n*) Bor XX. *Boek*, *bl.* 9 [566].

1585.

Midlerwyl, werdt de Veluwe deerlyk afgeloopen door Joan Baptista Tassis. Hy bemagtigde 't Huis te Hakfoort, daar de bezetting, op éénen schryver na, deerlyk vermoord werdt. 't Slot te Nieuwbeek viel hem ook in handen: doch hier liet hy de knegten loopen, maar de bevelhebbers ophangen. In Grasmaand, viel hy in Gooiland, plonderde Emmenes, Huizen, Blarikom, Laren, Hilversom en Ankeveen, en zo veele gevangenen medesleepende, dat hun losgeld meer dan een tonne schats beliep. Van vee, huisraad en geld hadt hy, daarenboven, een' grooten buit behaald. Hy keerde, digt voorby Naarden en Amersfoort, naar Zutfen; waaruit vermoeden rees, dat hy 't oog ook op deeze twee Steden hadt, en heimelyk verstand hieldt, met die van binnen. Wat hiervan zy, de Heer van Villers, Stadhouder van Utrecht, kwam, kort hierna, te Amersfoort, en deedt 'er zesentwintig Roomschgezinde Burgers ter Stad uit leiden (o).

Tassis bemagtigt de Huizen te Hakfoort en Nieuwbeek.

Hy valt in Gooiland.

Tassis, die zig geene rust gunde, vermeesterde, in Bloeimaand, 't Huis te Regteren en 't Huis te Schuilenburg: waartegen Graaf Willem van Nassau, die tot bewaaring van de Veluwe afgezonden was, verder zynde voortgetrokken, de schansen Slykenburg en Oldemarkt, waaruit Verdugo de Zevenwolden kwelde, innam (p). In Zomermaand, vertoonde Tassis zig wederom op de Veluwe, met zestienhonderd man, zig ne-

De Huizen te Regteren en Schuilenburg verlooren.

Graaf Willem overmeestert twee schansen.

(o) Bor XX. *Boek*, *bl.* 9 [566].
(p) Bor XX. *Boek*, *bl.* 54 [624].

1585. nederslaande by Wouwenberg, in 't Stigt van Utrecht. Twee mylen verder, by Amerongen, lägen de Staatschen, onder den Graave van Nieuwenaar, den Heere van Villers, en andere Bevelhebbers.

Nieuwenaar verrast Nuis. Nieuwenaar hadt, kort te vooren, op den naam van Truchses, verdreeven Keurvorst van Keulen, met omtrent duizend man, eenen inval gedaan in dat Aartsbisdom, en 't was hem gelukt, Nuis te verrassen, op den tienden van Bloeimaand (*q*). Terwyl hy zig hier ophieldt, was, met hem, over het wisselen van partye, in onderhandeling getreden Maarten Schenk van Nideghem: en op den twintigsten, kwam men, binnen Gelder, overeen, dat Schenk zyn Huis, Blyenbeek, den Staaten leveren zou, en voorts hunne zyde houden, mids zy hem eene Veldmaarschalks plaats, in hunne Legers, opdroegen, en hem een ander Huis, in de plaats van het zyne, verzorgden, of vierduizend guldens in 't jaar, zynde het beloop der inkomsten van Blyenbeek. Na het sluiten van dit verding, ruimde Schenk zyn Slot, en bemagtigde, nog voor het einde der maand, het Slot te Overasselt, by Graave (*r*).

Schenk gaat tot de Staatsche zyde over.

Gevegt by Amerongen. Thans hadt hy zig ook, te Amerongen, by Nieuwenaar en Villers gevoegd. Tassis overviel hier de Staatschen, met zyne meeste Ruitery, op den drieentwintigsten, laatende twee Kornetten een stuk wegs agter zig, met al het voetvolk. De Staatschen, daar-

(*q*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 54 [624].
(*r*) Resol. Holl. 5 *July* 1585. *bl.* 353. BOR XX. *Boek*, *bl.* 53 [623].

daarentegen, rukten aan, met alle Vaanen 1585.
te gelyk; doch hadden geen' dienſt van hun voetvolk. De ſtryd duurde eene wyle, met wederzydſch voordeel of ſchade: tot dat honderdenvyftig welgeſlooten' paarden, geleid door de jonge Graaven van den Berge, Oswald en Herman, op de Staatſchen kwamen inſtorten, waardoor hunne matte Ruitery terſtond in wanorde geraakte. Het voetvolk van Taſſis, midlerwyl genaderd, valt op de Staatſche knegten, die zig, gedeeltelyk, dapper weerden; doch eerlang te kort ſchooten, en met merkelyk verlies ruimen moesten (s). Nieuwenaar ontkwam 't, binnen Amersfoort, Schenk, binnen Wyk te Duurſtede. Villers, gewond zynde in 't hoofd, werdt gevangen genomen, en, na lang zitten, niet dan om hoog losgeld, geſlaakt. De tyding deezer nederlaage bragt den ſchrik in de naaſte Steden, die ſlegt voorzien waren. Men vreesde voor eenen inval in 't Stigt en in Holland; doch Taſſis, zig te zwak hiertoe kennende, week, eerlang, met grooten buit, weder naar Zutfen. Midlerwyl, hadt men, in alleryl, het Dorp Vreeswyk van bezetting voorzien, en beginnen te beſchanſen. Ook werden de ſluizen aan de vaart geopend, en 't land daar door ondergezet. Naarden, Weesp en Zwol werden ook voorzien van eenige Amſterdamſche ſoldaaten, en de verſtrooide benden herzameld, en in Amersfoort, Wyk te Duurſtede en Reenen gelegd (t), waar

De Heer van Villers wordt gevangen.

(s) Reſol. Holl. 24 *Juny* 1585. *bl.* 329.
(t) Bor XX. *Boek*, *bl.* 55 [624].

1585. waar medemen zig, aan deeze zyde; dit jaar, genoegzaam beveiligd rekende.

XVI. Graaf Willems aanslag op Groningen mislukt.

Omtrent deezen tyd, smeedde Graaf Willem van Nassau, aangezet door *Roelof Ketel* van Groningen, eenen aanslag op deeze Stad, die kwalyk uitviel. Ketel, van eenigen geholpen, nam aan, eene poort te overweldigen, en den Graaf, door dezelve, ter Stad in te laaten. Ten bestemden tyde, was Graaf Willem, met vyftienhonderd man, in Drente gekomen. Van hier, moest hy, voorby de schans Noorich, naar Groningen trekken: en om dit te doen, zonder dat het in de Stad gemerkt werdt, stelde hy, des nagts, eene hinderlaage toe, welke hy beval, des morgens, ten negen of tien uuren, op te ryzen, en de koeijen weg te dryven: op dat men, in de Stad, na 't gerugt over het rooven der beesten, 't gerugt van zyne aankomst verneemende, denken zou, dat het nog 't zelfde werk was. Doch de laag werdt ontdekt, door een' boer, die 'er, op Nyenoord, kennis van gaf. Terstond trekt 'er Hopman *Henrik van Delden* op af; doch hy werdt bejegend door den grooten hoop, die hem noodzaakt, de wyk te neemen binnen Noorich. Graaf Willem omringt de vesting terstond met honderd man, zo dat 'er niemant uit kon, om de Groningers te waarschuwen. Doch een serjant, last krygende om eenige soldaaten, die onder de vesting liepen schermutselen, af te haalen, leidt, uit misverstand, al de manschap weg. Van deeze gelegenheid bedient zig Henrik van Delden, en rent spoorslags naar de Stad. Ketel verneemt

neemt hier, haast, dat men op zyne hoede is, en schikt twee soldaaten naar buiten, om Graave Willem hiervan te verwittigen; doch zy vallen den Spaanschen in handen, die hen, met den brief, welke ongetekend en hun niet door Ketel behandigd was, naar de Stad te rug zenden. De luiden, die de poort overweldigd zouden hebben, waren, midlerwyl, ter Stad uit gevlugt. Doch Ketel, hun uitgeleide gedaan hebbende, was wederom Stedewaards gekeerd, waanende, dat op hem geen bedenken vallen zou. De soldaaten, schoon zwaar gepynigd, wisten niemant te noemen, zynde hun ook van 't geheim des aanslags niets anders gemeld, dan dat het overweldigen der poorte dienen zou, om eenen Koopman te ligten, die daar buiten plagt te gaan wandelen. Evenwel liep Ketel by sommigen in 't oog. Den Burgemeester, *Joachim Ubbena*, die hem hierover aansprak, onder vier oogen, meende hy met praaten gepaaid te hebben; doch hy werdt, den volgenden nagt, van 't bedde geligt, voorts, door pynigen, tot bekentenis gebragt, onthalsd en gevierendeeld. De briefbrengers raakten vry, met eene geesseling. 't Mislukken van deezen aanslag deedt Graave Willem besluiten, nooit meer te bouwen op verstand met luiden van binnen; maar zig van andere Krygslisten te dienen, om Steden te verrassen (*u*). 1585.

Doch 't was, ook te vooren, op het einde van Lentemaand, den Spaanschen mislukt, XVII. Vrugtelooze aanslag

(*u*) Reyd IV. *Boek*, *bl.* 67 *enz.*

1585. lukt, Oostende, by verrassing, in te neemen. De Heer de la Motte, die binnen Grevelingen geboodt, was reeds in de oude Stad, daar hy zig begon te sterken en op meer volks wagtte. Doch de Staatschen gunden hem hiertoe geenen tyd, deeden eenen fellen uitval, en dwongen hem de plaats te ruimen (*v*).

van la Motte op Oosten-de.

Parma voltrekt zyne schip-brug op de Schel-de.

Antwerpen, tot in Oogstmaand benaauwd zynde geweest, moest, eindelyk, bukken voor de Spaansche overmagt. De Prins van Parma hadt de schipbrug over de Schelde, al vroeg in 't voorjaar, voltooid gezien. Zy bestondt uit tweeëndertig pleiten, verbonden door masten, draagende eenen vloer van planken, en leggende tusschen twee hoofden van paalwerk, die, van de wederzydsche oevers af, naar 't midden der riviere, liepen, en insgelyks met planken gedekt waren. De brug en de pleiten waren behoorlyk voorzien van geschut. De Staaten, dien 't buiten de gissing ging, dat dit werk zo spoedig en gelukkig voltrokken werdt, zagen, te laat, dat zy 't eer moesten verhinderd hebben. Nu gavenze den Graave van Hohenlo en den Admiraal Justinus van Nassau last, om Liefkenshoek aan te tasten, en ware 't mogelyk te herwinnen, op dat men de brug, van daar, zou konnen vermeesteren. 't Gelukte. De Vesting werdt opgegeven by verdrag, en verscheiden andere schansen in deezen oord, in den aanvang van Grasmaand (*w*).

Liefkenshoek en andere schansen gewonnen.

Te

(*v*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 12 [570].
(*w*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 31 [595].

Te Antwerpen, alwaar men begreep, dat de behoudenis der Stede af hing, van het vernielen van Parmas schipbrug, spitste elk de zinnen, op het uitvinden van middelen, hiertoe dienstig. Gianibelli stelde, eerlang, eene soort van brandschepen toe, die, zo hy zig verzekerd hieldt, de brug moesten doen in de lugt vliegen. Tien pleiten en twee schepen werden, behoorlyk voorzien, op den vierden van Grasmaand, des avonds, naar beneden gezonden. Doch een der twee schepen bereikte de brugge niet, maar raakte vast onder weg, sprong daar, en doodde eenige Spaansche soldaaten, leggende in eene schans, aan den oever. Het ander schip, gedreeven tot aan de brug, deedt heviger werking. Het borst, met zo geweldig een' slag, dat de aarde, drie mylen in 't ronde, schudde, en de Schelde, over haare oevers gevloogen, de schans S. Maria en de naaste landen onder water zette. De zwaare zerken andere steenen, de yzeren bouten, nagels en schakels, die 't brandschip uitwierp, kwetsten en doodden veele Spaanschen, die met den slag niet gesneuveld waren. De brug werdt zeer zwaar beschadigd. Parma zelf, die 'er, nog even te vooren, op geweest was, en zig nu omtrent eene boogscheut wegs van den dyk bevondt, werdt, door den slag, ter aarde gesmeeten. Vyf honderd of meer Spaanschen zyn 'er, by deeze gelegenheid, gesneuveld, en onder dezelven, de Markgraaf van Rysburg, de Heer van Billi en andere luiden van naame. Dat de Staatsche en Antwerpsche Vloot toen niet, terstond, van boven

1585.

De Antwerpenaars breeken de brug, door middel van brandschepen.

1585. ven en van beneden, aankwam op den vyand, wyt men aan de onkunde der Antwerpenaaren van de uitwerkinge der brandschepen, waaruit zy, eerst op den derden dag, gered werden, door schryven van den Graave van Hohenlo, hebbende de luiden, die zy hadden afgezonden, zig niet na genoeg aan 't gevaar durven begeven, om behoorlyk te konnen berigten, wat 'er, met de brandschepen, ware uitgevoerd. Dit draalen gaf Parma gelegenheid, om de brug te hermaaken, dat hy in drie dagen deedt (x).

Zy wordt hermaakt.

Aanvallen op den Kouwensteinschen dyk.

Hohenlo ondernam, sedert, des nagts na den zesden van Bloeimaand, eenen aanslag op den Kouwensteinschen dyk; doch, door zeker misverstand, een weinig te vroeg, 't welk oorzaak was, dat hy, met schade, wyken moest. Parma zig toen, van nieuws, gesterkt hebbende op dien dyk, ondernamen de Antwerpenaars het breeken der brugge wederom; doch een en andermaal, met ongelukkigen uitslag. Toen, een Spaansch schansje te Lillo bemagtigd hebbende, doen de Staatschen, des nagts na den vyfentwintigsten, eenen tweeden aanval op den Kouwensteinschen dyk, die in 't eerst scheen te zullen gelukken. Doch Parma, zelf op den dyk verscheenen, blies den zynen zo veel moeds in, dat de Staatschen aan 't deinzen, en mids het vallen des waters en 't vertrekken der schepen, die hen aan den dyk hadden opgezet, geheel aan 't zwigten raakten. Zy lieten 'er meer dan veertienhonderd man, on-

(x) BOR XX. Boek, bl. 32 [596].

onder welken, Filips de Zoete, Heer van 1585. Hautain, in volle rusting, van den dyk gesprongen zynde, versmoorde in den modder. Des anderendaags, veroverde Parma eèn houten blokhuis, door de belegerden gestigt, op een vlot van balken, en geschikt om de brug, of 's vyands schansen daar uit te bestoken. Zy hadden 't den naam van *Fin de la Guerre*, of *Einde des Oorlogs* gegeven. Doch Parma deedt het, terstond, als nutteloos, sloopen (y).

De Heer van Hautain sneuvelt.

In de Stad, werdt nu de leeftogt dagelyks schaarser, des men, by de Wethouders en onder de Gilden, begon te spreeken van handelen met den vyand. Aldegonde verzette zig hiertegen; doch bewilligde, eindelyk, dat men, by Parma, bedektelyk onderstaan zou, of hy de Stad, op algemeene voorwaarden, met toelaating van den Hervormden Godsdienst, zou willen ontvangen. Aldegonde zelf schreef hem hierover; doch kreeg geen antwoord. De gemoeden der Ingezetenen, vooral der Roomschgezinden raakten, midlerwyl, hevig aan 't gisten. Men dreigde Aldegonde de dood, zo hy zig niet verdroeg met den Prinse van Parma. Hy en eenige anderen werden dan naar 't Leger gezonden, met last om over eene algemeene verzoening der vereenigde gewesten te handelen. Doch Parma wilde niet gedoogen, dat het Verdrag met de Stad, door dit algemeen Verdrag, welk nog veele voeten in de aarde hebben moest, vertraagd zou worden.

Nood en verwarring binnen Antwerpen.

Aanvang des handels met Parma.

Men

(y) Bor XX. *Boek*, *bl.* 33 [597] *enz.*

1585. Men scheidde dan vrugteloos. De algemeene Staaten en de Staaten van Holland lieten, ondertusschen, niet na, der benaauwde Stad, door brieven en gezanten, moed in te spreeken en ontzet te belooven. Doch 't bemagtigen van alle de sterke huizen rondsom de Stad, van verscheiden' schansen omtrent Mechelen, en eindelyk van Mechelen zelve op den negentienden van Hooimaand (z), deedt de Wethouderschap, eerlang, besluiten, om, op zig zelve, met Parma te handelen. Aldegonde en nog twintig anderen, uit de Wet, de Gilden en Schutteryen, werden, ten deezen einde, naar 't Leger afgevaardigd. Op den twaalfden van Oogstmaand, schreef Graaf Maurits en de Raad van Staate den Antwerpenaaren aan, dat zy binnen twaalf dagen ontzet te wagten hadden. Ook maakte men de vloot hiertoe vaardig (a).

Mechelen veroverd door Parma.

Doch op den zestienden, sloot de Bezetting, en des anderendaags, de Stad het verdrag met den Prinse van Parma, waarby Antwerpen, na zulk eene langduurige belegering, wederom onder 's Konings gehoorzaamheid overging. Ten opzigte van den Godsdienst, werdt hier ook bestemd, dat men den Roomschen oefenen, of de Stad ruimen moest, zonder dat men egter iemant, binnen vier jaaren, in 't geloof onderzoeken zou. De Stad moest, om 't Krygsvolk eenigszins te vergenoegen, vierhonderdduizend guldens opbrengen. Aldegonde beloofde, binnen 't jaar,

Antwerpen geeft zig over, by verdrag.

(z) BOR XX. *Boek*, *bl.* 41 [606].
(a) BOR XX. *Boek*, *bl.* 43 [601-610].

jaar, de wapenen niet tegen den Koning te zullen voeren (*b*). Doch hy bragt zig, door het sluiten van dit verdrag, in zulk eene kleinagting by de Staatschen, dat men hem, uit Zeeland, werwaards hy zig dagt te begeeven, riedt, zig daar niet te vertoonen (*c*). Als hy, hierop antwoordende, Parmás deugden en de Spaansche magt ten hoogsten verhief, en driftiglyk riedt tot vrede, liep het zo ver, dat hem de Vereenigde Nederlanden verbooden werden. Evenwel, verstoutte hy zig, naderhand, in Zeeland te verschynen. Doch hy werdt hier, in zyn huis, gegyzeld (*d*), en schoon hy, zig voor de algemeene Staaten verdedigd hebbende, ontheeven werdt van de gyzeling, heeft men hem egter, sedert, genoegzaam niet gebruikt in zaaken van Regeeringe. Men nam hem, onder anderen, zeer kwalyk, dat hy de eerste aan Parma hadt geschreeven. Ook liep het in 't oog, dat hy van Parma bedongen hadt, zyne goederen, niet slegts voor vier jaaren, gelyk de andere Onroomschen, maar voor altoos, te mogen blyven bezitten. Men besloot hieruit, dat hy te zeer helde over de Spaansche zyde (*e*), en deeze oude boezemvriend van wylen den Prinse van Oranje raakte, maar ruim een jaar na 't overlyden zyner Doorlugtigheid, t'eenemaal buiten bewind van Regeeringe. De Griffier van Antwerpen, Willem Martini, te Dordrecht geko-

1585. Groote ondank, hier door behaald, by Aldegonde.

(*b*) Bor XX. *Boek*, *bl.* 43 [610].
(*c*) *Zie* Resol. Holl. 18 *Aug.* 1585. *bl.* 484.
(*d*) Resol. Holl. 21 *Nov.* 1585. *bl.* 711.
(*e*) Bor XX. *Boek*, *bl.* 46-50 [614-618].

1585. komen, was, van daar, naar den Haage ontbooden, alwaar hy ook, ruim veertien dagen, vast zat, en toen bevel kreeg, om 't Land te ruimen (*f*).

XVIII. De Admiraal Treslong wordt van zyne Ampten ten verlaaten en vastgezet.

Doch eenige maanden te vooren, was nog een ander oud dienaar van den Staat en van zyne Doorlugtigheid verlaaten van zyne Ampten. De Admiraal Willem van Blois van Treslong, ongenoegd op eenige Leden der Admiraliteit in Zeeland, welken, onder anderen, verzuimden, lastbrieven uit te geeven aan twee Hopluiden, door hem benoemd, hadt zulks, scherp genoeg, te kennen gegeven aan Graave Maurits en den Raad van Regeeringe te Middelburg, en onder anderen gezeid, dat hy den Lande geenen dienst wilde doen, zo de Raadsman *Heins* en de Advokaat Fiskaal *Valerius* niet werden afgezet. Dit werdt zo hoog genomen, dat Treslong, op eenen voorslag van Graave Maurits en den Raad van Regeeringe, van alle zyne Ampten verlaaten, en, op 's Graavensteen, te Middelburg, in hegtenis gezet werdt, op den zevenentwintigsten van Sprokkelmaand. De Staaten van Holland, hiervan kennis bekomen hebbende, verzogten terstond aan Graave Maurits en den Raad, dat men hem als een Edelman wilde handelen; en zyne voorgaande diensten gedagtig zyn, zo veel zulks naar Regte geschieden mogt (*g*). Zyne Huisvrouw, verscheiden' anderen, zelfs de Graaf van Hohenlo vervoegden zig aan Graave

(*f*) Resol. Holl. 2, 3, 12, 29 *Oct.* 22 *Nov.* 1585. *bl.* 593, 603, 629, 646, 713.

(*g*) Resol. Holl. 12 *April* 1585. *bl.* 205.

ve Maurits en den Raad, verzoekende, dat hy, voor zyne behoorlyke vierschaar, mogt te regt gesteld worden. Doch Graaf Maurits en de Raad oordeelden „ dat de zaak „ hun aanging, en dat zy 'er Regters over „ stellen konden: anders mogt men zig tot „ de algemeene Staaten keeren." Treslong werdt, eindelyk, in Grasmaand, te regt gesteld voor 't Geregt van Middelburg, daar de Baljuw, *David Zomer*, hem Majesteit-schennis en andere snoode misdaaden aantygde, en zynen hals en goederen eischte. Hy, ondertusschen, in geheel Zeeland, niemant hebbende konnen vinden, die herts genoeg hadt, om voor hem te pleiten, moest, daartoe, eenen Advokaat uit den Haage doen komen, die hem, in zyn afwezen, deftig verdedigde, dingende, by voorraad, op ontslag onder borgtogt. Terwyl men de zaak sleepende hieldt, riedt hem de Cipier te ontvlugten, en boodt hem daartoe gelegenheid aan, mids hem vooraf duizend, en na 't ontkomen nog eens duizend guldens betaald werden. Men sloot den koop: dien de Cipier, met eenen schriftelyken eed, bevestigde. Doch alles was geschied, met voorkennis van den Baljuw, die de duizend guldens naar zig streek; zo draa ze den Cipier, door Treslongs Huisvrouwe, gebragt waren, schoonze zyne erfgenaamen, naderhand, in gevolge van een vonnis des Hofs van Holland, met de intrest, wederom hebben moeten uitkeeren. Voorts, maakte hy veel ophefs van Treslongs voorgenomen' vlugt, en vorderde hem aan de paleije. Doch dit ontleidden zyne Advo-

1585.

Beschuldiging ten zynen laste.

De Cipier bedriegt hem.

1585. kaaten. De zaak bleef dan steeken. De gevangen klaagde vast, dat zyne Regters, meest Koopluiden, over Krygszaaken, waarop zyne voornaamste beschuldigingen liepen, niet konden oordeelen, verzoekende hy, hierom, voor den Krygsraad, gesterkt met gemagtigden uit de algemeene Staaten, of voor den Hove van Holland te regt te mogen staan; doch dit, en zelfs het schryven der Engelsche Koninginne, by welke hy veele vrienden hadt, mogt hem niet baaten. Hy zat op 's Graavensteen, tot na de verkiezing van den Graave van Leicester tot algemeenen Landvoogd, waarvan wy terstond spreeken zullen: Deez' gaf hem eerst zyn huis, daarna den Haage tot eene gevangenis, en eindelyk, in Slagtmaand des jaars 1586, verlof om te reizen, werwaards hy wilde, mids by eede beloovende, op alle vermaaning, voor den Hove van Holland, te zullen verschynen. Daarna, met Leicester, naar Engeland getrokken, en, met nieuw voorschryven der Koninginne, te rug gekeerd zynde, dagvaarde hy den Baljuw Zomer voor 't Hof, welk deezen egter ontsloeg van de verschyning. De Wethouders van Middelburg stelden ook het overzenden van de stukken des gedings, van tyd tot tyd, uit. In 't jaar 1588, verzogt Treslong, dat de Advokaat Fiskaal en Prokureur Generaal van Holland zyne zaak mogten ter hand neemen; doch deezen verklaarden, geene stof van beschuldiging tegen hem te vinden. Treslong besloot, ten laatsten, elk, die iets tegen hem hadt, voor 't Hof te dagvaarden, en alzo niemant verscheen,

Hy bekomt zyne vryheid.

Hy wordt zuiver ver-

ſcheen, werdt hy, op den negentienden van Zomermaand des jaars 1595, van alle misdaaden zuiver verklaard; waarvoor hem ook de Staaten van Holland erkenden. Doch zyn Ampt van Admiraal van Zeeland was, al terſtond na dat hy, in 't jaar 1585, aangetaſt was, gegeven aan Juſtinus van Naſſau, natuurlyken Zoon van den overleeden Prinſe. Ook werdt hy, in geene Krygsampten, meer gebruikt. Maar zyne Genade, Graaf Maurits, ſtelde hem, eerlang, by goeddunken der Staaten, aan tot zynen Luitenant Groot-Houtveſter en Valkenaar van Holland: in 't bekleeden van welke hoflyke waardigheden, hy het overſchot zyns leevens heeft doorgebragt (b).

1585. klaard van alle misdaad.

en, door Graave Maurits, Luitenant-Houtveſter en Valkenaar gemaakt.

XIX. Bezending der Hanze-Steden aan de algemeene Staaten.

In de Lente des jaars 1585, waartoe wy nu wederkeeren, zonden de Hanze-Steden, binnen Lubek vergaderd, hunnen Geheimſchryver, *Adolf van Osnabrug*, aan de algemeene Staaten, om te verzoeken, dat de Regten op de inkomende en uitgaande goederen werden vernietigd. Zy voegden 'er eenen raad by tot vrede met Spanje, ſchoon men al geene gewenſchte voorwaarden mogt konnen bedingen. De Staaten vaardigden den Geheimſchryver af, met eenen beleefden Brief, waarin zy egter te verſtaan gaven, dat de Hanze-Steden, die haaren raad tot vrede, in dreigende bewoordingen, hadden doen voordraagen, regt nog gezag hadden, om hun regel van oorlog of vrede voor te ſchryven. Voorts gaf men goede woorden,

(b) Bor XX. *Boek*, *bl.* 12-31 [570-594].

1585. den, zynde thans het groot belang van den Staat, zig geene nieuwe vyanden te maaken (*i*).

XX. Nieuwe handeling met de Koninginne van Engeland.

Na 't afbreeken van den handel met Frankryk, in Grasmaand, waren de algemeene Staaten, eenen geruimen tyd, in overweeging geweest, op het hervatten van den handel met de Engelsche Koninginne. Weinige uuren, na dat de Gezanten, uit Frankryk te rug gekeerd, verslag hunner verrigtingen gedaan hadden, leverde de Heer de Gryze, die, van Brabants wege, in Engeland geweest was, den algemeenen Staaten eenen Brief over, waarby de Koningin hen beklaagde, dat zy zig van Fransche hulpe versteken zagen, te gelyk betuigende, hoe haare zorg voor hunnen welstand, door den tyd, niet af- maar toegenomen was. De Gezant Davidson hadt ook te verstaan gegeven, dat zyne Meesteres genegen scheen, tot bystand der Staaten. Men besloot dan, zig van deeze opening te bedienen, en de byzondere Staaten te doen vergaderen, om te overleggen, of men der Koninginne de Opperheerschappy zou aanbieden, of met haar over eene altoosduurende bescherming der Landen handelen (*k*). De raadpleegingen hierover duurden, tot in den aanvang van Zomermaand. De Staaten van Holland hadden, al terstond, aan die van Zeeland geschreeven, om hunne gemagtigden, op dit gewigtig stuk, waarop ook alle de Edelen en de kleine Steden van Holland beschreeven waren, met

(*i*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 55 [625].

(*k*) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 62 [539]. XX *Boek*, *bl.* 3 [558], 59 [629] *enz.*

met volkomen last, herwaards te schikken (*l*). En de Edelen en meeste Steden besloten, op den agttienden van Grasmaand, der Koninginne de Opperheerschappy aan te bieden, of, zo zyze afwyzen mogt, haar om onderstand te verzoeken, onder behoorlyke verzekerdheid. Amsterdam, Gouda en Alkmaar maakten, in 't eerst, zwaarigheid, om zig te voegen by de overige leden (*m*). Amsterdam en Alkmaar lieten zig egter spoedig overhaalen. Doch Gouda kon alleen bewoogen worden, om in 't verzoek van onderstand te bewilligen, niet in de opdragt der Opperheerschappye (*n*). Wyders beloofden alle de Steden, behalve Gouda, welke Stad slegts Brieven van verzekerdheid wilde aangebooden hebben (*o*), dat zy Engelsche bezetting inneemen zouden, zo de Koningin eene of twee Hollandsche Steden, tot haare verzekering, vorderen mogt (*p*). Men ontwierp twee volmagten, op den naam van Ridderschap, Edelen en groote en kleine Steden, vertoonende de Staaten, en zig sterk maakende, voor de andere kleine Steden, Heerlykheden en Vlekken van Holland en Westfriesland. In de eerste, waarin de naam van Gouda niet gespeld werdt, werden de gezanten, tot de aanbieding der Opperheerschappye; in de andere, tot het verzoeken van onderstand gemagtigd (*q*). Doch in Zeeland

1585. Raadpleegingen hier over ter Vergaderinge van Holland.

(*l*) Resol. Holl. 11 *April* 1585. *bl.* 206, 207.
(*m*) Resol. Holl. 18 *April* 1585. *bl.* 225.
(*n*) Resol. Holl. 25 *April*, 1 *May* 1585. *bl.* 239, 245.
(*o*) Resol. Holl. 8 *May* 1585. *bl.* 259.
(*p*) Resol. Holl. 2 *May* 1585. *bl.* 246.
(*q*) Resol. Holl. 8 *May* 1585. *bl.* 268.

1585. land was men zo spoedig niet gereed. 't Liep aan tot den aanvang van Zomermaand, eer dit Gewest zig, met Holland en de andere Landen, vereenigde (*r*). Die van Holland vonden zig toen, om 't werk door te zetten, gedrongen, te verklaaren, dat zy, over geene zaaken van belastingen of Regeeringe, begeerden te raadpleegen, zo lang de Gezanten naar Engeland niet werden afgevaardigd (*s*). Kort hierna, vertrokken de Gezanten, te weeten Jakob de Gryze, van Brabant; *Rutgert van Haarsolte*, Burgemeester van Harderwyk, van Gelderland; Noël van Karon, Heer van Schoonewal, van Vlaanderen; Joan van der Does, Heer van Noordwyk, *Joost van Menyn*, Pensionaris van Dordrecht, Joan van Oldenbarneveld, Pensionaris van Rotterdam, en François Maalzon, Pensionaris van Enkhuizen, van Holland en Westfriesland; Jakob Valke, Raadsman van Staate, van Zeeland; Paulus Buis, voorheen Advokaat van Holland, van Utrecht; Jelger Feitsma, Raadsman van Staate, Hessel Aisma, President van den Hove, en *Laas Jongema* van Friesland (2). Zy staken, op den agttienden, in zee; doch moesten, wel twee maalen, door tegenwind, wederom inloopen (*t*). Terwyl zy verwagt werden, kreeg men,

De Staatsche Gezanten vertrekken naar Engeland.

(*r*) Resol. Holl. 4 *Juny* 1585. *bl.* 305.
(*s*) Resol. Holl. 3 *Juny* 1585. *bl.* 299.
(*t*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 63 [635]. Remonstr. van Oldenbarn. *in de* Waar. Hist. *bl.* 176.

(2) Men vindt de Volmagten voor die van Gelderland, Vlaanderen en Utrecht, en de Volmagt, den Gezanten in 't gemeen, door de algemeene Staaten, medegegeven, in de *Act. Publ. Angl.* Tom. VI. P. IV. p. 182, 183.

1585.

men, in Engeland, tyding, dat Filips de Hollandsche en Zeeuwsche niet slegts; maar ook de Hoogduitsche, Oostersche en Engelsche schepen, in Spanje, hadt doen beslaan (*u*), 't welk sommigen Engelschen aanleiding gaf, om de Koningin sterk te raaden, tot het aanvaarden der Heerschappye over de Nederlanden: waartegen anderen haar voorhielden, dat zy zig 't bedryf der Nederlanderen, die men niet hooger dan muitelingen te agten hadt, niet behoorde aan te trekken. 't Gevoelen der eersten, die dreeven, dat men openlyk met Spanje breeken moest, werdt ten minsten in zo verre gevolgd, dat de Koningin ook op alle Spaansche schepen beslag deedt leggen (*v*). Op den zesden van Hooimaand, kwamen de Staatsche gezanten in Londen. De Koningin gaf hun den negenden gehoor. Menyn voerde het woord, boodt der Koninginne de Opperheerschappy der Nederlanden aan, en leverde, te gelyk, de punten over, waarop zy verzogt werdt, dezelve te ontvangen. Zy beriedt zig, maar weinige dagen, en wees toen de aanbieding der hooge Overheid van de hand. Vervolgens, zogt men, met haar, te overkomen, op eene altoosduurende bescherming der Landen. Doch hiernaar luisterde zy even weinig. Men tradt dan, eindelyk, in onderhandeling, over bepaalden onderstand, geduurende den oorlog. De

De Koningin van Engeland wyst de Opperheerschappy der Nederlanden van de hand.

Ook de altoosduurende bescherming.

Staat-

(*u*) Resol. Holl. 4, 20 *July* 1585. *bl.* 350, 389. BOR XX. *Boek*, *bl.* 53 [622].

(*v*) STRADA *Dec.* II. *Libr.* VII. *p.* 397. HOOFT XXIII. *Boek*, *bl.* 1026.

1585. Staatschen verzogten tienduizend knegten en tweeduizend paarden, en daalden allengskens tot op de helft, het uiterste van hunnen last, biedende zy haarer Majesteit de Steden Briel en Vlissingen aan, tot een onderpand voor haar verschot. De Staaten van Holland en Zeeland hadden, eindelyk, moeten besluiten, tot het geeven deezer verzekering, die altoos de grootste zwaarigheid in den handel met Engeland gemaakt hadt (w). Doch de Koningin begeerde niet meer dan vierduizend knegten en vierhonderd ruiters herwaards te zenden: welk aanbod de Gezanten, op 't believen hunner meesteren, omhelsden. Te vooren, hadt zy reeds andere vierduizend knegten, voor den tyd van drie maanden, toegestaan, om 't ontzet van Antwerpen, dat toen nog niet over was, te vorderen: waartegen haar Sluis en Oostende, ten onderpand, aangebooden waren (x). Ook waren, in 't begin van Oogstmaand, reeds een goed deel deezer knegten in Zeeland en vervolgens in Holland aangekomen (y). Doch zy hadden 't overgaan van Antwerpen niet konnen beletten. Over den nieuwen onderstand, werdt, sedert, een verding gemaakt van den volgenden inhoud.

Men verdraagt zig met haar over 't verleenen van bepaalden bystand.

„ De Koningin belooft, ten dienste der „ algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden, te zullen onderhouden vierduizend „ Knegten en vierhonderd Ruiters, zo lang „ de oorlog duurt, behalve nog zevenhon- „ derd

Voorwaarden van dit Verdrag.

(w) *Zie* Resol. Holl. 1 *Juny* 1585. *bl.* 291.
(x) Bor XX. *Boek*, *bl.* 63 [635] *enz.*
(y) Resol. Holl. 27 *July*, 9, 12 *Aug.* 1585. *bl.* 429, 460, 464.

„ derd man, te leggen in de plaatsen van 1585.
„ onderpand: over welk Krygsvolk zy ee-
„ nen Overste van naam en van den waaren
„ Christelyken geloove zal aanstellen. Bin-
„ nen 't jaar na 't treffen der vrede, zullen
„ de Staaten der Koninginne voldoening
„ geeven van haar verschot, in 't eerste jaar
„ gedaan, het overige betaalende, binnen
„ de vier volgende jaaren, in gelyke dee-
„ len. Binnen eene maand na 't voltrekken
„ van dit Verdrag, zullen de Staaten den
„ Overste, door de Koninginne te stellen,
„ overleveren de Stad Vlissingen met het
„ Slot Rammekens, in Walcheren, en de
„ Stad Briel, met de twee sterkten, daarby
„ behoorende, in Holland, om voor haar
„ bewaard te worden, tot zy van haar ver-
„ schot voldaan zy. Een deel des gemelden
„ Krygsvolks zal, op verzoek der Staaten,
„ ook in andere Steden gelegd mogen wor-
„ den. De Plaatsen van onderpand moeten
„ van geschut en andere Krygsbehoeften be-
„ hoorlyk voorzien zyn, mids men daarvan
„ aantekening houde, en verantwoording
„ doe. De Staatsche bezetting alleen en gee-
„ ne andere Persoonen zullen, uit de gemel-
„ de Plaatsen, moeten vertrekken: en de
„ Oversten der Koninginne binnen dezelven
„ zullen zig niet moeijen met de Burgerlyke
„ Regeering. Ook zullen zy en de knegten
„ onder hen geene gemeenschap mogen hou-
„ den met de vyanden der Staaten. Voorts
„ zullen de gemelde Plaatsen, by de Veree-
„ niging met de algemeene en byzondere
„ Staaten, en by haare voorregten en ge-
„ woon-

1585. „ gewoonten, de verpanding niet raakende,
„ bewaard worden, zonder, van wege haa-
„ re Majesteit, met eenige beden of andere
„ lasten, te mogen worden bezwaard. De
„ bezettelingen zullen tollen en lasten draa-
„ gen, gelyk de andere bezettelingen van
„ den Staat; doch niet zonder verlof van
„ den algemeenen Stadhouder haarer Ma-
„ jesteit, van nieuws, mogen bezwaard wor-
„ den. De Koningin zal bezorgen, dat de
„ bezettelingen in de verpandde Plaatsen
„ wel betaald en in goede krygstugt gehou-
„ den worden. De gemelde Plaatsen zullen,
„ na 't voldoen der verschooten' pennin-
„ gen, aan de Staaten, en aan niemant
„ anders, behoorlyk wederom geleverd
„ worden. De Oversten, aldaar gesteld,
„ midsgaders de Hopluiden, Bevelhebbers
„ en soldaaten, zullen der Koninginne en
„ den algemeenen Staaten trouwe zwee-
„ ren, en dat zy de Plaatsen behouden zul-
„ len, by den waaren Christelyken Gods-
„ dienst, zo als die in Engeland en hier ge-
„ oefend wordt. Ook zullen de burgers en
„ inwooners den eed van getrouwheid doen
„ aan haare Majesteit. Het Engelsch Krygs-
„ volk, te velde leggende, zal men, ten
„ redelyken pryze, herbergen en spyzigen,
„ en niet boven 't ander Krygsvolk van den
„ Staat belasten. De soldy der bezetting in
„ de verpandde Plaatsen zal, van maand tot
„ maand, agt of tien dagen onbegreepen, aan
„ de Bevelhebbers, betaald worden. De O-
„ versten en bezettelingen zullen, in elke
„ Stad, eene Kerk hebben, om den Gods-

„ dienst,

„ dienst, op de Engelsche wyze, vryelyk 1585.
„ te oefenen. Voorts zal men hen, in huis-
„ vesting, onderhoud en verzorging, han-
„ delen, gelyk de Engelsche bezettelingen,
„ hier te Lande, plagten gehandeld te wor-
„ den. 't Zal haarer Majesteit vrystaan,
„ boven haaren algemeenen Stadhouder, nog
„ twee haarer Onderdaanen, luiden van
„ rang en van den gemelden Godsdienst, te
„ stellen in den Raad van Staate, tot welken
„ ook toegang zullen hebben de Oversten
„ der verpandde Plaatsen, om iets voor te
„ draagen, de gemelde Plaatsen of den dienst
„ haarer Majesteit betreffende; zonder egter
„ hierom geagt te worden voor Leden van
„ den gemelden Raad. In den Krygsraad,
„ zal de Koningin, des noods, zodanige Per-
„ soonen mogen stellen, als haar algemeene
„ Stadhouder raadzaam zal vinden. Ook zal
„ deeze, met den Raad van Staate, de mis-
„ bruiken herstellen, in 't stuk der Impos-
„ ten, de overtollige Amptenaars afsnyden,
„ en 's Lands penningen, ten meesten oor-
„ baar, doen besteeden. Haare Majesteit
„ of haar Stadhouder en de Raad van Staa-
„ te zullen ook bevorderen, dat de krygs-
„ tugt en de agtbaarheid der Regeeringe,
„ beide thans zeer vervallen, door de ge-
„ lykheid van magt der Regeerderen en de
„ vermenging der Raaden, in den voorigen
„ luister hersteld worden. De gemelde O-
„ verste en de Raad van Staate zullen voor-
„ zien op alles, wat de gemeene welvaart
„ raakt, mids niets onderneemende tegen
„ den waaren Godsdienst of de Privilegien.

„ De

1585. „ De Staaten zullen niet met den vyand „ handelen, zonder kennis haarer Majesteit, noch met eenige andere uitheemsche Mogendheid, zonder kennis van haar of haaren Stadhouder. Zy gelieve „ ook met Spanje of eenigen anderen vyand „ der Staaten niet te handelen, van zaaken, „ de vereenigde Landen betreffende, buiten „ raad en toestemming der algemeene Staaten, wettiglyk daartoe beschreeven. Al „ 't uitheemsch Krygsvolk, noodig tot bescherming der Landen, zal, door den gemelden Stadhouder en Raad van Staate, „ met bewilliging der algemeene Staaten, „ aangenomen en betaald worden. Tot Oversten der Landen of der Grenssteden „ zullen de Staaten van 't gewest, daarze „ noodig zyn, twee of drie Persoonen noemen: waaruit de gemelde Stadhouder en „ Raad van Staate eenen kiezen zullen. Zo „ haare Majesteit eenige schepen tusschen „ Frankryk en Engeland, of tusschen Engeland en de Nederlanden brengen wilde, tegen 's vyands Vloote aldaar, zullen 'er de Staaten een gelyk getal byvoegen, mids het bestek van den jaare 1584 „ niet te boven gaande: en zal, in zulk een „ geval, de gantsche Vloot staan onder den „ Engelschen Admiraal; doch de buit gelykelyk gedeeld worden. De wederzydsche „ Oorlogschepen zullen elkanders havenen „ vryelyk inloopen, en zig aldaar van 't noodige voorzien mogen. De geschillen tusschen de Nederlanden of eenige Steden „ derzelven, niet door den gewoonen weg

„ van

„ van Regte konnende worden afgedaan, 1585.
„ zullen, door haare Majesteit, of door haa-
„ ren Stadhouder en den Raad van Staate,
„ binnen de Vereenigde Landschappen, be-
„ slist worden. De onderdaanen der Konin-
„ ginne zullen de paarden, hier gekogt, onder
„ betaaling der gewoone regten, vryelyk naar
„ Engeland brengen; doch van daar nergens
„ anders voeren mogen. Ook zullen zy, op
„ enkel Paspoort van haaren Stadhouder, al-
„ toos wederom naar Engeland mogen kee-
„ ren, mids het getal der beloofde Krygsluiden
„ steeds vol gehouden worde, en de Staaten
„ ongehouden blyven, tot de kosten der o-
„ vervoeringe. De algemeene Overste, Be-
„ velhebbers en soldaaten zullen den ge-
„ woonlyken eed aan de Staaten der Lan-
„ den doen, onverkort hunnen pligt van
„ hulde aan haare Majesteit (z)."

De Koningin laat zig beweegen, om den beloofden onderstand te vermeerderen.

De meeste gezanten keerden, met dit Verding, herwaards, om het te laaten bekragtigen, door de algemeene Staaten: gelyk, op den tweeden van Wynmaand, geschiedde (a). Doch Noordwyk, Valke, Buis en Aisma bleeven te Londen, en verwierven, na 't overgaan van Antwerpen, dat de Koningin den beloofden onderstand vermeerderde op vyfduizend knegten en duizend ruiters, boven de bezetting van den Briele en de twee naaste schansen in Holland, nu gesteld op vierhonderdenvyftig man, en boven die van Vlissingen en Rammekens in Zeeland, wel-

(z) *Zie* BOR XX. *Boek*, *bl.* 68 [641].
(a) Resol. Holl. 10 *Sept.* 2 *Octob.* 1585. *bl.* 547, 600.

1585. welke nu op zevenhonderd man gebragt werdt: waartegen men der Koninginne toestaan moest, in ieder der andere Landschappen, eene Stad of sterkte te mogen kiezen, omze met Engelsche knegten, uit de vyfduizend, te bezetten: aan al 't welke de algemeene Staaten, insgelyks, hun zegel hingen (*b*). De Engelsche hulpbenden kwamen, midlerwyl, van tyd tot tyd, herwaards, en werden, by voorraad, gelegd in verscheiden Steden. In Wynmaand, namenze bezit van de verpandde Plaatsen (*c*). De Regeering van Briele en Vlissingen en Graaf Maurits, als Markgraaf der laatstgemelde Stede (3), ontvingen Brieven van schadeloosstelling van de Staaten van Holland en Zeeland en van de algemeene Staaten, wegens alles wat zy, ter oorzaake deezer verpanding, mogten te lyden hebben (*d*). 't Krygsbevel over den Briele werdt, door de Koninginne, aan *Thomas Cecil*, dat over Vlissingen aan *Filips Sidnei* opgedraagen (*e*).

XXI. De Graaf van Nieu- De aangelandde Engelsche hulpbenden kwamen al terstond te pas, tot het aantasten der

(*b*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 57 [645].
(*c*) *See the* Cabala *or* Mysteries *of* State *P*. II. *p*. 2, 3, 34, 35. BOR XX. *Boek*, *bl.* 72 [647].
(*d*) Resol. Holl. 10, 30 *Sept.* 2, 3, 6, 11, 25 *Octob.* 1585. *bl.* 548, 588, 593, 595, 599, 603, 609, 623, 625, 642. BOR XX. *Boek*, *bl.* 74 [649].
(*e*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* IV. *p.* 185, 185.

(3) De algemeene Staaten (dus lees ik, schoon 't vreemd schynt) hadden het Markgraafschap van Veere en Vlissingen, op verzoek van Graave Maurits, aan hem overgedraagen. Zie *Resol. Holl.* 6 Octob. 1585. bl. 609.

der schanse by Ysseloord. De Graaf van Nieuwenaar en Meurs, die, door de Staaten van Utrecht, gedrongen door eenigen uit de Burgerye, op den eenentwintigsten van Herfstmaand, by voorraad, en geduurende de gevangenis des Heeren van Villers, tot Stadhouder van dat geweest verklaard was (f), kwam, omtrent veertien dagen laater, in de Betuwe, aan 't hoofd van eenige Engelsche en Duitsche vendels; belegerde en beschoot de schans te Ysseloord, welke zig, eerlang, by verdrag, aan hem overgaf (g). Daarna bemagtigde hy eene schans by 't Bergsche hoofd, boven Heussen, die onlangs was ingenomen, door Hautepenne. Hy en Schenk, heimelyk verstand houdende binnen Nieuwmegen, zogten zig ook, by verrassing, van deeze Stad meester te maaken. Doch de toeleg werdt ontdekt, 't welk eenen der meêwustigen den hals kostte. Nieuwenaar, sedert, eene schans te Lent hebbende opgeworpen, kwelde de Stad, van daar, eenigen tyd, met schieten; doch regtte meer niet uit, dan dat hy, nu en dan, brand ontstak in eenige huizen, die egter spoedig geblufscht werdt. Ook deedt Hautepenne, met omtrent vyfduizend man in de Betuwe gevallen zynde, hem eerlang van daar verhuizen (h).

1585. Nieuwenaar wordt, by voorraad, Stadhouder van Utrecht.

Hy bemagtigt de schans te Ysseloord en aan 't Bergsche hoofd.

Hy kwelt Nieuwmegen.

Omtrent den aanvang van Wintermaand, deedt Graaf Karel van Mansfeld, aan 't hoofd van vier- of vyfduizend man, overgescheept

Inval der Spaanschen in de Bommelerwaard.

van

(f) Groot Utr. Plakaatb. I. *Deel*, *bl.* 157. BOR XX. *Boek*, *bl.* 57 [627].
(g) Resol. Holl. 27 *Oct.* 1585. *bl* 644.
(h) BOR XX. *Boek*, *bl.* 72 [648], 74 [650].

1585. van 's Hertogenbosch, eenen inval in de Bommelerwaard. De boeren hadden kennis van zynen toeleg gekreegen, en zig, te vooren, met hunnen meeften voorraad, geborgen binnen Bommel. Hohenlo, eenige vaartuigen op de Maaze gebragt hebbende, paste, hier en daar, de dyken door te steeken, en den Spaanschen 't water op 't lyf te jaagen. Dit bragt hen, die met moeite de hoogten bereikt hadden, eenige dagen, by gebrek van leeftogt, in de uiterste benaauwdheid, tot dat een felle opgekomen vorst Hohenlo noodzaakte, af te zakken met zyne vloote, en den Spaanschen gelegenheid gaf, om 't veer op te byten, en daar over binnen 's Hertogenbosch te geraaken. Hier werdenze van de burgers, met medelyden, ontmoet, geherbergd, en door goed onthaal verkwikt, hoewel veelen, by het ongemak, op deezen togt geleeden, het leeven inschooten, of vingers of teenen, door de felle koude, verlooren (*i*).

XXII. De Koningin van Engeland stelt den Graaf van Leicester tot algemeenen Overste haarer hulpbenden.

Terwyl de winter de verdere Krygsbedryven eenigszins stremde, begon men zig, in Holland, te bereiden, tot het ontvangen van den algemeenen Overste der Engelsche hulpbenden, die, dag aan dag, te gemoet gezien werdt. De Koningin hadt deeze waardigheid opgedraagen aan ROBERT DUDLEI, GRAAVE VAN LEICESTER (*k*), die, tot hiertoe, in de blaakende gunst haarer Majesteit, gestaan hadt, en dien sommigen, hierom, gaarne van de hand zagen, terwyl hy,

(*i*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 87 [666]. REYD V. *Boek*, *bl.* 75. STRADA *Dec.* II. *Libr.* VII. *p.* 390.

(*k*) *Act. Publ. Angl. Tom.* VI. *P.* IV. *p.* 184, 184.

ROBERT DUDLEI,
GRAAF VAN LEICESTER,
Gouverneur en Kapitein-Generaal
der Vereenigde Nederlanden.

Getekend naar 't Engelsche Origineel. *J. Houbraken fec.*

IS. TIRION excudit.

hy, gestreeld door roem- en staatzugt, het aangebooden bewind greetiglyk aanvaard hadt. Maar eer wy voortgaan, tot het verhaal zyner bedryven hier te Lande, moetenwe hem, zyne inzigten, en die der Koninginne den Leezer een weinig nader doen kennen. 1585.

Hy was gesprooten uit een oud en aanzienlyk geslagt. Zyn Grootvader, Edmond Dudlei, die, onder Henrik den VII, veel deels aan de Regeeringe gehad hadt, was, onder Henrik den VIII, openlyk onthalsd. 't Zelfde lot hadt zynen Vader, Jan Dudlei, getroffen, onder Maria, om dat hy de Kroon op 't hoofd zyner Schoondogter, Joanna Gray, hadt tragten te zetten. Roberts Broeder, Gilford, gehuwd met Joanna, deelde in zyns Vaders ongeluk. Doch onder Elizabet verhief zig het Huis van Dudlei wederom uit de laagte, waartoe het vervallen was. Onze Robert, de jongste der Zoonen van Jan Dudlei, geraakte in haare gunst, werdt voorzien met ampt op ampt, en eindelyk verheeven, tot Graave van Leicester (*l*). Doch deeze hoogheid werdt hem benyd door andere Hovelingen, die, hem vleiende met de eere van 't bewind over de Nederlanden, ligtelyk te wege bragten, dat hy eene waardigheid aannam, welke hem verwyderde van 't Hof. Sommigen hebben gemeend, dat hy zelf het oog hebbe gehad op de Opperheerschappy der Vereenigde Landen, die zyne meesteres van de hand geweezen hadt; doch 't

Wie deeze was.

Zyn inzigt.

(*l*) Strada *Dec.* II. *Libr.* VII. *p.* 398.

1585. 't heeft ons, uit den gantschen loop zyner bedryven, toegescheenen, dat hy zig zelven alleenlyk de algemeene Landvoogdy heeft toegelegd, en verder willen voldoen aan de inzigten der Engelsche Koninginne, die zy gewoon was zeer bedekt te houden, en die men, hierom, niet dan by waarschynlyke gissingen, opmaaken kan, uit het gene, hier en daar, van dezelven gebleeken is.

Heimelyk oogmerk der Engelsche Koninginne. Wy hebben, te vooren, gezien, dat de staatkundige Vorstin, de Opperheerschappy, en zelfs de altoosduurende bescherming der Nederlanden van de hand geweezen hebbende, alleenlyk bepaalden onderstand, zo lang de kryg duurde, hadt willen belooven. 't Was, naamlyk, haar belang, Spanje zo weinig te vertoornen als mogelyk was. 't Bewyzen van hulpe aan de Nederlanden kon nog verdedigd worden met de oude Verbonden, die, gelyk zy, in eene gedrukte verklaaring (*m*), beweerde, meer met het volk dan met den Vorst, gesloote waren. Doch het openlyk aanvaarden der Opperheerschappye, door iemant, die geheel geen regt op de Landen voorwenden kon, was zo ligt niet goed te maaken, en zou den Koning van Spanje, ten minsten, zeer gestooten hebben. Daarenboven, wist men nog niet, of het oppergebied, of de altoosduurende bescherming der Nederlanden Engeland, door den tyd, niet in zwaare kosten inwikkelen zou; om dat men niet wist, of de Nederlanden zig met hunne eigen' middelen zouden konnen be-

(*m*) *Zie* dezelve *by* Bor XX. *Boek*, *bl.* 87 [657].

beſchermen, of niet. De Koningin vreesde, hierom, met reden, dat het haaren Onderzaaten kwalyk genoegen zou, zo zy zig, in deeze onzekerheid, te diep ſtak, in de Nederlandſche zaaken. Dat zy nogtans verder gezien hebbe, dan op het verleenen van onderſtand, en het verkrygen van zekerheid voor haar verſchot, is niet moeilyk te beſpeuren. Het verding, op dien onderſtand gemaakt, toont zelfs, dat zy zig ook met de burgerlyke Regeering der Landen heeft willen moeijen „ dezelve herſtellende in haare „ agtbaarheid, de Impoſten regelende, en „ voorziende op alles, wat de gemeene welvaart betrof." In 't Berigtſchrift voor den Graave van Leiceſter, was hem niet ſlegts bevolen „ na te vorſchen, wat bezettingen, „ door de Staaten, onderhouden werden, en „ op welk eene wyze; noch hoe zy zig diendenden van het op- en afzetten der munte, „ op dat de ſoldaat het geld niet hooger ontvinge dan uitgave;" maar ook „ naarſtiglyk te verneemen naar 't vermogen der „ Landen, alzo haare Majeſteit beraaden „ was, de Opperheerſchappy over dezelven „ te aanvaarden, zo menze met hunne eigen „ middelen beſchermen kon (*n*):" waaruit men zien kan, dat zy zo vreemd niet was van het aanvaarden der hooge Overheid, als zy zig hieldt. Alleenlyk, heeft zy, ten minſten, voor eerſt, willen beproeven, of zulks geſchieden kon, zonder haare oude Onderdaanen te bezwaaren. Het gantſche beloop van

1585.

Punten uit Leiceſters Berigtſchrift.

(*n*) Zie HOOFT XXIII. *Boek*, *bl.* 1039, 1042.

1585. van Leicesters gedrag zal ons leeren, dat hy aan deeze inzigten der Koninginne heeft willen voldoen; en haar, door het naspooren van het uiterste vermogen der Landen, door het oefenen van een volstrekt gezag in de Regeeringe, en vooral, door het bezetten en bemagtigen van verscheiden' sterke Plaatsen, den weg baanen, tot het veilig en voordeelig aanvaarden der Opperheerschappye over de Vereenigde Nederlanden, of over een voornaam gedeelte derzelven.

De Staaten krygen kennis van Leicesters geheim Berigtschrift.

Maar de Staatsche Gezanten in Engeland hadden, by geluk of door behendigheid, kennis bekomen van den inhoud van Leicesters Berigtschrift: en het punt, welk het aanvaarden der hooge Overheid betrof, als de Landen vermogens genoeg hadden om zig zelven te beschermen, hadt bystere agterdogt in hen verwekt. Oldenbarneveld hadt ook, van ter zyde, gerooken, dat Leicester op het Stadhouderschap van Holland vlamde. En schoon 't een en 't ander, by de Gezanten, en by zulken onder de Staaten, welken zy 'er kennis van gaven, onder een diep stilzwygen, bedekt werdt, heeft het nogtans te wege gebragt, dat men Leicester met looden schoenen naarging, en zynen toeleg, zelfs eer hy hier was, zogt te dwarsboomen.

XXIII. Graaf Maurits wordt aangesteld tot Stadhouder Ka-

't Eerst dat men, ten deezen einde, ondernam, was het opdraagen der Stadhouderlyke waardigheid over Holland en Zeeland, aan Graave Maurits. De eerste voorslag hiertoe werdt door Oldenbarneveld gedaan, na dat men, ter algemeene Staatsvergaderinge, geraadpleegd hadt, om de Opperlandvoogdy

dy der Vereenigde Nederlanden, op den zelfden voet, als die, ten tyde van Karel den V, bekleed was, aan den Graave van Leicester op te draagen. De schrandere Pensionaris begreep, naamlyk, dat, onder de algemeene Landvoogdy der Vereenigde Landen, ook de byzondere van Holland, zou konnen geagt worden vervat te zyn, even gelyk het byzonder Stadhouderschap van Brabant, tot de algemeene Landvoogdy der Nederlanden, plagt te behooren. Doch hy en anderen oordeelden, dat het gezag van Leicester eer een weinig betoomd, dan zo hoog opgevyzeld behoorde te worden. 't Punt der aanstellinge van Graave Maurits tot Stadhouder werdt dan, in Wynmaand, ter Vergadering van Holland, daar ook Gemagtigden van Zeeland waren, overwoogen. De meeste Leden neigden hiertoe. Zelfs hadden die van Holland hunnen Gemagtigden naar Engeland, reeds voorheen, gelast, dat zy, in geval haare Majesteit de Opperheerschappy wilde aanvaarden, ten opzigte der byzondere Stadhouderen, bedingen moesten, 't gene men van Frankryk bedongen zou hebben (*o*): en zo de Koningin de naamen der Stadhouderen begeerde te weeten, zouden zy mogen verklaaren, dat Graaf Maurits voor Stadhouder van Holland en Zeeland gehouden werdt (*p*). Nu, drongen ook die van Zeeland, dugtende, veelligt, dat men hun eenen Engelschen Stadhouder mogt toeschik-

1585.
pitein-Generaal en Admiraal van Holland en Zeeland.

(*o*) *Zie* hier voor, *bl.* 60.
(*p*) Resol. Holl. 5 *Juny* 1585. *bl.* 306.

1585. ſchikken, op de aanſtellinge van Graave Maurits (q). In de Vergadering van Holland, viel 'er egter nog eenig geſchil over. Men beſloot 'er toe, met de meerderheid, op den eerſten van Slagtmaand (r). Te vooren, waren reeds eenige Leden der Vergaderinge gemagtigd geweeſt, tot het opſtellen van een Berigtſchrift: waarin Amſterdam, nevens Gouda verzogt hebbende, dat het hunnen Vroedſchappen mogt worden medegedeeld, nog eenige veranderingen maakte. Ook beſloot men, te wege te brengen, dat Utrecht zig, gelyk eertyds, wederom onder het Stadhouderſchap van Graave Maurits begaf (s). Graaf Maurits deedt den eed, en nam zitting in den Hove, op den veertienden van Slagtmaand. Ten zelfden dage, werdt vaſtgeſteld, dat hem de titel van *gebooren Prinſe van Oranje* gegeven zou worden (t): waarom wy hem, voortaan, ook Prins Maurits noemen zullen, ſchoon het Prinsdom van Oranje, eigenlyk, op zynen oudſten Broeder, Filips Willem, verſtorven was. Zyn Laſtbrief was geſteld op den naam der *Staaten van Holland en Zeeland* (u). Wat zyn Berigtſchrift betreft, het werdt eerſt opgemaakt, na dat hy den eed gedaan hadt (v), en ik vind niet, dat het immer vaſtgeſteld is, hoewel men, in den jaare 1587, Prins Maurits meer gezags opdraagende, zig, op zyn Berigtſchrift, zo

(q) Reſol. Holl. 16 *Sept.* 1585. *bl.* 565.
(r) HOOFT XXIII. *Boek*, *bl.* 1039.
(s) Reſol. Holl. 6 *Oct.* 1, 14 *Nov.* 1585. *bl.* 609, 653, 655, 684.
(t) Reſol. Holl. 14 *Nov.* 1585. *bl.* 685.
(u) BOR XX. *Boek*, *bl.* 85 [664].
(v) Reſol. Holl. 26 *Nov.* 1585. *bl.* 724.

zo wel als op zynen lastbrief, beroepen heeft (*w*). Het ontwerp van dit Berigtschrift liep op deezen zin: „ De Stadhouder, Kapitein- „ Generaal en Admiraal zy gehouden, de „ hoogheid, voorregten en welvaart der „ Landen, ook de oefening van den Chris- „ telyken Godsdienst voor te staan, en te „ wege te brengen, dat Utrecht, gelyk voor- „ heen, met Holland, Zeeland en Friesland, „ onder zyn Stadhouderschap vereenigd wor- „ de. Hy doe regt aan elk, die 't hem ver- „ zoekt. Hy verleene *Provisien* van Regte, „ en doe alle *Ordonnantien* en Vonnissen uit- „ voeren, by goeddunken van den President „ en Raaden over Holland, Zeeland en Fries- „ land. Hy zal, met der Landen Gekom- „ mitteerde Raaden, hem toe te voegen, de „ Burgemeesters, Schepens en Wet veran- „ deren, naar behooren, en daar 't de nood „ vereischt; en de ampten, te vooren, ter „ begeevinge der Stadhouderen, gestaan heb- „ bende, begeeven aan getrouwe en bekwaa- „ me liefhebbers des Vaderlands; doch o- „ vergiften van Ampten van den een' aan „ den anderen zullen, niet dan by bewilli- „ ging der Staaten, worden toegelaaten. Ook „ zal hy, met de genoemde Gekommitteer- „ de Raaden, by voorraad, en tot nader or- „ de, verleenen alle Brieven van genade, „ vergiffenis, wettiging, uitstel van betaa- „ ling en diergelyken, die, by den gehei- „ men Raad te Brussel, plagten verleend te „ worden, mids daarop, vooraf, verstaan- „ de

1585.

Ontwerp van zyn Berigtschrift.

(*w*) *Zie*, hier na, XXX. *Boek*. §. XVIII.

1585. „ de het goeddunken van den Officier en „ Magistraat der Plaatse, en mids de verkreegen' Brieven aldaar *geïnterineerd* of „ wettig verklaard worden. Doch van voorbedagte doodslagen en andere snoode misdaaden zal geene vergiffenis worden verleend. Hy voorzie, wyders, met de Gekommitteerde Raaden, op de verzekering „ en bescherming der Landen, en gedraage zig, te water en te lande, als een goed „ Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal behoort: zo egter, dat hy eerbied toedraage aan den algemeenen Landvoogd, „ door haare Majesteit van Engeland, herwaards te schikken: en dat hy de bevelen „ van deezen en van den Raad van Staate, „ overeenkomstig met derzelver lastbrief en „ berigtschrift gegeven, in de Plaatsen van „ zyn Stadhouderschap, doe ter uitvoeringe „ brengen. Eindelyk, behouden de Staaten „ van Holland de magt aan zig, om dit Berigtschrift, naar den nood en 's Lands oorber, te veranderen, te vermeerderen, of „ te verminderen (*x*)."

XXIV. Onderscheid in de aanstellinge van Prinse Maurits en der voorgaande Stadhouderen.

Prins Maurits werdt dus de eerste Stadhouder van Holland en Zeeland, die zynen lastbrief ontving van de byzondere Staaten deezer gewesten, welken, hierin, een der eerste en uitsteekendste blyken gaven, dat zy zig, voortaan, als hebbende de opperste magt over hunne byzondere Landschappen, dagten te gedraagen. De voorgaande Stadhouders en Prins Willem zelf waren aangesteld

(*x*) *Zie* BOR XX. *Boek*, *bl.* 85 [665].

steld geweest, door de Graaven. De Staaten 1585.
hadden hem, in de jaaren 1575 en 1576, niet het Stadhouderschap, maar *voor zo veel in hun was*, de hooge Overheid der twee Gewesten, geduurende den oorlog, opgedraagen. Na 't afzweeren van Filips, arbeidden de Staaten, om hem tot Graave, niet tot Stadhouder, te kiezen. Maurits was, derhalve, de eerste, die de waardigheid van Stadhouder, van wege de Staaten, bekleedde. 't Was, in de byzondere Landschappen, in deezen onzekeren en wankelen staat van 's Lands Regeeringe, met de aanstelling der byzondere Stadhouderen, op verscheiden tyden, zeer ongelyk toegegaan, om dat men overal niet eenerlei begrip hadt van de opperste magt over elk Gewest. In Holland, daar de hoogste Overheid den Prinse van Oranje toegeschikt werdt, stelde hy, al vroeg, Stadhouders onder zig aan (*y*). Doch in Friesland en Groningen, werdt de Stadhouder aangesteld, nu eens door de algemeene Staaten, dan door den Aartshertoge Matthias, in den tyd, dat deeze Opperlandvoogd was (*z*). Toen zelfs de Staaten van Friesland, na de dood van den Prinse van Oranje, Graaf Willem Lodewyk tot Stadhouder verkooren, deedenze hem bevestigen in deeze waardigheid, door de algemeene Staaten (*a*). Maar de Staaten van Gelderland stelden zelven hunne Stadhouders, zonder de algemeene Staaten of iemant anders te kennen

(*y*) VI. *Deel*, *bl.* 361, 380.
(*z*) VII. *Deel*, *bl.* 117, 165, 365.
(*a*) Hier voor, *bl.* 11.

1585. nen (*b*). Zo deeden ook die van Utrecht, na de dood des Prinsen van Oranje; den Heer van Villers, en na hem, den Graaf van Nieuwenaar, tot hunnen byzonderen Stadhouder, verkiezende (*c*), onaangezien zy, te vooren, met Holland en Zeeland, onder éénen Stadhouder gestaan hadden, en het niet onbillyk scheen, dat zy, in dit opzigt, met deeze twee gewesten, vereenigd bleeven. Doch de verkiezing van Nieuwenaar, welke men den Staaten, in eenen oproer, afgedrongen hadt, was, mooglyk, bewerkt, door Engelschen of Engelschgezinden, die 't gezag, welk men Prinse Maurits wilde opdraagen, paalen zogten te stellen. Ook drong meer en meer door het gevoelen, dat de Staaten der byzondere Gewesten, na 't verlaaten des Konings van Spanje, de hooge Overheid waren van elk gewest, en hunne byzondere huishouding, naar welgevallen, regelen mogten: 't welk men zag overeen te komen met den ouden onderscheiden' staat der byzondere Landschappen. De byzondere Staaten, met naame die van Holland, hadden, na 's Prinsen dood, ten blyke hunner opperste magt, meer dan eens, vergiffenis van misdaaden verleend (*d*). Ook hadt men, in Holland, reeds voor eenigen tyd, vastgesteld, een nieuw zegel te doen maaken, met het omschrift, *Sigillum Ordinum Hollandiæ*, dat is, *zegel der Staaten van Holland*: wordende, ten zelfden

(*b*) VII. *Deel*, *bl.* 504.
(*c*) Hier voor, *bl.* 10 *en* 99.
(*d*) Resol. Holl. 9, 15 *Jan.* 4, 5 *Maart*, 12 *April* 1585, *bl.* 13, 29, 142, 143, 209.

den tyde, vastgesteld, dat de vergaderde Leden deezen titel voeren zouden: *De Ridderschap, Edelen en Steden van Holland* * *vertoonende de Staaten van den zelven Lande* (e): waaruit bleek, dat de vergaderde Edelen en Gemagtigden der Steden zig voortaan aangemerkt wilden hebben, als 's Lands opperste magt verbeeldende. En 't was op deezen voet, dat de Staaten van Holland en Zeeland het Stadhouderschap deezer gewesten aan Prinse Maurits opdroegen. 1585. * *representeerende.*

Ongenoegen van Leicester over Maurits verheffing.

Doch de Graaf van Leicester, hiervan kennis gekreegen hebbende, in Engeland, toonde 'er zig zeer gestoord over, vraagende, „ wat hy in Nederland te doen hadt, daar „ een ander het Stadhouderschap van Hol- „ land en Zeeland bekleedde (f)." Ook vondt hy vreemd, dat men Graave Maurits den naam van *Prinse* gegeven hadt, als of men dien daarmede boven hem hadt willen verheffen. Doch hy liet zig ter neder zetten, toen hem vertoond werdt „ dat 'er, van „ ouds, in elk gewest, een byzondere Stad- „ houder plagt te zyn, die onder den alge- „ meenen stondt: dat ook de titel van „ *Prinse*, naar de Duitsche wyze, Graave „ Maurits toekwam, te meer, doordien „ hem de Regeering des Prinsdoms Oranje, „ geduurende de gevangenis zyns Broeders, „ aanbevolen was (g)."

XXV. Wankele staat van 's Lands

Midlerwyl, wankelde 's Lands algemeene Regeering. De Raad van Staate, wiens last, van

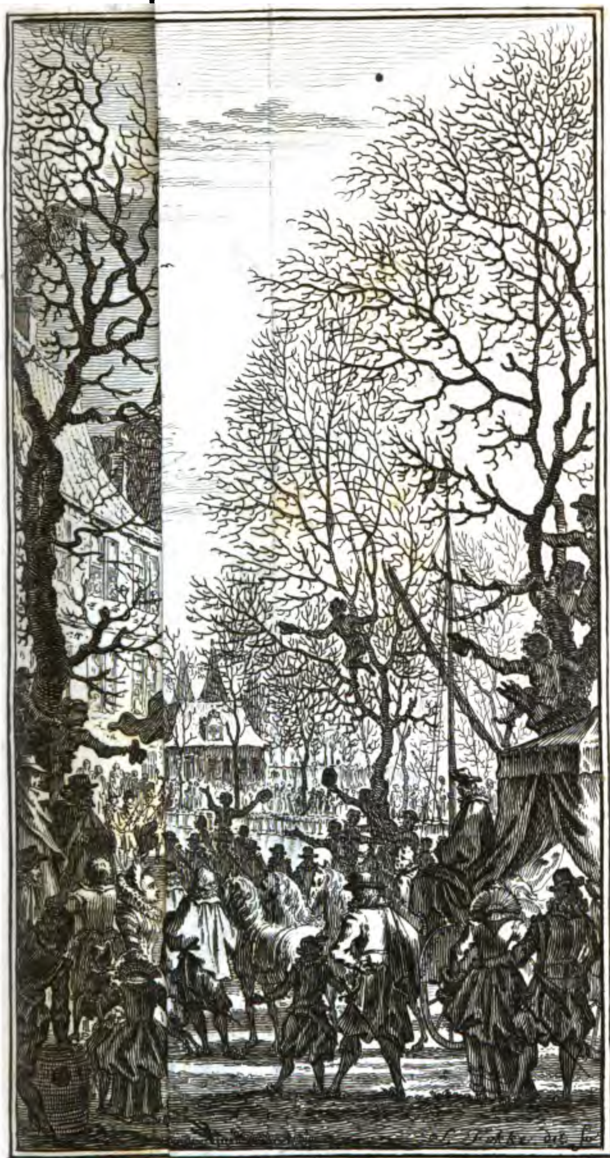
(e) Resol. Holl. 9 *Jan.* 1585. *bl.* 11.
(f) Reyd V. *Boek*, *bl.* 81.
(g) Hooft XXIII. *Boek*, *bl.* 1041.

1585. Regeeringe. van drie maanden tot drie maanden, verlengd was, hieldt zig nu ontslaagen van 't bewind, en was bezwaarlyk byeen te houden. Men arbeidde vast aan een nieuw Berigtschrift voor deezen Raad (*h*); doch men maakte 'er geen einde van, doordien Leicester, binnen kort, te gemoet gezien werdt, wanneer 'er toch verandering in zou moeten vallen. Ook bestondt de vergadering der algemeene Staaten tegenwoordig slegts uit Gemagtigden van twee of drie Landschappen; zo dat men 'er niets gewigtigs besluiten kon. Alleenlyk, werden Prins Maurits, de Graaven van Hohenlo en Willem Lodewyk, en eenige Leden der Vergaderinge van Holland verzogt, om zig, tot het ontvangen van Leicester, naar Vlissingen te begeeven (*i*). De Graaf, van eenen aanzienlyken stoet van Engelsche Heeren verzeld, landde hier, op den twintigsten van Wintermaand (*k*). Hy stak, na een kort verblyf, van daar, over, naar Dordrecht, en werdt, hier, en in andere Hollandsche Steden, zeer feestelyk ingehaald. De toestel van tooneelen, spiegelgevegten, triomfboogen, en andere praalgevaarten, met welken hy, in den Haage, vereerd werdt, muntte zo zeer uit, dat men eenen Vorst naauwlyks heerlyker hadt konnen ontvangen (*l*). Jonkheer Arend van Dorp, die geweigerd hadt, den

Aankomst van Leicester.

Hof-

(*h*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 86 [865].
(*i*) Resol. Holl. 15 *Nov.* 1585. *bl.* 687.
(*k*) Resol. Holl. 22 *Dec.* 1585. *bl.* 774.
(*l*) Resol. Holl. 24, 25, 26 *Dec.* 1585. *bl.* 781, 784, 785. 7 *Januar.* 1586. *bl.* 5.

in 't jaar 1585.

Hofmeester des Graaven te huisvesten, werdt daartoe, op uitdruklyken last der Staaten, door den Prokureur Generaal, Willem Maartenszoon Kalf, genoodzaakt. Immers ik vind, dat men besllooten heeft, deezen zulk een' last te geeven (*m*). De Gemeente, vooral de Hervormde, toonde den Graave, allenthalve, uitbundige blyken van genegenheid, en verheugde zig, dat zy, in plaats van den Hertog van Anjou, dagelyks, ter Misse te zien gaan, nu deezen Heer, openlyk, met haar, het Christelyk Avondmaal zou zien houden. Ook ging hy, inderdaad, vlytig ter Kerke. Men begon zig dan meer van hem te belooven, dan men van wylen den Prinse van Oranje genooten hadt: die, sprak men nu, veel te slap was geweest, in het bevorderen van de belangen der waare Kerke. Leicester zelf liet zig, somtyds, iets diergelyks verluiden, en gaf voor, dat hy, in 't voorstaan van den Godsdienst en van 's Lands welvaaren, niemant verschoonen zou (*n*).

1585.

Genegenheid der Gemeente te hemwaards.

Op den zevenden van Louwmaand, werdt hy, door den Kanselier Leoninus, verwelkomd, met eene sierlyke rede, uit den naam der algemeene Staaten, die, op den tienden, beslooten, hem de Opperlandvoogdy aan te bieden, op gelyken voet, als die, ten tyde van Keizer Karel den V, bediend geweest was (*o*). Doch Friesland hadt, in 't eerst, in deeze opdragt, niet konnen bewilligen (*p*). Ook

De Opperlandvoogdy wordt hem opgedraagen.

1586.

(*m*) Resol. Holl. 30 *Jan*. 1586. *bl*. 31.
(*n*) Reyd V. *Boek*, *bl*. 74. Hooft XXIII. *Boek*, *bl*. 1042.
(*o*) Bor XXI. *Boek*, *bl*. 4 [684] enz.
(*p*) Resol. Gener. 10, 11 *Jan*. 8 *Juny* 1586. *by* Bor Auth. Stukk. II. *Deel*, *bl*. 59, 60, 62.

1586. Ook bedong Holland de behoudenis der Privilegien, en byzonderlyk, dat de geschillen, op 't stuk der belastingen, in Holland en Zeeland ontstaande, door Prinse Maurits en eenigen uit den Hoogen en Provinciaalen Raade, zouden worden beslist. Het Noorderkwartier stondt op het behouden van zyn Kollegie van Gekommitteerde Raaden, en Gouda beweerde, dat men den Godsdienst en 't geweeten niet aan 's Graaven gebied onderwerpen moest (*q*). Men hadt den Graave van Leicester op deeze waardigheid reeds in Engeland doen hoopen. Doch nu ze hem opgedraagen werdt, scheen hy, in 't aanvaarden derzelve, merkelyke zwaarigheden te vinden. Men wees hem aan, dat de staat der Landen zulk een Hoofd vereischte. En hy geliet zig te luisteren, tot dat men van eenen Raad van Staate sprak, by wiens goeddunken, hy alles te verrigten hadt. Toen toonde hy zig wederom afkeerig van 't aanvaarden der Landvoogdye, niet schroomende, zo vroeg al te doen zien, dat hem alle inbinding zyns gezags mishaagde. De Staaten hielden hem voor, dat de raad van luiden, die grondige kennis van 's Lands gelegenheid hadden, hem, die daar onlangs gekomen was, zeer nuttig zyn kon, en den last merkelyk verligten zou. Hy verklaarde, eindelyk, eenen Raad van Staate by zig te zullen gedoogen, mids dezelve bestondt uit twee Engelschen, volgens het Verdrag met de Koninginne gemaakt, en voorts uit inboorlin-

Verschil met hem over den Raad van Staate.

(*q*) Resol. Holl. 6, 8, 10 *Jan.* 1586, *bl.* 4, 8, 16.

lingen, by hem te kiezen, naar zyn welgevallen. De Staaten booden hem de keuze aan uit een dubbel getal: waarop hy hernam, dat hy altoos wilde gebruiken, uit Gelderland, den Kanſelier Elbert Leoninus, uit Vlaanderen, den Preſident Adolf van Meetkerke, uit Holland, Walraven, Heer van Brederode, uit Zeeland, Jakob Valke, en uit Utrecht, Paulus Buis: voorts mogt men bekwaame luiden voordraagen, waaruit hy 't overig getal vol maaken zou (r). Ondertuſſchen, kon hy niet verbergen, hoe zeer hem tegenſtondt, dat men Overſten in eenige Landſchappen, en zelfs in gedeelten van Landſchappen, gelyk in het Noorden van Holland, hadt aangeſteld. Voorts begeerde hy zelf 't Berigtſchrift voor den Raad in te ſtellen; doch, noch daaraan, noch aan eenig beſluit des Raads gebonden te zyn; maar alleenlyk aan de bevelen der Koninginne. Filips Sidnei, Zoon zyner Zuſter, die zig, zo men meent, het Stadhouderſchap van Zeeland toegelegd hadt, dreef ook, dat Berigtſchriften en bepaalingen ſtreeden met de waardigheid van Opper-Landvoogd, die men Leiceſter wilde opdraagen. Zeer hard dagt dit den Staaten; doch bevroedende, dat men hem nu ingehaald hadt, en op de beſte wyze vergenoegen moeſt (s), ſloot men, op den eerſten van Sprokkelmaand, een verding met hem, op den volgenden voet: „De „Staaten zouden, behoudens 't Verdrag met

1586.

Verding met hem geſlooten.

haa-

(r) Bor XXI. Boek, bl. 5, 8 [685, 690].
(s) Hooft XXIII. Boek, bl. 1043.

1586. „ haare Majesteit gemaakt, hem aanneemen tot algemeenen Landvoogd der Vereenigde Gewesten, te weeten, Gelderland en Zutfen, Vlaanderen, Holland en Westfriesland, Zeeland, Utrecht, Friesland, en de anderen, met deezen, door bondgenootschap, verknogt. Hy zou het opperst en * volstrekt gebied hebben over zaaken van oorloge, zo te water als te lande. Gelyk gezag zou hy hebben, in zaaken, de burgerlyke regeeringe en regtsoefening betreffende, volgens de wettige gewoonten der tyden van Keizer Karel den V. De renten en lasten, en de wedden der Amptenaaren zouden betaald worden, uit de Domeinen van elk gewest, zo verre reikten. 't Overige zouden de Staaten verzorgen. De voornaamste Ampten van Regeeringe en Regte, die ter begeevinge des algemeenen Landvoogds plagten te staan, zou hy begeeven aan Persoonen, te kiezen, uit een twee- of driedubbel getal, benoemd door de Staaten van 't gewest, daar 't voorviel. Hy zou, uit veele bekwaame inboorlingen, by de Staaten te noemen, eenen Raad van Staate opregten, die, met de twee Raadsheeren, te magtigen door haare Majesteit, zyner Doorlugtigheid bystaan zouden, in het beleiden van 's Lands zaaken. De algemeene Staaten zouden, ten allen tyde, vergaderen, daar hy 't goedvondt. Ook zouden zy en de Staaten der byzondere gewesten zo dikwils byeenkomen mogen, als zy zulks zouden geraaden vinden. Al-

* *absolut.*

„ le

„ le Regten, vryheden, verdingen, orde-
„ ningen, keuren en gewoonten der Landen
„ zouden in volle kragt blyven: waarop zy-
„ ner Doorlugtigheid zou gelieven den ver-
„ eischten eed te doen, gelyk de Staaten be-
„ reid waren, hem hulde en trouw, van we-
„ ge der Landschappen, te zweeren (*t*)."

Middelen, hem in handen gesteld.

Na 't maaken van dit Verding, ontving de Graaf van Leicester zynen lastbrief van de algemeene Staaten, waarby hy ook tot het invorderen van alle ingewilligde en nog in te willigen lasten van den kryg gemagtigd werdt. Voorts werden hem de middelen op de verteering in Gelderland en in de Brabantsche en Vlaamsche Steden, die 't nog met de Staaten hielden, en de brandschattingen ten platten lande, daar men geene middelen op de verteeringe kon heffen, in handen gesteld. Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland beloofden hem, daarenboven, voor een geheel jaar, ingegaan met den tienden van Louwmaand, tweehonderdduizend guldens ter maand, benevens alle de middelen, die men, geduurende den zelfden tyd, uit Overyssel, Drente, de Ommelanden en andere vyandlyke Plaatsen, zou konnen trekken. Men bewilligde, eindelyk, ook in het aanhouden der gelei- en verlofgelden op de uit- en ingaande waaren, voor den zelfden tyd, tot onderhoud der gewoone Oorlogsschepen en der zulken, die de Koningin, uit kragte van het verding, zou mogen vorderen (*u*). Doch

toen

(*t*) Zie Groot Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 31. BOR XXI. *Boek*, *bl.* 6 [686].

(*u*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 8 [690].

1586. toen dit alles, ter Vergaderinge van Holland, overwoogen werdt, hadt Amsterdam verklaard, dat deeze Stad niet voor de schulden van andere Steden of Gewesten, en ook niet verder dan voor lasten, die zy zelve ingewilligd hadt, verbonden wilde zyn. Ook hadden Gorinchem en Schiedam begeerd, over de verdeeling der ingewilligde lasten, gehoord te worden. Hierop werdt, van wederzyde, de eed gedaan, op den vierden van Sprokkelmaand (v); en de aanneeming des Graaven, by Plakaat van den zesden, den volke bekend gemaakt (w).

Zyn nader voorstel. Leicester nogtans, oordeelende dat hem nog te weinig was ingewilligd, deedt, terstond hierna, verzoeken, om het leggen eener nieuwe belasting van vyftig guldens op het honderd fyn Zouts, van twee stuivers op de tonne biers, en van twaalf stuivers op de tonne zeeps. Voorts begeerde hy nadere opening van den staat der gemeene middelen, en van die van ieder Landschap, hem toegevoegd: ook van de lasten, op de Geleigelden staande, en, eindelyk, ook vyfentwintig Oorlogsschepen, met Hopluiden van vermogen voorzien (x). Dit voorstel was, in de Fransche taale, geschied, en werdt den Staaten schriftelyk behandigd. Zy antwoordden „dat

Antwoord der Staaten. „ zy de belastingen op het zout en de andere „ waaren zelven noodig hadden, om de twee „ tonnen schats ter maand uit dezelven te „ vin-

(v) Resol. Holl. 4 *Febr.* 1586. *bl.* 37, 38.
(w) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 47. BOR XXI. *Boek*, *bl.* 10 [692].
(x) *Zie* BOR XXI. *Boek*, *bl.* 9 [691].

„ vinden. Doch hoopten zy de Landschap- 1586.
„ pen te verwilligen, tot eene belasting op
„ de Lakens, te betaalen, door den eersten
„ kooper; zo haare Majesteit wilde toestaan,
„ dat de Engelsche Lakens, op hier of naar
„ 't Oosten geschikt, in ééne van de Steden
„ der Vereenigde Gewesten gebragt werden,
„ mids op het inkomen niets betaalende. Het
„ opmaaken der lasten op de Geleigelden had-
„ den zy den ouden Raaden van Staate aanbe-
„ volen. En om op het uitrusten der Oorlogs-
„ schepen te mogen letten, baden zy hem,
„ te willen verklaaren, van welke soort hy-
„ ze begeerde (y)."

Groot gezag, aan Leicester opgedraagen.

Onder dit handelen, werdt hem een ontwerp van een Berigtschrift voor den Raad van Staate behandigd; doch hy begeerde het te hervormen naar zyn welgevallen. En men moest, hierin, na veele redenen over en weder (z), bewilligen, ja hem zelf verklaaren, dat men hem niet, maar den Raad alleen, aan dit Berigtschrift dagt te binden, en dat hy zig niet naar de meeste stemmen zou behoeven te schikken; maar, den Raad gehoord hebbende, zelf mogen besluiten, 't gene hy, ten dienste der Landen, heilzaamst oordeelde. Toen veranderde hy 't Berigtschrift (a): welk de algemeene Staaten, sedert, op hunnen naam, uitgaven, en dat een jaar zou stand houden. Voorts koos hy de Le-

(y) Resol. Holl. 12 *Febr.* 1586. *bl.* 60 *enz.* BOR XXI. *Boek*, *bl.* 9 [691].
(z) *Zie* ook Resol. Gener. 6, 20, 21, 22, 25 *Jan.* 1586 *by* BOR Auth. Stukk. II. *Deel*, *bl.* 60, 61, 62.
(a) *Zie* het *by* BOR XXI. *Boek*, *bl.* 7 [688].

1586. Leden des Raads, uit de benoeming van een ruim getal door de Staaten; die hem, ten opzigte der Persoonen van Leoninus, Meetkerke, Brederode, Valke en Buis, ook te wille waren. Daarna deedt hy den Graave van Hohenlo het algemeen Luitenantschap over 't Krygsvolk van den Staat onder hem aanbieden. Doch deeze bedankte voor zulk eene eer, en verkoor, de Staaten van Holland en Zeeland, die hem, tot Luitenant van hunnen byzonderen Kapitein-Generaal, hadden aangenomen, liever, tot zyne Betaalsheeren, te hebben (*b*). Maar Prins Maurits zelf en Graaf Willem Lodewyk namen, tot hunne byzondere Stadhouderschappen, lastbrieven van den Graave van Leicester (*c*), die zig nu ernstelyk begon te zetten, tot het schikken der zaaken van Regeeringe, naar zynen zin.

XXVI. De Koningin houdt zig te onvrede, over 't opdraagen der Landvoogdye aan Leicester.

Doch, kort hierop, kwam 'er schryvens uit Engeland, aan hem en aan de algemeene Staaten, waarby de Koningin zig hieldt, zeer misnoegd te zyn op beide, over 't opdraagen en aanneemen der Opper-Landvoogdye, 't welk, buiten haare kennis geschied zynde, haar of haaren Onderzaat nogtans byna scheen in te wikkelen ter hooge Regeeringe deezer Landen, die, door haar, van de hand geweezen was. De Staaten, die wel begreepen, dat de Koningin zo schryven moest, om de gevoeglykheid, voor de weereld, en, vooral, voor Spanje, te bewaaren, zo lang het mogelyk ware; gelieten zig haare veinze-

(*b*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 14 [698].
(*c*) HOOFT XXIII. *Boek*, *bl.* 1045.

zery niet te bemerken, en antwoordden haar, 1586.
beleefdelyk „ dat het gebied, aan Leicester „ opgedraagen, niet verder ging dan dat der „ algemeene Landvoogden, van ouds, plagt „ te gaan. Dat het woord * *volstrekt* slegts * *absolut*, „ diende, om hem, boven de byzondere „ Stadhouders, te doen uitsteeken, en, ten „ scherpsten genomen, niet verder getrok- „ ken kon worden, dan tot het beleid des „ oorlogs (4). Dat de hoogste Overheid bleef „ by de Staaten der byzondere Gewesten, „ en by gevolge ook de magt om Leicesters „ lastbrief, wanneer 't hun goeddagt, te „ herroepen." Welk schryven een regelregt antwoord was op de schynklagten der Koninginne, en te gelyk eene schrandere bepaling van het uitgebreid gezag, welk men Leicester scheen opgedraagen te hebben. De Graaf zelf schreef ook aan de Koninginne, in de eerbiedigste en deerlykste bewoordingen; waarmede zy zig, ten laatsten, naar 't scheen, zoetelyk, paaijen liet (*d*).

Ten

(*d*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 14 [697, 698]. Hooft XXIII. *Boek*, *bl.* 1046.

(4) Zo schreeven de Staaten, zonder 't Verding, met Leicester gemaakt, behoorlyk te hebben nagelezen, of, mogelyk, in verwagting, dat de Koningin het niet ten scherpsten naleezen zou. Want wy hebben, hier voor (*bl.* 116), gezien, dat aan Leicester gelyke magt, in zaaken van Regeeringe, als in zaaken van Oorloge, opgedraagen was. De woorden van het oorsprongklyk Verding zyn zeer nadruklyk. Dus luidenze: *Item sal zyn Excell. volle macht en absoluyt geweld hebben in de voorsz. Provintien en van haer geassocieerde, in 't stuck van de Politie en Justitie.* Zie Bor XXI. Boek, bl. 6 [686]. en *Groot-Plakaatb.* IV. Deel, bl. 81.

1586. XXVII. Joan van Oldenbarneveld wordt Advokaat van Holland.

Ten deezen tyde, vonden de Staaten van Holland geraaden, in de plaats van Paulus Buis, tot 's Lands Advokaat, te beroepen Meester JOAN VAN OLDENBARNEVELD, thans Pensionaris van Rotterdam; doch te Amersfoort gebooren, en, te vooren, reeds, in verscheiden' gewigtige Staats-handelingen, gebruikt. Hy maakte eenige zwaarigheden tegen het aanvaarden van deezen dienst; doch nam dien eindelyk aan, onder beding, dat hy terstond ontslaagen zou zyn, in gevalle van handel om 't Land aan Spanje te brengen, waarvoor hy bedugt was; en dat hy, buiten zyne bewilliging, in geene uitheemsche bezending, gebruikt zou worden (e). Hy deedt den eed, den agtsten van Lentemaand, op den lastbrief en het Berigtschrift, den zesden ingesteld, waarby zyne jaarlyksche wedde, op twaalfhonderd ponden van veertig grooten, bepaald was (f). Ten zelfden dage, besiooten de Hollandsche Staaten, aan Leicester en den Raade, geene Vertoogen te doen, dan in de Nederduitsche taale: ook, hem te verzoeken, zyne voorstellen aan hun te willen doen, in de zelfde spraake (g): gelyk, sedert, meen ik, altoos geschied is.

XXVIII. De Overste Tassis

De Krygsbedryven deezes jaars werden, van de Spaansche zyde, byna met den aanvang van het zelve, begonnen. De Overste Tas-

(e) Remonstr. van J. V. OLDENBARN. *in de* Waar. Hist. *bl.* 150. BOR XX. *Boek*, *bl.* 72 [647]. XXI. *Boek*, *bl.* 16 [700]. HOOFT XXIII. *Boek*, *bl.* 1047.

(f) Resol. Holl. 11 *Febr.* 6 *Maart* 1586. *bl.* 55, 86, 88 *enz.*

(g) Resol. Holl. 7 *Maart* 1586. *bl.* 105.

Tasſis viel, in het afzyn van Graave Willem, op den drieentwintigſten van Louwmaand, in Friesland, met vyfentwintighonderd knegten en vierhonderd Paarden, liep de Zevenwolden af, en wendde zig vervolgens naar de hoogte van de Bilt. Graaf Willem, in alleryl, naar Stavere gekeerd, zag zig, ongelukkiglyk, afgeſneeden van een deel zyns volks, onder Stein van Malſem, die, zig te Buxum nedergeſlaagen hebbende, door de Koningſchen, overvallen, en, met groot verlies, op de vlugt gejaagd werdt. Graaf Oswald van den Berge, zig van een Frieſch Vendel meeſter gemaakt hebbende, werdt, hier, door de zynen, voor een' Staatſchen Vendrig aangezien, en, uit misverſtand, doorſteken (*b*). Zyn broeder, Herman, werdt gewond. Voorts waren 'er, ook van de Spaanſche zyde, een goed getal geſneuveld. Een opkomende ſtofregen, die Tasſis bedugt voor dooijen maakte, dreef hem, daarna, met agterlaatinge van alle zyne dooden en van de veroverde Veldſtukken, ten lande uit (*i*). Doch deeze togt baarde zo veel ſchriks, door gantſch Friesland, dat beide Steden en Dorpen Brieven van Vrywaaringe kogten van Verdugo, en deeze geheele oord in eene ſoort van verzoening raakte met de Koningſchen. Verdugo, die heet was op lof van heuſchheid, boodt, ſedert, Graave Willem de brandſchatting der Ommelanden

1586.

Valt in Friesland.

(*b*) REYD IV. *Boek*, *bl.* 68. STRADA *Dec.* II. *Libr.* VII. *p.* 390.

(*i*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 10 [692]. HOOFT XXIV. *Boek*, *bl.* 1057.

1586. den aan, mids deeze hem die van Friesland liet toekomen. Doch de Graaf, dugtende dat de luiden, eens aan de rust gewend, niet wederom tot het weigeren van brandschatting zouden te krygen zyn, sloeg deeze aanbieding van de hand. Hy gaf, daarna, bevel tot het houden van goede wagt, in alle bezette Plaatsen; ook tot het uitzetten van verdagte Persoonen, tot het optekenen der eetwaaren, en tot het openbyten der bevrooren' wateren. Voorts werdt de derde man uit de huisluiden opontbooden, 't welk, in Friesland, drieduizend koppen kon uitleveren (k).

Oproerige schriften in Friesland gestrooid.

Doch terwyl Graaf Willem zig dus te weer stelde, deedt Verdugo, door zekeren *François Bodemond*, weleer Geheimschryver des Prinsen van Oranje, daarna Griffier des Hofs van Friesland, doch nu tot de Spaansche zyde overgegaan, boekjes in Friesland strooijen, waarin de Staaten werden uitgemaakt „ voor baatzugtige luiden, die, om in 't bewind te blyven, 't volk streelden met de „ schoone naamen van Vryheid en Godsdienst, en met Nassausche Hoofden, wien „ niet 's Lands welvaart, maar eigen glorie „ ter herte ging. Voorts riedt men den Friezen, zig te hoeden van den handel met „ Engeland, daar eindelooze slaaverny en „ geduurige oorlog uit te wagten stondt. „ Veeleer behoorde de Gemeente zig te verzoenen met haaren Koning, daar meer niet „ toe

(k) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 22 [709]. REYD IV. *Boek*, *bl.* 69, 70. HOOFT XXIV. *Boek*, *bl.* 1058, 1059.

„ toe vereischt werdt, dan dat men eenigen „ blooden boeven (dien naam kreegen de Staaten) „ den kop kloofde." Eenige honderden van deeze boekjes werden te Oostmerhorn, in een Embder schip, aangehaald, en Graave Willem toegeschikt (*l*). 1586.

XXIX. Wederzydsche Krygsbedryven.

Terwyl Friesland dus ontrust werdt, liepen andere oorden niet vry. De Koningschen, twee Sloten by Venlo bemagtigd hebbende, toogen, omtrent het midden van Louwmaand, naar Lottum, en zonden, van daar, tweehonderd oude Spaansche soldaaten, over de Maaze, die 't Klooster Beeterswaard innamen. Doch hier overviel hun Schenk, wien 't onlangs gelukt was, de Kornet van *Appio Conti* te slaan, en die nu 't Klooster in den brand stak, en de meeste Spanjaards versloeg: 't welk hunne spitsbroeders, te Lottum, derwyze verbitterde, dat zy eenige Staatsche gevangens in koelen bloede van 't leeven beroofden (*m*). Maar Schenk en *Herman Fredrik Kloet*, Overste van Nuis, bestonden, op lastbrief van den verdreeven Keurvorst Truchses, Werle in Westfaalen te verrassen, in den aanvang van Lentemaand. 't Slot aldaar weigerde men egter op te geeven. Ook zondt Hautepenne, weinige dagen laater, den regeerenden Aartsbisschop eenige benden te hulpe, waardoor Schenk bewoogen werdt, de Stad leêg te plonderen en te verlaaten, gelyk op den agttienden van Lentemaand geschiedde. Hy begaf zig toen naar Lei-

Schenk wordt

(*l*) Reyd IV. *Boek*, *bl.* 70. Hooft XXIV. *Boek*. *bl.* 1060.
(*m*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 11 [693].

1586. Leicester, die hem Ridder sloeg, en beschonk met eenen keten van tweeduizend guldens (*n*).

Ridder geslaagen.

Graave, door Parma, belegerd.

De Stad Graave, binnen welke, *Lubbrecht Turk*, *Heer van Hemert*, geboodt, was, eenige weeken, belegerd geweest, door Graave Karel van Mansfeld, en stondt nu over te gaan, door verraad, wanneer de schelmery, gelukkiglyk, ontdekt en gestraft werdt. In Grasmaand, wist Hohenlo eenigen voorraad in de Stad te krygen. Hy en Norrits werden, daarna, nog eens, door Leicester, ten zelfden einde, derwaards gezonden. Zy bemagtigden toen eene vyandlyke schans, te Lithoyen; en sedert de Huizen te Batenburg en te Empel, na 't houden van een scherp gevegt, met eenen hoop Köningschen. Zy wisten de Stad toen van dertig of veertig schuiten, met krygs- en mondbehoeften, te voorzien; des Parma, geenen kans ziende, om haar, door gebrek, te dwingen, op den twaalfden van Bloeimaand, zelf in 't Leger kwam, straks Batteryen opwierp, en de Plaats, van den overkant der Maaze, uit vierentwintig stukken, beschieten deedt. Na 't maaken eener tamelyke opening, liet hy storm loopen, die egter mannelyk afgeslaagen werdt. Maar als zig, des anderendaags, het gantsche Leger in slagorde vertoonde, ging 'er zulk een byster misbaar op in de Stad van vrouwen en kinderen, dat den soldaaten, den Wethouderen en den meesten bevelhebberen de moed ontzonk. De Heer van Hemert, die, 's daags te vooren, nog aan

(*n*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 15, 16 [699, 700].

aan Leicester geschreeven hadt, dat hy de Stad genoeg zag te verdedigen, liet zig nogtans nu, door eenige Hopluiden, overhaalen, om te beproeven, of Parma tot een billyk verdrag zou willen verstaan. Hopman *Denys de Charrette* was schier de eenigste, die zig tegen dit verhaast besluit verzettede. Men kwam dan te woorde met den vyandlyken Veldheer, die de Stad, op redelyke voorwaarden, overnam, den zevenden van Zomermaand (*o*). De tyding hiervan deedt de Staatsche bezetting verloopen uit Megen. Ook werdt Batenburg, kort hierna, wederom opgegeven aan de Spaanschen. Leicester, opgetrokken, om Graave te ontzetten, en onder weg de schansen Knodzenburg en aan 't Bergsche hoofd bemagtigd hebbende, ontving de maare van het verlies der Stad, terwyl hy gereed stondt, om, derwaards, over de Maaze, te zetten. Des keerde hy, met een verstoord gemoed, naar de Bommelerwaard, daar hy zyn Leger nedersloeg. Te Bommel, kwamen by hem de Heer van Hemert en eenige Hopluiden, om hun gedrag, in 't overgeeven van Graave, te verantwoorden. Hemert en eenige anderen werden terstond vastgezet. Leicester beriep eenen Krygsraad, te Utrecht, voor welken zy te regt gesteld werden. Hemert en twee Hopluiden werden, om de beweezen' lafhertigheid in 't overgeeven der Stad, ter dood veroordeeld; doch men gedroeg zig, om-

1586.

De Stad wordt, by verdrag, opgegeven.

De Heer van Hemert wordt, om 't opgeeven

(*o*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 15 [699]. 20, 21 [707, 708]. Strada *Dec.* II. *Libr.* VII. *p.* 403.

1586. omtrent het uitvoeren of vernietigen van 't vonnis, tot den Graave van Leicester: die zig egter niet beweegen liet, tot het bewyzen van genade. De Heer van Hemert, een jong Gelderfsch Edelman van aanzienlyken Huize, werdt staande onthalsd. Voor zyn sterven, verklaarde hy den volke, in twee taalen, dat hy zig van ontrouw zuiver kende; doch, uit mededoogen met kermende vrouwen en kinderen, tot bloodigheid vervallen was. De twee Hopluiden droegen dezelfde straf (p). Ik vind, dat de Staaten van Holland, onder anderen, sterk aangehouden hadden, dat men, met den Heere van Hemert, naar strengheid van Regte, wilde handelen (q).

Van Graave, onthalsd.

XXX. Spaansch geleide geslaagen.

In Bloeimaand, hadden de Baron *Willougby* en de Ritmeesters *Paulus* en *Marcellus Bax* een sterk Spaansch geleide, dat een' grooten voorraad van graanen, uit Luikerland en het Kleefsche, naar Antwerpen voerde, verslaagen en beroofd (r). Hohenlo en de Engelsche Maarschalk *William Pelham* deeden, daarna, eenen inval in Brabant, en plonderden de Langestraat. Ook overviel Hohenlo, op deezen togt, de Kornet van *Camillo del Monte*, by Breda, daar hy den Engelschen Hopman *Weltz*, die voor deezen Aalst verkogt, en sedert den vyand gediend hadt, gevangen kreeg. Men zondt hem aan Leicester, in verwagting dat deeze hem, niet minder streng dan den Heer van

Leicester neemt een' Engelschen overlooper in zynen dienst.

(p) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 22 [708], 25 [712].
(q) Resol. Holl. *van* 24 *Juny tot* 1 *July* 1586. *bl.* 220.
(r) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 23 [709].

van Hemert, zou doen handelen. Doch dit viel anders uit. Leicester schonk den verraader niet slegts het leeven en de vryheid; maar nam hem zelfs aan onder zyne Lyfbende (s). Hierdoor verwekte hy groot misnoegen onder de luiden van oorloge: veelen van welken, sedert, nog verdrietiger werden, als zy hem het Regement van den Heere van Hautain, die aan den Kouwenstynschen dyk gebleeven was, aan zynen Neeve, Filips Sidnei, zagen opdraagen. De klagten, die twee-entwintig der voornaamste Bevelhebberen hier over, schriftelyk, aan den Graave van Hohenlo, gedaan hadden, werden Leicester overgeleverd. Doch hy hieldt zulks te smaaken naar muitery, en wees het vertoog, met verontwaardiging, van de hand (t). 1586.

Hy geeft het Regement van Hautain aan Sidnei.

Misnoegen hierover.

Na 't inneemen van Batenburg, zondt Parma den Graaf van Mansfeld, om 't Huis en de schans te Wel te overmeesteren. Hy kreeg de schans, na 't slaaken van tagtig schooten. Doch 't Slot slegts opgeëischt, en van Hopman Splinter van Helmich, die 't bewaarde, weigerend antwoord bekomen hebbende, rukte hy voor Venlo, dat toen, beide van de Geldersche en Brabantsche zyde, belegerd werdt. Schenk, kort te vooren, uit Venlo getrokken, om eene schans te stigten, op den hoek, daar de Waal uit den Ryn schiet, zogt, een weinig te laat, door het vyandlyk Leger, te slaan, en zyne Gemaa-

De schans te Wel verlooren.

Venlo belegerd.

(s) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 51 [750].
(t) HOOFT XXIV. *Boek*, *bl.* 1065.

1586. maalin, die in de Stad gebleeven was, te verlossen. Nogtans drong hy door, tot aan de herberg van den Prinse van Parma. Doch toen 't gantsche heir in beweeging ziende, was hy genoodzaakt, te rug te keeren, en bragt het, niet zonder verlies, binnen Wagtendonk. Sedert, voltrok hy de begonnen vesting, die, naar hem, *Schenkenschans* genoemd werdt (*v*).

Schenkenschans gestigt.

Voor Venlo, in de Maaze, lag eene sterkte, op een Eilandje, waaruit de vyand zeer beschadigd werdt. Parma deedt, derhalve, een houten bolwerk stigten, op drie ponten, en bemannen met driehonderd knegten, die voet kreegen op 't Eilandje, en de Staatschen, uit de sterkte, naar de Stad jaagden. De bezetting toonde egter herts genoeg, om 't beleg door te staan; doch werdt, eerlang, door de burgery, met de wapenen in de vuist, gedwongen, om zig met Parma te verdraagen, gelyk, op den agtentwintigsten van Zomermaand, geschiedde. By 't Verdrag, werdt de vrye uittogt voor Schenks Huisvrouwe en Schoonzuster bedongen, die 'er egter veel gelds laaten moesten. Leicester geboodt, sedert, de goederen en Persoonen der burgeren van Venlo aan te tasten, waar menze in de Vereenigde Landen wist te agterhaalen (*w*).

De Burgery van Venlo dwingt de bezetting tot het opgeeven der Stad.

Na 't overgaan van Venlo werdt het Slot te Wel andermaal opgeëischt, door Hautepenne. De Bevelhebber van Helmich zogt de

Het Slot te Wel, door ontrouw,

(*v*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 24, 25 [711, 713].
(*w*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 26 [713]. STRADA *Dec.* II. *Libr.* VII. *p.* 412.

de Plaats te houden, ten minsten tot dat 'er behoorlyke bres geschooten zou zyn; doch hy werdt, door ontrouw en muitzugt van zyn eigen volk, genoodzaakt, tot verdrag met den vyand te komen. Hautepenne luisterde naar geene billyke voorwaarden. Nogtans beloofde hy Helmich vryen uittogt met zyn paard. Doch hy hieldt zyn woord niet. De Hopman en zyn gezin werden, na 't overleveren der Plaatse, naakt uitgeschud en van alles berpofd. Hy en een groot deel zyns volks kwamen te Utrecht, daar drie van de muiters, op zyne aanklagte, ter galge verweezen werden. Een der zelven, een Schotsman van geboorte, was niet by naame onder de misdaadigen genoemd geweest; doch hadt, met de overigen, om de galg moeten looten, en een gelukkig lot getroffen (x). 1586. verlooren.

Midlerwyl, werdt het Stigt Keulen en Westfaalen, door Nieuwenaar, Schenk, Kloet en anderen, in geduurige onrust, gehouden. Een deel Krygsvolk, 't zy Staatsch of Keulsch, want dit 's twyfelagtig, bestondt zelfs, op den derden van Hooimaand, eenen hoop van drieduizend menschen, die naar Keulen ter markt toogen, aan te tasten, gedeeltelyk te verslaan, en van alles te berooven. Wat laater, staken de Staatschen den brand in omtrent vyftig Dorpen of Heerenwooningen te gelyk (y). Diergelyke overlast bewoog den regeerenden Keurvorst, om den Prinse van Parma aan te zoeken, om onder- XXXI. Parma belegert Nuis.

(x) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 26, 27 [714, 715].
(y) Hooft XXIV. *Boek*, *bl.* 1085.

1586. derſtand, tot het herwinnen van Nuis, voor welke Stad, deeze, op den tienden van Hooimaand, 't beleg ſloeg, met een Leger van zeſtienduizend knegten en omtrent vyfentwintighonderd paarden. De bezetting der Stede, over welke Herman Fredrik Kloet geboodt, was, daarentegen, maar zeſtienhonderd man ſterk. Egter deedt zy meer dan eenen uitval, eer de belegeraars de batteryen gereed hadden. Toen deezen klaar waren, werdt de Stad opgeëiſcht. Men verzogt tyd van beraad, die vergund werdt, en te gelyk beſtemd, dat men zig, midlerwyl, ter wederzyde, van daadelykheden onthouden zou. In deezen tuſſchentyd, tradt Parma zelf tot digt onder de veſte, en zig gelaatende, eenen Gemagtigde te zyn van den Keurvorſt, vermaande hy den belegerden, hun beſluit niet te verwylen. Doch terwyl hy hier ſtondt, werdt 'er, van binnen en van buiten, hevig geſchooten: en 't is twyfelagtig, van waar men eerſt begonnen hebbe; ſchoon 'er reden is, om te vermoeden, dat de Stedelingen, den Spaanſchen Veldheer beter kennende, dan hy waande, den oorlog hebben willen eindigen, met het verdelgen van zynen Perſoon; en dat zy, hierom, buiten weeten van Kloet, 't Beſtand geſchonden, en 't ſchieten begonnen hebben. Parma nogtans, ſchoon hem de kogels om de ooren ſnorden, kwam behouden in 't Leger te rug. De handeling werdt, hierop, afgebroken, en de Stad, des anderendaags, zo hevig beſchooten, dat 'er twee wyde openin-

ningen in den muur door gemaakt werden. 1586.
't Gemeen der belegeraaren toonde zig toen jookerig naar den ſtorm. Doch Parma beval, dat men zig, voor den nagt, alleenlyk nog meeſter van eenen tooren maaken zou, in 't verdedigen van welken, Kloet gevaarlyk gewond werdt. Met den dag, bereidden de belegeraars zig tot den aanval. Kloet zogt, daarentegen, te daadingen. Doch Parma antwoordde, dat het uur van genade voorby was. Soldaaten en burgers vertoonden zig, met gevouwen handen en geboogen knieën, in de breſſen. Vergeefs. De Spanjaards, 't zy met of buiten laſt van den Veldheer, vliegen de eerſten ter breuke op. De Italiaanen en de anderen volgen. In een oogenblik zyn zy binnen. Tweehonderd bezettelingen omtrent, de eenigſten die zig te weer ſtelden, werden allen verſlaagen. Men riep, terſtond, dat men geene mannen zou laaten leeven. Doch vrouwen en kinderen werden, door de voorzorg van Parma, aan lyf en eere verſchoond. Maar met de lyken der mannen lagen de ſtraaten, alomme, of opgehoopt, of bezaaid. Eenige Koningſchen vielen in 't Huis van den Overſte Kloet, die 't bedde hieldt aan zyne wonde, en zeiden hem aan, dat hy, als in den Ryksban zynde, zig tot ſterven te bereiden hadt. Wat hy hier tegen bybrengen mogt hielp niet. Men ſmeet hem, in 't byzyn zyner Vrouwe, eenen ſtrop om hen hals, ſcheurde hem van 't bed, worgde hem, en hing hem dus ten venſter uit. Ondertuſſchen, was de Stad in den brand geraakt,

De Stad wordt ſtormenderhand ingenomen.

1586. onzeker door wiens bedryf. De vlam hieldt den geheelen dag en den volgenden nagt aan, en verteerde de meeste huizen (z). Parma behaalde veel eers door dit inneemen van Nuis: en oordeelde men, dat hy, hieraan, alleen, verdiend hadt het eerengeschenk van een zwaard en eenen hoed, hem, in Bloeimaand te vooren, gedaan door Paus Sixtus den V (a). Kort hierna, kreeg hy Meurs in, en de Sloten van Alpen en Krakau. En op den dertienden van Oogstmaand, begon hy 't beleg van Rynberk, dat agthonderd man, Engelschen en anderen, onder Schenk en *Morgan*, inhadt, en van genoegzaamen voorraad voorzien was (b). Doch dit beleg werdt, in de volgende maand, in eene blokkeering veranderd.

Rynberk belegerd.

Prins Maurits en Sidnei bemagtigen Axel.

Terwyl Nuis belegerd was, deeden Prins Maurits en Sidnei, op last van Leicester, eenen inval in Vlaanderen, en maakten zig, op den zeventienden van Hooimaand, meester van Axel en van eenige schansen in deezen oord. Parma, hiervan, voor Nuis, kennis bekomen hebbende, gaf den Heere van la Motte bevel, om, met eenige bezettelingen, Axel, van alle kanten, te besluiten. Doch Prins Maurits belette 't hem, met het doorsteeken der dyken. En Sidnei zelf ondernam iet tegen Grevelingen, daar la Motte geboodt. Hy hieldt heimelyk verstand met eenige bezettelingen der Plaatse; doch toen de

(z) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 41 [737]. STRADA *Dec.* II. *Libr.* VIII. *p.* 418 & *seqq.*

(a) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 43 [738].

(b) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 44 [739].

de aanslag op 't punt stondt van uitgevoerd te worden, kreeg Sidnei vermoeden, dat men hem dagt op te ligten; waarom hy onverrigter zaake te rug toog (*c*). 1586.

XXXII. Leicester trekt op, tot ontzet van Rynberk.

Leicester, sedert, den bloem der Nederlandsche Krygsmagt, ten getale van zeven of agtduizend knegten en veertienhonderd paarden, byeen gerukt hebbende, sloeg zig, den zesden van Herfstmaand, by Elten, in 't Kleefsche, neder, van zins, om Parma te dwingen, tot het verlaaten van Rynberk.

Hy bemagtigt Doesburg.

Ten deezen einde, vondt hy geraaden, Doesburg aan te tasten, en begon, op den dertienden, de Stad te beschieten, die zig, terstond overgaf, en Engelsche bezetting inkreeg (*d*).

Hy belegert Zutfen.

Van Doesburg toog Leicester naar Zutfen, bemagtigende onderweg de Huizen Hakvoort, Boksbergen en Nieuwbeek. Zutfen was slegt voorzien, 't welk Parma bewoog, Rynberk geblokkeerd te laaten, en, met het gros zyns Legers, Leicester te volgen. De Graaf, midlerwyl, berigt bekomen hebbende, dat Deventer neigde naar den Spanjaard, verzekerde de Stad, werwaards hy zig in persoon begaf, met eenige meerdere bezetting. Met zyne wederkomst, vondt hy zyn Leger, op de tyding van Parmas naderen, eenigszins bewald: 't welk hy, zig door Hopman *Roeland Jork*, die wel eer in Spaanschen dienst geweest was, hebbende laaten diets maaken, dat de Spanjaards, in 't vlakke veld, tegen de Engelschen, niet opmog-

(*c*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 43 [738].
(*d*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 51 [750].

1586. mogten, ſchier hieldt, zyner eere te na te gaan. Aan Jorks raad, die verre goldt, boven dien der Overſten, welken, te vooren, in Staaten ſoldy geſtaan hadden, werdt ook toegeſchreeven, dat men de toegangen naar Zutfen niet aan alle kanten ſloot; waardoor het Parma, eerlang, gelukte, eenigen voorraad in de Stad te brengen. Hy ondernam het, voor de tweede reize, op den tweeëntwintigſten van Herfſtmaand, en zondt, tot geleide der behoefte, omtrent tweeduizend man mede. By Warnsfeld, viel, tusſchen dit volk en de Engelſchen, een ſcherp gevegt voor, waarin, van wederzyde, eenige manſchap ſneuvelde: onder anderen, werdt Filips Sidnei hier gewond in de dye, waaraan hy, na eenige weeken lydens, ſtierf. De voorraad geraakte binnen Zutfen, welk, binnen weinige dagen, nog eens geſpysd werdt. Op den negenentwintigſten, hieldt men wederom eenig ſchutgevegt, aangevangen, naar 't ſcheen, van de Spaanſche zyde, om de Engelſchen in eene laage te lokken, voor welke deezen zig egter wisten te hoeden (e). Eindelyk bragt Parma, den twaalfden van Wynmaand, wel honderd wagens met voorraad in de Stad, 't welk Leiceſter deedt afzien van het bemagtigen derzelve. Hy taſtte, ſedert, de drie vyandlyke ſchanſen tegen over Zutfen aan, veroverde 'er twee, ſtormenderhand: waarna de derde en grootſte verlaaten, en zonder ſlag of ſtoot ingenomen werdt. By 't beſtormen der twee-

Gevegt by Warnsfeld.

Sidnei ſneuvelt.

Leiceſter verlaat Zutfen; doch bemagtigt de ſchanſen over de Stad.

(e) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 52 [750, 751].

tweede schanse, kreeg Hohenlo eene wonde in 't aangezigt, die mids 'er 't koud vuur in kwam gevaarlyk werdt. Hy genas 'er egter gelukkiglyk van. Voorts werdt Roeland Jork, door Leicester, tot Overste der groote schanse over Zutfen, *William Stanlei* tot Overste van Deventer, aangesteld, zeer tegen den zin der Staaten, alzo zy beide Roomschgezind waren; en beide den Spanjaard gediend hadden (*f*). Ten deezen tyde, zogt Schenk, met eenige Engelschen, Hoog- en Nederduitschen, Nieuwmegen te verrassen. Hy toog op weg, by nagt, tot op eene halve myle aan de Stad, daar hy de Engelschen, eene poos, moest laaten rusten. Doch toen het tyd was, om voort te trekken, kon hyze niet wederom op de been krygen. Hy stuwde dan de andere knegten voort, waartegen de Engelschen, zelven de eer van den voortogt begeerende, zig kanteden met gevelde spietsen: 't welk zo veel verwarring baarde, dat de aanslag t'eenemaal te loor liep (*g*). 1586.

Schenks aanslag op Nieuwmegen.

Parma, Zutfen voorzien hebbende, lei zyn volk in de winterlegeringen, en begaf zig naar Brussel, daar hy de uitvaart hieldt van zynen Vader, Octavio Farneze, die, op den agttienden van Herfstmaand overleeden zynde, hem de waardigheid van *Hertoge* nagelaaten hadt (*h*). Octavios Gemaalin, Margareet, de gewezen Landvoogdes, was, reeds voor hem, in Louwmaand deezes jaars, te Or-

Dood van Parmas Vader en Moeder.

(*f*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 53 [752].
(*g*) Hooft XXIV. *Boek*, *bl.* 1096.
(*h*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 54 [753].

1586. Ortona, in 't Ryk van Napels, gestorven (*i*).

en van den Kardinaal van Granvelle. De Kardinaal van Granvelle, die, na zyn vertrek uit de Nederlanden, dit Ryk, als Onderkoning, bestierd, daarna, eenen tyd lang, te Rome gewoond, en eindelyk, aan 't Hof te Madrid, in 's Koninge blaakende gunste geleefd hadt, was ook, op den eenentwintigsten van Herfstmaand, overleeden (*k*).

Leicester breekt het Leger op. Leicester vondt, na 't opbreeken van het vyandlyk Leger, geraaden, ook het zyne de winterlegeringen te doen betrekken (*l*). Zelf begaf hy zig naar Utrecht, en eerlang naar den Haage; daar een nest van misnoegen tegen hem broeide, waarvan wy de oorzaak en uitkomst, in 't volgende Boek, zullen ontvouwen.

(*i*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 11 [693].
(*k*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 54 [754].
(*l*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 53 [753].

VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Oorzaaken van het misnoegen tegen Leicester.* II. *Onlust tusschen de Burgeryen van Utrecht en Amsterdam.* III. *Leicester houdt gemeenschap met Reingoud, Prounink en de Burggraaf. Hy doet munten, te Amsterdam. Geeft een Plakaat uit op de Zeevaart. Vleit de Predikanten.* IV. *Kerktwist te Utrecht. Leerwyze van Huibrecht Duifhuis. Sinode in den Haage. Kerkenorde.* V. *De Gekommitteerde Raaden schryven tegen 't Plakaat op de Zeevaart. Leicester regt eene Kamer van Geldmiddelen op. Reingoud wordt Thesaurier.* VI. *De Burger-hopluiden te Utrecht willen de opperste magt van dit gewest Engeland opdraagen. Paulus Buis gevangen. Geslaakt.* VII. *Dagvaart in den Haage. Buitengewoone Bede. Wedde van Leicester. Eenige Burgers uit Utrecht gezet. Verandering der Regeeringe aldaar. Leicester zoekt Oldenbarneveld in handen te krygen.* VIII. *Paret, Barbara Boots en Reingoud gevat. De laatste ontkomt en loopt over tot den vyand. Agterdogt op Leicester.* IX. *Vertoog van Holland, Zeeland en Friesland tegen*

gen hem. Onderhandeling met hem. X. Prounink geweerd uit de algemeene Staaten. Men poogt het Lid der Gekoorenen, te Utrecht, af te zetten. XI. Leiceſter wil een' keer naar Engeland doen. Hy maakt de Duitſche werving vrugteloos. Onderzoekt, waarom men, in Holland en Zeeland, de opperheerſchappy Engeland niet aanbiedt. XII. Hy draagt het bewind, in zyn afzyn, den Raad van Staate op. Bepaalt deszelfs gezag, heimelyk. XIII. De Staaten van Holland aanvaarden de Kerkenorde. Veranderingen in 't Stigt. XIV. Bezending naar Engeland. Handeling met de Koninginne. XV. Wouw verkogt aan Parma. Stanlei en Jork verraaden Deventer en de ſchans over Zutfen. XVI. Aanſlag van Norrits op Deventer. De Engelſchen vallen in Holland. 't Plakaat op de Zeevaart ingetrokken. XVII. De algemeene Staaten ſchryven aan Leiceſter. Verandering in den Raad van Staate. XVIII. Maurits krygt meer gezags. Waardgelders geworven. Een Deenſch Gezant geligt. Vredehandeling met Spanje verworpen. XIX. Twiſt met Sonoi, die Prins Maurits en Hohenlo buiten Medenblik houdt. XX. Prounink woelt, om eenige geweſten met Utrecht te doen ſamenſpannen. Byeenkomſt te Utrecht. XXI. Voorſlag der Staatſche gezanten aan de Koninginne van Engeland. Leiceſter begraauwt hen. Zy vertrekken. Verzierde Brieven. XXII. Twiſt in Friesland over de bezending naar Engeland. Handel tegen eenige Kerkelyken. XXIII. Leiceſter ſtyft de tweedragt, hier te Lande, door brieven. XXIV. Staat der Vereenigde en Spaanſche Nederlanden. Parma belegert Sluis. Gelder

der verraaden. XXV. *Leicester keert te rug. Verzoent zig, eenigszins, met de Staaten. Sluis gaat over. Nieuwe bezwaarpunten tegen Leicester. Hy slaat den Vredehandel met Spanje voor.* XXVI. *Handeling tusschen Engeland en Spanje baart agterdogt. Leicesters dubbelheid.* XXVII. *Punten uit zyn geheim Berigtschrift. Hy zoekt Maurits, den Advokaat en anderen te ligten.* XXVIII. *Hy komt te Utrecht. Te Amsterdam. Zyne zonderlinge ontmoeting aldaar.* XXIX. *Twist onder de Stigtsche Edelen. Leicester verandert de Wet te Utrecht. Hy trekt naar Hoorn.* XXX. *Eenige Predikanten, de Staaten vermaanende, worden scherp afgezet.* XXXI. *Vertoog over den staat der Regeeringe.* XXXII. *Beweeging te Dordrecht. Muitery te Leiden, door Leicester verwekt.* XXXIII. *Hy vertrekt naar Engeland, en doet afstand van 't bewind over de Nederlanden.*

WY hebben, in 't voorgaande Boek, de Krygsbedryven deezes jaars, en wat deel 'er Leicester in gehad hebbe, kortelyk, verhaald. Nu staat ons te toonen, op wat wyze, hy zig hebbe gedraagen, in zaaken van Regeeringe en Regtsoefeninge, en welke de grond zy geweest van het ongenoegen, welk men, in Holland inzonderheid, tegen hem opgevat hadt. Doch om dit klaarlyk en met orde te doen, moeten wy de zaaken van wat hooger ophaalen.

1586.

I. Oorzaaken van het misnoegen tegen Leicester.

De Graaf van Leicester was hier gekomen, om, volgens zyn Berigtschrift, het uiterste van

1586. van 's Lands vermogen naar te vorschen (a). De byzondere Staaten, met naame die van Holland, waren 'er, daarentegen, altoos op gesteld geweest, om dit hun vermogen, zo veel 't zyn kon, bedekt te houden. Hier kwam het van daan, dat zy, tot de lasten des krygs, wel bepaalde sommen toestaan; doch hunne gemeene middelen den Graaven of den Landvoogden zeer noode in handen stellen wilden. Leicester moest zig, derhalve, groot gezag over 's Lands Regeeringe aanmaatigen, om hierin verandering te konnen maaken, en om aan het voornaam punt van zyn Berigtschrift te konnen voldoen. De Hollanders en Zeeuwen, die, door hunne gezanten, zynen grond reeds in Engeland gepeild hadden, waren hem zeer in den weg geweest, met het verkiezen van Prinse Maurits tot hunnen Stadhouder. Om 's Lands magt wel te kennen, moest hy vooral Holland en Zeeland wel kennen: en om 's Lands meeste magt in zyn geweld te hebben, moest hy, inzonderheid in Holland en Zeeland, het hoogste gezag voeren. Doch dit was hem beide grootendeels belet, door de verheffinge van Prinse Maurits. Hy besloot ook, waarschynlyk om deeze reden, zig, doorgaans, niet in Holland of Zeeland; maar in een der andere Gewesten op te houden. Utrecht was hem hiertoe ver het gelegenste. De Vergaderingen der algemeene Staaten plagten in de Hoofdstad van dit gewest gehouden te worden. De Stadhouder over het zel-

Reden, waarom hy zyn verblyf te Utrecht neemt.

(a) Zie XXIX. Boek, bl. 103.

zelve zág Leicester eeniglyk naar de oogen, en was te gelyk Stadhouder over Gelderland, welk aan 't Stigt grensde; terwyl Friesland, welk anderszins ook te afgelegen was, onder 't bewind stondt van eenen Stadhouder uit den Huize van Nassau. Voeg hier by, dat de Burgery van Utrecht thans zeer gestoord was op de Hollanders, met naame op die van Amsterdam. Zie hier, om welke reden. 1586.

II. Onlust tusschen de Burgery van Utrecht en de Stad Amsterdam.

De algemeene Staaten, aangepord door Prinse Maurits en den regeerenden Raad, hadden, in Oogstmaand des voorleeden jaars, tot krenkinge des vyands, die groot gebrek aan spyze hadt, den uitvoer van alle eetwaaren verbooden. De Staaten van Holland, vreezende voor verloop des handels, hadden, daarentegen, in Herfstmaand, den uitvoer van spyze, uit hun gewest, graanen, kaas en boter uitgenomen, naar Breemen en verder oostwaards, vry gesteld, onder borgtogt, dat de Haring en 't zout niet naar den vyand gevoerd zou worden. De stroomen bleeven nogtans geslooten. Doch dit verdroot dien van Dordrecht, alwaar men, hierom, sterk stondt op eene algemeene sluiting. De Staaten werden op nieuws beschreeven. En terwyl zy zaten, werdt den Ontvanger der Geleigelden te Amsterdam, door Prinse Maurits en den Raad, gelast, geenerlei eetwaaren te laaten uitgaan. Zeer kwalyk kwam dit den Amsterdammeren, die, steunende op het verlof der Staaten van Holland, eene groote menigte gelaaden' scheepen gereed hadden leggen, welken, behalve

1586. ve eetwaaren, ook veele toegelaaten Koopmanſchappen inhadden, en, voor den winter, met graanen, uit de Ooſtzee, te rug keeren moeſten. Zy vertoonden dit den Raad van Regeeringe, die hen wees aan de algemeene Staaten. Terwyl de zaak dus ſtondt, ſtaken zig, in dezelve, de Burger-hopluiden van Utrecht, zig, zonder hunne Wethouderſchap gekend te hebben, vervoegende aan den regeerenden Raad, met een vertoog, waarin zy ſmaadelyk ſpraken van de Amſterdammers, als of deezen de agtbaarheid des Raads en der algemeene Staaten met voeten getreden hadden, om dat zy te verſtaan hadden gegeven, dat zy zig aan het beſluit der Staaten van Holland wilden houden. Voorts booden de Utrechtſchen den Raad en den algemeenen Staaten hunnen dienſt en de middelen der Stad en des Lands van Utrecht aan, begeerende, ten beſluite, dat men naar Engeland zonde of ſchreeve, om de herwaardskomſt van den Graave van Leiceſter te doen ſpoeijen; en dat men, midlerwyl, den verbooden uitvoer ſcherpelyk verhinderde. Men antwoordde hun, dat hun vertoog, ſchoon zy 't wel aan hunne Wethouderſchap of aan de Staaten van Utrecht hadden behooren te rigten, egter in 't goede genomen werdt. Doch Amſterdam ſtiet 'er zig zeer aan, en ſchreef 'er over aan de algemeene Staaten en aan de Wethouderſchap van Utrecht. Ook verdedigde de Stad zig, ſchriftelyk, ter Vergaderinge van Holland (*b*). Daarna, raakten de

(*b*) Reſol. Holl. 24 *Dec.* 1585. *bl.* 780.

de Utrechtfche en Amfterdamfche Hopluiden, over dit ftuk, aan 't wiffelen van eenige brieven, die nogtans heufchelyk ingefteld waren, en tot eendragt rieden. Hiertoe werden partyen ook vermaand, by fchryven van Prinfe Maurits en den regeerenden Raad. En alzo het befluit der algemeene Staaten, zo ver het met dat der Staaten van Holland ftreedt, gefchorft bleef, liep de twift, voor dien tyd, niet hooger (c). Het ongenoegen tuffchen de Utrechtfche burgery en Holland bleef egter duuren, en was, naar allen fchyn, eene der redenen van Leicefters verblyf binnen Utrecht. 1586.

III. Leicefter houdt gemeenfchap met onruftige menfchen: inzonderheid met Jakob Reingoud.

Doch derwaards fchynt hem ook te hebben getroond *Jakob Reingoud*, die, voor veele jaaren, den ouden Graave van Egmond, voor Geheimfchryver, gediend hebbende, naderhand, onder Granvelle, Alva en Requefens, Kommis der Geldmiddelen geweeft; doch, na de Gendfche Vrede, van ontrouw in 't handelen der gemeene penningen befchuldigd, en van zyn ampt verlaaten was. Sedert, waren 'er verfcheiden' jaaren verloopen, zonder dat hy in iets van belang gebruikt werdt. Doch, eindelyk, was hy de Staatfche Gezanten naar Frankryk gevolgd, en hadt zig daar zo diep weeten te dringen in de gunft der Franfche Grooten, dat men hem het Berigtfchrift der Gezanten vertoonde, en toeliet, dat hy 'er aanmerkingen op maakte, welken beweezen, dat hy den handel in

(c) Bor XX. *Boek*, *bl.* 76 [652] *enz.*

1586. in den grond verstondt. Eindelyk, volgde hy ook de Staatsche Gemagtigden naar Londen, en, zig tot nog toe Roomsch gedraagen hebbende, keerde hy den rok om, en ging, te Utrecht te rug gekomen, stipt ter Hervormde Kerke. Na de herwaardskomst van Leicester, nam hy 't zelf zo naauw, dat hy geene dienstboden huurde dan die Lidmaaten der Kerke waren (*d*). Hy hieldt gemeenschap met *Gerard van Prounink*, genoemd *Deventer*, en met *Daniel de Burggraaf*, de eerste van 's Hertogenbosch, de andere uit Vlaanderen herkomstig: en 't waren deeze drie luiden, die, te Utrecht, eenen aanhang maakten van vleijers van Leicester en misnoegden op de Staaten, welken men, sedert, *Reingoudisten* genoemd heeft (*e*).

Gerard van Prouninkgezeid Deventer, en Daniel de Burggraaf.

De Koningin van Engeland hadt ook, al voor Leicesters aankomst, eenen vriendelyken Brief aan de Staaten van Utrecht geschreeven, waarin zy betuigde, met genoegen verstaan te hebben, dat dit gewest haar, onder alle de Vereenigde Gewesten, eene byzondere agting toedroeg. Zy voegde 'er by, dat zy den Graave van Leicester, hierom, uitdruklyk gelast hadt, die van Utrecht, voor anderen, by te staan, met zynen raad (*f*). Uit al het welke, wy zien, dat de Koningin en Leicester beoogden, meest door die van Utrecht te werken.

Elizabet schryft minzaam aan die van Utrecht.

Leicester dan begaf zig, na een kort verblyf in Holland, naar Utrecht, daar hy, den eersten van Grasmaand, aankwam. 't Eerst, dat

Leicester doet Roozenobels

(*d*) Reyd V. *Boek*, *bl.* 75.
(*e*) Reyd V. *Boek*, *bl.* 76. Hooft XXIII. *Boek*, *bl.* 1050 enz.
(*f*) *Zie den* Brief *by* Bor XX. *Boek*, *bl.* 91 [671].

dat hy ondernam, was het opregten van eene Munt te Amsterdam, over welke hy 't bewind aan eenen *Hans de Vlaming* gaf, die 'er, eerlang, dubbele Roozenobels sloeg, met het wapen van Engeland; welken wel veertig stuivers boven de waarde werden uitgegeven. De Staaten in 't algemeen, en vooral de Stad Dordrecht, die alleen, in Holland, 't Regt der Munte oordeelde te hebben, waren 'er zeer te onvrede over (*g*). Te Dordrecht, weigerde men, om deeze reden, den eed te doen aan den Graave van Leicester (*h*). Doch het munten te Amsterdam hadt geen gevolg. Op deeze nieuwigheid, volgde het uitgeeven van een Plakaat, den vierden van Grasmaand gedagtekend, waarby aan een' iegelyk, ingezeten of vreemdeling, het voeren van eenigen voorraad van mond of oorloge, naar Landen onder den Spanjaard staande, ten scherpsten verbooden werdt (*i*). Hy beoogde, met dit Plakaat, de Spaansche Nederlanden, daar 't gebrek aan mondbehoeften dagelyks toenam, en zorgelyke beroerten begon te veroorzaaken, t'eenemaal in 't naauw te brengen. Ook hadt hy, reeds in Wynmaand des voorleeden jaars, den algemeenen Staaten vermaand, den uitvoer van eetwaaren naar den vyand te beletten (*k*), en kort na zyne aankomst hier te Lande, eenigen schepen, met Boter en Kaas, in Noordhol-

1586.

munten, te Amsterdam.

Hy geeft een Plakaat uit op de Zeevaart.

(*g*) Resol. Holl. 7-17 *Maart* 1586. *bl.* 108 *enz.* METEREN XIV. *Boek*, *f.* 249 *vers.*
(*h*) Resol. Holl. 9-19 *April* 1586. *bl.* 155.
(*i*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 17 [702] *enz.*
(*k*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 75 [651].

1586. holland gelaaden, het uitloopen verbooden (*l*). En hiermede, maar vooral met het Plakaat, streelde hy de Utrechtsche Gemeente, die, gelyk wy te vooren zagen, ook op 't verhinderen van den uitvoer gesteld was.

Ongenoegen hierover in Holland. De Landen, die zig met de scheepvaart geneeren, waren 'er, daarentegen, zeer misnoegd over. „ 't Plakaat sprak, meendenze, „ als of Leicester de gantsche zee in zyn „ geweld hadt, en onze Koopluiden niet „ slegts, maar ook de Franschen, Schotschen, „ Deenschen en Oosterschen wist te doen „ passen op zyne bevelen. 't Zou, oordeelden„ denze, strekken, om de Oosterlingen te doen „ samenspannen tot ons bederf, en het her„ waards voeren stremmen van waaren, die „ wy hier meest behoefden." De Staaten zelven, welken hy, gelyk wel behoorlyk geweest was, op zo gewigtig een stuk, niet geraadpleegd hadt, hielden Leicester deeze en diergelyke zwaarigheden voor; doch hy sloegze in den wind, eindelyk, alleen het voeren van eenige geringe eetwaaren, naar Hamburg, Breemen en verder Oostwaards, veroorlovende. Reingoud en de zynen, van welken hy zig tot agterraad diende, maakten hem diets, dat de Oosterlingen, op de Spaansche Nederlanden willende handelen, zyne Paspoorten zouden komen koopen, en dus eenen tol opbrengen, tot ondersteuning des Krygs (*m*). Doch de Graaf begreep niet, dat dit de vaart en handel uit Holland en Zeeland verjaagen zou,

(*l*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 11 [693].
(*m*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 19 [704].

zou, terwyl de vyand, niet minder dan voorheen, voorzien zou worden. Ook gedoogden Reingoud en de zynen, die hem geduurig op zyde hingen, niet, dat hy hiervan meerder begreep. Zy maakten, dagelyks, hun werk van 's Lands Staaten by hem zwart te maaken: dezelven afmaalende als eenen hoop Koopluiden, die slegts op gewin uit waren; en hem raadende „ tot het in 't werk stellen „ van een onbepaald gezag: alzo hy toch niet „ gebonden was aan 't gevoelen des Raads „ van Staate; en veel minder nog de alge- „ meene Staaten behoefde te hooren, die ten „ deele naar den Spanjaard en 't Pausdom hel- „ den, ten deele uit geringe luiden bestonden, „ welken weinig wisten, wat tot eene goede „ Regeeringe vereischt werdt (n)." En 't was hun niet genoeg, met zulke redenen, Leicester de ooren te vullen; zy zaaidenze ook onder de Gemeente, die den Staaten de schuld leerde geeven van de ongelukken, welken den Landen, in de twee laatste jaaren, waren overgekomen, zonder dat men 's vyands groote magt, en de kleine middelen, om die te wederstaan, de eigenlyke oorzaaken van 's Lands rampen, eens in aanmerking nam. De Graaf zelf scheen, in korten tyd, zo overtuigd van 't slegt beleid der Staaten, dat hy al wat zy voorstelden verdagt hieldt, en hun de agting, die zy, by de deftigsten en bedagtzaamsten, nog behouden hadden, geheellyk zogt te beneemen (o). 't Plakaat op de zeevaart was hier één

1586. Leicester laat zig ophitsen tegen de Staaten.

(n) Reyd V. *Boek*, *bl.* 75.
(o) Hooft XXIII. *Boek*, *bl.* 1049, 1050.

1586. één ſtap toe. De tweede was het vleijen der Predikanten, die, doorgaans, 't oor hebben der Gemeente, en zig, dikwils, gebruiken laaten, om haar diets te maaken, 't gene men hun van zaaken van Regeeringe ingeboezemd heeft. En Leiceſter, door zynen yver voor de Hervormde Kerke, de gunſt van eenigen deezer luiden gewonnen hebbende, wiſt zig meeſterlyk van hun te bedienen, tot bevordering zyner oogmerken.

Hy vleit de Predikanten.

IV. Verliefd op den eernaam van Voedſterheer der Kerke, beſtondt hy, te Utrecht, een' Kerktwiſt te ſliſſen, die reeds eenige jaaren geduurd hadt. Na het treffen der Gendſche Vrede, hadden de Kalviniſchen of Hervormden, gelykze zig, gemeenlyk, noemden, hier ter Stede, wederom, beginnen te prediken, met zo groot een' toeloop, dat de Wethouders geen herts genoeg hadden, om het te ſtuiten, en hun, eerlang, de Minderbroeders Kerk vergunnen moeſten. Ten zelfden tyde, ſtondt 'er een Prieſter in S. Jakobs Kerke, Huibrecht Duifhuis genoemd, en van ons, reeds, by eene andere gelegenheid, gemeld; die, in 't jaar 1578, eenen afkeer van 't Pausdom kreeg, en, met verlof der Wethouderſchap, zyn begrip der Hervorminge den volke zediglyk begon te leeren. Hy liet nogtans de beelden in de Kerke, en hieldt het witte Koorkleed aan, als hy predikte. Voorts, doopte hy eenvoudiglyk, vraagende alleenlyk den naam van 't Kind, en de ouders of getuigen tot niet iets verbindende. Tot het Avondmaal ontving hy elk, op eigen' proeve, zonder iemant belydenis zyns geloofs af te vorde-

Kerktwiſt te Utrecht.

Leerwyze van den Prieſter Huibrecht Duifhuis.

deren: ook zonder boek te houden van naamen. Van bannen wist hy niet, agtende, dat het der Christelyke Overheid toekwam, openbaare zondaars te beteugelen. Hy stelde hierom geene *Consistorie* of Kerkenraad aan, gelyk de andere Hervormden deeden; maar bediende zig van de gewoone Kerk- en Armmeesters, in zaaken, die de anderen aan Ouderlingen en Diakenen vertrouwden. Het trouwen voor de Magistraat, of in de Kerk, of in een byzonder huis, voor Ouders en Vrienden, mids 'er drie geboden of afkondigingen voorgingen, stondt hy toe, tot dat 'er de Staaten nader orde op zouden stellen. Voorts predikte hy, des Zondags, over de verdeelingen der Evangelien en Epistelen, by de Roomsche Kerke in gebruik, meest toeleggende, op het buigen der herten tot liefde en godzaligheid, zonder zig met geschillen en verborgenheden op te houden. De heilige schrift was, zeide hy, zyn Catechismus. Ook leerde hy geenen anderen. Doch toen de Wethouders, naderhand, de beelden uit de Kerke deeden neemen, liet hy ook 't witte kleed af, en predikte in den langen zwarten tabbaard. De andere Hervormden, welken men die van de *Consistorie* noemde, gingen hem, eerlang, aan, om zig met hen te vereenigen. Hy hieldt dit nog ontydig; schoon hy verklaarde, in zaaken des geloofs, geen geschil met hen te hebben; doch toen hy, naderhand, vernam, dat eenigen hunner Predikanten niet vreemd waren van het straffen der Ketteren met de dood, weigerde hy hun,

1586.

 rond-

1586. ronduit, zyne gemeenschap (*o*). Van dien tyd, viel men hem zo lastig, van de zyde der Consistorie, dat hy de Wethouderschap om ontslag verzogt. Doch zy hieldt hem de hand boven 't hoofd (*p*). En de Prins van Oranje hoorde hem, in 't jaar 1580, met veel genoegen, prediken (*q*). Doch hy overleedt, op den derden van Grasmaand des volgenden jaars. Zyne gezindheid, hoe zeer 'er zig de andere Hervormden tegen kanteden, was egter niet met hem gestorven. Zy was zelfs zo aangegroeid, dat men haar eene tweede Kerk, die van S. Maria, naamlyk, moest toevoegen. En van de zeven Predikanten, die thans te Utrecht stonden, waren drie van Duifhuis gezindheid. Twee van deezen drie, lieten zig nu, tegen den zin der gemeente, op 't aanhouden van Leicester, door den Graave van Nieuwenaar, beweegen, om zig, onder zekere voorwaarden, te vereenigen met die van de Consistorie. De derde nam zyn afscheid (*r*). De Hervormden hadden veel gewonnen by deeze vereeniging. De gunst, welke Leicester hun bewees, maakte hen vrymoedig genoeg, om hem verlof te verzoeken, tot het houden eener Kerkelyke Vergadering, om de eenigheid in de Leere en Kerkentugt, daar 't, niet slegts te Utrecht, maar ook elders, hier te Lande, aan haperde, op eenen vasten voet te brengen. Hy bewillig-

(*o*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 106 [830] *enz.*
(*p*) Bor XIV. *Boek*, *bl.* 185 [166].
(*q*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 111 [837].
(*r*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 111 [838]. Uitenbogaert Leven en Verantw. *Cap.* I. *bl.* 1 *enz.*

ligde hierin, zonder de Staaten te kennen (*s*), en schreef den Stadhouderen en Geregtshoven aan, dat zy de Walsche en Nederduitsche Kerken deezer Landen, tegen den twintigsten van Zomermaand, op de begeerde Kerkvergadering in den Haage, hadden te noodigen (*t*): gelyk geschiedde. 1586.

In deeze Sinode of Kerkelyke Byeenkomst, werdt de Vereeniging tusschen die van de Consistorie en die van S. Jakobs Kerke te Utrecht bevestigd (*u*). Voorts werden 'er eenige geschillen over de Leere, met sommige Predikanten, verhandeld. Doch het voornaamste, dat hier verrigt werdt, was het instellen eener Kerken-ordening (*v*), die men, de Staaten voorbygaande, in Oogstmaand, Leicester aanboodt, en die, terstond, by voorraad, door hem, bekragtigd werdt, zonder het oordeel der Staaten, welken hy ze nogtans gezonden hadt, daarover af te wagten. De Staaten en veele anderen vonden, ondertusschen, deeze Kerken-ordening, in verscheiden opzigten, aanstootelyk. Men hadt 'er in vastgesteld, alle drie jaaren, eene diergelyke Sinode te zullen houden, zonder dat men gewag gemaakt hadt, van eerst verlof daartoe te verzoeken aan de Overheid. Men hadt den Wethouderen der Steden ook te weinig zeggens gelaaten, in de verkiezing der Predikanten, Ouderlingen en Diakenen, hoe-

Sinode in den Haage gehouden.

Kerkenorde, aldaar gemaakt, door Leicester bevestigd.

(*s*) Resol. Holl. 24 *Juny* —— 1 *July* 1586. *bl.* 234.
(*t*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 445. BOR XXI. *Boek*, *bl.* 29 [718].
(*u*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 112 [839].
(*v*) *Zie* dezelve *by* BOR XXI. *Boek*, *bl.* 79 [790].

1586. hoewel men, aan eenen anderen kant, wederom ſcheen gezorgd te hebben, voor het gezag der Magiſtraaten, vaſtſtellende, dat zy een of twee uit de hunnen, Ledemaaten der Kerke zynde, in de Kerkenraaden mogten zenden, niet ſlegts om te hooren, maar ook om mede te beraadſlaan, over de voorvallende zaaken. Verſcheiden' andere punten waren 'er, in deeze Kerken-ordening, die den Staaten kwalyk gevielen, waarom het 'er wel verre van af was, dat zy 'er hun zegel aan zouden gehangen hebben. Ook waren 'er verſcheiden' Predikanten in 't Stigt, die, op den voet van S. Jakobs Kerke, gepredikt hebbende, de Sinodale beſluiten weigerden aan te neemen, waarom zy, eerlang, van den dienſt ontzet werden, en voor luiden van de Conſiſtorie plaats maaken moeſten (*w*).

V. De Gekommitteerde Raaden van Holland ſchryven tegen 't Plakaat op de zeevaart, en wegens andere bezwaarniſſen.

Het ongenoegen tegen Leiceſter, die dus, in 't Kerkelyke en in 't burgerlyke, wetten maakte of beveſtigde, buiten bewilliging der Staaten, vermeerderde vaſt, hand over hand. Die van Holland, verneemende, dat men hunne Gemagtigden in den Raad van Staate van de hand zondt, als men voorhadt, iets door te dryven, dat met het belang van hun geweſt ſtreedt, ſchreeven denzelven aan, dat zy zig van alle bezigheden hadden te verſchoonen, die 't meerderdeel van hun, zy waren drie in getal, beletten zouden, den Raad geſtaadig by te woonen (*x*). Ten zelfden

(*w*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 112 [839].
(*x*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 39 [719].

den tyde, schreevenze ook aan hunne afgevaardigden ter Vergaderinge der algemeene Staaten, dat zy hiervoor te zorgen hadden. En als deeze tweeërlei Gemagtigden nadere opening begeerden van 't gene waarin hunne Meesters meenden beledigd te zyn, ontvingen de Afgevaardigden van Holland in de algemeene Staaten eenen wydluftigen Brief van Gekommitteerde Raaden, waarin vertoond werdt „ dat men Holland niet of weinig scheen te agten, schoon het meer dan „ het verschot der Koninginne beliep moest „ opbrengen; dat het Engelsch Krygsvolk „ veelerlei moedwil pleegde, en de Brielsche „ bezetting zig verstoutte, onderzoek te doen „ op de in- en uitvaarende schepen; dat men, „ over zaaken, den Koophandel betreffende, „ besloot, in afzyn der Raadsluiden, uit Holland gemagtigd; dat eenigen vaststelden, „ dat het jongste Plakaat op de zeevaart geen' „ voortgang zou genomen hebben, zo de „ Hollandsche Raadsluiden daarover gekend „ waren. Dat men ook, zonder Holland, welk „ 'er 't meeste belang by hadt, te hooren, „ bepaald hadt, dat de Geleigelden betaald „ moesten worden, ter eerster Plaatse, daar „ de goederen doorkwamen; waartegen Holland altoos beweerd hadt, dat zulks, ter „ Plaatse daarze gelaaden of gelost werden, „ behoorde te geschieden. Voorts noemdenze andere byzondere zaaken op, die, ten „ nadeele van Holland, werden afgedaan, „ klaagende, wyders, dat men de Hollanders, uit groote en kleine Ampten, scheen „ te willen weeren, onaangezien die van de

1586.

„ Re-

1586. „ Regeering 't bewind over 't Hollandsche „ geld, en slegts over een tiende deel van „ 't Utrechtsche hadden; terwyl de Zeeuwen „ en Friezen de handeling van 't hunne be- „ hielden, en uit Gelderland, Brabant en „ Vlaanderen niet veel inkwam (y)." Doch dit Vertoog hielp weinig. Leicester ging zynen gang, zig, aan alle de schriften, die, van wege de algemeene Staaten, gezegeld moesten worden, behalve van 's Lands zegel, van zyn geheele wapen, tot tegenzegel, bedienende (z).

Leicester gebruikt zyn wapen tot een tegenzegel.

Hy onderneemt eene Kamer van geldmiddelen op te regten.

Doch kort hierna, bestondt hy eene nieuwigheid van grooter' invloed, het opregten van eene Kamer van Geldmiddelen. Reingoud, die op het algemeen Thesaurierschap vlamde, hadt hem hiervan smaak gegeven, dryvende, onder anderen, dat 'er, in dit stuk, groot misbruik schuilde, onder de Staaten en Ontvangers, welk men ontdekken en afschaffen moest; 't gene, allerbest, door zulk eene Kamer, geschieden kon. Leicester, hiervan, nu en dan, een woord gewaagd hebbende, in den Raad van Staate, vertoont, eindelyk, op den zevenentwintigsten van Zomermaand, een Geschrift aan dien Raad, waarby deeze Kamer ingesteld, en tot Hoofd derzelve benoemd wordt de Graaf van Nieuwenaar. Voorts tot tweeden en derden Raadsheer *Henrik Killegrei* en *Reinard van Azewyn*, Heer van Brakel; tot Thesaurier Jakob Reingoud, Heer van Kouwen-

(y) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 30 [720].
(z) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 33 [724].

wenberge; tot Kommisen, Sebastiaan Loosen, *Joost Teeling* en Paulus Buis; tot Auditeur Daniel de Burggraaf. Vreemd kwam dit Geschrift den Hollandschen Raadsluiden voor, alzo 't streedt met het Berigtschrift des Raads van Staate: waarby deezen 't werk der geldmiddelen aanbevolen was. Men sprak 'er over met Killegrei, die fors bescheid gaf. Leicester, om 't opregten der nieuwe Kamer met kragt door te dryven, voerde, den tweeden van Hooimaand, zonder omvraag te doen, den Graaf van Kuilenburg in tot een nieuw Lid des Raads van Staate. Daarna de Hollandsche Raaden, Walraven, Heer van Brederode, Sebastiaan Loosen en Willem Bardes, byzig ontbooden hebbende; vielen 'er hevige woorden, over 't opregten der nieuwe Kamer. Men bragt veel in tegen Reingoud, die, een' vreemdeling zynde, onbevoegd gehouden werdt, tot het bekleeden van het ampt van Thesaurier. Men oordeelde ook, dat de Staaten, in dit stuk, gekend moesten worden. Maar Leicester verklaarde, dat hy met het werk voort wilde, en 't by de Staaten, die ook niet ter goeder trouwe met hem gehandeld hadden, wel zag te verantwoorden. Des anderendaags, verscheen hy, verzeld met de Graaven Willem Lodewyk van Nassau en Adolf van Nieuwenaar, Killegrei, Teeling, Brakel, Reingoud en de Burggraaf, wederom in den Raad; daar Killegrei, van nieuws, drong op het opregten eener Kamer van geldmiddelen, door welke, Reingoud, zeidenze, den Lande schatten wist te verschaffen. En deeze, vermaand tot

1586.

Wat Rein-

1586. tot opening van zynen vond, verklaarde, kans te zien, om twintig tonnen gouds te trekken van de *Lorrendraaijers*, zo noemde men de huiden, die, tegen de Plakaaten, en onaangezien de borgtogten, by hen gesteld, den vyand goederen toegevoerd hadden. Doch hy begeerde, dat hem de borgtogten werden geleverd, en dat de zaaken, niet by de Magistraaten, maar voor onpartydigen, zig met geenen Koophandel geneerende, en door zyne Doorlugtigheid gekooren, beregt werden. Den Graave van Leicester hadt hy reeds te verstaan gegeven, dat hy zig des werks troosten wilde, zo men hem Kommisen toevoegde, en magt gave, om alle Ontvangers van Geleigelden en tollen niet slegts, maar Notarissen en Koopluiden, tot het overleveren hunner boeken en rekeningen, te bedwingen. Hy hadt Requesens, weleer, in gelyk geval, den zelfden raad gegeven, die toen, uit vreeze voor ondank en verbittering, verworpen was (*a*). Doch 't bleek haast, hoe veel ingang dezelve nu gevonden hadt by Leicester, alzo sommige Steden gedreigd werden met Amptenaars, die, op deezen voet, zouden waaken tegen de lorrendraaijers. Te Gouda, vertoonde zig, eerlang, zekere *Nikolaas de Dryver*, die voorgaf, hiertoe, door Leicester, gemagtigd te zyn, en den bystand des Baljuws verzogt. Doch alzo hy weigerde zyn Berigtschrift te toonen, en eenen eed van getrouwheid te doen (*b*), deeden

goud hier mede bedoelde.

Toeleg van Nikolaas de Dryver, te Gouda.

(*a*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 31 [721] *enz.*
(*b*) Resol. Holl. 6 *Feb.* 1587. *bl.* 41.

den Burgemeesters hem de Stad, en de Staaten, daarna, gantsch Holland ruimen: 't welk zy ook begeerden, omtrent diergelyke luiden, in andere Steden, waargenomen te hebben (c). 't Straffen der Lorrendraaijeren werdt van elk in den Raad redelyk gekeurd, alleenlyk gaf Bardes in bedenking, of het zonder gevaar van oproer te doen ware. Doch over 't opregten eener Kamer van geldmiddelen merkte hy aan, dat alle nieuwigheid ongemak baarde, en dat hy 'er zo veel voordeels niet uit te haalen zag. In 't voorbygaan, liet hy iets merken van de klagten, die hem en zynen Amptgenooten uit Holland gedaan waren, over 't dringen van vreemdelingen in de Regeeringe, waarover Leicester zeer verstoord werdt. Bardes verzogt, dat men zyne woorden, als spruitende uit zugt tot voorstand van 's Lands vryheden, ten goede neemen wilde: waarop de Graaf hernam, *dat de woorden goed, maar de werken gering waren.* Maar met dit stribbelen tegen 's Graaven welbehaagen werdt niets gevorderd. De Kamer werdt opgeregt, en Reingoud Thesaurier gemaakt. Doch Buis weigerde, fierlyk, Kommis onder hem te zyn; Leicester in 't aangezigt zeggende, *dat hy Reingoud niet tot zynen Kommis zou begeeren, zo hy zig al bekwaam kennen mogt, tot het waarneemen van het Thesaurierschap; zo ver was 't 'er van af, dat hy, als Kommis, onder Reingoud zou willen dienen* (d). Woorden, die den Graave en Rein-

1586.

Buis wil geen Kommis onder Reingoud zyn.

(c) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 56 [759].
(d) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 31 [722].

1586. Reingoud in den krop bleeven steeken, en Buis, eerlang, zuur genoeg opbraken.

Plakaat van Leicester tot afschaffing der Vrywaaringen ten platten Lande.

Op den vyfden van Hooimaand, tekende Leicester wederom een Plakaat, waarby de Vrywaaringen ten platten Lande van Brabant, Gelderland, Holland, Friesland en Overyssel, werden afgeschaft, en elk bevolen, zig, binnen tien dagen, naar eene verzekerde Plaatse, te begeeven, onder bedreiging van daarna vyandlyk behandeld te zullen worden. Doch dit Plakaat, gelyk de voorigen van dien aart, verwekte zo zwaare klagten, dat het meest overal geschorst, en in Brabant alleen flaauwelyk ingevolgd werdt (e).

VI. De Burger hopluiden van Utrecht zoeken de Opperste magt van dat gewest der Koninginne van Engeland zonder voorwaarde te doen opdraagen.

Te Utrecht werkte men zo sterk, en met zo veel gevolg, onder de Burgerye, om aanhang voor Leicester te winnen, dat 'er, eindelyk, op den laatsten van Zomermaand, door de Hopluiden, een smeekschrift werdt ingeleverd, waar by den Raad der Stad verzogt werdt, by zyne Doorlugtigheid te willen bearbeiden „ dat men, van wege de Stad, „ Steden en Landen van Utrecht, de gantsche Regeering en volkomen magt over „ dit gewest, zonder eenige voorwaarde of „ bepaaling, opdroege aan de Koninginne „ van Engeland, behoudens alleenlyk den „ waaren Christelyken Godsdienst, en die „ voorregten, waarby het gezag haarer Majesteit niet verkort werdt, alzo het hunne „ en aller vroomen wensch was, dat het bestier des gantschen Vaderlands in de magt „ der Koninginne gesteld werdt (f)." Sommi-

(e) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 33 [724].
(f) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 32 [723].

migen vermaanen van een Latynsch Geschrift van diergelyken inhoud, welk men Leicester zelv' zou hebben overgeleverd (g). De Vroedschap van Utrecht bewilligde in 't verzoek, zo veel in haar was. Zo deeden ook die van Amersfoort en Reenen. Doch die van Wyk en Montfoort bedongen de behoudenis der voorregten in 't gemeen, zonder zulken uit te zonderen, die 't gezag der Koninginne deeren mogten. De Utrechtsche Burgerhopluiden, de eenigsten, die dit rad openlyk draaiden, zogten eerlang ook de burgery van Gouda in hun verstand te trekken; doch dit mislukte. Ook vervoegdenze zig aan die van Friesland en Overyssel, en wy zullen, in 't vervolg, zien, hoe veel ingang zy hier vonden. Ondertusschen, toonde hun handel, ten duidelykste, waar men 't van de Engelsche zyde op toegelegd hadt: want dat zy zo veel, binnen en buiten hun Landschap, ondernomen zouden hebben, zonder heimelyke bewilliging van Leicester, die, uit het gemelde Latynsch of een ander diergelyk Geschrift, grondige kennis hebben moest van hunne inzigten, is buiten alle waarschynlykheid. 1586.

Wat zy zig, binnen Utrecht, durfden vermeeten, bleek op den negentienden van Hooimaand. Leicester was toen, met den dag, verzeld van den Raad van Staate en van die van de Geldmiddelen, vertrokken naar den Haage. Doch hy was pas ter poorte uit, of *Jaques de Potter*, een Vlaaming, toen Schepen

De Burgerhopluiden te Utrecht neemen Paulus Buis gevangen, op last, zo men

(g) Reyd V. *Boek*, *bl.* 86.

1586. pen der Stad, en zeker Kommies van Leicester, *Thomas Webbes* genoemd, begeeren van den Burgerhopman, *Kornelis Gysbrechtszoon van Kuilenburg*, het byeenroepen der Burgerhopluiden, welken zy iets, uit last van zyne Doorlugtigheid, hadden voor te draagen. 't Geschiedt. En Potter en Webbes verzoeken de hulp der Hopluiden, tot het vatten van Meester Paulus Buis, 't welk hun, zeidenze, door Leicester, gelast was. De Hopluiden, zonder schriftelyk bevel te vorderen, begeeven zig, terstond, naar de wooning eens oud Burgemeesters, alwaar Buis t' huis was; dringen, met veel gedruisch, in zyne slaapkamer, daar hy nog te bedde lag, doen hem opstaan, verzegelen zyne papieren in eene koffer, en brengenze, op hunne Kamer; daarna op 't Hof, in bewaaring van den Graave van Nieuwenaar. Buis werdt ook eerst naar de gemelde Kamer; doch, drie of vier uuren laater, naar de Stads Wynkelder gebragt. Hier werdt hy, tot op den vyftienden van Oogstmaand, door Burgers, bewaard. Toen bragt men hem op Haazenberg, de Stads gevangenis, daar hy zat, tot op den agtsten van Slagtmaand; wanneer hem vergund werdt, ten huize van den Onderschout, op den plompen Tooren, gevangenis te houden, onder borgtogt van vyfentwintigduizend guldens, te verbeuren, zo hy ontvlugtte. Tot hiertoe, hadt hy geene aanspraak mogen hebben dan in 't byzyn van Potter of iemant anders uit de Wethouderschap. Ook hadt hy pen noch

voorgaf, van Leicester.

inkt

inkt mogen gebruiken. Ondertusschen, wist men zo weinig tot zyne bezwaarnis in te brengen, dat men zig behelpen moest, met een gesprek, by hem, in de gevangenis, gehouden, zo een enkele Prokureur verklaarde, en hierop uitkomende „ dat de Koningin „ van Engeland de Opperheerschappy der „ Nederlanden nimmer aanvaarden zou, en „ dat Utrecht alleen haar die niet opdraa„ gen mogt, alzo zulks streedt met de U„ trechtsche Vereeniging; dat ook Leices„ ter zelf, met het ontwerp van opdragt der „ onbepaalde heerschappye aan haare Ma„ jesteit, gegekt hadt." Maar zo hem zulk zeggen tot misdaad toegerekend werdt, moest men, in Engeland, zo vreemd niet zyn, als men voorgaf, van het aanvaarden der hooge Overheid. 't Vatten van Buis werdt, midlerwyl, in Holland, zo zwaar gewoogen, dat Leicester niet bekennen durfde, ja zelfs rond uit loochende, dat hy 'er last toe gegeven hadt. Zyne maagen drongen dan by den Graave op zyn ontslag. Doch hy hieldt hen op den tuil. De Staaten van Holland zelven zogten hem te beweegen, om Buis te regt te doen stellen (*b*). Maar 't baatte even weinig. Elk hadt vast den mond vol van zulk eene hardheid. Want schoon Buis, in deftigheid van zeden, op de strengste proef, niet bestaan kon; schoon hy ook, naar veeler oordeel (*i*), Leicester, in 't eerst, veel te veel hadt ingewilligd, en hem, naderhand, slegts scheen te-

1586.

Wat men tegen hem hadt.

Leicester ontkent last gegeven te hebben, om hem te vatten.

(*b*) Resol. Holl. 14 *Oct.* 1586. *bl.* 464.
(*i*) Reyd V. *Boek*, *bl.* 80.

1586. tegen gevallen te zyn, om dat hy, in alles, geen doen en laaten by hem was; hy hadt egter, meende men, te veel aan de Landen, en zelfs aan den Graave verdiend, om, zonder reden, dus mishandeld te worden. Doch de haat van Reingoud, die Leicester de ooren vol argwaans blies, deedt hem, dagt men, deezen bitteren pil verzwelgen (*k*). Hy zat, tot in 't begin des volgenden jaars, wanneer de Onderschout, op aanschryvens der algemeene Staaten, by welken zyne maagen voor vyfentwintigduizend guldens borg gesteld hadden, dat hy, des vermaand, altoos in Regte verschynen zou, hem ter sluik ontsloeg (*l*).

Hy raakt, na lang zitten, los.

VII. Leicester was, in Hooimaand, naar den Haage vertrokken, om den Staaten van Holland en Gemagtigden van Zeeland, aldaar ter Dagvaart beschreeven, eene buitengewoone Bede te doen van vierhonderdduizend guldens: ook te verzoeken, dat men hem de nieuwe middelen op het zout, het bier en de zeep in handen stelde, het aandeel van Holland en Zeeland in honderdduizend guldens, door hem geligt, op voorgegaan verlof, opbragt, en hem zyne wedde, waarop hy nog maar tienduizend guldens ontvangen hadt, maandelyks, betaalen deedt (*m*). De Staaten stonden, in hun eerste antwoord op dit voorstel (*n*), den Graave van Leicester, de gevorderde vier tonnen schats toe; doch begeerden, dat hy een vierde deel derzel-

Dagvaart in den Haage. Leicester doet eene buitengewoone Bede, aan Holland en Zeeland.

Antwoord der Staaten.

(*k*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 34 [725].
(*l*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 26 [888] *enz.*
(*m*) Resol. Holl. 22 *July* —— 9 *Aug.* 1586. *bl.* 296.
(*n*) Resol. Holl. *als boven*, *bl.* 302-310.

1586.

zelven heffen deedt, uit den tol op de Lakens, dien zy, voor een jaar, in zyne handen stellen, en zelfs, naar zyn welgevallen, verhoogen wilden, zo hy den stapel der Engelsche Lakenen, alleen in de Vereenigde gewesten, deedt houden. Als de Raad van Staate hun rekening deedt van ontvangst en uitgaave, wildenze ook orde stellen, op het afleggen der opgenomen' honderdduizend guldens (*o*). Van de wedde zyner Doorlugtigheid spraken zy niet; doch naderhand verklaardenze, ter algemeene Staatsvergaderinge, dat dezelve op honderdduizend ponden van veertig grooten in 't jaar behoorde gesteld te worden, mids de onkosten der geheime kondschappen, zo langze niet boven de twintigduizend ponden beliepen, ten zynen laste bleeven (*p*). Ondertusschen, warenze hem, op den tweeden van Oogstmaand, ten opzigte van het voornaamste gedeelte van zyn voorstel, nader te gemoet gekomen, en hadden, in het opbrengen van de volle vier tonnen, zo goed als bewilligd, zonder hem, voor een gedeelte der zelven, naar den tol op de Lakens te wyzen, mids hy billyk besluit name, op twee hunner Vertoogen, het eene, tegen het Plakaat op de zeevaart, het andere tot afdoening van eenige andere bezwaarnissen. Op het laatste Vertoog, gaf hy schriftelyk eenige voldoening. Doch op het eerste antwoordde hy, slegts by monde, *dat hy niets dan der Landen welvaart zogt, en dat men hem dit moest toevertrouwen.* Ook gaf hy, kort

Wedde van Leicester.

De Staaten geeven hem nader voldoening.

(*o*) Bor XXI, *Boek*, 36 [728] *enz.*
(*p*) Resol. Holl. 18 *Nov.* 1586. *bl.* 507.

1586. kort hierop, twee Plakaaten uit, waarvan een het ſtuk der Munte betrof, en het ander op nieuws verboodt het handelen, op vyandlyke niet ſlegts, maar ook op eenige onzydige geweſten, in Frankryk en Duitſchland (q); doch dit laatſte werdt, in 't begin des volgenden jaars, wederom ingetrokken.

Eenige aanzienlyke Burgers worden uit Utrecht gezet.

Terwyl de Staaten van Holland en Zeeland nog vergaderd waren, viel 'er, te Utrecht, iets voor, welk hun aan nieuw werk hielp. De Vroedſchap aldaar beſtondt, op 't aanhouden van een' Engelſch Heer, *North* genoemd, die ook gedreeven hadt, dat Buis naauw bewaard moeſt worden, en nu wederom, gelyk toen, uit Leiceſters naam boodſchapte, een groot getal ingezetenen van aanzien ter Stad uit te zetten. Onder dezelven, bevonden zig Jonkheer *Nikolaas van Zuilen van Draakenburg*, Schout der Stad, 's Lands Advokaat, Floris Thin, en *Jan Robertszoon van Dreunen*, die, geweeken naar Montfoort, den Staaten van Holland kennis gaven van hun wedervaaren. Deezen, hen houdende voor eerlyke luiden, verwierven vrygeleide voor hun van Leiceſter, en noodigde hen, en eenige andere uitgezetten naar Holland, om zig daar in Regte te komen verantwoorden (r). De Graaf, voorgeevende, dat hy ſlegts laſt gegeven hadt, om verdagte Perſoonen, geene trouwe liefhebbers des Vaderlands, uit te zetten, ſchreef den Graave van Nieuwenaar, der Wethouderſchap en den

(q) Bor XXI. *Boek, bl.* 45 [740], 46 [742], 47 [743], 48 [745], 50 [748].

(r) Reſol. Holl. 22 *July* —— 9 *Aug.* 1586. *bl.* 313, 314.

den Burgerhopluiden aan, dat zy hem hunne redenen, tot het uitzetten der voornoemde en andere Persoonen, waarop hy vernam geen kwaad vermoeden te vallen, hadden bekend te maaken. De Hopluiden namen het antwoord op zig, doch voeren, in hunnen brief, zo vinnig uit tegen de Staaten van Holland, die zig, schreevenze, moeiden, met het gene hun niet aanging, dat Leicester goedvondt, dien agter te houden. Midlerwyl, bragt Nieuwenaar de Utrechtsche Staaten en de Wethouderschap en Amptenaars der Stad, onder eenen nieuwen eed van getrouwheid aan de algemeene Staaten, aan Leicester als Landvoogd, en aan zig zelven, als Stadhouder over het Land van Utrecht. By deezen eed, die naderhand ook door de gantsche gewapende Burgery gedaan werdt, beloofde men, onder anderen, geen verstand altoos te zullen houden met de uitgezetten, en alle spraak van vrede met den Spanjaard, buiten eenpaarige bewilliging der Vereenigde gewesten, te zullen myden en ontdekken. Leicester, op den twaalfden van Oogstmaand, te Utrecht, te rug gekeerd zynde, werdt, door eenige uitgezetten, welken hy vrygeleide verleend hadt, verzogt „ dat hy hun onpartydige regters toestaan, en hunnen partyen beveelen wilde, derzelver beschuldigingen, voor deezer regtbank, te openen, ofze hem, ten minsten, ter hand te stellen." Doch zy kreegen geen gehoor. Men zondt hun zelfs briefjes t'huis, waarby hun, van nieuws, gelast werdt „ zig, binnen vyf dagen, te begeeven naar onparty-

1586.

Nieuwe en scherpe eed te Utrecht gevorderd.

De uitgezetten verzoeken regt.

Zy worden gedreigd.

1586. „ dige plaatsen," waardoor zulken verstaan werden, die noch Spaansch noch Staatsch waren „ anders zouden hunne goederen, tot 's „ Lands gebruik aangeslaagen, en hunne „ huizen geplonderd worden." Zy vertrokken dan andermaal (*s*), en moesten, sedert, zien, dat hunne ampten aan Brabanders, Vlaamingen en andere vreemdelingen gegeven werden. Hopman *Karel van Trillo* werdt, kwanswys by voorraad, tot Schout der Stad, aangesteld: *Henrik Agileus*, van 's Hertogenbosch herkomstig, tot Raad en Prokureur-Generaal: en *Jaques Bellechere*, een Vlaamsche Waal, tot President 's Hofs van Utrecht. *Herman Wynhof* en *Jan van den Berge* werden Raaden; *Filips Rataller*, Griffier; de bovengenoemde de Potter Rentmeester der Stigtsche Domeinen. De Gekoorenen en Edelen keurden, op Leicesters verzoek, de gemaakte veranderingen goed, voor deeze reize. Doch de Vroedschap der Stad moest ook, buitens tyds, veranderd worden, zou men Trillo, eenen Vreemdeling, ten Schoutampte invoeren. Dit geschiedde dan insgelyks, op last van Leicester, die Jonkheer *Pieter Ruisch* tot eersten, en Gerard Prounink, gezeid Deventer, tot tweeden Burgemeester deedt aanstellen (*t*).

Verandering der Regeeringe te Utrecht.

Prounink wordt Burgemeester.

Doch terwyl, te Utrecht, de hekken der Regeeringe dus verhangen werden, zogten de Staaten van Holland Leicester te beweegen tot het hooren der uitgezetten: maar verwierven

In Holland arbeidt men ten voordee-

(*s*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 38 [731] *enz.*
(*t*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 40 [735].

ven anders niet, dan dat zy zig eenigen tyd in Friesland konden gaan onthouden (*u*). Zy bleeven nogtans in Holland; daar men van Zuilen, Heermale, Thin, van Dreunen, *Albrecht Fook* en *Robert van Hondhorst* in der Staaten hoede nam, hun zelfs verlof geevende, om de schade, die hun mogt aangedaan worden, wettiglyk, te verhaalen op zulken, die 'er oorzaak van waren (*v*).

1586. le der Utrechtsche uitgezetten. Vergeefs.

Leicester, die dit yveren voor de uitgezette Utrechtschen, voornaamlyk, weet aan den Advokaat Oldenbarneveld, zelv' een Stigtsman, ontboodt hem, met eenen Brief van den zevenentwintigsten van Oogstmaand, by zig te Utrecht. Doch de Staaten van Holland, onder voorgeeven, dat zy hunnen Advokaat uit de Vergadering niet missen konden, weigerden, heusschelyk, hem te laaten vertrekken (*w*). Waarschynlyk, vreesden zy iet ergers, en dat men hem, veelligt, by Buis plaatsen mogt. Ook was 'er, ten deezen tyde, in Holland, iet ontdekt, welk de agterdogt tegen Leicester zeer deedt toeneemen.

Leicester ontbiedt Oldenbarneveld, te Utrecht. Doch hy verschynt niet.

VIII. Steven Paret gevat.

Steven Paret, van Antwerpen, te Rotterdam, met der woon gekomen, werdt daar, weinige dagen laater, om 't voeren van oproerige taal, en op vermoeden, dat hy de opsteller was van zekere schimpschriften tegen de Staaten, op last derzelven, met alle zyne papieren, in hegtenis genomen (*x*). Hy zat

(*u*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 40 [735].
(*v*) Resol. Holl. 22 *July* —— 9 *Aug.* 1586. *bl.* 327.
(*w*) Resol. Holl. 22 *July* —— 9 *Aug.* 1586. *bl.* 327. Bor XXI. *Boek*, *bl.* 51 [749].
(*x*) Resol. Holl. 22 *July* —— 9 *Aug.* 1586. *bl.* 328.

1586. zat zo dra niet, of Reingoud bragt te wege, dat de Raad van Staate aan de Staaten van Holland schreef „ men hadt Paret, met „ zyne papieren, terstond naar Utrecht te „ zenden, op dat hy daar onderzogt wierdt." Doch met dit schryven werdt niet uitgerigt. Men hadt, uit Parets schriften, reeds ontdekt, dat hy verstand met Reingoud hieldt, en wat deezen twee zogten. Men zondt dan, terstond, gemagtigden naar Utrecht, om den Raad van Staate voor te leggen, 't gene men gevonden hadt. Reingoud was, kort te vooren, van daar vertrokken, naar 't Leger voor Doesburg, om Leicester te spreeken. Doch zyne papieren werden agterhaald, schoon hyze hadt tragten te verdonkeren (y).

Ook Barbara Boots.

Ik vind, dat men, wat laater, te Middelburg in Zeeland, zekere *Barbara Boots* in hegtenis nam, die ook verstand hieldt met Reingoud. Zy hadt verscheiden' koffers met papieren en schimpschriften by zig (z), en deezen zyn, vermoed ik, een deel der papieren van Reingoud geweest:

Wat men uit deezer en uit Reingouds papieren ontdekte.

uit welken, en uit die van Paret men ontdekte „ dat zy kwaad „ hadden zoeken te stooken, tusschen zyne „ Doorlugtigheid en de Staaten; dat zy de „ gemeene middelen tot eene onmaatige „ hoogte, en zo te niet hadden zoeken te „ brengen; en dat zy zig hadden zoeken te „ verryken, ten koste der Landen (a)." Men dien-

(y) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 55 [755].
(z) Resol. Holl. 26, 27 *Sept.* 3, 4 *Octob.* 25 *Nov.* 1586. *bl.* 418, 420, 435, 436, 514.
(a) Resol. Holl. 27 *Sept.* 1586. *bl.* 420. BOR XXI. *Boek*, *bl.* 55 [755] *enz.*

diende deeze punten Leicester aan; met verzoek, dat Reingoud 'er op gehoord, en, naar bevindtenis van zaaken, gestraft mogt worden. Doch de Graaf verschoof dit onderzoek. Nogtans kon hy niet voorby, Reingoud in verzekering te doen neemen, door den algemeenen Provoost. In Slagtmaand daaraan, drongen die van Holland zeer op zyne te regtstelling. Leicester, daarentegen, wilde hem eerst onder borgtogt doen ontslaan, op dat hy zig, buiten hegtenis, verdedigen mogt; doch hy scheen, eindelyk, te bewilligen, in 't gene de Staaten op hem begeerden. Evenwel, zogt hy hem heimelyk den Geregte te ontfutselen. De algemeene Provoost, een Engelschman, liet hem nu zonder wagt. De Staaten van Holland, dit verneemende, schikten den Prokureur-Generaal, met vier Boden, naar zyne Herberg, om toe te zien, dat hy hun niet ontsnapte. Maar de Provoost dreef de boden, met slagen, ter deure uit. Leicester verdedigde den Provoost, en, staande nu op zyn vertrek naar Engeland, beloofde hy den Staaten, Reingoud niet te zullen medeneemen, maar onder den Provoost, in den Haage, te zullen laaten. Doch terwyl de Graaf naar Dordrecht vertrok, paste Reingoud in den Briel te zyn. Van hier, zondt Leicester hem naar Utrecht, en bewilligde mondeling in de wederlevering zyner papieren, ten deele daar, ten deele in den Haage leggende. De eersten verkreeg hy eerlang, door toedoen van den Schout Trillo; doch naar de anderen, durfde hy niet komen vraagen. Midlerwyl, hadt

1586.

Reingoud raakt in hegtenis.

Hy ontkomt.

Lei-

1586. Leicester die van Holland verzekerd, dat Reingoud, buiten zyn weeten, naar den Briel gevoerd was; doch dat hy hem wederom naar den Haage zou doen brengen. Maar hier kwam niets van. Reingoud begaf zig, eerlang, met der woon, naar Vlissingen, daar hy, onder de bescherming van den Engelschen Bevelhebber, leefde, tot dat Leicester afstand deedt van de Landvoogdye. Toen zag men deezen fynman, die geene dienstboden dulden kon, dan die van den Hervormden Godsdienst waren, overloopen naar Brussel, daar hy zig, ter oorzaake zyner schuldeischeren, verborgen houden moest, en eindelyk, in de belydenis van het Roomsch geloof, overleedt (*b*). Wat Paret betreft, hy zat tot in Zomermaand des jaars 1587, op de Voorpoorte in den Haage. 't Hof ontsloeg hem toen, onder beloften van, des verzogt zynde, binnen veertien dagen, wederom in Regte te verschynen (*c*). Twee jaaren laater, werdt hy, door 't Hof, gevonnist, om openlyk te verklaaren, dat hy berouw hadt van 't gene hy, ten laste der Staaten, hadt gesproken (*d*). Doch hoe 't met Barbara Boots afliep, is my niet gebleeken. De Staaten hadden van 't gene zy uit Reingouds papieren ontdekt hadden terstond kennis gegeven aan den Engelschen Raadsheer van Staate, *Thomas Wilkes*, die 'er zeer over geraakt scheen, en hun allen goeden dienst hierin beloofde (*e*). Doch 't bleef by woor-

en begeeft zig naar Vlissingen.

Loopt over tot den vyand, en sterft Roomsch

(*b*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 69, 70 [776, 777]. XXIV. *Boek*, *bl.* 85 [265].
(*c*) Resol. Holl. 25 *Juny* 1587. *bl.* 172.
(*d*) Resol. Holl. 21 *July* 1589. *bl.* 500.
(*e*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 57 [758].

woorden. De agterdogt tegen Leicester was, ondertusschen, zo sterk toegenomen hier te Lande, dat men, naar sommiger verhaal, hem, omtrent deezen tyd, en, veelligt, toen hy, uit het Leger, over Utrecht, naar den Haage reisde (*f*), te Amsterdam, wel met veel uiterlyke praal, ontving; doch eenige jonge schutters, onder bevel van den Hopman *Jan Korneliszoon Hooft*, uitmaakte, om, onder schyn van hem tot lyfwagt te dienen, by dage en by nagte, op hem te passen: ja men plaatste, op eene hangkamer, in 't vertrek van 't Stadhuis, daar men hem onthaalde, een goed getal schutters, met gelaaden geweer, agter de tapyten, die op hem vuur geeven moesten, zo dra zy eenigen onraad van den kant der Engelschen vernamen. 't Schynt, dat men vreesde voor eene overrompeling der Stad; doch men raakte met de vreeze vry (*g*).

1586. Kwaad vermoeden op Leicester, te Amsterdam.

IX. Leicester wordt met een' grooten vergulden kop beschonken.

Na 't eindigen van den veldtogt deezes jaars, verscheen de Graaf in den Haage, op den zesden van Slagtmaand. Hy werdt 'er staatelyk verwelkomd, en, op dat men hem de klagten, die men tegen hem dagt in te brengen, te ligter zou doen verzwelgen, beschonken met een' zilveren vergulden kop van negenduizend guldens; die eens mans hoogte hadt, en van hem, dankelyk, aanvaard werdt (*h*). Men hadt, ter Vergaderinge van Holland, reeds sedert eenigen tyd, ge-

Geheime raadpleegingen

(*f*) *Zie* XXIX. *Boek*, *bl.* 138.
(*g*) Hooft XXVI. *Boek*, *bl.* 1198.
(*h*) Resol. Holl. 4 *Oct.* 9 *Nov.* 1586. *bl.* 442, 493. Bor XXI. *Boek*, *bl.* 54 [754].

1586. geraadpleegd, op het gene men tegen Leicesters Regeeringe zou inbrengen, en elkanderen by eede verbonden tot het geheim houden deezer raadpleegingen: ook besllooten, 't gene iemant, binnen of buiten de Landen, over 't vrymoediglyk voorstellen zyner meeninge ter Dagvaart, overkomen mogt, te zullen aanmerken, als betrof het den Staat in 't algemeen (*i*). 't Gevolg deezer raadpleegingen was het opstellen van een Vertoog, welk den Graave, kort na zyne aankomst, behandigd werdt. Men vertoonde hem, by het zelve, dat de Staaten van Holland, Zeeland en Friesland, uit welker naam het sprak, op hun jongste Vertoog wel gunstig bescheid gekreegen; doch geene verdere uitwerking vernomen hadden: en vorderde, wyders, „ het voltallig houden der Engelsche hulptroepen, het monsteren en betaalen derzelven, ten overstaan van Gemagtigden der algemeene Staaten: voorts, geene uitheemsche werving te doen, dan by verlof, en geene Oversten van Plaatsen te stellen, dan op benoeming dier Staaten; het herstellen der krygstugt, vooral in de bezettingen der Grensplaatsen; geene ommeslagen te doen, zo als onlangs geschied was, buiten der Staaten bewilliging; niemant buiten zyn geweest in Regte te betrekken, waarvan men ook reeds voorbeelden gezien hadt: de algemeene en byzondere Staaten en Wethouders der Steden, in derzelver agtbaarheid en voorregten, te Utrecht,

tegen hem, ter Dagvaart van Holland.

Vertoog der Staaten van Holland Zeeland en Friesland.

„ on-

(*i*) Resol. Holl. *Aug*. — *Octob*. 1586. *bl*. 371.

„ onlangs zo zeer geſchonden, te herſtellen: 1586.
„ het Stadhouderſchap van Utrecht te doen
„ bekleeden, door Prinſe Maurits van Nas-
„ ſau; den vryen handel op de Landen van
„ bondgenooten en onpartydigen toe te ſtaan:
„ de zeezaaken Prinſe Maurits en den Raa-
„ den ter Admiraliteit te beveelen; nieu-
„ wigheid te weeren uit den ophef der ge-
„ meene middelen; af te ſtaan van den twiſt,
„ aangeheeven over 't bewind der geeſtely-
„ ke, verbeurdverklaarde en aangetekende
„ goederen, waaruit eenige onruſtige gees-
„ ten zig hadden zoeken te verryken: ein-
„ delyk, in zaaken van Regeeringe, belas-
„ tingen en anderen, Holland, Zeeland en
„ Friesland betreffende, geen gehoor te gee-
„ ven aan luiden, die, in Brabant, Vlaan-
„ deren of andere afgeſcheiden' Landen, in
„ Regeeringe geweeſt waren; maar zig, in
„ alle zulke zaaken, te bedienen van den
„ den raad der Staaten: konnende de ver-
„ tooners niet anders zien, of veele uitge-
„ weeken' Brabanders en Vlaamingen, de
„ vroomen niet te na geſproken, zogten het
„ oor zyner Doorlugtigheid te winnen, om
„ over Holland, Zeeland en Friesland te
„ heerſchen, naar hun welgevallen (*k*)."
Leiceſter, dit Vertoog ontvangen heb-
bende, begeerde 'er, met gemagtigden der
Staaten, nader over te handelen. Hier-
toe werden benoemd de Advokaat Olden-
barneveld, *Nikaſius van Silla*, Penſionaris
van Amſterdam, en *Reinier Kromhout*, van
wege Holland; Gaspar van Vosbergen, van
we-

(*k*) *Zie* BOR XXI. *Boek*, *bl.* 57 [760] *enz.*

1586. wege Zeeland, en voor Friesland, *Vitus van Kamminga*. De Graaf, met hen in gesprek getreden, verschoonde sommige punten van bezwaarnis, verdedigde anderen, en eischte, op anderen, nadere opening (*l*), die hem gegeven werdt. By deeze gelegenheid, werdt geklaagd, over eenen breeden lastbrief, door den Graave, verleend aan Sonoi, en zig, ook over de burgerlyke Regeering van 't Noorderkwartier, uitstrekkende. Doch hy stondt toe, dat de Staaten, Graave Maurits of 's Lands voorregten, by dien lastbrief, benadeeld rekenende, daarop nader orde mogten stellen (*m*). Voorts sprak men van de Oversten, buiten bewilliging der Staaten, gesteld, over Oudewater, Viane, Gorinchem en Woudrichem: waarop weinig voldoening gegeven werdt. Over 't gebeurde te Utrecht, onderhieldt Oldenbarneveld den Graaf, met eene wydluftige rede, waarin de Burgerhopluiden en de Predikant *Herman Modet* niet gespaard werden: ook vermaand, dat zy 't waren, die Leicester bewoogen hadden, om den Predikanten van Gorinchem te schryven, „ dat zy den Overste Kleerhaage, in zyne „ aanslagen, met hunne gebeden en met der „ daad, zouden bystaan." De Graaf antwoordde „ dat men hem, te Utrecht, ze- „ ker Geschrift hadt behandigd, spreekende „ van 't opdraagen der Heerschappye over „ dat gewest aan de Koninginne, en vertoo- „ nende, dat Buis zig, over dit punt, in

Onderhandeling van Leicester en Gemagtigden der Staaten over verscheiden bezwaarnissen.

„ En-

(*l*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 60 [763] *env.*
(*m*) HOOFT XXIV. *Boek*, *bl.* 1101.

„ Engeland, niet behoorlyk van zynen last 1586.
„ gekweeten hadt; hoewel hy Buis hadt ver-
„ dedigd, tegen de Burgerhopluiden." Hy
voegde hierby „ dat het vangen van Buis,
„ buiten zyne kennis, geschied was; hoewel
„ deeze zig, tegen haare Majesteit en tegen
„ hem, vergreepen hadt; dat hy, Leices-
„ ter, kennis gekreegen hebbende, dat de
„ vyand heimelyk verstand hieldt, in U-
„ trecht, Amsterdam, Haarlem en Kampen,
„ den Graave van Nieuwenaar gelast hadt,
„ agt te geeven op verdagte Persoonen bin-
„ nen Utrecht; dat deeze hem hierop eenen
„ lyst van tagtig of honderd Persoonen hadt
„ toegeschikt, die, door hem, op een min-
„ der getal gebragt waren; dat Nieuwenaar
„ en de Utrechtschen beweerden, dat zy,
„ voor welken de Hollanders spraken, wel
„ van de schadelyksten waren, en dat Mees-
„ ter Floris Thin, na de neêrlaag by Ame-
„ rongen, zelf ter Vergaderinge voorgeslaa-
„ gen hadt, dat de tyd geboodt, met den
„ vyand te handelen; hoewel hy dit van
„ Thin niet gelooven kon. Voorts, verklaar-
„ de hy, niet te weeten, van zulk een schry-
„ ven naar Gorinchem, als waarvan men
„ vermaand hadt; begeerende, eindelyk, dat
„ men hem de zorg voor de agtbaarheid der
„ Regeeringe gerustelyk toevertrouwde."
De Advokaat hernam, hierop „ dat men
„ niet gemeend hadt te zeggen, dat zyne
„ Doorlugtigheid iet tegen de agtbaarheid
„ der Regeeringe gedaan zou hebben; maar
„ alleenlyk, dat zulks, door de Utrechtsche
„ Burgerhopluiden, geschied en ongestraft

1586. „ gebleeven was. 't Stondt deezen, vervolg-
„ de hy, buiten 't ſtuk der wagte, niet vry,
„ den geringſten perſoon, veel min eenen
„ Raadsman zyner Doorlugtigheid, in heg-
„ tenis te neemen. Hem vaſt te houden,
„ tegen 't bevel zyner Doorlugtigheid, krenk-
„ te de agtbaarheid der Regeeringe. En men
„ behoorde hem te ontſlaan, of voor den
„ Raad van Staate te regt te ſtellen. Ook
„ behoorde men de uitgezetten, met naame
„ Thin, die zig altoos tegen den Spanjaard
„ gekant hadt, voor hunne bevoegde Reg-
„ ters, te hooren. De brief aan de Gorin-
„ chemſche Predikanten was, onder 't ei-
„ gen handteken zyner Doorlugtigheid, afge-
„ vaardigd, tot groote droefenis der Wethou-
„ deren, welker trouw men verdagt hieldt,
„ onaangezien zy hunne Stad zo lang en dap-
„ perlyk verdedigd hadden." Leiceſter, bly-
vende by zyn voorig antwoord, voer, hierop, heviger dan te vooren, uit tegen Buis, die, zeide hy, niet wettiglyk tot Raadsman gekooren was. Doch de zaak der uitgezetten wees hy aan de algemeene Staaten. Met den Brief aan de Predikanten van Gorinchem, hadt hy alleenlyk beoogd, de agtbaarheid van zo wakker een' Krygsman, als Kleerhaage was, te ſtyven. Tot de vereeniging van Utrecht met Holland en Zeeland onder eenen Stadhouder, verklaarde hy zig genegen; doch hadt nu geenen tyd, om daarop orde te ſtellen. Brakel ſprak hier tuſſchen, *dat men, als 't hier al toe kwam, den Utrechtſchen Stadhouder, als eerder gekooren, het Stadhouderſchap over Holland en Zeeland behoorde in te ruimen.*

men. En 't is te vermoeden, dat Leiçester dit, voor tegenwoordig, zo gaarne, als de Hollanders en Zeeuwen noode, gezien zou hebben. Daarna tradt men ook tot het overweegen der Plakaaten op de Zeevaart. Leicester merkte aan „ dat de uitvoer der eet„ waaren, al voor zyne aankomst hier te Lan„ de, verbooden was geweest; dat hy dit ver„ bod slegts vernieuwd hadt, om dat hy 't „ hieldt voor 't eenig middel, om den vyand „ te krenken." Hiertegen wees Oldenbarneveld aan „ dat men zyne Doorlugtigheid de „ zwaarigheden in dit verbod zo klaarlyk „ vertoond hadt, dat 'er een nieuw besluit „ op verworven was. Doch dat dit besluit, „ op 't aanhouden van eenige amptelooze „ luiden, meest vreemdelingen, vernietigd „ was, om Reingouds wille, waardoor de „ Landen, in dit jaar, by verval van nee„ ring, verloop van koophandel, stremming „ van zeevaart en verlies van schepen, meer „ schade geleeden hadden, dan in twaalf jaa„ ren te vooren, gelyk men, by de stukken, „ kon doen blyken." Dit verhaal scheen den Graaf te treffen, en deedt hem bekennen, *dat de Landen, zonder zeevaart en koophandel, groeijen noch bloeijen konden.* Men stribbelde, nog eene wyl, over de andere punten: en toen men tot het begeeven van ampten aan vreemdelingen kwam, sprak Leicester veel tot lof van Daniel de Burggraaf, dien hy tot buitengewoonen Geheimschryver des Raads van Staate hadt aangesteld; beweerende voorts, dat het Christenen betaamde, luiden, uit hun Vaderland en goederen gezet, voort

1586.

1586. te helpen. Men antwoordde „ dat de Staaten meenden, dat zyne Doorlugtigheid zo „ groot een geloof aan Reingoud gegeven „ hadt, door aanraading van Meetkerke en „ de Burggraaf, waarom deezen twee by „ hen verdagt waren." Voorts verklaarde men „ de vreemdelingen gaarne te willen „ voorthelpen; doch zig niet van hun laa„ ten beheerschen." 't Gesprek werdt besloten met een ernstig verzoek, om gunstig antwoord op der Staaten vertoog; 't welk Leicester toezeide (*n*).

X. De Burgemeester Prounink, ter algemeene Staatsvergaderinge afgezonden, wordt als een vreemdedeling gewraakt.

Doch terwyl men, in Holland, arbeidde, om Leicester, tot het stellen van beter orde op het beleid der Regeeringe, te beweegen, raakte Utrecht, van nieuws, in roere. De Staaten van dit gewest hadden den nieuwen Burgemeester, Gerard van Prounink, anders Deventer, gemagtigd, om, van hunnen wege, ter algemeene Staatsvergaderinge, zitting te neemen: en byzonderlyk, om die van Holland en Zeeland, daar, te overreeden, tot het neemen van gelyk besluit, als by die van Utrecht genomen was, raakende de Opdragt der hooge Overheid aan de Koninginne van Engeland: waaruit men, in 't voorbygaan, wederom bespeuren kan, wat de toeleg der Engelschgezinden, en gevolgelyk ook het heimelyk oogmerk der Koninginne geweest zy. Prounink vervoegde zig, op den elfden van Slagtmaand, in de Vergadering der algemeene Staaten. Doch men wraakte hem, als het Burgemeesterschap van Utrecht verkreegen hebbende tegen de

Pri-

(*n*) Hooft XXIV. *Boek*, *bl.* 1100-1107.

Privilegien, die aldaar geenen Brabander in de Regeeringe gedoogden. De Staaten van Holland besllooten zelfs, geene gemagtigden ter algemeene Staatsvergaderinge te zullen zenden, zo lang hun de wettigheid van Prouninks Burgemeesterschap niet gebleeken was. Ook verklaarden zy, ten zelfden dage, te verstaan, dat men die van 't Vrye geene zitting meer, onder de algemeene Staaten, behoorde te gunnen (*o*). Prounink, ondertusschen, zeer verstoord, dat men hem afgeweezen hadt, klaagde het den Graave, die Oldenbarneveld en vyf anderen uit de algemeene Staaten by zig ontboodt, en hun afvraagde, wat men tegens Prounink hadt in te brengen? Zy zeiden 't: en Prounink, vervolgens, binnen geroepen, het zyne daar tegen. Eindelyk, gaven hem de algemeene Staaten tot afscheid, dat hy naar Utrecht hadt te gaan, om te bezorgen, dat een ander, in zyne plaatse, wierdt afgevaardigd. Zeer speet dit hem en Leicester, die, op zyn verzoek, eerlang, eenen brief schreef aan de Staaten van Utrecht, waarin hy verklaarde, Prouninks agtbaarheid te zullen handhaaven: begeerende, dat zy 't zelfde zouden doen (*p*).

1586.

De Burgerhopluiden te Utrecht

Terwyl Prounink nog in Holland was, makten de Burgerhopluiden, te Utrecht, wederom aan 't hollen: en, ophaalende 't geschil van den jaare 1582, begeerden zy, de *Gekoorenen in de plaatse der Geestelykheid, uit

* *Geëligeerden.*

(*o*) Resol. Holl. 10 *Nov.* 1586. *bl.* 496.
(*p*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 76 [772] *enz.*

1586. uit de Regeering gezet, en het eerste Lid der Staaten vernietigd te hebben. De Vroedschap der Stad viel hun toe, besluitende tot afschaffing der Gekoorenen, op den eersten van Wintermaand. Hierop, kwam Prounink te rug uit den Haage, en verzogt, op den derden, verslag van zyn wedervaaren aldaar te mogen doen, aan de Edelen en Steden, zynde het Lid der Gekoorenen afwezig. Doch de Edelen verklaarden zig ongezind, om hem te hooren, zo lang men de Gekoorenen buiten sloot. De Stad stelde zig tegen 't gevoelen der Edelen, die 'er nogtans by bleeven. Prounink deedt dan alleen der Vroedschap verslag, klaagende, dat de Utrechtsche Gemagtigden zyne hardste partyen waren geweest, in de algemeene Staaten. 't Afzetten der Gekoorenen keurde hy nogtans af, dugtende, dat men 't niemant meer dan hem wyten zou. Hierop, werden de Utrechtsche Gemagtigden *Henrik Buth* en *Bartholomeus van de Waal*, *Heer van Moersbergen*, op den naam der Steden, t'huis geroepen uit de algemeene Staaten. Doch de Gekoorenen en Edelen bevalen hun, daarentegen, hunnen dienst waar te neemen, en zelfs herstelling te vorderen van 't gene, tegen 't verding met Engeland, tegen Leicesters lastbrief, en tegen de Stigtsche Voorregten, onlangs, gedaan of gehandeld was (q).

Tragten het Lid der Gekoorenen af te zetten.

XI. Onder dit stribbelen van de Leden der Staaten van Utrecht, waardoor Leicesters agtbaarheid geene geringe afbreuk leedt, stelde

De Bie in Reingouds

(q) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 61 [775].

de hy, in Reingouds plaats, *Joris de Bie*, tot algemeenen Thesaurier, en *Filips Doublet* tot algemeenen Ontvanger: luiden, die deeze ampten, met zeldzaamen lof van getrouwheid, hebben waargenomen (*r*). Doch kort hierna, verklaarde de Graaf, dat hy van zins was, met den eersten, eenen keer te doen naar Engeland. Hy gaf, by de Staaten, voor, dat hy 't Parlement bywoonen moest, alwaar hy ook de Nederlandsche zaaken behertigen zou. Onder 't gemeen, werdt, vast, verspreid, dat hy vertrok, uit misnoegen op de Staaten (*s*). Dit werdt zelfs den volke, van de Predikstoelen, ingestampt: 't welk, den Graave zynde aangediend, hem dubbelzinnigIyk deedt antwoorden „ dat men de „ Leeraars wel anders zou doen prediken." Doch het eigenlyk oogmerk van zyn vertrek schynt geweest te zyn, der Koninginne den staat der Nederlandsche zaaken, omstandiglyk, te ontvouwen, en veelligt eenige nieuwe middelen met haar te beraamen, tot bereiking van 't gene men voorhadt. Oldenbarneveld en andere Gemagtigden der algemeene Staaten zogten hem de reize te ontraaden, of ten minsten te doen uitstellen. Doch hy liet zig niet verzetten, betuigende egter, byna met eede, dat hy niet vertrok, uit ongenoegen op de Staaten (*t*), schoon hy zig ontvallen liet, dat hem het Vertoog der Staaten van Holland en eenige andere dingen wat tegen waren geweest. Op 't verzoek der

1586

Bie plaats tot Thesaurier, Doublet tot Ontvanger aangesteld.

Leicester verklaart dat hy een' keer naar Engeland wil doen.

Oogmerk zyner reize.

(*r*) Hooft XXV. *Boek*, *bl.* 1112.
(*s*) Resol. Holl. 21 *Nov.* 1586. *bl.* 511.
(*t*) Hooft XXV. *Boek*, *bl.* 1112.

1586. der algemeene Staaten, beloofde hy, 't bewind der Regeeringe, in zyn afwezen, den Raad van Staate in handen te zullen ſtellen. Aan Norrits zou hy gaarne 't Opperbevel over 't Krygsvolk gegeven hebben; doch men verzogt hem, dat hy 't bewind der zaaken van oorloge ook aan den Raad van Staate ſtellen wilde (*v*), gelyk hy, ſedert, in ſchyn, deedt. De Graaf van Nieuwenaar was, eenigen tyd geleeden, door Leiceſter, naar Ooſtland gezonden, om tweeduizend ruiters, drieduizend knegten en duizend delvers aan te neemen. Dit volk was geworven en 't geld, tot den optogt vereiſcht, byeen gebragt. Nogtans bleef het agter (*w*), zonder dat men, in eenen geruimen tyd, wiſt, waar 't haperde. Eindelyk, kreeg men blyks genoeg, dat Leiceſter, bedugt dat de Hoogduitſchen, te zeer geneigd tot den Huize van Naſſau en den Graave van Hohenlo, hem, veelligt, over de hand zouden zyn, beſteken hadt, dat zy niet opkwamen. Hierover viel ook geſprek, voor Leiceſters vertrek. De Graaf ſchreef het marren der Hoogduitſchen, blaauw genoeg, toe aan zeker misverſtand, waardoor Nieuwenaar, 't Klooſter Lochem, by Brunswyk, voor Lochem, in Gelderland, daar de zamelplaats moeſt geweeſt zyn, genomen hadt. Voorts, drong hy de Staaten tot afrekening met Nieuwenaar en de Duitſche Overſten, welken men, wat laater, met zeventigduizend guldens voldeedt (*x*).

Trek van Leiceſter, om de Duitſche werving vrugteloos te maaken.

Daar-

(*v*) Reſol. Holl. 17 *Nov.* 1586. *bl.* 512. BOR XXI. *Boek, bl.* 77 [777] *enz.*
(*w*) BOR XXI. *Boek, bl.* 32, 52 [722, 751].
(*x*) BOR XXI. *Boek, bl.* 71 [779]. HOOFT XXV. *Boek, bl.* 1114.

Daarna vertoonde Leicester den algemeenen Staaten, dat Gelderland, Overyssel, Utrecht en Friesland haarer Majesteit de Opperheerschappy aangebooden hadden; doch de algemeene Staaten niet: ook niet die van Holland en Zeeland. Maar men gaf, hierop, te verstaan „ dat zulk eene opdragt, zoze „ geschied was, voor 't bedryf eener muit„ zieke gemeente gehouden moest worden; „ dat Holland en Zeeland hunne genegen„ heid, om zig der Koninginne te onderwer„ pen, meermaalen, betoond hadden, en „ nog de laatsten niet zyn zouden, zo dra „ zy wisten, dat haare Majesteit de heer„ schappy, *op redelyke voorwaarden*, begeerde „ te aanvaarden." Maar aan deeze voorwaarden haperde het, naar 't schynt, met de Koninginne; die 't hoog gebied, *zonder voorwaarden*, gelyk men 't, te Utrecht, begreepen hadt, liever zou hebben aangenomen. Den Graaf zig ook verwonderd getoond hebbende, dat men hem geene kennis gegeven hadt van eene voorgenomen' bezending naar Engeland; behandigde men hem den Lastbrief en 't Berigtschrift, op deeze bezending ingesteld, die hem niet kwalyk scheenen te gevallen (y). Doch hy begreep, dat men Graaf Maurits tot het hoofd der bezendinge stellen moest, en met hem naar Engeland laaten reizen (z). De Hollandsche Edelen zagen hierin egter merkelyke zwaarigheid: ook lieten de Steden, schoon 'er de mees-

1586. Leicester onderzoekt, waarom die van Holland en Zeeland haarer Majesteit de Opperheerschappy niet aanbieden.

Hy begeert dat Graaf Maurits hem naar Engeland verzelle: 't welk afgeslaa-

(y) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 72 [780].
(z) Resol. Holl. 26 *Nov.* 9 *Dec.* 1586. *bl.* 407.

1586. meesten toe neigden, zig omzetten door Oldenbarneveld: waarop het, beleefdelyk, afgeslaagen werdt. Leicester was 'er zeer misnoegd over, en kon niet bedekt houden, dat hy de wyt van 't gemeen besluit aan Oldenbarneveld gaf. Ook borst zyn ongenoegen tegen de Staaten, van dag tot dag, nader uit; schoon men hem, van der Staaten zyde, heuschelyk onderging. Midlerwyl, hadt hy den algemeenen Staaten zekere punten overgeleverd, raakende 't gene hy, ter zyner aankomst in Engeland, der Koninginne, van hunnen wege, hadt aan te dienen: de gewigtigsten waren deezen twee: *Wat hoop hy haarer Majesteit geeven kon op bewilliging in zwaarer beden, voor twee, drie of vier jaaren?* en, *wat besluit zy neemen zouden, zo de Spanjaard hun of haarer Majesteit vrede aanbodt, en wat verstand zy begeerden dat met hem gehouden werdt?*

Afgeslaagen wordt.

Hy vraagt bescheid op zekere punten.

Antwoord der Staaten.

Men antwoordde, op het *eerste* punt „ Dat „ men, sedert eenigen tyd, voor drie of zes „ maanden, en eindelyk voor een jaar, in „ de gemeene lasten, bewilligd hadt: niet „ om daarna de handen te sluiten; maar om „ te beter te zien, wat men zou konnen op- „ brengen. Op de veeljaarige Beden, eer- „ tyds, den Nederlandschen Vorsten inge- „ willigd, moest men geen agt slaan; alzo „ dezelven, in een geheel jaar, zo veel niet „ hadden uitgebragt, als de tegenwoordigen, „ in eene maand bedroegen." Op het *ander* punt, werdt verklaard „ hoe men dikwils „ bevonden hadt, dat de uitrooijing van den „ waaren Godsdienst vast ware aan de ver- „ zoening met Spanje; waarom men zyne

„ Door-

„ Doorlugtigheid badt, allen handel over „ verdrag met den vyand te willen verhoe- „ den, alzo men daarin niet treeden kon, „ zonder de gemeente onwillig te maaken, „ tot het draagen der gemeene laſten, of „ zonder de Overheid, by dezelve, in ver- „ denking te brengen (*a*)." 1586.

XII. Leiceſter draagt het bewind in zyn afwezen den Raad van Staate over,

De Graaf ſtelde, wyders, op den vierentwintigſten van Slagtmaand, het bewind der burgerlyke Regeeringe en des oorlogs te Lande, geduurende zyn afzyn, den Raad van Staate in handen, laatende het beleid van den kryg te water aan Prinſe Maurits, als Admiraal, en aan de Kollegien ter Admiraliteit, alles, tot dat hy weder hier kwam, of tot op nader orde, te ſtellen by de algemeene Staaten (*b*). Des anderendaags, nam hy afſcheid van de algemeene Staaten, hun, voor 't laatſt, den Godsdienſt en het invoeren der beraamde Kerkenorde, ernſtelyk, aanbeveelende. Het wederzydſch misnoegen ſcheen nu geheel geſliſt. Men bejegende elkanderen, met veel heuſchheid. Maar de Graaf, te Dordrecht gekomen, ſtelde daar zekeren *Joan Kouwai* tot Admiraal over den Vlaamſchen oord, en regtte eene Admiraliteit op, te Ooſtende; hoewel dit werk haperde, willende die van Holland en Zeeland geene Admiraliteit in Vlaanderen gedoogen (*c*). Van Dordrecht, voer Leiceſter naar Zeeland: en toefde, twee weeken, te Vliſſingen,

en neemt afſcheid van de Staaten.

Zyn bedryf in Zeeland.

(*a*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 73 [781].
(*b*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 81. Bor XXI. *Boek*, *bl.* 74 [782].
(*c*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 75 [783].

1586. gen, naar den wind. Midlerwyl, maakte hy de bezetting van Veere op, tegen Prinse Maurits (*d*), schreef verscheiden' brieven aan zyne vertrouwelingen, en beval zynen Requestmeester *Hotman*, dien hy hier liet, Sonoi en de Oversten der Plaatsen, by monde en by brieven, uit zynen naam, te liefkoozen. Eindelyk, ging hy onder zeil, en werdt, in Engeland, zeer feestelyk ontvangen, door de Koninginne. Men droeg zorg, dat de Burgerhopluiden te Utrecht hiervan terstond kennis kreegen, op dat zy 'er door aangemoedigd werden, om op den begonnen voet voort te gaan (*e*).

Hy wordt, in Engeland, wel ontvangen.

Leicesters dubbelheid, in 't bepaalen van 't gezag des Raads van Staate.

Leicesters dubbelheid brak, terstond na zyn vertrek van Zeeland, zigtbaarlyk uit. Hy hadt, op den zelfden dag, waarop hy 't bewind over den kryg te Lande den Raad van Staate hadt opgedraagen, een Geschrift getekend, welk nu eerst voor den dag kwam, en waarby hy hun, in de gewigtigste Krygszaaken, de handen bondt. Zy mogten, by voorbeeld „, geene Oversten van sterke Plaatsen af- of aanstellen, geene hooge Krygsampten vervullen, dan by voorraad, geene gevangenen ontslaan, geene uitgezetten t'eeniger Stede inlaaten, dan by wege van gewoonlyk Regt, niets doen in 't stuk der verbeurdverklaarde goederen, buiten zyn verlof, en de lysten der Engelsche bezettingen, by hem gemaakt, stiptelyk volgen (*f*)." Volgens deeze Lysten, van welken

(*d*) Reyd V. *Boek*, *bl.* 92.
(*e*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 76, 77 [787, 788].
(*f*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 84.

ken men ook afschriften kreeg, wilde hy de Engelschen, die de Koningin betaalde, en de Engelschen en Ieren, die in der Staaten soldye stonden, verdeeld hebben, de eersten, in de Steden Arnhem, Wageningen, Tiel, Doesburg, Kuilenburg, Utrecht, Amersfoort, Reenen, Wyk te Duurstede, Kampen, Zwol, Harlingen en Oostende: de anderen, in Harderwyk, Elburg, Hattum, Lochem, de schans voor Zutfen, Gorinchem, Viane, Deventer, Bergen op Zoom, Willemstad en Sluis (*g*): waaruit men zien kan, van welke vestingen de Graaf zig, door middel zyner Engelschen en Ieren, die tienduizend man sterk waren, dagt te verzekeren. Het geschrift, waarby 't gezag des Raads ingebonden werdt, was, door den Heere van Brakel, ontworpen (*h*). De Staaten keeken vreemd toe, toen het bekend werdt; en ondervonden 'er haast de schadelyke gevolgen van. 1586.

XIII. De Staaten van Holland neemen de Kerkenorde aan, onder zekere voorwaarden.

Het prediken tegen de Staaten ging, na Leicesters vertrek, niet minder dan te vooren, in zwang. Men voer hevig uit, over 't weigeren van de bekragtiging der Kerkenorde, door de algemeene Staaten, die 'er egter nog geenen last toe hadden van de Staaten van elk gewest. Die van Holland bewilligden, eindelyk, tot wederopzeggens toe, in de Kerkenorde, mids de Lidmaaten der Hervormde Kerke daarin alleen gehouden zouden zyn: en mids de Staaten, Edelen, Wethouders en anderen, in hunne voorregten, onverkort, en de Predikanten, Ouderlingen en

(*g*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 76 [786].
(*h*) Hooft XXV. *Boek*, *bl.* 1116.

1586. en Diakenen den Overheden onderworpen bleeven, gelyk de andere poorters en inwooners. Dordrecht alleen hieldt zig, omtrent de Kerkenordening, aan de verklaaring van Leicester, betuigende egter, wel te mogen lyden, dat de andere Leden hierop zulk een besluit namen, als zy goedvonden (*i*).

Het eerste Lid der Staaten van Utrecht wordt, by voorraad, hersteld.

De algemeene Staaten, uit het afzetten des eersten Staats te Utrecht, dezelfde nadeelen te gemoet ziende, die Gend, Nieuwmegen en andere Steden hadden doen verlooren gaan, bewoogen, nog voor 't einde des jaars, den Graaf van Nieuwenaar, om 't, by de Vroedschap van Utrecht, zo ver te brengen, dat de Gekoorenen, by voorraad, in hunnen voorigen rang, hersteld werden, en de Dagvaart wederom bywoonden. Doch 't eerst, dat zy en de Edelen hier voordroegen, was, of men niet behoorde te beteren 't gene, eenigen tyd herwaards, tegen de verdingen met de Koningin en Leicester, en tegen de Utrechtsche Vereeniging, binnen de Stad en 't Land van Utrecht, was doorgedreeven.

Voorslag der Gekoorenen en Edelen.

Ontsteltenis daarover.

Deeze voorslag ontstelde de nieuwe Utrechtsche Regenten geweldiglyk. Prounink, die, te vooren, het afzetten van den eersten Staat mispreezen hadt, begon 'er nu, zo sterk als iemant, op te dringen. Hy bragt te wege, dat de Griffier, Filips Rataller, door de Vroedschap, naar Engeland gezonden werdt, om bekragtiging van 't gene in dit stuk gedaan was, by Leicester, te verwerven. De Predikant Herman Modet verzel-

Rataller en Modet naar Engeland gezonden.

(*i*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 81 [794].

zelde Rataller. De Kerkenraad hadt hem gelast, om de Koningin tot nadere ontferming over de benaauwde Kerke en tot spoedige herzending van Leicester te beweegen (k). Voorts weigerde de Stad met de andere Leden ter Dagvaart te zitten, zo men Buth en Moersbergen niet terstond uit de algemeene Staaten herriep. De twee andere Leden, zig hieraan niet kreunende, besloóten herstelling der bezwaarnissen, vervat in hun voorstel, aan de algemeene Staaten te verzoeken, en verbooden hunnen Geheimschryver, een afschrift van dit besluit te geeven aan die van de Stad. Prounink, dit niet konnende dulden, breekt, van eenigen uit den Geregte en eenige Burgerhopluiden verzeld, de Sekretary open, en ligt 'er 't besluit uit. De twee eerste Leden, zig tot onderlinge handhaaving verbonden hebbende, gaan hunne Vergaderingen te Wyk te Duurstede beleggen. De Wethouderschap verbiedt toen allen inwooneren, die tot de Gekoorenen of Edelen behoorden, ergens, buiten de Stad, ter Dagvaart te trekken, of daar weder in te komen, zo zy 't egter deeden. Leicester, hiervan verwittigd, door Rataller en Modet, benoemde eenige gemagtigden, om 't geschil, ten beste, by te leggen. Doch eer deezen twee te rug keerden, hadt de Graaf van Nieuwenaar eenige punten, by voorraad, ontworpen, volgens welken, de Vroedschap, die, ondertusschen, ziende dat de Raad van Staate haar gedrag afkeurde, vry wat bedaard was,

1587.

Prounink verkragt de Sekretary der Staaten.

't Geschil tusschen de drie Leden wordt, by voorraad, bygelegd.

(k) Bor XXII. Boek, bl. 3 [856] enz.

1587. was, geraaden vondt, nevens de twee andere Leden, ter Dagvaart te verschynen. Kort hierna, week men nogtans wederom af van deeze punten; om zig aan 't Verdrag van den jaare 1582 te houden (*l*): waarmede de eendragt tusschen de drie Leden van den Staat eenigszins hersteld was.

XIV. Bezending der Staaten naar Engeland.

Nu brengt de orde der geschiedenisse ons tot de bezending naar Engeland, waarvan wy, reeds in 't voorbygaan, gewaagd hebben, en waarover lang by de Staaten geraadpleegd was, hebbende verscheiden' Hollandsche Steden, met naame Amsterdam, Gouda en Rotterdam, zig niet of naauwlyks konnen laaten beweegen, om haarer Majesteit de hooge Overheid op nieuws aan te bieden (*m*): waartoe de andere Leden neigden. Tot het aanneemen van den last des Gezantschaps lieten zig overhaalen Jonkheer Willem van Zuilen van Nyveld, Heer van 's Heeren-Arendsberge, Drossaard van Muiden en Baljuw van Gooiland, Joost van Menyn, Pensionaris van Dordrecht, Nikasius van Silla, Pensionaris van Amsterdam, Jakob Valke, Raadsman van Staate, en Vitus van Kamminga, Ridder. *Joan, Heer van Schagen*, verkooren om mede te gaan, sloeg het beleefdelyk af. Joachim Ortel, Agent der algemeene Staaten in Engeland, moest, in gelyke waardigheid van Ambassadeur, nevens de anderen, dienen. Nyveld en Valke waren, al in Wintermaand, te Londen geweest (*n*); doch

(*l*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 5 [858] *enz.*
(*m*) Resol. Holl. 8, 13 *Oct.* 18 *Nov.* 1586. *bl.* 446, 457, 507.
(*n*) HOOFT XXV. *Boek*, *bl.* 1125.

doch de overigen verscheenen 'er eerst op den eenentwintigsten van Louwmaand. Zy werden ter gehoor ingeleid by de Koninginne, op den vyfden van Sprokkelmaand. Menyn voerde het woord. Na breede uitmeeting van de weldaaden der Koninginne, en van der Staaten dankbaarheid, verklaarde hy „ dat de vereenigde Landschappen nog „ bleeven hoopen, dat haare Majesteit, zig „ nader bedagt hebbende, de aangebooden „ Heerschappy over dezelven, *onder billyke* „ *voorwaarden*, eindelyk, zou gelieven te aan„ vaarden, alzo zy dit hielden voor 't beste „ middel, tot redding hunner vervallen „ zaake." Vervolgens, wees hy den staat derzelve beknoptelyk aan, en verzogt, dat haare Majesteit derzelver hulptroepen tot op tienduizend knegten en tweeduizend paarden geliefde te vermeerderen, en de Staaten te geryven, met zestigduizend ponden sterlings, tot het opregten van een Leger (*o*). De staat van 's Lands zaaken was breeder ontvouwd, in een geschrift, welk hy haarer Majesteit overleverde. By het zelve, bleek „ dat „ men, hier, in 't voorleeden jaar, boven „ de beloofde tweehonderdduizend guldens „ ter maand, nog vyf tonnen schats hadt „ opgebragt. Thans, diende men dertien„ of veertienduizend knegten, en vyf- of zes„ duizend Ruiters te velde te brengen. Tot „ het bewaaren der vaste plaatsen, werden „ zevenentwintigduizend knegten, driedui„ zend speerruiters, en vyfhonderd ligtgewa-

1587.

Voorstel aan de Koninginne.

Staat der Krygskosten.

(*o*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 14 [872].

1587. weinige dagen hierna, beschuldigd van eenen aanslag tegen 't leeven en de regeeringe der Koninginne Elizabet, in 't openbaar, onthalsd werdt. De Staatsche gezanten, diep getroffen door het antwoord der Koninginne, besloo-ten tot het opstellen en overleveren eener schriftelyke Verdediging hunner meesteren; waarin vertoond werdt, dat de Staaten, aan de gemaakte Verdingen, behoorlyk, voldaan hadden (r). Doch de slegte tydingen, die men eerlang van hier ontving, stelden de onzen in staat, om zig zelven nog ernstiger te verdedigen.

XV. 't Slot te Wouw wordt aan Parma verkogt.

Het heimelyk Geschrift, waarby de magt des Raads van Staate bepaald was, hadt denzelven genoodzaakt, het Slot te Wouw, by Bergen op Zoom, te laaten onder 't bevel van eenen Franschman, *Marchand* genoemd, die zeer verdagt was. Ook leverde hy 't Slot aan Parma, om tienduizend guldens voor hem, en drie maanden solds voor zyne knegten, op den zeventienden van Louwmaand (s). Om dezelfde reden, moest men William Stanlei en Roeland Jork 't bevel behouden laaten over Deventer en de schans over Zutfen, welk hun, door Leicester, zeer tegen den zin der Staaten, was toevertrouwd. Men ontdekte, eerlang, eenige handeling tusschen deezen twee en Joan Baptista Tassis, Overste van Zutfen. Ook gingen Stanleis Ieren, een woest volk, dat half naakt liep en van geene erbarming wist, dagelyks te Zutfen ter mis-

Stanlei en Jork verraaden Deventer en de schans over Zutfen.

(r) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 17 [875].
(s) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 18 [878].

DEVENTER, Spaanschen, in 't jaar 1587.

misse. De burgery te Deventer, die veel van hun te lyden hadt, en voor erger vreesde, verzogt Norrits, om eenige meerdere en vertrouwde bezetting. Hierdoor openbaarde zig 't broeijend kwaad te eerder. Stanlei, merkende dat hy der burgerye in 't oog liep, rydt, des nagts na den agtentwintigsten van Louwmaand, met eenige paarden, ter Stad uit; hebbende hy der Wethouderschap diets gemaakt, dat hy een' aanslag voorhadt; en der bezetting, dat hy, ter haarer verzekering tegen de burgery, nog een of twee Engelsche Vendels ging haalen. In den morgenstond, omtrent vyf uuren, keert hy te rug, met den Overste Tassis en negenhonderd man, die, binnen gelaaten, zig op de markt schaaren. De Wethouderschap, nog niet weetende wat 'er gaans ware, zendt eenen Burgerhopman naar de markt, om kondschap. Stanlei treedt hem tegen, spreekt hem moed in, en verklaart hem, dat niemant eenig leed geschieden zou. Voorts, brengt hy hem by Tassis, dien hy met naam en titel toespreekt, en den Hopman, zynen goeden vriend, aanbeveelt. Toen eerst raakte deeze uit den droom, en vergeetende, waar hy stondt, *ach!* sprak hy, *hoe zyn wy zo jammerlyk verraaden!* Daar Tassis, bescheidelyk, op antwoordde, *dat laat ik hem, dien 't raakt, verdedigen; ik dien den Koning, mynen Heer.* Voorts werdt de Wethouderschap vergaderd: voor welke Stanlei, stamelende en met een verbaasd gelaat, het overgeeven der Stad verantwoordde, zo goed als hy kon. Naderhand, gaf hy voor, nooit 1587.

 in

1587. in der Staaten, maar alleen in Leicesters eed geweest te zyn, die hem, by een Paspoort, welk hy toonde, ontslaagen hadt. Tassis deedt terstond met de trompet omblaazen, dat de Koning den ingezetenen lyf en goed schonk. Wie hem zweeren en in 't Roomsche geloof leeven wilden konden blyven; de overigen vertrekken, met een Paspoort, welk men hun leveren zou. Voorts handelde Tassis, in alles, zeer heuschelyk met de Ingezetenen. Eenige Ieren, die aan 't plonderen gevallen waren, deedt hy straffen met de galge. De Magistraat werdt niet veranderd, voor den gewoonlyken tyd; doch toen uit enkele Roomschgezinden gekooren (t).

Ten zelfden dage, als Deventer aan Tassis geleverd werdt, gaf Jork 'er kennis van aan zyne soldaaten, daarby voegende, dat hy gezind was Stanleis voorbeeld te volgen; die hem byblyven wilden, zouden gelyke belooning genieten, als de bezetting van Deventer; de anderen mogten vryelyk vertrekken. Twee Hopluiden vlooden, hierop, met hunne vendels, ter schanse uit: de overigen stelden ze, terstond, in de magt der Spaanschen (u). Omtrent deezen tyd, liepen ook eenige Engelsche knegten uit Zwol, en een Kornet uit Arnhem over tot den vyand (v).

De Raad van Staate stelt

De overlevering van Deventer en de schans op de Veluwe baarde eenen bysteren roep door

(t) Reyd V. *Boek*, *bl.* 25. VI. *Boek*, *bl.* 26. Bor XXII. *Boek*, *bl.* 19 [878].
(u) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 20 [879].
(v) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 20 [881].

door 't gantsche Land, vervulde elk met wantrouwen op de Engelschen, en strekte tot merkelyke afbreuk der agtbaarheid van Leicester, die, na deezen tyd, veelen van zyne aanhangeren verloor. De Raad van Staate stelde drieduizend guldens op de lyven van Stanlei en Jork; doch verboodt, te gelyk, om 't misdryf van deezen twee, de Engelschen in 't gemeen te lasteren (w): ook gaf Prounink een boekje in 't licht, waarin hy, om den haat tegen de Engelschen te koelen, door het ophaalen der verraaderyen van verscheiden' Nederlandsche Heeren, zogt te toonen, dat men den gantschen Landaart niet naar weinige schelmen behoorde te schatten (x).

1587.

Geld op de lyven van Stanlei en Jork.

Prounink verdedigt den Engelschen Landaart.

XVI. Norrits, verneemende dat Stanlei nog Overste binnen Deventer bleef, zogt hem te bekooren, tot het houden der Stad voor de Koninginne. Doch toen dit haperde, bestondt hy de Stad, by verrassing, te overvallen; maar moest, met verlies, afwyken (y).

Aanslag van Norrits op Deventer.

In Harlingen lagen, sedert eenige jaaren, twee vendels, welken door Holland betaald werden. De Friezen, die, te vooren, Engelsche bezetting in deeze Stad hadden afgeweezen, wisten 't nu, met hunnen Stadhouder, zo te bestellen, dat zelfs de Hollandsche bezetting voor Friesche verwisseld werdt (z).

Harlingen neemt Friesche bezetting in.

Doch de haat tegen de Engelschen nam toe, ter oorzaake van eenen inval eeniger ben-

Inval der Engelschen in Holland.

(w) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 22 [882].
(x) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 22 [883].
(y) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 24 [886].
(z) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 28 [892].

1587. benden Engelsche ruiteren in Holland, die de soldy, welke de Koningin hun schuldig was, in den Haage, wilden komen haalen. 't Gerugt liep, dat zy, door North en Brakel, waren opgemaakt. Men paaide hen, eindelyk, met agtduizend guldens. En na dat zy 't platte Land tusschen Utrecht, Amsterdam en Gouda, benevens de Alblasser- en Krimpenerwaarden afgeloopen hadden, keerden zy, door 't Stigt, daar hun de boeren op 't lyf vielen, naar hunne bezettingen, in Gelderland en 't Graafschap Zutfen, te rug (*a*).

Leicesters Plakaat op de zeevaart wordt ingetrokken.

Omtrent het einde van Louwmaand, maakte men geene zwaarigheid, om Leicesters Plakaat op de zeevaart te herroepen, en den uitvoer van allerlei waaren, behalve wapenen, buskruid en Salpeter, naar onpartydige plaatsen, uitgenomen Calais en Embden, vry te stellen, by Plakaat, op den naam van Leicester en den Raade van Staate gegeven (*b*). De Staaten van Holland openden, wat laater, de vaart op Calais en Embden, insgelyks, alzo toch de Engelschen, Schotten en andere volken op deeze havens handelden (*c*).

XVII. De algemeene Staaten schryven aan Leicester.

Maar 't stuk van Stanlei en Jork hadt den algemeenen Staaten zo diep getroffen, dat zy besslooten, hierover, en over andere bezwaarnissen, eenen brief te laaten afgaan aan Leicester. Zy zonden 'er een afschrift van aan de Koninginne, welk een gepast antwoord

(*a*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 25 [886].
(*b*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 25 [887, 888].
(*c*) HOOFT XXV. *Boek*, *bl.* 1132.

woord was, op de bitse beschuldigingen haarer Majesteit. Men hadt den Brief, die den vierden van Sprokkelmaand gedagtekend was, den Engelschen Raadsheer van Staate, Thomas Wilkes, eerst laaten leezen, en hy hadt hem noodig geoordeeld. Doch hierom en om andere redenen, hieldt men hem, in Engeland, verdagt, dat hy te zeer heulde met de Staaten. Ook erkent hy, in eenen brief aan Leicester, die nog voorhanden is „ dat hy geen geloof plagt te slaan, „ aan 't gene hem, by gerugte, ter ooren gekomen was van de gebreken der „ luiden, die men hier *Staaten* noemde." Doch hy voegt 'er by „ dat hem de ondervinding, sedert, desaangaande, meer ge„ leerd hadt, dan veelen voor hem geweeten hadden, hebbende hy, in hen, niets „ gevonden, dat zyne goedkeuring verdien„ de (*d*)." In eenen anderen brief, wat eerder geschreeven, onderrigt Wilkes Leicester, dat 's Lands inkomsten, van den aanvang zyns bewinds, tot op den tienden van Louwmaand des jaars 1587, drie millioenen, en de uitgaaven, daarentegen, vier millioenen guldens beloopen hadden (*e*). Doch wat den brief der algemeene Staaten betreft; de klagten over Leicesters agterraad van vreemdelingen, die hem den dubbelen Rozenobel, te Amsterdam, hadden doen munten, en omtrent veertig stuivers boven de waarde doen zetten; die hem ook 't geeven van het Plakaat

1587.

Inhoud van hunnen Brief, gedagtekend den vierden van Sprokkelmaand.

(*d*) Cabala or Mysteries of State P. II. p. 5.
(*e*) Cabala P. II. p. 4.

1587. kaat op de zeevaart hadden aangeraaden, werden 'er in vernieuwd: 't stremmen der Duitsche werving niet voorby gegaan: 't dringen van vreemdelingen in 't bewind afgemaald met de haatelykste verwen. Ook verzuimde men niet, te klaagen, over 't heimelyk schrift, waarby 't gezag des Raads van Staate bepaald was, en welk de Staaten voor oorzaak hielden van het leveren van verscheiden' sterkten aan den vyand. Allermeest, werdt het verraad van Stanlei en Jork afgekeurd, en Leicester, in 't voorbygaan, herinnerd, hoe hy den eersten tot algemeenen Veldheer hadt willen verheffen. Men besloot, met een verzoek, dat het Krygsvolk, voortaan, bestierd mogt worden, door de Raaden van Staate, by de algemeene Staaten te stellen, nevens twee Engelschen, volgens het verding met de Koninginne (*f*). Doch deeze Brief werdt zeer kwalyk genomen, in Engeland. De Koningin voer 'er hevig over uit, tegen de Gezanten. Men liet afdruksels van den Brief, hier te Lande, loopen, onder 't volk, om het op te hitsen tegen de Staaten: alzo men elk instampte, dat alles, door hen, verzierd was, om Leicester en de Koningin van de Landen afkeerig te maaken, en zelven in 't bewind te blyven. 't Welk by de meesten, gewoon het ergste van hunne Overheden te vermoeden, geloofd werdt; en alleen by de doorzigtigsten geenen ingang vondt (*g*).

Stoornis der Engelschen over dit schryven.

Verande- De tyd van den dienst des Raads van Staate

(*f*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 65 [943].
(*g*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 69 [948].

te was, ondertusschen, geëindigd: weshalve de algemeene Staaten besłooten, dat, by voorraad, voor den tyd van drie maanden, in den zelven te zitten hadden Leoninus, van wege Gelderland, Brederode, van Loosen en Bardes, van wege Holland, Valke en Joost Ewoudszoon Teelink, van wege Zeeland; van Utrechts wege, Paulus Buis, of een ander, by de algemeene Staaten te kiezen, uit twee, door de Staaten van dat gewest, benoemd: van Frieslands wege, twee, uit vier, op gelyke wyze benoemd, te kiezen. Van Overyssels wege, de Doktor Dorri, of een ander, ook dus gekooren: voorts de byzondere Stadhouders, twee Engelsche Heeren, van wege de Koninginne, de Thesaurier, en niemant meer, als Lid des Raads (b). Door dit besluit werden Meetkerke en Brakel, en de Friesche gemagtigden Aisma en Feitsma, alle aanhangelingen van Leicester, uit den Raade geweerd. De algemeene Staaten gaven voor reden van het weeren der Friezen, dat hun nog niet gebleeken was, dat Friesland zig onder de Regeeringe van Leicester en den Raad begeven, en de twee gemelde Persoonen wettiglyk benoemd hadt (i).

1587. ring in den Raad van Staate.

XVIII. De Staaten van Holland en Zeeland geeven Prinse Maurits

De Staaten van Holland en Zeeland namen ook maatregels, om zig tegen den aanhang van Leicester te sterken, magtigende Prins Maurits „, om 't gezag hem, by Lastbrief en „ Berigtschrift, als Stadhouder en Kapitein „ Generaal, opgedraagen, met derdaad te ge-

(b) Bor XXII. Boek, bl. 28 [892].
(i) Hooft XXV. Boek, bl. 1136.

1587. „ gebruiken (*k*); om allen Overſten, bezet-
meer gezag. „ ting houdende in de gemelde geweſten, „ laſtbrief te geeven, en zig en den Staaten „ gehoorzaamheid en getrouwheid te doen „ zweeren." 't Veranderen der bezettingen ſteldenze aan hem of aan Hohenlo, zynen Luitenant, by goeddunken van de Staaten of derzelver gemagtigden. 't Verleenen der Patenten, tot inlegering of doortogt, moeſt op gelyke wyze geſchieden: en men ſtelde, ſtaatswyze, vaſt, Prins Maurits en Hohenlo, in dit hun opgedraagen gezag, te zullen handhaaven. Dordrecht alleen kantte zig een weinig, tegen deeze genomen' maatregels (*l*). Voorts, beſloot men, taggig vendels knegten te werven, en onder 't gebied van Prinſe Maurits te ſtellen (*m*). Dit volk deedt den eed van getrouwheid aan de algemeene Staaten, blyvende by de Unie en handhaaving van den waaren Chriſtelyken Godsdienſt, met naame aan de Staaten van Holland, Zeeland en Weſtfriesland: dien van gehoorzaamheid aan Prinſe Maurits, den Graave van Hohenlo, en den Hollandſchen, Zeeuwſchen en Weſtfrieſchen Staaten en derzelver Gekommitteerde Raaden, beloovende men, wyders, ook den eed, aan Leiceſter gedaan, te zullen naarkomen (*n*).

Zy werven taggig vendels.

Voorts werden ook, in verſcheiden' Hollandſche Steden, tot verzekering derzelven, in gevol-

Waardgelders in de Steden aan.

(*k*) Reſol. Holl. 18 *Febr.* 6, 24 *Maart* 1587. *bl.* 56, 79, 90.
(*l*) Reſol. Holl. 5 *May* 1587. *bl.* 138.
(*m*) Reſol. Holl. 16 *Juny* 1587. *bl.* 163.
(*n*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 85. BOR XXII. *Boek*, *bl.* 30 [894].

1587.

genomen. Hunne verdere maatregels.

volge van een besluit dier Staaten (*o*), eenige knegten, in waardgeld, aangenomen (*p*). De genoemde Staaten deeden de benden van Kleerhaage uit Gorinchem vertrekken, en stelden de Plaats onder bewind van Graave *Filips*, Broeder van Graave Willem Lodewyk van Nassau. Zy veranderden de bezetting van Woerden, en wisten *Joan Bax* van 't Slot te Muiden te krygen, welk hem, als de regte breidel voor Amsterdam, duur aanbevolen was, door Leicester (*q*). 't Zeeuwsch Regement, over welk Sidnei gebooden, en welk zig *William Russel*, zyn opvolger in 't bevelhebberschap over Vlissingen, toegelegd hadt, werdt aan den Graave van Solms gegeven. De Baron van Hohensaxen kreeg, by bewilliging des Graaven van Nieuwenaar, toezigt over de grenzen van Gelderland en Overyssel. Voorts stelde men, in Holland en Zeeland, ook orde op den kryg te water en op de goede betaaling van 't scheepsvolk, dat, onlangs, tweemaal, te Rotterdam aan 't muiten geslaagen, en niet dan met veele moeite wederom gestild was (*r*). Met al het welke, de byzondere Staaten toonden, hoe groot een gezag zy zig, elk in zyn gewest, toeschreeven, en welken weg zy dagten te houden, om 's Lands Regeering op eenen beteren voet te brengen. Men hadt, ten deezen zelfden einde, reeds te vooren, in Hol-

(*o*) Resol. Holl. 31 *Jan.* 13, 28 *Febr.* 7 *May* 1587, *bl.* 34, 48, 67, 141.
(*p*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 879 *van den tweeden Druk*.
(*q*) Reyd VI. *Boek*, *bl.* 101.
(*r*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 29 [893].

1587. Holland, beslooten, de zaaken van Regeeringe, wanneer de Staaten niet zaten, door Gekommitteerde Raaden, te doen beleiden; gelyk in Zeeland, Utrecht en Friesland geschiedde: waardoor de kennis derzelven den Hove Provinciaal onttrokken werdt (*s*).

Kajus Rantsou, Deensche Gezant, wordt, door de bezetting van Bergen op Zoom, geligt.

Midlerwyl, was het gebeurd, dat een hoop Staatsche knegten, getrokken uit Bergen op Zoom, tusschen Brussel en Namen, eenige luiden van aanzien hadden opgeligt: en onder dezelven, een' jong' Edelman, *Kajus Rantsou* genoemd, die, van wege den Koning van Deenemarke, in Spanje, eenigen voorslag van Vrede, tusschen Filips en Elizabet, gedaan, en daarvan ook, onlangs, met den Hertoge van Parma, gehandeld hadt. De soldaaten, hem, zo men, sedert, voorgaf, niet kennende, openden, onderweg, zyne koffers, en vonden 'er brieven in van den Spaanschen Koning en van Parma, 't werk der vrede betreffende (*t*). Voor eenige maanden, hadt men, ook tot deezen einde, eenen Deenschen Gezant in Engeland gezien, op den zelfden tyd, als *Christoffel Sleskou*, Sekretaris van *Steven Battor*, Koning der Poolen, in Holland gekomen was, om de algemeene Staaten, uit naame zyns meesters, tot bevrediging met den Koning van Spanje, hunnen wettigen Overheer, te vermaanen (*u*). Doch met dit gezantschap was niets uitgerigt. Rantsou werdt, eerst naar Bergen, en van daar naar den Haage gebragt, daar

(*s*) Resol. Holl. 15-24 *May* 1586. *bl.* 199.
(*t*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 29 [893].
(*u*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 35, 50 [727, 749].

daar de algemeene Staaten, zig ontschuldi- 1587.
gende met de onkunde der soldaaten, hem in vryheid stelden, en hem zyne papieren weder gaven. De Koning van Deenemarke nam, egter, het aantasten van zynen gezant en het doorsnuffelen van deszelfs papieren zo euvel, dat hy, daarna, wel zevenhonderd Hollandsche schepen in de Zond deedt beslaan (u), en niet vryliet, voor dat zy hem dertigduizend Ryksdaalders hadden opgebragt (v). Doch de kundigheden, geschept uit Rantsous papieren, bewoogen de Staaten, tot het schryven van eenen wydluftigen brief aan de Koninginne, waarby zy zig, gelyk meermaalen te vooren, tegen alle vredehandeling met Spanje verklaarden, beweerende, met klem van redenen, dat men den Koning, al stondt hy schoon toe, 't gene men begeerde, niet vertrouwen kon. Men bespeurt, uit deezen Brief, dat de Deenen den Koning drie punten hadden voorgesteld, vryheid van Godsdienst in de Vereenigde Nederlanden, behoudenis van Voorregten in dezelven, en verzekering der Koninginne, tegen 't beschadigen van haaren staat. Het eerste punt was, door den Koning, vlakuit afgeslaagen: de twee anderen aan Parma verbleeven (w). Het laatste punt werkte veele bekommering in de Staaten. Men begreep, zonder moeite, dat de verzekering, waarvan dit punt sprak, in 't bezit van een gedeelte der Ne-

Moeilykheid, hieruit ontstaan.

De Staaten verklaaren zig tegen den Vredehandel.

(u) Resol. Holl. 14 *May*, 27 *July* 1587. *bl.* 146, 197.
(v) Resol. Holl. 22 *Aug.* 1587. *bl.* 226. Reyd VI. *Boek*, *bl.* 108. Bor XXII. *Boek*, *bl.* 29 [892], 82 [967].
(w) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 66 [945].

1587. Nederlanden zou moeten beſtaan ; waarom men vreesde, dat deeze handel, zo hy voortging, ligtelyk uitloopen zou op eene verdeeling der Landen, tuſſchen Spanje en Engeland.

De Koningin verzoekt eene party Rogge te mogen uitvoeren: 't welk geweigerd wordt.

Terwyl deeze en diergelyke zorgen de Staaten onledig hielden, verzogten de Koningin en Leiceſter hun om tienduizend lasten Rogge te mogen uitvoeren naar Engeland. De Raad van Staate en Wilkes in 't byzonder drongen ſterk op de bewilliging in dit verzoek. Doch de Hollandſche (x) en algemeene Staaten, agt geevende op den kleinen voorraad van graanen hier te Lande, ſloegen 't af (y): 't welk veel ongenoegen veroorzaakte, by de Engelſchen.

Wilkes dryft dat de opperſte magt hier by 't gemeene volk is.

Wilkes dreef, by deeze gelegenheid, dat de Staaten 's Lands hoogheid, in 't ſtribbelen tegen de agtbaarheid van Leiceſter en den Raad, geſchonden hadden: „ dat ook de opperheerſchappy niet by de Staaten, maar, zo „ 'er eenige in deeze geweſten ware, by den „ gemeenen man, gezogt moeſt worden; zo „ dat de Staaten, in 't op- en afzetten van „ Krygsoverſten, en in 't veranderen van „ den eed, zig, zyns oordeels, grofly k vergreepen hadden (z)." Doch de Staaten van Holland wederleidden deeze bedenkingen ſchriftelyk (a), gelyk hyze ook, in een wydluftig vertoog, aan hun en aan de algemeene Staaten, voorgedraagen hadt.

Wy

(x) Reſol. Holl. 14 *Febr.* 1587. *bl.* 49.
(y) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 29 [893].
(z) *Zie* BOR XXII. *Boek*, *bl.* 46 [918].
(a) *Zie* BOR XXII. *Boek*, *bl.* 48 [921].

Wy hebben, in 't voorbygaan, gezien (b), hoe die van Holland, te onvrede over het gezag, door Leicester, aan Sonoi opgedraagen (c), voor zyn vertrek, verworven hadden, dat zy 't bepaalen mogten, zo zy het hunne of dat van Prinse Maurits daarby verkort rekenden. De Staaten ontbooden Sonoi, derhalve, en vergden hem, lastbrief te neemen van Prinse Maurits, en den nieuwen eed te doen. Doch hy weigerde het beide, zig beroepende op den eed, door hem, aan Leicester gedaan. De tyding der verraaderye van Stanlei en Jork, hierop volgende, was oorzaak, dat hy naar Gelderland en Overyssel gezonden werdt, om voor de grenzen te zorgen, zonder dat men hem verder gedrongen hadt, tot het vernieuwen van lastbrief en eed. Terwyl hy uit was, zogt men één zyner vendelen uit Medenblik te doen vertrekken, en de Plaats van een ander, onder Jonkheer *Arend van Duivenvoorde*, te voorzien. Doch Sonois Luitenant in Medenblik weigerde, buiten last van zynen Overste, te ruimen. Sonoi, na zyne te rugkomst, van 't gebeurde kennis gekreegen hebbende, hieldt 'er zig zeer gebelgd over. Kort daarna, werdt hem, op nieuws, een lastbrief van Prinse Maurits aangebooden, waarby hy, mids doende den nieuwen eed, tot Slotvoogd van Medenblik, in de plaats van Kornelis van Ryswyk, eenige maanden te vooren overleeden, werdt aangesteld.

Doch

1587. XIX. Twist der Staaten en des Prinsen Maurits met Sonoi.

(b) Hier voor, *bl.* 176.
(c) *Zie* Resol. Holl. 9 *Octob.* 1586. *bl.* 448.

1587. Doch hy bleef by zyne voorige weigering. Men vondt dan geraaden, dat Prins Maurits en Hohenlo, in persoon, naar Medenblik gingen, om orde te stellen. Sonoi, hiervan verwittigd, en de gunst van de Koninginne en van Leicester stellende boven die van de Staaten en van Prinse Maurits, zondt twee mannen uit, om den Prins te verzoeken, dat hy, voor deeze reis, niet binnen Medenblik geliefde te komen. Doch terstond hierop, kreeg hy berigt, dat de Heeren geen half uur van de Stad waren. Hy laat zig dan door dezelfde mannen verschoonen by zyne Doorlugtigheid; bezet voorts de Poort, en sluitze den Prinse voor 't hoofd. Maurits, moetende geduld neemen, keerde naar Enkhuizen, en voorts naar Hoorn. Sonoi tradt, daarna, door gemagtigden, in onderhandeling met den Prinse en de Staaten; doch vrugteloos. Ook behielp hy zig met de tusschenspraak eeniger Predikanten, die, ten zynen verzoeke, verklaarden „ dat „ hy, met het weigeren van den eed, niets „ onredelyks bedreef, maar Gods eer, en „ den welstand van Kerk en Staat hertelyk „ zogt te bevorderen." Midlerwyl, vernam hy, dat men ook van zins was, nieuwe bezetting te leggen, in Hoorn en in Enkhuizen. Des ontboodt hy twee van zyne vendels uit Overyssel, begeerende dat menze, in deeze Steden, inname. Te gelyk waren 'er eenige knegten van Hohenlo voor Enkhuizen, en een Haarlemsch burgervendel voor Hoorn gekomen: doch de Steden weigerden zo wel Sonois volk als dit te ontvangen.

Prins Maurits en Hohenlo trekken naar Medenblik.

Sonoi sluit hun de Poort voor 't hoofd.

gen. Wat laater, ondernam *Dirk Joosten*, te Hoorn, uit last van Prinse Maurits, een nieuw vendel op te regten. Doch de andere party dwong hem, 't werk te staaken (*d*). Hohenlo was zo zeer gestoord op Sonoi, dat hy dreigde zynen dienst te willen verlaaten, zo de Staaten hem geen verlof gaven, om den wederspanneling, met geweld, tot reden te brengen (*e*). Men sprak zelfs van Sonoi, in Medenblik, te belegeren (*f*). Doch de Staaten van Holland en Prins Maurits, bedugt voor meerder verwydering, beslooten den tyd een weinig toe te geeven, alzo Sonoi verklaarde, niet args voor te hebben; maar alleen te willen wagten, tot dat men hem, uit Engeland, van zynen voorigen eed ontslaagen hadt. Ondertusschen, werdt hy, van daar, door schryvens van Leicester en van de Koninginne zelve, gestyfd in zyne wederspannigheid (*g*): tot dat men hem, daarna, geweldigerhand, bedwong: gelyk wy, in 't vervolg, staan te verhaalen. 1587.

XX. Prounink woelt om eenige gewesten met Utrecht te doen aanspannen.

De Burgemeester Prounink, geslooten uit de Vergadering der algemeene Staaten, bewoog, geduurende de onderhandelingen met Sonoi, de Utrechtsche Vroedschap, en, door deeze, den Graaf van Nieuwenaar, tot het aanleggen eener Byeenkomst binnen Utrecht, waarop ook de Staaten van Gelderland en Overyssel verzogt werden Gemagtigden te zen-

(*d*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 7 [10].
(*e*) Resol. Holl. 25 *Maart* 1587. *bl.* 92.
(*f*) Reyd VI. *Boek*, *bl.* 101.
(*g*) Cabala *or* Mysteries *of* State *P.* II. *p.* 9. Bor XXII. *Boek*, *bl.* 30-37. [895-904]. Reyd VI. *Boek*, *bl.* 101.

1587. zenden (b). De Vroedschap hieldt verstand met eenige luiden, in deeze twee gewesten, in Groningerland, en vooral in Friesland: alwaar zy dreef, dat men, nevens die van Utrecht, de hooge Overheid der Landen aan de Koninginne behoorde op te draagen; wanneer, meende ze, Holland en Zeeland wel volgen zouden. In Friesland, waren 't de Predikanten zo verre eens over dit stuk, dat zy, na 't houden van twee Byeenkomsten, tegen de vermaaning van Graave Willem Lodewyk, die hun riedt, zig niet in Staatszaaken te steeken, eenen Leeraar, op kosten der Kerken, naar Engeland zonden. Een groot getal andere Ingezetenen van dit gewest, inzonderheid uit Oostergo, haakende naar verandering, of gestoord op de Staaten, hieldt ook, van tyd tot tyd, Byeenkomsten te Leeuwaarden, alwaar men, zonder op eene voorgaande vergadering van den Adel en Eigenerfden hiertoe gemagtigd te zyn, twee gezanten, *Wybrand Aylua* en *Dominikus Richæus van Postella*, verkoor, om, op den naam der gemeene volmagten van Oostergo en derzelver bondgenooten van Westergo, de Zevenwolden en de Steden, der Koninginne van Engeland de hooge Overheid van Friesland aan te bieden. Hoofdaanleiders van dit werk waren Hessel Aisma, President van den Hove, en zyn Broeder en Zwager, luiden, die, meent men, haakten naar eene Koningklyke Regeering, om, onder dezelve, 't beleid der Friesche Lands-

Beweegingen in Friesland.

Eenige Friezen zenden Gezanten naar Engeland.

zaa-

(b) Bor XXII. Boek, bl. 38, [907] enz.

zaaken, wederom, gelyk voorheen, gesteld te zien aan 't Hof, dat zig nu alleen met Regtszaaken ophieldt (*i*). Men hadt den Stadhouder en Raaden goedkeuring van dit gezantschap, of ten minsten verklaaring van hun gevoelen over het zelve verzogt. Graaf Willem Lodewyk hadt zig, voorzigtelyk, verklaard, voor de opdragt der hooge Overheid aan de Koninginne, mids zulks, in gemeenschap met de andere Gewesten, wier gezanten, ten deezen einde, reeds in Engeland waren, geschiedde. Doch die van 't Hof hadden 't Gezantschap, als overeenkomende met de verdingen tusschen de Landen en Engeland aangegaan, eenvoudiglyk, goedgekeurd. De Friesche Gezanten vertrokken dan, en verwierven, in Engeland gekomen, tot spyt van die der algemeene Staaten, terstond gehoor by de Koninginne (*k*), die hen, met algemeene woorden, bedankte voor hunne genegenheid, en, eerlang, met eenen beslooten brief, aan de Friesche Staaten te rug zondt. 1587.

Ondertusschen, was de Byeenkomst te Utrecht gehouden, ondanks de vermaaningen des Raads van Staate, tegen het houden van zulke byzondere Vergaderingen, die niets dan scheuring konden voortbrengen. Eer nog de Overysselsche Gemagtigden aangekomen waren, hadden de Gelderschen en Utrechtschen ook die van Holland en Zeeland, op de Utrechtsche Byeenkomst, genodigd; doch

Gevolgen der Utrechtsche Byeenkomst.

(*i*) REYD VI. *Boek*, *bl.* 102.
(*k*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 23 [804] enz.

1587. doch deezen zonden den Brief aan de algemeene Staaten, die 'er op antwoordden: en aanweezen „ dat men, 't gene men voorstellen wilde, in hunne Vergadering, kon voorstellen, en dat men, afzonderlyk byeenkomende, 't spoor der Waalen scheen te willen houden, die, met hun raadslaan op zig zelven, de eerste scheuring der Landen veroorzaakt hadden." De Utrechtsche Vroedschap, zig voelende geraakt door dit schryven, gaf eenen Brief in 't licht, gerigt aan de Wethouders, Vroedschappen, Burgerhopluiden en goede Gemeenten der Steden van Holland en Zeeland, waarin 't gedrag der Staaten deezer twee gewesten, ten ergsten, werdt afgemaald. Prounink, in 't byzonder, gaf insgelyks, eene verdediging uit, die de Staaten van Holland en Zeeland vinnig stak. De Staaten deeden een antwoord op den Brief der Vroedschap drukken, houdende aan Schout, Burgemeesteren, Schepenen, Raad en de goede Gemeente van Utrecht. 't Bedryf der Utrechtsche Regeeringe, werdt, in dit antwoord, voor wetteloos verklaard. Ook las men 'er in, hoe eenige Oversten van Hollandsche grensvestingen duidelyk gezeid hadden, dat zy last hadden om dezelven te bewaaren, niet tot bescherming der Landen, maar om 'er de hengsten, zo noemde men de treflykste en getrouwste Steden, mede te bedwingen (*l*).

XXI. Nader voorslag. Onder dit stribbelen, met mond en penne, hier te Lande, hadden de Gezanten der alge-

(*l*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 38-46, [907-918].

gemeene Staaten in Engeland een Geschrift overgeleverd; waarby de Staaten, boven de gewoonlyke twee tonnen schats ter maand, en vier ton buitengewoon op te brengen, nog tweeduizend ruiters, drieduizend knegten en duizend delvers, Hoogduitschen, beloofden te zullen onderhouden, zo de Koningin, boven de kosten, die zy reeds droeg, de Landen wilde geryven met eene leening van vyftig- of zestigduizend ponden sterlings, tot opregting eens Legers van dertien- of veertienduizend man te voet, zesduizend te paarde en duizend delvers (*m*). Naar antwoord op dit geschrift wagtten de gezanten eene poos: handelende, ondertusschen, met den Raad der Koninginne en met Leicester, die, t'eenigen tyde, hevig uitvoer tegen Buis, *welke, schoon hy*, sprak de Graaf, *de galg verdiend hadt, egter, door de Staaten geslaakt, en wederom in den Raad van Staate getrokken was.* Men antwoordde „ dat zyne Doorlugtigheid „ Buis nimmer hadt willen doen te regt stel„ len." Doch de Graaf hernam, *dat zulks valsch was, hebbende by Buis Raadsheeren tot Regters gegeven* (*n*). Ook verneemt men, inderdaad, van elders, dat Leicester, pas voor dat Buis ontsnapte, het Hof van Utrecht en eenigen uit den Raad van Staate gemagtigd hadt, om over hem te zitten (*o*). Eindelyk, kreegen de Gezanten hun afscheid van de Koninginne, hierop uitkomende „ dat zy gee„ ne genegenheid tot het aanvaarden der „ Heer-

1587.

der Staatsche Gezanten aan de Koninginne.

Hevige woordenstryd tusschen hen en Leicester.

Afscheid der Staatsche Gezanten.

(*m*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 70 [950].
(*n*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 71 [951] *enz.*
(*o*) *Zie* Bor XXII. *Boek*, *bl.* 45 [916].

1587. „ Heerschappye hadt: ook, voor dien tyd,
„ nog geene gelegenheid, tot het verleenen
„ van meerder hulpe, alzo zy, uit Spanje
„ en van elders, met oorlog gedreigd werdt;
„ doch zy zou, eerstdaags, den *Baron van Bukhorst* afvaardigen, om den staat der Nederlandsche zaaken, in den grond, te verstaan: waarna zy op het herzenden van
„ Leicester en het vermeerderen van haaren
„ bystand besluiten zou." Van dit bescheid deeden de Gezanten verslag in den Haage, op den eenendertigsten van Lentemaand (*p*).

De Utrechtschen brengen andere tyding uit Engeland.

Doch Rataller en Modet waren, veertien dagen te vooren, met gantsch ander berigt, uit Engeland, te Utrecht, te rug gekomen. Zy bragten mede, dat Leicester, haast, met meerder luister en in breeder bewind dan ooit te vooren, wederom herwaards stondt te keeren. Ook hadt de Koningin hun wederom eenen vleienden Brief, aan Burgemeesters en Schepens niet slegts, maar ook aan de Gemeente van Utrecht ter hand gesteld, die van 't Stadhuis werdt afgelezen. Leicester hadt, in 't byzonder, geschreeven aan de Burgerhopluiden, die, in hun antwoord, driftig uitvoeren tegen de opstellers van den Brief aan Leicester van den vierden van Sprokkelmaand. Deezen kreegen geenen beteren naam dan dien van *Verraaders*, en zouden, zeidenze, met alle de Staaten, op eenen dag, door de Burgery, verdelgd geworden zyn, zo men haar niet gezeid hadt, dat de brief, buiten bewilliging der byzondere Staaten, ge-

(*p*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 72 [952].

geschreeven was. Men vertoonde, omtrent deezen tyd, ook Brieven, die gezeid werden uit Engeland te komen; waarin, met gelyke verfoeijing, van den Brief van Sprokkelmaand gesproken, en geraaden werdt, den toorn der Koninginne, hierover opgevat, op de beste wyze, te stillen (q). Doch men hieldt deeze brieven voor verzierd, en voor den opsteller *Hugo Donellus*, Hoogleeraar der Regten te Leiden, die hierom, en om dat hy kwalyk gesproken hadt van de Staaten en van Prinse Maurits (r), afgezet werdt, van zyn ampt (s). Nogtans zonden die van Utrecht afschriften of uittreksels van deeze Brieven naar Gelderland, Overyssel, Friesland en de Ommelanden, zoekende deeze Landschappen te beweegen, tot eene verklaaring, dat zy geenen last gegeven hadden, tot het instellen van den Brief des vierden van Sprokkelmaand (t). Hun wroeten wrogt zo veel uit, dat die van Gelderland *Joan van Wynbergen*, hunnen Gemagtigde ter algemeene Staatsvergaderinge, om 't staan over 't afzenden des gemelden Briefs, uit den Haage te rug riepen: doch hy en de algemeene Staaten voelden zig, hierover, dermaate gebelgd, dat zy 't den Staaten van Gelderland, in scherpe Brieven, te kennen gaven. Ook meen ik, dat Wynbergen zyne plaats in de algemeene Staaten behieldt (u).

1587.

Donellus, om 't verzieren van Brieven, als kwamenze uit Engeland, afgezet.

Die van Gelderland roepen hunnen Gemagtigde uit de algemeene Staaten te rug.

De

(q) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 73 [953] *enz.*
(r) Resol. Holl. 25 *April*, 4, 15 *Juny* 1587. *bl.* 128, 182, 189.
(s) REYD VI. *Boek*, *bl.* 105.
(t) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 73, 76 [955, 958].
(u) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 77 [960].

1587.

XXII. De Engelsche Ambassadeur Bukhorst verdedigt de Staaten.

De ophef over 't schryven aan Leicester verviel ook, na de aankomst van den Engelschen Ambassadeur, *Thomas Bukhorst*, die rondelyk verklaarde, dat hy zig volkomenlyk verzekerd hieldt van de goede meening der algemeene Staaten en des Raads, jegens 't Land, haare Majesteit en den Graave van Leicester, in alles, wat 'er, na 't overgaan van Deventer, gedaan was. Hy schreef, op gelyken voet, aan de Koninginne, aan den Geheimschryver Walsingham, en zelfs aan Leicester, ter verschooninge der Staaten (*v*). Met hem, beraamde men terstond de krygskosten deezes jaars, die, behalve 't gene de Koningin gewoonlyk betaalde, omtrent vyftien tonnen schats beloopen zouden (*w*). En hy nam aan, de Koningin, tot het opschieten van een derde deezer somme, te beweegen. De Raad van Staate gaf, volgens zyn goeddunken, op Leicesters naam, een Plakaat uit, waarby elk verbooden werdt, de Koningin, den Engelschen Landaart, de inlandsche Overheden of eenige Persoonen in dienst van haare Majesteit of van de Staaten, by monde of by geschrifte, te lasteren (*x*). Bukhorst vertrok, sedert, naar Utrecht; daar hy de gemoeden tot eendragt scheen te willen brengen; doch weinig vrugt deedt (*y*).

Plakaat tegen het lasteren van Engelsche of Inlandsche Overheden.

De Advokaat Oldenbarneveld, de wederkomst van Leicester, tegen wien hy, dikwils, alleen het spits afbyten moest, te gemoet zien-

Oldenbarneveld verzoekt ontslag

(*v*) *See the* Cabala *or* Mysteries *of* State *P.* II. *p.* 10, 11, 13, 14, 16, 20.

(*w*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 74, 75 [956, 957].

(*x*) *Zie* het *by* Bor XXII. *Boek*, *bl.* 75, [957].

(*y*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 79 [960] *enz.*

ziende, begon, ten deezen tyde, aan te houden, om ontslag van zynen dienst, en liet zig, na veel aanhoudens van der Staaten zyde, alleenlyk overhaalen, om 'er nog vier of vyf maanden in te volharden; mids men hem, ter Dagvaart, zo veel mogelyk bystondt, hem niet bepaalde aan zyn Berigtschrift, noch hem verbondt, tot het houden zyner vaste woonplaatse in den Haage. Voorts behieldt hy de vryheid, om, in geval van handel over vrede, of over het opdraagen der Landen, zonder beding van behoudenis van Godsdienst en Voorregten, zyn ampt terstond te mogen nederleggen (z): waaruit men zien kan, voor welke ongemakken, de voorzigtige Staatsman thans meest bekommerd was.

1587. Van zyn Ampt. Doch behoudt het onder zekere Voorwaarden.

Hiertusschen, waren ook de Friesche gezanten uit Engeland wedergekeerd. Den brief, hun medegegeven door de Koninginne, begeerdenze, op eenen vollen Landdag, over te leveren, en daar voorts verslag te doen van hunne verrigtingen. Doch zy werden afgeweezen, als niet behoorlyk gemagtigd geweest zynde. Moeilyk hierover, klaagdenze hunnen nood den Engelschen Ambassadeur Bukhorst, die, met de zaak verlegen, in beraad nam, om zelf naar Friesland te gaan; doch sedert den Raadsheer van Staate, Willem Bardes, verzogt, de reis voor hem te doen. Deeze, te Leeuwaarden, met den Stadhouder, en daarna, met andere eerlyke

Verschil onder de Staaten van Friesland over de bezending naar Engeland.

(z) Resol. Holl. 20 *April*, 1587. *bl.* 120. Bor XXII. *Boek*, *bl.* 82 [966].

1587. lyke luiden, in gesprek getreden, vernam haast, dat de bezending naar Engeland hervoort kwam van eenige misnoegden, voornaamlyk uit Oostergo, die, door de Utrechtschen, waren opgezet. Hy hoorde, daarna, deeze misnoegden zelven, die breed opgaven, van hunne zugt tot de Engelsche Regeering, en in hunne partyen vry wat te berispen vonden. Doch alzo hy alleen was, en niet behoorlyk gemagtigd tot het afdoen der geschillen, vermaande hy partyen tot vrede, en keerde, met genoegen van een ieder, te rug (*a*).

De Predikant Modet wordt gevat en afgezet.

Maar te Utrecht ontstondt nieuwe beweeging, op den vyfden van Zomermaand. De Graaf van Nieuwenaar, misnoegd op den Predikant Herman Stryker of Modet, om dat deeze, zo men meende, hem den voet dagt te ligten, en, door beroerte onder 't gemeen, den Baron North tot Stadhouder te doen verkiezen; hadt hem doen aantasten, en hierdoor zo veele gisting verwekt in de gemoeden, dat de poorten gesloten werden, de burgery in 't geweer raakte, en de agt Burgerhopluiden op 's Bisschops hof kwamen, daar de Stadhouder zyn verblyf hieldt. En 't stondt 'er deerlyk geschaapen, hadden de gewezen Keurvorst Truchses en de oud Veldheer Norrits, door hunne tusschenspraak, de gemoeden niet tot bedaaren gebragt. De Magistraat stelde egter Modet van zynen dienst. Doch na verloop van eenige weeken, werdt het geschil met Nieuwenaar by-

Komt wederom in gunst.

(*a*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 83 [968] *enz.*

bygelegd, en de Predikant wist zig, sedert, zo diep in te dringen in zyne gunst, dat hy, dikwils, van hem geraadpleegd werdt, en groote gemeenschap met hem onderhieldt (*b*). 1587.

Kort te vooren, hadden de Staaten van Holland, bespeurende, dat het uitvaaren der Predikanten tegen hunne Regeering, niet minder dan voorheen, in zwang ging, besloo- ten, *Adriaan Saravia*, Hoogleeraar der God- geleerdheid te Leiden, nevens twaalf der voornaamste Hollandsche Predikanten, in den Haage te ontbieden (*c*). Zy verscheenen, op den veertienden van Bloeimaand. Eenige Gemagtigden der Staaten en der Geregtsho- ven hielden hun voor „ hoe veel onheils „ 'er, uit den argwaan der Ingezetenen te- „ gen der Staaten Regeering, voor Land „ en Kerk, te wagten ware: hun voorts „ hoop geevende op verbetering van onder- „ derhoud, en begeerende, datze hunnen „ toehoorderen eendragt en gehoorzaamheid „ aan de Overheid zouden inscherpen." Zy verklaarden zulks altyd te hebben gedaan en daarin te zullen volharden: doch lieten, on- dertusschen, geene kleine zugt tot de Engel- schen blyken, en gaven, in 't voorbygaan, te verstaan, dat een groot deel der Staaten zelden ter Kerke, de meesten nimmer ten A- vondmaal kwamen. 't Bleef hier niet by: Zy roerden verscheiden' misbruiken aan, in Staats- en Krygs- en Regtszaaken, waarover, zeidenze, 't gemeen morde. De gemagtig- den

Eenige Kerkelyken worden in den Haage ontboden.

wat men hun daar voorhieldt.

(*b*) Bor XXII. *Boek*, *bl*, 92 [981].
(*c*) Resol. Holl. 7, 9 *May* 1587. *bl.* 141, 143.

1587. den hoorden hen met geduld, en verschoonden alles met bondige redenen. Doch eindelyk hielden de Leeraars aan, om, over 't stuk der Kerkenordening, in onderhandeling te treeden, waartoe de gemagtigden niet gelast waren. De Leeraars verklaarden, derhalve, in 't afscheid neemen; dat zy eenigen uitmaaken zouden; om breeder gehoor by de Staaten te verzoeken (*d*).

XXIII. Leicester voedt de tweedragt door brieven.

Doch terwyl de Staaten arbeidden om 't volk tot eendragt te beweegen, werdt de twist en het morren gevoed door brieven van Leicester, gerigt aan Wethouders, Amptenaars van alle soorten, Predikanten en byzondere Persoonen, in grooten getale (*e*). Zy waren, volgens gewoonte, gevuld met bitse klagten tegen de Staaten, en dienden om de zugt te hemwaards leevende te houden, tegen zyne aankomst, die nu op handen was. De Ambassadeur Bukhorst zelf leverde den algemeenen Staaten eenige punten van bezwaaringe over, waarop zy hem, schriftelyk, voldoening gaven, te gelyk den vermaarden Brief aan Leicester nader verdedigende (*f*). Behalve verscheiden' Engelsche brieven, gerigt aan Utrechtsche Burgerhopluiden, en snorkende van de uitsteekende magt, met welke Leicester stondt herwaards te komen, vertoondenze 'er hem eenen, door Daniel de Burggraaf geschreeven, door Leicester getekend, en gerigt aan Junius,

Zyn zonderling schryven aan zy-

(*d*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 88 [975] *enz.*
(*e*) Cabala *or* Mysteries *of* State *P.* II. *p.* 42. BOR XXII. *Boek*, *bl.* 95 [985].
(*f*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 96 [986].

nius, Leicesters Sekretaris. De Advokaat Oldenbarneveld, de lugt gekreegen hebbende, dat Junius zulk een' Brief ontvangen en deezen en genen te leezen gegeven hadt, wees den Staaten van Holland den weg, om agter den Brief te geraaken. Junius werdt aangetast en genoodzaakt den Brief over te leveren: dien hem de Staaten, nadatze 'er een afschrift van genomen hadden, nogtans wederom gaven. In den Brief kreeg hy last, „ om eenen keer door de goede Steden te „ doen, en de welgezinden te troosten, met „ de verzekering van de genegenheid der „ Koninginne tot de Landen, en van zynen „ yver tot hunnen dienst. En aangezien Bukhorst, of anderen verspreid hadden, dat „ de Koningin neigde tot vrede met den „ Spanjaard; hadt hy hun ronduit te verklaaren, dat deeze Ambassadeur hiertoe „ nimmer eenigen last ontvangen hadt, en „ dat de Koningin zig, veeleer, sterker dan „ te vooren, zou toerusten tegen Spanje. „ Voorts moest Junius zulken, die bevel „ voerden over de Gemeenten onderrigten, „ dat hy, Graaf van Leicester, wederom „ herwaards kwam, in 't betrouwen, dat „ zy hem 't gezag, noodig tot beleid der „ hooge Heerschappye, zouden doen toevoegen, zonder dat hy meer met het dwarsdryven der Staaten gekweld wierdt. Deezen behoorden zig, schreef hy, te vergenoegen met de behoudenis van 't gene zy, „ onder de Stadhouders van Keizer Karel en „ Koning Filips, gehad hadden, zullende hy „ niets handelen van gewigt, dan ten over-

„ staan

1587.

nen Sekretaris Junius.

1587. „ staat der Raaden van Staate, wettiglyk „ uit Landstaaten gekooren. Zo begreep het, „ besloot hy, haare Majesteit, die hem be„ last hadt, naar Engeland te rug te keeren, „ zo hy slegts Landvoogd in schyn en schrift „ zou moeten zyn (g)." Wat zig de Staaten, uit zulk schryven, van Leicesters wederkomst belooven moesten, is ligtelyk te bevroeden: ook hoe de Brief Bukhorst gesmaakt hebbe. Van zyn gesprek over de vrede met Spanje, zullen wy, hierna, by bekwaamer gelegenheid, verslag doen. Wyders ontvingen de Raad van Staate en de algemeene Staaten zelven ieder twee Brieven van de Koninginne, waarby Leicesters gedrag opgehemeld, en zy in 't ongelyk gesteld werden (h). Al het welke veroorzaakte, dat men hier de hoop schier opgaf van Leicester tot het neemen van eenen beteren voet op 't stuk der Regeeringe te zullen konnen brengen.

XXIV. Welvaart der Vereenigde en deerlyke staat der Spaansche Nederlanden.

Onder dit woelen, voor en tegen 't gezag, dat zig de Engelschen hier dagten te verkrygen, zag men de welvaart der Vereenigde Landen, hand over hand, toeneemen, met het toeneemen van den Koophandel, die, voor een groot gedeelte, uit de Steden van Brabant en Vlaanderen, welken den vyand in handen gevallen waren, naar Holland en Zeeland geweeken was. In de Spaansche Nederlanden, zat men, daarentegen, byna neeringloos. Steden en Dorpen raakten beroofd van Ingezetenen. In de wooningen der Dorpen,

(g) Zie BOR XXII. Boek, bl. 100 [991].
(h) BOR XXII. Boek, bl. 101 [992].

pen, neſtelde het wild gedierte. Akkers en weiden begroeiden digt met ruigte. Gebrek van toevoer veroorzaakte byſtere duurte in de graanen; zo dat de rogge op agthonderd guldens het laſt te ſtaan kwam, de tarw naar evenredigheid meerder goldt. De armen hielden 't lyf by ongewoon voedſel, daar zeldzaame ziekten uit ontſtonden. De Edelen en ryke burgers verarmden, en men heeft ſommigen van deezen, by donkeren avond, om brood zien bidden. De renten, die men tegen den penning zeſtien, agttien of twintig plagt te koopen, waren thans te bekomen, tegen den penning zeven. De duurte der graanen nam egter eerlang af, van twintig tot een, doordien men het loopen en ſtroopen des Krygsvolks ernſtiger begon te weeren, en zig meer op het beploegen en bezaaijen der verwoeſte akkeren begon toe te leggen: waarop, in 't naaſte jaar, een gezegende oogſt volgde (i). 1587.

De deerlyke ſtaat der Spaanſche Nederlanden was oorzaak, dat de Hertog van Parma, dit jaar, laater dan te vooren, in 't veld verſcheen. In Bloeimaand eerſt, zondt hy Hautepenne, met vyfduizend man, naar de Veluwe, als hadt hy voorgehad, daar langs, in Holland te dringen. Doch hy hadt het oog op Sluis, welk hy, op den elfden van Zomermaand, begon te belegeren. Binnen deeze veſting geboodt Jonkheer Arend van Groeneveld, die den belegeraaren, in menigen uitval, merkelyke ſchade toebragt. Parma belegert Sluis.

Lei-

(i) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 95 [924].

1587. Leicester, van dit beleg, in Engeland, kennis gekreegen hebbende, beloofde den Overste ontzet. In den aanvang van Hooimaand, deeden Prins Maurits en de Graaf van Hohenlo eenen inval in Brabant, om, ware 't mogelyk, Parma van Sluis af te trekken. Doch het naderen van Hautepenne, die, zig, door verraad, meester gemaakt hebbende van Gelder, waarover *Aristote Pafot*, een Schotsman, geboodt, wederom naar Brabant gekeerd was, deedt hen den hertogt neemen. Prins Maurits begaf zig naar Zeeland. Doch Hohenlo belegerde de schans te Engelen. Hautepenne kwam hem hier bestooken, en werdt 'er geschooten, dat hy 't bestierf. De schans ging daarna over, en kreeg, merkelyk sterker gemaakt zynde, den naam van *Crevecoeur*. Hohenlo zou hierop iets tegen 's Hertogenbosch ondernomen hebben; doch kreeg, door bestel, zo men meent, der aanhangelingen van Leicester, zo veel volks niet, als hy verwagt hadt, weshalve hy zynen toeleg staaken moest (*k*).

Maurits en Hohenlo vallen in Brabant.

Gelder verraaden.

Hautepenne sneuvelt.

Crevecoeur gestigt.

XXV. De Graaf van Leicester, eindelyk, de terug reize van Engeland hebbende aangenomen, was, den zesden van Hooimaand, in Zeeland geland, en maakte terstond gereedschap om Sluis te ontzetten, de belegerden, midlerwyl, opbeurende, door troostelyk schryven. Ook hieldt men moed in de Stad, onaangezien het heftig schieten des vyands, die de vesting allengskens naderde. Leicester, te Oostende gekomen, vertoonde zig, eer-

Leicester keert in Zeeland te rug.

(*k*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 94 [983]. XXIII. *Boek*, *bl.* 7 [9].

eerlang, met zestig schepen, voor 't Sluische gat, zonder iets uit te regten. Te rug gekeerd naar Oostende, ontscheepte hy daar zyn volk, en trok 'er mede naar Blankenberg. Doch Parma deedt hem vanhier wyken naar Oostende: vanwaar hy, eerlang, naar Zeeland toog, de schuld zyner vrugtelooze onderneeming schuivende op de Staaten en derzelver Amptenaars, die hem van geld en volk onvoorzien gelaaten hadden. Op den vyfden van Oogstmaand, werdt de vyand meester van een stuk wals te Sluis, 't welk zo veel schriks bragt in de belegerden, dat zy, de hoop op ontzet t'eenemaal verlooren geevende, tot handeling met Parma, besllooten, en hem, den zelfden dag, de Stad, by eerlyk verdrag, opgaven. Leicester deedt de Hoofden der Bezettinge, naderhand, hun gedrag verantwoorden, 't welk zy wel genoeg deeden; doch niet zonder van ter zyde de Bevelhebbers der vloote, die wind en stroom mede gehad hadt, over 't verzuimen van 't ontzet der Stad, te beschuldigen (*l*).

1587.

Sluis geeft zig over.

Terstond na 't verwelkomen van Leicester, waren hem, meest door beleid der Staaten van Holland, eenige punten onder 't oog gebragt, raakende de onlusten, ontstaan sedert zyn afwezen; vooral ter oorzaake van zyn schryven aan Junius. Den Graave zig genegen getoond hebbende tot weeringe van allen misverstand, kwam men wederom te woorde: by welke gelegenheid, Leicester uitsloeg „ dat sommige Leden der Vergadering

Leicester raakt in woorden met de Gemagtigden der Staaten.

„ van

(*l*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 3-6 [5-9], 10-15 [14-21].

1587. „ van Holland hem geen goed hert toedroe-
„ gen; dat de Graaven Maurits en Willem
„ van Nassau, met die van Hohenlo, Nieu-
„ wenaar en anderen, tegen hem samenge-
„ spannen waren; hoewel het den jongen
„ Heere Maurits niet te wyten stondt: dat
„ hy haare Majesteit ook berigten zou, hoe
„ men 't geld, bewaard tegen zyne over-
„ komst, aan 't herwaards troonen der Duit-
„ sche Ruiteren en Knegten gespild hadt."
Voorts sprak hy, met veel veragting, van de Engelsche Heeren, die wel stonden by de Staaten, gelyk Bukhorst, Norrits en Wilkes: zig niet ontziende den eersten *eenen nar* te noemen: en dreigende, het Land te zullen verlaaten, zo Sluis, dat toen nog niet over was, den vyand in handen viel: welke bedreiging, bekend geworden onder 't volk, zo veel wrogt op de Predikanten, dat zy hem, door eene plegtige bezending, lieten bidden, dat hy toch Gods Kerke niet ten roof laaten wilde, hem, daarenboven, alles aanbiedende, wat in hunne magt was (*m*). De algemeene Staaten zelven, na 't overgaan van Sluis, geenen beteren raad weetende, dan op de Engelsche genade te dryven, leverden Leicester een Geschrift over, waarby zy hem verzogten „ ten goede te willen neemen, 't

Hy schynt zig met de Staaten te verzoenen.

„ gene zy, te vooren, de vrymoedigheid
„ genomen hadden, om hem voor te hou-
„ den; en zo zy daarin de grenzen van 't ver-
„ eischt ontzag mogten overschreeden heb-
„ ben, zulks gunstelyk te willen verschoo-
„ nen,

(*m*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 15 [21] *enz.*

„ nen, hebbende zy nooit voorgehad het 1587.
„ gezag zyner Doorlugtigheid te verminde-
„ ren; maar willende zy, in tegendeel, hem
„ alle ſchuldige gehoorzaamheid en eer be-
„ wyzen en doen bewyzen: in verwagting,
„ dat hy hen ook, in hunne agtbaarheid en
„ voorregten, handhaaven zou, en in 't be-
„ ſchikken der zaaken van Regeeringe, goed
„ verſtand houden met de Staaten, die niet,
„ gelyk ſommigen ten onregte waanden, uit
„ tien of twaalf Perſoonen beſtonden; maar
„ uit de Ridderſchap, Edelen en Raaden of
„ Vroedſchappen der Steden van alle de ge-
„ weſten, en, door derzelver Gemagtigden
„ ter algemeene Staatsvergaderinge, werden
„ vertoond." Met dit geſchrift, welk met dankzegging aanvaard werdt, ſcheen men Leiceſter vergenoegd te hebben (*n*). Sedert arbeidde men ook om hem met den Graave van Hohenlo, die grootelyks op hem misnoegd was, te verzoenen. Doch dit gelukte niet. Hohenlo hieldt zig niet ſlegts in perſoon verongelykt door Leiceſter; maar hy begreep ook, dat Prins Maurits en de Staaten van Holland en Zeeland, welken hy diende, in verſcheiden' voorregten verkort waren: wanneer deeze bezwaarniſſen waren weggenomen, en de Regeering gebragt in den ſtaat, waarin zy geweeſt was, ten tyde van Prinſe Willem, hoogloflyker gedagteniſſe, wilde hy de Plaatſen, by hem bezet, wel wederom ruimen, en den dienſt der Landen verlaaten (*o*).

Men arbeidt, vergeefs, om Hohenlo met hem te bevredigen

De

(*n*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 26. BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 17 [24].

(*o*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 18 [27] *enz.*

1587. Nieuw misnoegen tusschen Leicester en de Staaten.

De verzoening van Leicester met de Staaten bleek, eerlang, onopregt geweest te zyn. Hy, zig nog ophoudende in Zeeland, beschreef de algemeene Staaten, tegen den vier- of vyfentwintigsten van Oogstmaand, te Dordrecht, en zondt midlerwyl zynen Geheimschryver Junius naar Arnemuiden, om te verstaan, hoe men daar, ten dienste haarer Majesteit, gezind ware. Dit verwekte nieuwe agterdogt: die gesterkt werdt, door de gerugten der Vredehandelinge tusschen Engeland en Spanje. Leicester hadt ook nieuw misnoegen getoond, doordien de Staaten, uit Bukhorsts redenen (*p*), vertrouwen geschept hebbende, dat de Koningin hun vyf tonnen gouds verstrekken zou, zo zy tien tonnen buitengewoon opbragten, gelyk zy reeds, gedeeltelyk, gedaan hadden, en nu verneemende, dat haare Majesteit de handen geslooten hieldt; oordeelden, ook niet aan hunne belofte gehouden te zyn: 't welk Leicester geweldig buiten de gissing ging (*q*). Toen hy te Dordrecht kwam, waren 'er de algemeene Staaten nog niet allen. Des zondt hy den Raadsheer van Staate, Willem Bardes, aan de Staaten van Holland, om te verstaan, welke middelen van oorloge zy voorhadden hem toe te voegen (*r*). Men gedroeg zig, in antwoord, tot een vertoog, welk reeds gereed lag, en den Graave, kort hierna, behandigd werdt. Het behelsde *negen* punten.

De Staaten van Holland

1. „ Eene belofte, om 't verding, met haa-
„ re

(*p*) Hier voor, *bl.* 218.
(*q*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 20 [30].
(*r*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 21-23 [31-33].

„ re Majesteit gemaakt, getrouwelyk naar te 1587.
„ komen. 2. Eene verklaaring, dat, by ge- Vertoonen *negen* merkwaardige punten aan Leicester.
„ brek van een' Vorst, de hooge Overheid
„ der gewesten wederom verviel aan de Rid-
„ derschap, Edelen en Steden derzelven,
„ die ook, in deeze hoedanigheid, met haa-
„ re Majesteit gehandeld en den Graaf tot
„ Landvoogd beroepen hadden. 3. Dat men,
„ ten onregte, voorgaf, dat deeze hooge
„ Overheid niet verbeeld werdt, door de
„ Gemagtigden ter Dagvaart. 4. Dat, deeze
„ Gemagtigden maar byzondere Persoonen
„ zynde, hunne byzondere misslagen den
„ Staaten niet geweeten moesten worden. 5.
„ Dat de Staaten, met het kiezen van den
„ Graaf tot Landvoogd, zig niet ontdaan
„ hadden van de hooge Overheid. 6. Dat
„ zyne Doorlugtigheid met den Raad van
„ Staate egter alle die zaaken te beschikken
„ hadt, die, door Keizer Karel, aan de al-
„ gemeene Landvoogden verbleeven waren,
„ overeenkomstig met het Berigtschrift,
„ daarop gemaakt, of nog te maaken. 7. Dat
„ de byzondere Stadhouders, de Oversten
„ van Steden, de Bevelhebbers en het Krygs-
„ volk, den algemeenen Staaten, den Graave,
„ als algemeenen Landvoogd, en den Gewes-
„ ten en Steden, daar zy gebruikt werden,
„ hulde en trouw zouden zweeren: zullen-
„ de het Krygsvolk, in 't byzonder, den eed
„ van gehoorzaamheid aan zyne Doorlug-
„ tigheid en aan de byzondere Stadhouders
„ en Bevelhebbers hebben te doen. 8. Dat
„ de Graaf wel volstrekte magt over zaaken
„ van oorloge zou hebben; doch geen meer

 „ krygs-

1587. „ krygsvolk mogen ligten, dan uit den onder-
„ ſtand der Koninginne en verdere ingewil-
„ ligde laſten kon worden betaald, worden-
„ de hy ook verzogt, de zeezaaken te belei-
„ den by den Admiraal, en 't verleggen der
„ bezettingen by de Stadhouders van elk ge-
„ weſt. 9. Dat het hem mogt gelieven, de
„ veranderingen, op zynen naam, door on-
„ geruſte menſchen, in 't voorleeden jaar,
„ bewerkt, te herſtellen." Op dit vertoog, antwoordde Leiceſter, den eerſten van Herfſtmaand, dat de eerſte *zes* punten hem niet betroffen, hebbende hy nimmer naar meer gezag geſtaan, dan hem opgedraagen was, waarby hy ook alleen wilde gehandhaafd worden. Den eed, aan de byzondere Landſchappen, Steden en Leden, in 't *zevende* punt gevorderd, vondt hy onbehoorlyk en van gevaarlyken gevolge. Voor 't gene by het *agtſte* punt begeerd werdt, beloofde hy te zullen zorgen. Op het *negende* begeerde hy nadere verklaaring van 't gene men herſteld wilde hebben, wanneer hy doen zou, 't gene hy, naar billykheid, zou vinden te behooren (*s*).

Antwoord van den Graave.

Leiceſter doet de Vredehandeling met Spanje voorſlaan ter Vergadering

Des anderendaags, verſcheenen, ter Vergaderinge van Holland, uit Leiceſters naam, Jakob Valke en Jooſt van Menyn, met eene boodſchap, voor welke men lang bedugt geweeſt was. Zy ſloegen voor „ of het, zo
„ men de Landen, met eigen' middelen en
„ met de gewoonlyke hulp der Koninginne,
„ niet

(*s*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 35. Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 28 [32] enz.

„ niet zage te beschermen, gelyk zyne Door- „ lugtigheid zulks niet doenlyk hieldt; niet „ geraaden ware, op redelyke voorwaar- „ den, vrede te maken met den Spanjaard. „ Haare Majesteit wilde, hiertoe, den Staa- „ ten de hand leenen. Of verkoos men „ liever, afzonderlyk, te handelen met den „ Hertoge van Parma; zy mogt het ook „ wel lyden (t).” Doch om het oogmerk van dit voorstel wel te verstaan, moeten wy, 't gene eenige betrekking tot het zelve heeft, wat omstandiger ontvouwen.

1587.

van Holland.

Onderzoek over het waare oogmerk van deezen voorslag.

De Koningin van Engeland, bevroedende, dat de kryg in de Nederlanden meest gevoerd werdt, met penningen, uit Spanje overgemaakt, en dat deeze penningen, uit de Westindische schatten, gevonden werden; hadt zo dra niet besllooten, den Nederlanderen by te staan, of zy zondt *François Drake*, met eenentwintig schepen, naar Amerika, om Filips aldaar afbreuk te doen. Hy stak, in Herfstmaand des jaars 1585, in zee: en 't gelukte hem, de Stad S. Jago, gelegen op het Eiland van den zelfden naam; ook S. Domingo, op Hispaniola, te plonderen. Daarna, geland aan de vaste kust, bemagtigde hy Kartagena, en nog twee andere Plaatsen, en keerde, in den zomer des volgenden jaars, te rug (u). Hy kwam, in 't najaar, in Holland, met den titel van Ambassadeur der Koninginne, en zogt de algemeene Staaten te beweegen, om twintig schepen te voegen, by eenigen van haare

Engelsche Krygsbedryven, in de Westindien, en in Spanje.

(t) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 23 [34].
(u) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 27 [717] *enz.*

1587. haare Majesteit, tot ondersteuning van Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal; doch men hadt hier geene ooren naar. Drake stak dan alleen, met zyne vloot, in zee, en vernielde, in de Haven van Kadix, een merkelyk getal van schepen, die, met mond- en andere behoeften, voor de schepen, welken Filips, tegen Engeland, uitrustte, gelaaden waren. De Agent van Don Antonio verzogt toen de Staaten, op nieuws, om eenige schepen: breed opgeevende van Drakes verrigtingen, en van den kans, die 'er was, om de Spaansche wapenen van Nederland te wenden, en zynen meester, in 't bezit van Portugal, te herstellen. Ook stonden de algemeene Staaten hem negen schepen toe. Doch Prins Maurits en die van Holland en Zeeland verwylden de uitrusting, zo dat 'er niets van kwam, ten deezen tyde. Zelfs kon de Portugeesche Agent geen verlof krygen, tot het opregten eener Loterye: waaruit hy de kosten van eenige schepen meende te zullen konnen vinden (v).

XXVI. Looze Vredehandeling tusschen Filips en Elizabet. Midlerwyl, hadden beide Filips en Elizabet, om hunne oogmerken, ten nadeele van elkanderen, bedekter te houden, al in 't voorleeden jaar, eene Vredehandeling begonnen, door middel van twee Koopluiden, *Andries de Loo*, een' Antwerpenaar, en *Augustyn Grafigna*, een' Italiaan; doch te Londen woonagtig. De laatste handelde met de Engelsche Staatsdienaars: de Loo, die ook dikwils over

(v) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 54 [753], 63 [768] *enz.* XXII. *Boek*, *bl.* 92 [981] *enz.* XXIII. *Boek*, *bl.* 77 [210] *enz.*

1587.

ver en weder reisde, met den Hertoge van Parma (*w*). Men ſcheen, van wederzyde, genegen tot de Vrede; doch men beoogde, van wederzyde, onder den ſchyn deezer Vredehandeling, tyd te winnen, en elkanderen flaauwhertig te maaken; om elkanderen, daarna, met te beter gevolg, te konnen beſchadigen. Dit handelen, waarvan 't gerugt haaſt herwaards over waaide (*x*), verwekte veel agterdogt, vooral in de Staaten van Holland, die toenam, doordien Oldenbarneveld, uit Bukhorſt, verſtaan hadt, dat de Koningin tot vrede neigde: welk zeggen de Ambaſſadeur, naderhand, ten aanhooren van den Advokaat, van den Preſident van der Myle en van den Penſionaris Menyn, geſtand deedt (*y*), daar alleenlyk, tegen den Advokaat in 't byzonder, byvoegende, dat het geheim gehouden moeſt worden, alzo de Koningin, na de laatſte onderneeming van Drake, van welker gelukkigen uitſlag hy, maar even te vooren, de tyding gekreegen hadt, van gedagten zou konnen veranderd zyn. De Koningin en Leiceſter ſcheenen hem, ſedert, deeze ontdekking kwalyk te neemen (*z*). Maar men gaf, meen ik, deezen ſchyn ſlegts, om de Staaten te eer te doen denken, dat de Vrede der Koninginne ernſt was; doch dat zy dit haar oogmerk, welk zy wel wiſt den Staaten niet te zullen ſmaaken, liefſt bedekt ge-

Zy baart agterdogt by de Staaten.

(*w*) Reſol. Holl. 22 *Juny* 1587. *bl.* 166. STRADA *Dec.* II. *Libr.* IX. *p.* 512.
(*x*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 82 [966]. XXIII. *Boek*, *bl.* 20 [30].
(*y*) *See* Cabala *or* Myſteries *of* State *P.* II. *p.* 33, 37, 49.
(*z*) REYD VI. *Boek*, *bl.* 107. HOOFT XXV. *Boek*, *bl.* 1152.

1587. gehouden hadt. Midlerwyl, werdt de Vredehandel langs hoe rugtbaarer, onder 't volk (*a*). Elk ſprak 'er van, als of Engeland en Spanje de zaak reeds genoegzaam eens waren geweeſt. In deezen ſtand der dingen, deeden Valke en Menyn den voorſlag aan Holland, van welken wy geſproken hebben: waarmede Leiceſter, naar 't ſchynt, niets anders beoogd heeft, dan de Staaten, die hy wel wiſt afkeerig te zyn van de Vrede, te beweegen, tot het draagen van zwaarer laſten, zonder welken de oorlog niet gevoerd kon worden. Ondertuſſchen, hadt de voorſlag eene geheele andere uitwerking. De gemoeden der aanhangelingen beide van Leiceſter en van de Staaten werden 'er zeer over ontſteld. Men begon te vermoeden, dat de Engelſchen voorhadden, de Landen aan Spanje te verraaden. 't Haatelyk bedryf van Stanlei en Jork werdt opgehaald, en veelen konden zig niet onthouden van het den gantſchen Engelſchen Landaart te wyten. Leiceſter, derhalve, beſpeurende, dat de voorſlag de uitwerking niet hadt, die hy 'er van verwagtte, zogt de Staaten te doen gelooven, dat Valke en Menyn zyne meening kwalyk gevat hadden. Doch Menyn, die de voorzigtigheid gebruikt hadt van den voorſlag, dien hy ſchriftelyk hadt overgeleverd, eerſt in 't Italiaanſch (1) te vertaalen, en dien Leiceſter voor te leezen, bewees het tegendeel, met

Leiceſter poogt zynen voorſlag te verdraaijen.

(*a*) *See* Cabala *or* Myſteries *of* State *P.* II. *p.* 29, 32.

(1) Leiceſter ſprak, behalve zyne moedertaal, niet dan Italiaanſch en ſlegt Latyn.

met het vertaalde voorstel, welk, door Leicester, hier en daar, verbeterd was (*b*). De Graaf deedt, sedert, eene wydluftige verdediging van zyn gedrag in druk uitgaan (*c*), waarin hy, aan den voorslag van Valke en Menyn, eenen anderen draai gaf. Hy zondtze den byzonderen Gewesten en Steden toe: ook den Raaden des Hofs van Holland, die 'er, eerlang, bescheidelyk, op antwoordden, en allen Vredehandel ontrieden (*d*). Doch, by 't ontvangen van dit antwoord, bestondt Leicester hevig uit te vaaren tegen Oldenbarneveld ,, die, in de Vergadering der Staa- ,, ten, gezeid zou hebben, dat hy, by een ,, afschrift van 's Graaven Berigtschrift, kon ,, doen blyken, hoe deeze last hadt, om zig te ,, doen magtigen, tot de onbepaalde Land- ,, voogdye, waarna hy de Landen wederom ,, onder den Spanjaard zou doen keeren." Diergelyk gesprek hieldt hy ook met gemagtigden der Staaten van Holland (*e*). De Raadsheeren verklaarden, hiervan niets, maar wel eenige gerugten van Vredehandel vernomen te hebben, die scheenen van buiten te komen: waarop de Graaf hun, met vloeken en zweeren, dat hy geenen last tot handelen met den Spanjaard hadt, tot andere gedagten zogt te brengen (*f*). De Koningin hadt den Agent der Staaten, Joachim Ortel, ook verzekering gedaan, dat zy tot geene

1587.

Hy verdedigt zig schriftelyk.

Vaart uit tegen Oldenbarneveld.

Zweert geen' last tot de Vredehandeling te hebben.

(*b*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 23 [34].
(*c*) *Zie* Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 26 [37]. Cabala *or* Mysteries *of* State *P.* II. *p.* 9.
(*d*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 31 [47].
(*e*) Resol. Holl. 14, 15 *Sept.* 1587. *bl.* 251, 253.
(*f*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 33 [50].

1587. ne eindelyke Vredehandeling komen zou, zonder de Staaten te kennen (g). De Staaten van Gelderland en Utrecht, daarna ook antwoordende op Leicesters verdediging, gaven te verstaan, dat zy de gerugten van den Vredehandel hielden te zyn uitgestrooid, door de vyanden der Engelsche Regeeringe. Zy voegden 'er by, dat zy gezind waren, den Graave by 't opgedraagen gezag te handhaaven, of het zelfs te vermeerderen, was 't noodig; en dat zy hem en zynen Raade hunne gemeene middelen in handen wilden stellen, gelyk hy onlangs begeerd hadt. Doch die van Holland (h), Zeeland en Friesland konden tot dit laatste niet besluiten, onaangezien men ook, in het laatstgemelde gewest, onlangs, wederom, zeer sterk gewoeld hadt, ten voordeele van Leicester. In Holland, marde men vast met antwoorden op Leicesters verdediging, om dat men verschilde, of zulks staatswyze, of door de byzondere Steden, behoorde te geschieden. Dordrecht schreef, afzonderlyk, aan Leicester, niet kwalyk naar zynen zin; doch met volstrekte verwerping der handeling met Spanje (i). Gouda hadt ook 's Graaven Brief afzonderlyk beantwoord, en, dat, met reden, vreemd schynen mag, in de Vredehandeling bewilligd (k).

Wat sommige Gewesten en Steden op zyne verdediging antwoorden.

XXVII. Wyders, 't gene Leicester, wegens Oldendenbarneveld, tegen de Raadsheeren des Hofs,

Eenige punten uit Lei-

(g) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 23 [33].
(h) Resol. Holl. 3 *Sept.* 1587. *bl.* 238.
(i) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 36, 37 [54, 55, 42, 56].
(k) Resol. Holl. 16 *Octob.* 1587, *bl.* 280.

Hofs, hadt aangemerkt, was niet geheel zonder grond. Ortel was, in Engeland, behendiglyk geraakt aan eenige punten uit Leicesters geheim Berigtschrift, welken hy Oldenbarneveld toegezonden hadt. Zy kwamen, in 't voornaamste, hierop uit. „ De Graaf „ moest zig in zyn voorig gezag doen her„ stellen, en zo de Staaten hem, daarin, „ scheenen te willen verkorten, moest hy 'er „ eenigen Steden kennis van geeven, en 'er „ de Gemeenten van onderrigten, op dat „ deezen de Staaten tot eenpaarigheid brag„ ten. Hy moest eenen Vredehandel met „ Spanje voorslaan, en zo de Staaten daar„ toe niet neigden, moest hy hun verklaa„ ren, dat haare Majesteit in de noodzaak„ lykheid gebragt zou worden, om afzonder„ lyk met Parma te handelen. Hy moest „ deezen voorslag, door vertrouwde Perso„ nen, der Gemeente smaakelyk maaken, „ haar vertoonende, hoe men, met zo kleine „ magt, zonder Engelands bystand, tegen „ Spanje niet oorloogen kon, en hoe men, „ daarentegen, in vrede, verligting van „ lasten te wagten hadt. Den Graaven Mau„ rits van Nassau en Filips van Hohenlo, „ 't sluiten der vrede zoekende te stremmen, „ moest hy doen verzekeren, dat, by 't ver„ drag, voor hunne belangen, behoorlyk „ gezorgd zou worden (*l*)". Van deeze punten schynt Oldenbarneveld aan sommigen iet ontdekt te hebben: 't welk, Leicester ter oo-

1587.

Leicesters geheim Berigtschrift.

(*l*) *Zie* Bor XXII. *Boek*, *bl.* 906, 907 *van den tweeden Druk.*

1587. ooren gekomen zynde, hem niet slegts hevig deedt uitvaaren tegen den Advokaat; maar hem ook, meent men, tot het besluit bragt, om zig van zynen Persoon en zelfs van dien van Prinse Maurits te verzekeren. Zo veel is 'er, ten minsten, van, dat hy, eenige Engelsche Vendels naar Maaslandssluis en Delftshaven hebbende doen trekken, zelf, in alleryl, van Dordrecht, naar den Haage verreisde; en dat, 's nagts na zyne aankomst, Oldenbarneveld, door de Raadsheeren van Wyngaarden en Kaasenbrood, gewaarschuwd werdt, dat de Graaf voorhadt, hem te ligten en naar Engeland te zenden. De Advokaat begaf zig, hierop, nog voor den dag, naar Delft, en vernam daar, hoe, in Zeeland, de spraak ging, dat men Prins Maurits, hem en eenige andere Leden der Staaten, in verzekering genomen hadt, omze naar Engeland te voeren. Hy dan, bevroedende, dat zulke gerugten, schoon eerst valsch, egter, dikwils, naderhand, waar worden, bewoog Prins Maurits, om den Haage te verlaaten. Leicester kreeg 'er haast kennis van: en, te gelyk verneemende, dat de Prins en Hohenlo, onder voorwendsel van eenen aanslag des vyands op Zeeland te willen voorkomen, eenig Krygsvolk byeen bragten (m), gaf hy voor, dat men 't, daarmede, op het verdryven der Engelschen van Maaslandssluis en Delfshaven gemunt hadt (n). Hohenlo heeft, sedert, tegen verschei-

Berigt van Leicesters toeleg op de Persoonen van Prinse Maurits, den Advokaat en anderen.

(m) *See the* Cabala *or* Mysteries *of* State *P.* II. *p.* 32.
(n) BOR XXIII. *Boek, bl.* 34 [51].

scheiden' Persoonen verklaard, dat Leicester een' aanslag op zyn leeven gesmeed hadt (*o*). Dat de Koningin last hadt gegeven, om hem te vatten, blykt, uit eenen ontcyferden Brief van den Gezant Bukhorst, die nog voorhanden is, en waarin hy de zwaarigheden optelt, die, in zulk eene onderneeming, gelegen waren. Zy kwamen hierop uit: „ dat „ de Graaf van Hohenlo thans groot gezag „ hadt, hier te Lande; dat men de Steden „ en Plaatsen, die onder zyn bewind ston- „ den, niet ligt zou konnen meester worden, „ gemerkt het weinig Engelsch Krygsvolk, „ welk thans hier te Lande was; en dat het „ vangen van Hohenlo Graaf Maurits, die „ hem als zyn' Vader aanmerkte, ligtelyk, „ zou konnen brengen tot het wanhoopig be- „ sluit, om, met hulp van iemant" wiens naam, door een onbekend cyfer, uitgebeeld wordt; doch dien ik meen Oldenbarneveld te zyn „ de Vereenigde gewesten geheellyk „ van Engeland te vervreemden." Om deeze redenen, hadden Bukhorst, Wilkes en Joan Norrits besllooten, het vatten van Hohenlo uit te stellen, tot op naderen last der Konin- ginne (*p*), die, myns weetens, sedert, niet gegeven is. 1587.

In deezen stand der zaaken, stonden de trouwste liefhebbers des Vaderlands als voor 't hoofd geslaagen, niet weetende, wat keer dezelven neemen zouden. De grootste hoop der Hervormden hieldt het met Leicester, en

Groote ongerust- heid in 't Land.

(*o*) *See the* Cabala *or* Mysteries *of* State *P.* II. *p.* 8, 27.
(*p*) Cabala *P.* II *p.* 23, 76.

1587. en beschuldigde de Staaten. Eene menigte van war- en woelzieke geesten roeide hier-onder. De groote Steden stonden in een blykbaar gevaar van oproer. Om dit te stuiten, hadt men, te Amsterdam, eenige metaalen stukken, voor 't Stadhuis, geplant, en 'er deeze regels, op een geschilderd bord, by doen hangen (*q*):

„ Oft 'er verraadt oft oproer quaadt, wierde vernoomen;
„ Men zal tot baat, geschut op straat, hier uit doen koomen.

XXVIII. Leicester komt te Utrecht.

Leicester, peinzende op het styven zyner partye, begaf zig, uit den Haage, over Utrecht, naar deeze Stad (*r*). Te Utrecht hadt hy heimelyke gesprekken gehouden met verscheiden' luiden, die, tegen de aanstaande verandering der Regeeringe, zyne gunst zogten. Ook vondt hy 'er veelen zeer misnoegd op den Graave van Nieuwenaar, wiens knegten, onlangs, het Steedje Meppen in Westfaalen bemagtigd hebbende, tot vordering, meent men, van de aankomst der Hoogduitsche benden; doch het, na het verloopen deezes Krygsvolks, wederom hebbende verlaaten (*s*), veel overlast in 't Stigt bedreeven hadden. Doch Nieuwenaar hadt den meesten ondank behaald, met het styven eeniger Edelen, die herstelling begeerden van 't gene, eenigen tyd herwaards, tegen de voorregten, gedaan was. Leicester, zig hebbende laaten onderrigten van de gesteldheid der dingen te Utrecht, was van daar naar Amsterdam vertrok-

Meppen ingenomen en wederom verlaaten.

Misnoegen op Nieuwenaar.

(*q*) HOOFT XXVI. *Boek*, *bl.* 1196.
(*r*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 41 [62].
(*s*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 39 [59].

trokken, op den derden van Wynmaand (*t*). 1587.
Men kreeg hier van zyne aanstaande komst geene kennis, voor hy op weg sloeg; des moest men alles, in der yl, tot zyne ontvangenis, vervaardigen. Midlerwyl, bevonden zig de Wethouders in geenen kleinen kommer, alzo men hun aangediend hadt, dat de Graaf voorneemens was, zig van *de Kerk*, zo noemden zyne aanhangers Amsterdam, te verzekeren. 't Wantrouwen was toegenomen, doordien men, eenige dagen geleeden, Fredrik Gianibelli, uitvinder der vuurwerwerken tegen Parmas brug by Antwerpen, en thans Ingenieur der Engelsche Koninginne, in de Stad gezien hadt. Om op deezen, wien de Staaten, onlangs, Oktroi tot het maaken van watermolens en fonteinen verleend hadden (*u*), te passen, hadt men eenen man tegen over zyne herberg geplaatst, die agt gaf, waar hy ging, en wie met hem te woorde kwam. Met den avond, naderde Leicester de Reguliers poort. De Burgerhopman, *Laurens Jakobszoon Reaal*, hieldt hier de wagt, met zyn vendel. Hy hadt, bedugt voor onraad, zynen Serjant, *Willem van Buil*, ter poorte uit laaten gaan, en deeze hadt aangebooden, een teken met fluiten te zullen geeven, als hy bevondt, dat Leicester meer volks by zig hadt, dan men liefst binnen gelaaten zou hebben. Doch van Buil deedt geen teken, waarop men den Graaf inliet. Hy werdt, in 't Latyn, verwelkomd, door den Sche-

Leicester komt te Amsterdam.

Wat hy daar voorhadt.

(*t*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 42 [61].
(*u*) Resol. Holl. 6 *Febr.* 24 *Maart* 1587. *bl.* 42, 88.

1587. Schepen Jan Verhee, alzo Meester *Maarten Koster*, Arts en Oud Burgemeester, om dat zyn hoofd, welk hem naar Leicester hing, niet gevolgd werdt, der Stad deezen dienst, waartoe hy niemant dan zig zelven bekwaam kende, geweigerd hadt. De Landvoogd, treedende door de Kalverstraat, daar, ten allen huizen uit, Lantaarnen hingen, werdt wederom, gelyk voorleeden jaar, in 't Prinsenhof geherbergd. Tegen over eene der Poorten van dit gebouw, hadt Meester Maarten, die in de Doelestraat woonde, eene agterdeur, waaruit 's nagts een man, die hem zeer wel geleek, ten Hove insloop, en kort daarna wederkeerde. Des anderendaags, hadt Leicester de Burgerkolonellen, Kapiteinen en Luitenants ter maaltyd. Na 't omgaan van eenen styven dronk, werdt hun, door Daniel de Burggraaf, wel niet rondelyk gevergd, maar genoegzaam in den mond gegeven, dat zy van zelven behoorden te verklaaren, gezind te zyn, om de Burgemeesters by den hals te grypen. Duidelyk, verzogt hy, dat men, alle avonden, zo lang de Landvoogd in de Stad was, 't woord van hem haalen liet. Onder dit gezelschap, hadt zig, schoon geen Lid van den Krygsraad, ook vervoegd *Herman Betsen Roodenburg*, een driftig aanhanger van Leicester, misschien, om 't eerste woord te slaaken, als 'er iets vreemds mogt voorgesteld worden. Terwyl men vast de hoofden byeen steekt, om te raadslaan, of men den Landvoogd eene eer zou konnen ontzeggen, die, doorgaans, den Grooten, daar zy vernagten, gegund wordt, treedt *Pieter Korne-*

Burgemeester Boom belet de uitvoering van

lis-

kiszoon Boom, regeerend Burgemeester, hebbende, als Opperkolonel, den degen op zyde gehangen, ter Kamer in. Naauwlyks verneemt hy Roodenburg, of hy vraagt hem, *wat hy daar te doen hadt?* De ander, beteuterd, wist niets by te brengen, dan *dat hy daar ook, als een opregt Patriot, gekomen was*. Boom gebiedt hem, terstond, te vertrekken: waarop Roodenburg, hoe fors hy anders ook zyn mogt, zonder spreeken, afdroop. Boom toen, onderrigt van de Burggraafs voorstel, liet het haatelyke daarvan, welk de Wethouders betrof, onbeantwoord; doch verklaarde, *dat niemant dan de Vroedschap verandering maaken mogt, omtrent het haalen van 't wagtwoord*. Elk dagt toen agterwaards. Niemant wilde Leicester middel geeven, om, met het uitspreeken van 't woord, alle wagten weerloos te te maaken, de burgery te vermeesteren, de oude Regenten af-, en nieuwen in de plaats te zetten: 't welk het minst was, dat hy zig voorgesteld hadt. Naderhand, vernam men zelfs, dat hem een' lyst van veertien der vroomste voorstanderen van 's Lands vryheid en van den Huize van Nassau geleverd was, onder welken, ook de naam des Oudburgemeesters, Kornelis Pieterszoon Hooft, gespeld werdt: alle welken hy, meent men, voorhadt, eenen schandelyken dood te doen sterven. Zulken, die meest by hem in 't oog liepen, waren, derhalve, op hunne hoede. Reinier Kant ging met eene rusting onder zyn' Kazak, en kwam den Graaf niet spreeken, dan verzeld van eenen stoet gewapende schutters, die hem, voor de deur, opwagte-

1587.

zyn voornemen.

1587. teden (v). Leicester dan, ziende zyn oogmerk te leur gesteld, keerde, den volgenden dag, wederom naar Utrecht (w). Hy gaf, omtrent deezen tyd, te kennen, dat hy van zins was, een' keer te doen, door eenige Hollandsche Steden: 't welk de Wethouders der zelven zo bekommerd maakte voor eenigen geweldigen toeleg, dat zy, geene buitengewoone bescherming hebbende dan van de onlangs geworven' Waardgelders, staatswyze, beslooten, zyne Doorlugtigheid te verzoeken van met niet meer dan tweehonderd Persoonen in de Steden te komen, wanneer men hem, alomme, eerlyk ontvangen zou (x). Ruim eene maand te vooren, hadt de Koningin hem gelast, om, vooral, zorg te draagen, dat hy meester bleeve van Walcheren, en, dat de Graaf van Hohenlo Veere niet voorzage van bezetting, gelyk hy, onlangs, hadt zoeken te doen (y). Doch in Utrecht viel meer te verrigten, voor den Graave.

XXIX. Hevige twist onder de Stigtsche Edelen, over het verdedigen der Voorregten.

Agt Stigtsche Edelen, die men ter Staatsvergaderinge plagt te beschryven, kwamen hem hier, terstond na zyne aankomst, verzoeken, om betering van 't gene, voorleeden jaar, tegen de voorregten en verdingen, gedaan was. Leicester begeerde nadere opening. Zy, om hun stuk wis te neemen, riepen de Gekoorenen en de andere Edelen byeen

(v) Geslagtrek. van den Huize van HEEMSKERK, bl. 82. MS.
(w) HOOFT XXVI. Boek, bl. 1199, 1200.
(x) Resol. Holl. 17 Octob. 1587. bl. 281, 296.
(y) Cabala or Mysteries of State. P. II. p. 50.

een, hun afvraagende, *of zy gezind waren, de voorregten voor te staan, en de inbreuken, daarop gedaan, te helpen afschaffen.* De Gekoorenen antwoordden van *ja.* De Edelen verschilden. Brakel en Zuidoord maakten onderscheid, tusschen voorregten en voorregten, en begeerden sommigen te handhaaven, anderen niet. *Gy wilt dan de voorregten niet handhaaven?* hervatte Moersbergen, zig wendende naar Zuidoord, die laatst gesproken hadt: en liet 'er terstond op volgen, spreekende tegen een' Notaris, daar tegenwoordig, *Teken dat aan.* Maar Zuidoord, vergramd, dat men hem dus dagt pal te zetten, dreef den anderen toe, *Gy liegt het: ik zeg dat nog niet.* Op dit woord, raaktenze handgemeen. Moersbergen stiet Zuidoord, met het gevest van den degen, op de borst, en zou hem doorsteken hebben, hadden 't de anderen niet belet. Zuidoord liep, eindelyk, ter deure uit. Doch van dit omvraagen en de moeilykheid, daaruit gevolgd, deedt Prounink, van vyf Schepenen verzeld, getuigenis beleggen. Zes der agt Edelen, die herstelling der misbruiken begeerd hadden, werden in hegtenis genomen, door den Schout, Karel van Trillo, uit den naam, zeide hy, van Leicester. Doch drie derzelven, Bor van Amerongen, Baare en Renesse, werden terstond geslaakt: de drie anderen, Moersbergen, Ryzenburg en Nyveld, ook, in 't kort, door bevel van Leicester, die, toen hy vernam, hoe groot een' roep het aantasten van eenige Edelen, om een enkel verzoek, door 't gantsche Land, verwekt hadt, voorwendde, dat het buiten 1587.

1587. zyne kennis geschied was (z). Naderhand veranderde Leicester de Wet te Utrecht, naar zynen zin, onaangezien de Graaf van Nieuwenaar beweerde, dat dit hem, als Stadhouder, te doen stondt. Prounink bleef aan, als Burgemeester (a).

Leicester verandert de Wet, te Utrecht, in weerwil van Nieuwenaar.

Hy trekt naar 't Noorderdeel van Holland.

Dat hy, in Holland, dit zelfde niet doen kon, was oorzaak, dat dit geweest hem zo weinig aan de hand ging. In 't midden van Wynmaand, besloot hy egter, te beproeven, wat hy, door middel van Sonoi, in 't Noorderkwartier, zou konnen uitvoeren. Doch die van Enkhuizen, kennis bekomen hebbende, dat hy derwaards stondt te reizen, baden hem, tot verhoeding van ongelukken, voor dien tyd, daar niet te komen. Men mompelde, dat hy, nu 't hem met de *Kerke*, dat 's Amsterdam, gemist was, zig van de *Kapel*, zo noemde men Enkhuizen, dagt meester te maaken. Hy trok egter naar Hoorn, daar hy eerlyk ontvangen werdt. Hierna, zig verbeeldende, dat die van Enkhuizen, welken hy, door eenen vriendelyken brief, hadt zoeken gerust te stellen, hem de Poort niet voor 't hoofd zouden durven sluiten, sloeg hy derwaards op weg. Doch men zondt hem Gemagtigden te gemoet, die hem zo diep een' indruk gaven van den hoon, hem beschooren, dat hy zyn opzet vaaren liet, en in de *Streek* bleef vernagten. Voorts toog hy naar Medenblik, daar Sonoi hem, eenige dagen, treffelyk onthaalde (b).

De

(z) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 43 [64] *enz.*
(a) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 42 [63].
(b) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 45 [67] *enz.*

1587.

De President Aisma en anderen hadden hem, reeds te vooren, de reis naar Friesland zo sterk aangeraaden, dat hy, den Stadhouder en Gemagtigde Staaten voorbygaande, den Grietenyen en Steden, uit Medenblik, schreef, zy zouden eene Dagvaart beleggen, waarop hy zelf verschynen wilde. Doch eer men deezen Brief in Friesland ontving, hadden de Gemagtigde Staaten den President Aisma afgezet van zyn Ampt. Hierop vaardigdenze eenen Brief af aan Leicester, waarby hem vertoond werdt, hoe 't alleen aan hun stondt, eenen Landdag te beschryven, 't welk zy thans ondienstig hielden, hem voorts verzoekende, zyne reis naar Friesland, voor tegenwoordig, te willen staaken, alzo men daaruit, door het bedryf van sommige woelgeesten, die hem deeze reis in 't hoofd gebragt hadden, niet dan onlust voorzien kon. Ten zelfden tyde, weigerdenze, met die van Gelderland, Utrecht en Overyssel, eene afzonderlyke Vergadering, over de Vredehandeling, te houden (c). Leicester, in Friesland ook het hoofd stootende, begon de hoop schier op te geeven, om zyne daalende agting staande te houden.

Leicester, naar Friesland willende, wordt verzogt zyne reis derwaards te willen staaken.

In deezen stand der dingen, namen de Hollandsche Predikanten de vrymoedigheid, om de Staaten van Holland, schriftelyk, te vermaanen „ tot het handhaaven der een„ dragt, en het voorkomen van verdere „ verwydering, tusschen zyne Doorlugtig„ heid en hen, waartoe zy hen baden, zonder „ bot-

De Predikanten neemen de vrymoedigheid van den Staaten eene vermaaning te doen.

(c) Bor XXIII. Boek, bl. 29, 34, 47 [44, 51, 70].

1587. „ bot te vieren aan hinderlyke hertstogten, „ en zonder byzondere inzigten, te willen „ arbeiden." Men antwoordde, in 't eerst, zagtelyk, *dat op het Geschrift gelet zou worden*; doch daarna deeden de Staaten den Predikanten, door den Advokaat Oldenbarneveld, aanzeggen, *dat, in hun vertoog, niets stondt, of de Heeren wisten 't, en nog veel meer daartoe; dat deezen 's Lands welvaart niet minder dan zy ter herte namen, en dat zy wel t'huiswaards keeren mogten, en de Heeren met de zaaken begaan laaten* (*d*). Wat laater, kreegenze schriftelyk antwoord, waarin de oorzaaken der oneenigheid tusschen Leicester en de Staaten een weinig nader geopend, en de Predikanten vermaand werden, zig aan het voorbeeld van Vlaanderen te spiegelen (*e*). Die van Holland ontvingen ook eenen Brief van de Utrechtsche Vroedschap, ten zelfden einde als de vermaaning der Predikanten, behalve dat 'er de tegenwoordige Regeering der Stad in verdedigd werdt (*f*). De Staaten beantwoordden dien Brief eerst den zestienden van Wynmaand, niet zonder Prounink van ter zyde te steeken (*g*): waarop een nader berigt van die van Utrecht volgde, welk men, zo wel als het voorige, houdt, door Prounink, opgesteld te zyn. Hierin werdt rondelyk beweerd „ dat de meeste deelen der opperste „ magt Leicester waren afgestaan, de overi- „ gen

Zy worden scherp afgezet.

Schriftelyke handeling tusschen Holland en Utrecht.

(*d*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 49 [73].
(*e*) Resol. Holl. 16, 23 *Octob.* 1587. *bl.* 280, 290. BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 57 [85].
(*f*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 48 [72].
(*g*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 58 [86].

„ gen gelaaten aan het welbehaagen haarer 1587.
„ Majesteit. Ook dreef men, in deezen Brief,
„ dat het ligter gezeid dan beweezen was,
„ dat Utrecht alle Brabanders en Vlaamingen
„ sloot uit de Regeeringe. In Zeeland wer-
„ denze toegelaaten. De Advokaat van
„ Holland zelf en vyf Pensionarissen der voor-
„ naamste Steden waren buiten dit gewest
„ gebooren." Verscheiden' andere aanmerkingen vervatte dit geschrift (*h*), welk die van Holland, agtende reeds genoeg gezeid te hebben, onbeantwoord lieten. Zeker, men begon, in deezen tyd, in Holland, te oordeelen, dat iemant, die, binnen de vereenigde schattingdraagende gewesten (*i*), of zelfs in zulken, die de Hollanders niet uitslooten, gebooren was, aldaar wel Ampten bekleeden mogt.

Dagvaart te Haarlem.

Leicesters reis naar Noordholland hadt zo veel agterdogt veroorzaakt in de Hollandsche Staaten, dat zy geraaden vonden, hunne Dagvaart in eene beslooten' Stad te houden, en hiertoe Haarlem te verkiezen. De vergadering was op verre na niet voltallig, toen de Raadsheer Valke haar kwam afvraagen
„ of Hohenlo voorhadt, met het Krygsvolk,
„ door hem verzameld, de Engelschen van
„ Maaslandssluis, Maasland en Delftshaven
„ te verdryven, gelyk men den Graave van
„ Leicester hadt aangediend, en deeze van
„ den Raad van Staate hadt willen weeten?"
Men antwoordde, dat men 't hieldt voor een uit-

(*h*) *Zie* het *by* BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 60 [88].
(*i*) Resol. Holl. 5 *Octob.* 1586. *bl.* 427.

1587. uitstrooisel, welk geen geloof verdiende, waar mede Valke zig scheen te laaten gezeggen (*k*).

XXXI. De Staaten van Holland geeven drie wydluftige Vertoogen, tegen Leicester, in 't licht.

Te Haarlem besloot men, den zestienden van Wynmaand, drie vertoogen, te vooren reeds opgesteld, in openbaaren druk, uit te geeven: te weeten, eene nader Verklaaring der punten, in 't laatst van Oogstmaand, aan Leicester overhandigd, en door hem, reeds, schriftelyk, beantwoord (*l*); een Antwoord op zyn Vertoog, in 't begin van Herfstmaand, uit Dordrecht, omgezonden, en eene vertooning van het Regt der Edelen en Steden van Holland, in zaaken van Regeeringe. In het eerste Vertoog, verklaarden de Staaten, rondelyk „ dat zy Leicester geen grooter gezag „ toeschreeven, dan de Landvoogden, ten „ tyde van Keizer Karel, wettelyk bekleed „ hadden, en dat zy verstonden, zelven te „ mogen doen, 't gene, op 's Keizers naam, „ plagt gedaan te worden, als 't maaken van „ vrede of bestand, 't aanneemen van nieu- „ wen oorlog, 't maaken van verbindtenis- „ sen met uitheemsche Mogendheden, 't „ maaken van Plakaaten, op 't veranderen „ der Munte, tot bepaaling van den Koop- „ handel op vreemde en onpartydige Lan- „ den, en tot invoering van nieuwe regten „ en gewoonten: benevens het opleggen van „ nieuwe lasten, en diergelyken (*m*).” Het tweede Vertoog sprak, uit den naam van de Ridderschap, Edelen en meeste Steden van Hol-

(*k*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 48 [71], 53 [76].
(*l*) *Zie* hier voor, *bl.* 232.
(*m*) *Zie* het *by* Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 54 [80].

Holland en Westfriesland, alzo Dordrecht, Gouda, Hoorn en eenige andere Leden den Graave van Leicester afzonderlyk geantwoord hadden. Het haalde, van vroeg af, op al 't gene men, met Engeland, en met den Graave van Leicester, in 't byzonder, gehandeld hadt, en verdedigde, omstandiglyk, het gedrag der Staaten van Holland (*n*). Van het derde Vertoog, welk by het eerste gevoegd was, en het begrip behelsde, welk de Staaten, ten deezen tyde, van de gronden van 's Lands Regeering hadden, of gaarne inboezemen wilden, moeten wy een weinig omstandiger verslag doen. Het kwam, grootendeels, overeen, met het vertoog, welk men, voorheen, den Raadsheere Wilkes overhandigd hadt (*o*), en liep op deezen zin: 1587.

„ De Regeering van Holland met Westfriesland en Zeeland hadt, sedert agthonhonderd jaaren, gestaan aan Graaven en Graavinnen, welken, door de Ridderschap, Edelen en Steden, uitbeeldende de Staaten der gemelde Landen, de hooge Heerschappy wettelyk was opgedraagen. Deezen, doorgaans verzeld van eenen Raad van Edelen en Inboorlingen, hadden nooit oorlog aangevangen, vrede gemaakt, schattingen geheeven, of iets anders verrigt, de gemeene zaak betreffende, zonder bewilliging der Staaten, hiertoe wettelyk beschreeven (2), welken zy, daarenboven, „ over

Inhoud van een der zelven, den staat der Regeeringe betreffende.

(*n*) *Zie* het *by* BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 50 [76].
(*o*) *Zie* hier voor, *bl.* 202.

(2) In de meeste uitgaaven van dit Vertoog, luiden de woorden, die wy hier verkorten, dat *de E-de-*

1587. „ over Landszaaken, altyd gunstiglyk hoor„ den, goed geloof en goed bescheid ga„ ven. Op zulk een' grond van Regeeringe, „ was de grootheid der Graaven ten hoog„ sten top opgeklommen. Holland en Zee„ land waren, in agthonderd jaaren, nimmer „ overwonnen geweest. De Staaten verschaf„ ten den Vorst middel, om de Amptenaars „ te betaalen. Zy bragten hem tot reden, „ als hy, door kwaaden raad, misleid was, „ zelfs met straffen zyner raadsluiden. Zy „ gaven den minderjaarigen en krankzinni„ gen mombers of voogden, kooren eenen „ Ruwaard, by verscheiden' gelegenheden, „ en aanvaardden, by aflyvigheid van den „ Vorst, 's Lands hooge Regeering. Fi„ lips, de Staaten, door uitheemsch Krygs„ volk, willende dwingen, tot het gene men, „ staatswyze, schadelyk gevonden hadt, was, „ wat men 'er ook van zeide, de eenige oor„ zaak van den oorlog geweest. Doch dit „ gezag der Staaten berustte niet in dertig „ of veertig Persoonen, die ter Dagvaart ver„ scheenen. Maar, gelyk niemant ooit wet„ telyk Regeering voerde, dan by opdragt „ en bewilliging der Landzaaten, die zig al„ toos voorzien hielden van middel, om zig „ te verzetten, tegen de looze aanslagen „ der grooten; zo waren hier de Landzaaten

„ ver-

delen en Steden van den Lande - - werden beschreeven en vergadert, zonder meer. Doch sommigen, (als S. v. Leeuwen *Handv. van Rynl.* bl. 624. en *Handv. en Privil. der Graaven.* Haage 1663 *N.* 10) leezen, *beschreeven en vergadert, voor 't Hof van Hollandt:* 't welk eene merkwaardige verandering in den zin maakt.

„ verdeeld in twee Staaten, de Edelen en de 1587.
„ Steden. De Edelen, gehouden voor een
„ Lid van den Staat, ten aanzien hunner af-
„ komst en Heerlykheden, meest allen voor-
„ zien van hoog, middelbaar en laag Regts-
„ gebied, raadslaagden, onderling, op Lands-
„ zaaken, en bragten hun gevoelen, nevens
„ de Gemagtigden der Steden, ter Dagvaart
„ in. De Steden hadden omtrent eenerlei wy-
„ ze van Regeering, te weeten, eene Vroed-
„ schap van veertig, zesendertig, agtentwin-
„ tig, vierentwintig of twintig Persoonen,
„ uit de aanzienlykšten der Burgerye gekoo-
„ ren, en dienende, zo lang als hun leeven
„ of Poorterschap duurde. En deeze Kolle-
„ gien waren zo oud als de Steden, ten min-
„ sten men vondt geen geheugen van hun
„ begin (3). Aan hun stondt het stemmen
„ en besluiten op zaaken, die 't Land of de
„ Stad in 't gemeen aangingen. De open-
„ gevallen' Plaatsen werden, door de overi-
„ gen, vervuld. De Vroedschappen kooren
„ de jaarlyksche Magistraat, te weeten, vier,
„ drie of twee Burgemeesters, en zeven of
„ meer Schepens. Sommige Steden hadden
„ volkomen keuze; doch anderen alleenlyk
„ de benoeming van een dubbel getal, waar-
„ uit de Stadhouder der hooge Overheid de
„ verkiezing deedt. De burgerlyke Regee-
„ ring, de bewaaring van en 't bewind over
„ de goederen der Stad was Burgemeesteren,
„ de Regtsspraak Schepenen aanbevolen.
„ Voorts stelde de Graaf, van ouds, eenen
„ Hoofd-

(3) Hoe dit te verstaan zy, zie III. *Deel*, *bl.* 363.

1587. „ Hoofdofficier in elke Stad, om 't Regt, „ uit zynen naam, te vorderen. Deeze Vroedschappen nu, gevoegd by de Vergadering „ der Edelen, verbeeldden het gantsche ligchaam der Landzaaten. Doch alzo zy de „ Regeering der Steden niet konden laaten „ dryven, werden hun de hoofdpunten, die „ ter gemeene Dagvaart te verhandelen stonden, schriftelyk bekend gemaakt, met verzoek, dat zy, daarop, Gemagtigden, behoorlyk gelast, ter Dagvaart wilden zenden. De Edelen verscheenen dan, in behoorlyken getale, en uit elke Stad een „ Burgemeester en eenigen uit de Vroedschap. Deeze Gemagtigden verbeeldden, „ uit kragt van den last, hun medegegeven, „ 's Lands Staaten: en 't was niet te vermoeden, dat iemant, in deezen kommerlyken „ tyd, uit staatzugt, deezen last zou willen „ aanvaarden. Ook waren de Gemagtigden „ gehouden, op hunne wederkomst, hunnen „ magtigers getrouw verslag te doen. Dit „ was de grondslag van 's Lands Regeering: „ van welke men zelfs aan veele kleine Steden deel gegeven hadt, en den Leden toegelaaten, ter Dagvaart te verschynen, met „ zo veele Persoonen, als zy goedvonden, „ mids dezelven, by geen Privilegie, werden „ uitgesllooten. Zo iemant der Gemagtigden „ zynen last te buiten ging; zy, die 't ontdekten, deeden den Staat dienst; doch „ grooten ondienst zy, die de Gemagtigden „ valschelyk verdagt maakten, en Vorst en „ Staaten tegen elkanderen zogten op te hitsen. Zy, die beweerden, dat de hooge Over-

„ heid

„ heid der Landen by de Staaten was, verston- 1587.
„ den, door *Staaten*, niet de Gemagtigden
„ ter Dagvaart; maar derzelver magtigers,
„ de Edelen en Steden zelven. En zo deezen
„ thans de hooge Overheid niet waren, dan
„ hadden zy niet wettiglyk met de Konin-
„ ginne, over de opdragt dier Overheid,
„ konnen handelen, ja zelfs geen verding
„ met haar maaken. Uit al het welke bleek,
„ hoe noodzaaklyk het gezag der Staaten ge-
„ handhaafd moest worden, en beweerd,
„ dat by hen, niet min dan by 's Lands Vor-
„ sten eertyds, het Regt was, om de opper-
„ heerschappy te voeren (*p*)."

XXXII. Beweeging te Dordrecht.

Doch dit en de andere vertoogen hielpen weinig, om Leicester van maatregels te doen veranderen. Zyn voorneemen ontdekte zig, van dag tot dag, klaarer. De Gemagtigden van Dordrecht toonden, op den zeventienden van Wynmaand, ter Dagvaart van Haarlem, een Verzoekschrift (*q*), welk Prounink ter hand gesteld hadt aan *Goverd Havens*, van 's Hertogenbosch herkomstig, doch nu te Dordrecht woonagtig, met verzoek, dat hy het eenigen Poorteren, ter ondertekening, wilde voorleggen. Het was gerigt aan den Landvoogd, en klaagde „ over eenige Leden der Vergadering van Holland, die
„ voorgaven, dat men de Engelschen, als
„ die de Landen den Spanjaard zogten te
„ leveren, niet betrouwen mogt, daar zy zel-
„ ven niet beter dan verraaders waren." Wyders

(*p*) *Zie* Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 56 [82]. Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 39 en elders.
(*q*) Resol. Holl. 17 *Octob.* 1587. *bl.* 282.

1587. ders vondt men 'er eene belofte in der Dordrechtsche Burgerye, om goed en bloed te willen waagen, ter bevestiging van het gezag zyner Doorlugtigheid; en eene verklaaring, dat andere Steden gelyken zin hadden. Havens hadt dit schrift, in de tegenwoordigheid van *Lukas Janszoon*, Schilder, aan den Predikant *Henrik van Korput* vertoond, en 't schynt, door geenen anderen Burger, gezien te zyn. Ook hadt de Predikant het overleveren, voor dien tyd, ontraaden; zo dat de zaak geen verder gevolg hadt (*r*).

Muitery te Leiden. Maar te Leiden was eene gevaarlyker muitery ontdekt, waarvan de Gemagtigden dier Stad, ten zelfden tyde, ter Dagvaart kennis gaven (*s*). Eenige duizenden van Brabanders en Vlaamingen, gevlugt om den Godsdienst, waren, al sedert eenige jaaren, binnen deeze Stad, ontvangen, en, met geen minder minzaamheid dan de ingebooren' burgers, gekoesterd. Dit volk egter, moeiziek van aart en heethoofdiger dan de Hollanders; gedreeven, daarenboven, van yver voor 't geloof, maakte zig ligtelyk wys, dat de Staaten, en in 't byzonder de Leidsche Heeren ongelyk hadden, in den twist, die tusschen Leicester en hen in zwang ging. Eenige woelzieke geesten stookten dit vuur, onder welken de voorbaarigsten geweest zyn Adolf van Meetkerke, die, onlangs, door de Staaten, uit den Raad van Staate, gezet was; Adrianus Saravia, Hoogleeraar der Godgeleerdheid, de

(*r*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 63 [93].
(*s*) Resol. Holl. 17 *Octob.* 1587. *bl.* 282.

de Predikant *Christiaan van den Wouwere*, de 1587.
Ouderling *Jakob Volmar*, *Jakob Schot*, oud Schepen, *Hobbe Floriszoon*, *Henrik van Zoest*, *Gerrit Janszoon du Byn*, *Jan Kabbeljaauw* en *Willem van der Weege*. Men hitste elkanderen op, tegen de Leidsche Regeeringe. „ Zy „ was 't, riep men, die de Sinode hadt zoe„ ken te stremmen, zeggende, dat dezelve „ niet dan door de Staaten kon beroepen „ worden, daar wylen de Prins van Oranje „ zulks tweemaal gedaan hadt. Zy hieldt on„ zuivere Leeraars de hand boven 't hoofd, „ onder welken Hakkius hadt durven uit„ slaan, dat de Heeren van Leiden, na 't „ wederstaan van den Spanjaard en Fransch„ man, wel weg met den Engelschman wee„ ten zouden (*t*)." Door zulke en diergelyke redenen, werden de gemoeden, meer en meer, gaande gemaakt tegen de Regeeringe. In den aanvang van Oogstmaand, kreeg zy kennis, dat 'er een verderflyke aanslag smeulde tegen de Stad, waarop zy besloot, de gewoonlyke wagt van vyftig man, met nog honderd, te vermeerderen (*u*): en op den eersten van Wynmaand, werdt haar, uit Gouda, een afschrift toegezonden van eenen open' brief, waarby Kapitein *Cosmo Pescarengis*, die te Leiden gewoond en de bank van Leeninge gehouden hadt (*v*), verzogt, dat men de knegten, welken hy, door Gouda, naar Sonoi zondt, spoediglyk wilde voort-

(*t*) HOOFT XXVII. *Boek*, *bl.* 1241.
(*u*) Resol. Holl. 7 *Aug.* 1587. *bl.* 209. BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 20 [29].
(*v*) REYD VI. *Boek*, *bl.* 133.

1587. voorthelpen (*w*). 't Luidde vreemd, dat een Kapitein zig verstoutte, op eigen' naam, bezetting te verplaatsen. Men kreeg dan kwaad vermoeden op Pescarengis, die, terwyl Amsterdam en eenige andere Steden zorg droegen, dat zyne knegten afgedankt en verstrooid werden, te Leiden, in hegtenis genomen werdt (*x*). Leicester hadt deezen, al voor eenige maanden, schriftelyken last gegeven, om een nieuw vendel van driehonderd koppen te werven; waartoe hy verzogt hadt, de trom, binnen Leiden, te mogen roeren; doch dit was hem, van der Staaten wege, verbooden (*y*). Zo dra hy zat, maakten verscheiden' anderen, die deel aan den aanslag gehad hadden, zig t'zoek. Cosmo, onderwyle scherpelyk ondervraagd zynde, beleedt, dat de toeleg was, met behulp van de knegten van Kapitein *Nikolaas de Maulde*, en van het vendel van Heraugiere, beide onlangs van Sluis gekomen, de Stad te overmeesteren, eenigen uit de Regeeringe en uit de Burgerhopluiden in hegtenis te neemen, en de hekken geheellyk te verhangen. Volmar werdt, midlerwyl, ook gevat, en Maulde, te Woerden, agterhaald. Cosmo en Volmar beriepen zig beide op Leicester (*z*): Maulde op Cosmo, die hem, uit Leicesters naam, geboodschapt hadt. Eenige Gemagtigden der Staaten en Prins Maurits zelf hoorden de gevangenen (*a*). Men hadt ver-

Drie der oproerigen worden gevat.

beroepen zig op last van Leicester.

(*w*) Resol. Holl. 2 *Octob.* 1587. *bl.* 269.
(*x*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 48 [71].
(*y*) Resol. Holl. 17 *July* 1587. *bl.* 193.
(*z*) Resol. Holl. 17 *Octob.* 1587. *bl.* 281.
(*a*) Resol. Holl. 20, 21, 24 *Oct.* 1587. *bl.* 283, 287, 292, 298.

vermoeden, dat Joos de Menyn, Pensionaris 1587.
van Dordrecht, zig ook met dit werk gemoeid hadt, en vroeg het Pescarengis af (*b*). Doch 't bleek, dat dit vermoeden geenen grond hadt. De gevangenen werden, eerlang, allen drie ter dood veroordeeld, en, voor 's Graavensteen, te Leiden, onthalsd, op den vyfentwintigsten van Wynmaand (*c*). 'Ten zelfden dage, werdt, op den naam van Prinse Maurits, van 't Raadhuis, te Leiden, eene algemeene vergiffenis afgekondigd, voor zulken, die zig, uit onnozelheid, in dit verraad, hadden laaten inwikkelen; doch Meetkerke, van den Wouwere, Saravia, die naar Engeland week, en nog eenigen werden van deeze vergiffenis uitgeslooten (*d*). In de vonnissen, was niet uitgedrukt, dat de misdaadigen last van Leicester hadden voorgewend. Doch de bekentenissen, waarby 't bleek, werden aan de Steden gezonden, met last vanze geheim te houden (*e*). Ook werdt het genoegzaam erkend, in eene verdediging der genen, die van den zoen uitgeslooten waren, welke naderhand in 't licht kwam (*f*). Saravia zogt zig, sedert, voor den Hove van Holland te zuiveren (*g*); doch hierop is niets gevolgd. Te Gouda, raakte, omtrent deezen tyd, ook zekere Engelschman, *Jakob Williams* genoemd, in hegtenis, die iets diergelyks, als men te Leiden in den zin hadt, te

worden onthalsd.

(*b*) Brief van J. de Menyn *by* Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 84 [886].
(*c*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 63 [93] *enz.*
(*d*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 66 [97].
(*e*) Resol. Holl. 24 *Octob.* 1587. *bl.* 291.
(*f*) *Zie* Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 67 [98].
(*g*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 72 [105].

1587. te Gouda, schynt voorgehad te hebben. Immers hy werdt, als schuldig aan de misdaad van gekwetste Hoogheid, zo der Koninginne als der Staaten, ter dood veroordeeld. Ook werdt, ter zelfder Stede, en, naar 't schynt, om diergelyke reden, Meester *Ambrosius Martini* gebannen (b).

Zuilen van Nyveld loopt gevaar van geligt te worden.

In 't begin van Slagtmaand, zogt Leicester Jonkheer Willem van Zuilen van Nyveld te doen ligten; doch hy, gewaarschuwd door eenige boeren, ontweek de laage, die hem gelegd was (i). Wat laater, poogde Nyveld zig van Naarden, dat geheel op Leicesters zyde was, en Engelsche bezetting inhadt, voor de Staaten van Holland, te verzekeren. Doch zyn toeleg, door den Schout der Stede, op wien hy zig vertrouwd hadt, ontdekt zynde, mislukte (k).

XXXIII. Leicester wykt naar Vlissingen.

Leicester, midlerwyl, alomme zyne aanslagen ziende te loor loopen, zelfs in Friesland, en in Utrecht, de gemoeden der voornaamsten, meer en meer, van zig ziende vervreemden, bevondt, eindelyk, dat hy zynen toeleg, om een onbepaald gebied over de Landen te voeren, onmogelyk zou konnen voltrekken. Men vindt zelfs, in egte Gedenkschriften, vermeld, dat de tyding van het mislukken zyner onderneeming te Leiden hem zo zeer verbaasde, dat hy zig liet ontvallen, *hoe 't nu tyd ware, om zyn hoofd te te wagten*: waarop hy, schielyk, en niet zonder vreeze, uit Noordholland, naar Utrecht, voorts

(b) Resol. Holl. 12, 13 *Nov.* 1587. *bl.* 302, 303, 306, 307.
(i) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 72 [106].
(k) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 103 [148].

voorts naar Dordrecht, en van daar, in 1587. Slagtmaand, naar Vlissingen week (*l*), alwaar hy nog eenige weeken vertoefde.

De Staaten stellen orde op de Regeering.

Midlerwyl, droegen de algemeene Staaten 's Lands Regeering, in zyn afwezen, den Raad van Staate op. Hy hadt het opperbevel over 't Engelsche Krygsvolk *Peregrin Barty, Baron van Willougby*, in handen gesteld (*m*). De Koningin, die deezen, reeds in Oogstmaand, tot haaren Stedehouder en algemeenen Legeroverste, in Leicesters plaats, verklaard hadt (*n*), en nu zeer te onvrede was, over 't straffen der oproerigen te Leiden, zondt, nog voor 't einde des jaars, den Heer *Herbert* herwaards, die, op nieuws, eene Vredehandeling met Spanje voorsloeg en aanriedt. De Staaten, nu, naar 't schynt, de sterke toerustingen in Spanje in aanmerking neemende, scheenen wat meer gezind tot den handel, en besslooten, eindelyk, eenige Persoonen naar Engeland te zenden, met zodanigen last op dit stuk, dat zy vertrouwden, haare Majesteit, daarmede, te zullen vergenoegen (*o*). Heimelyk nogtans neigden zy geenszins tot verdrag met den vyand: en om 'er ook 't gemeen afkeerig van te maaken, gaven zy zekeren Franschen schryver, *Sailly* genoemd, in stilte, verlof, om 'er zeker Vertoog tegen te doen drukken; hem, om den schyn

Herbert doet op nieuws voorslag van eene Vredehandeling.

(*l*) Remonstr. van J. v. OLDENBARNEV. *in de* Waar. Hist. *bl.* 156. *Zie* ook REYD VI. *Boek*, *bl.* 134.
(*m*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 98, 99 [142, 143].
(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 7.
(*o*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 91 [132] enz.

1587. schyn te bewaaren, dat het tegen hunnen zin geschiedde, beveelende, voor het zelve, noch zynen naam, noch dien des drukkers; noch zelfs de Plaats, daar 't gedrukt werdt, te doen stellen (p).

Leicester vertrekt naar Engeland. Leicester, ondertusschen, met eenen Brief van den zesden van Wintermaand, afscheid genomen hebbende van de algemeene Staaten, stak, kort daarna, van Vlissingen in zee (q). Zyne ontmoeting aldaar. In Engeland gekomen zynde, en vernomen hebbende, dat Bukhorst en anderen zig gereed maakten, om hem te beschuldigen, wegens wangedrag in het bewind over de Nederlanden, smeekte hy de Koningin, met traanen, dat zy hem, door haar gezag, voor deeze schande behoeden wilde. Zy gaf hem haar woord. Des anderendaags, in 't Hoogerhuis geroepen zynde, om onderzogt te worden, plaatste hy zig, in zynen rang, onder de Heeren, en niet, knielende, aan 't einde van de tafel, gelyk de misdaadigen plagten. En zo dra hadt de Geheimschryver de punten zyner beschuldiging niet beginnen te leezen, of de Graaf viel hem in de reden, zeggende „ dat zyne openbaare „ Berigtschriften, door heimelyken, be„ paald geweest waren." Voorts beriep hy zig op de Koningin, waardoor hy den ophef, die tegen hem gemaakt was, tot beschaaming zyner partyen, t'eenemaal verydelde (r).

On-

(p) Resol. Holl. 10 *Decemb.* 1587. *bl.* 343.

(q) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 96 [140] *enz.* XXIV. *Boek*, *bl.* 4 [153].

(r) R. BAKER Chronicle of England. *p.* 373.

Ondertusschen, wordt hierdoor bevestigd, 1587.
't gene wy, te vooren (*s*), hebben aangemerkt, dat Leicester, in de Nederlanden, beantwoord heeft, aan het heimelyk oogmerk der Koninginne, die het oppergebied bedektelyk zogt, schoon zy 't, ten deele, om Spanje niet te zeer te stooten, ten deele, om dat het haar, met te veele bepaalingen, werdt aangebooden, openlyk van de hand wees. Elizabet begreep egter zo klaar, dat dit haar oogmerk, voor eerst en door middel van Leicester, niet te bereiken was, dat zy hem beval, afstand te doen van 't bewind over de Nederlanden, en het den algemeenen Staaten wederom op te draagen, gelyk hy, den zeventienden van Wintermaand, deedt (*t*), hoewel de Staaten de Brieven, waarby zulks geschied was, niet voor den eersten van Grasmaand des volgenden jaars, ontvingen (*u*).

Hy doet afstand van 't bewind over de Nederlanden.

Dus eindigde de Leicestersche Regeering, over de Vereenigde Gewesten. De verwarringen, die dezelve, dit gantsche jaar, hadt veroorzaakt, hadden de krygsbedryven, van de zyde der Staaten, grootelyks belemmerd. Alleenlyk was het Schenk, die Roeroord, in Louwmaand, bemagtigd, en, in Grasmaand, wederom verlaaten hadt (*v*), nog op den drie-entwintigsten van Wintermaand, gelukt, op den naam van den Oud-Keurvorst Truch-

Roeroord en Bon ingenomen.

(*s*) XXIX. *Boek*, *bl.* 102.
(*t*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 87.
(*u*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 4 [153].
(*v*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 19 [878].

1587. Truchses, die zig thans, met der woon, op het Huis Honsholredyk, onthieldt (*w*), de Stad Bon, aan den Ryn, by verrassing, in te neemen (*x*). 't Vertrek en de afstand van Leicester gaf, eerlang, aan de Regeering der Vereenigde Nederlanden, byna dezelfde gedaante, welke zy, sedert, altoos, onder het Stadhouderlyk bewind, gehad heeft.

(*w*) Resol. Holl. 16 *Febr.* 7 *Nov.* 1587. *bl.* 52, 301.
(*x*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 99 [143].

VADERLANDSCHE HISTORIE.

EENENDERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Staat der Vereenigde gewesten. Muitery onder 't Krygsvolk.* II. *Opstand te Medenblik. Prins Maurits belegert de Stad. Zy onderwerpt zig. Sonoi krygt zyn afscheid. Sterft.* III. *Muitery te Geertruidenberg. Maurits beschiet de Stad, die aan Parma verkogt wordt.* IV. *De kryg te lande verflaauwt.* V. *Magtige Vloot in Spanje uitgerust. Zy komt onder Engeland. Verstrooit door storm. Leicester sterft.* VI. *Aanslag op Thoolen. Parma belegert Bergen op Zoom. Verlaat de Stad.* VII. *Bon verlooren. Tassis sneuvelt. Mansfeld wint Wagtendonk.* VIII. *Verschil met Engeland. Bezending naar Schotland.* IX. *Beweeging te Utrecht. Verandering der Regeeringe aldaar. Handel van Prounink. Hy, Trillo en anderen worden gevat. Prounink gebannen.* X. *Vervolg van 't beleg van Rynberk. 't Gaat over. Aanslag op Nieuwmegen. Schenk verdrinkt.* XI. *Nieuwenaar komt om. Heusden belegerd.* XII. *Parma wordt ziek. Krygsbedryven in Friesland.* XIII. *Onderhandeling met Engeland.* XIV. *Verandering in Frankryk. Verschil met Deene-*

mar-

marke. Geneve onderſteund. XV. *Hoorn, Enkhuizen en Medenblik beweeren een geweſt op zig zelven te zyn. De twiſt hierover wordt bygelegd.* XVI. *Verandering in de Admiraliteits Kollegien. Verſchil met Zeeland. Handeling over Woerden en andere verpandde Heerlykheden.* XVII. *Twee Kollegien van Gekommitteerde Raaden opgeregt. Prins Maurits wordt Stadhouder van Utrecht, Overyſſel en Gelderland.* XVIII. *Schets van den tegenwoordigen ſtaat der Regeeringe van de Vereenigde Nederlanden. Yver van Prinſe Maurits ter beveſtiging van den Staat.* XIX. *Heraugiere verraſt het Kaſteel van Breda, door middel van een Turfſchip. Mansfeld belegert Breda. Verlaat het. Wint Zevenbergen. Maurits ſtigt Knodſenburg. Wint verſcheiden' Sterkten. Venlo wordt Staatſch.* XX. *Klagten der Duitſche Vorſten.* XXI. *Verdugo wint Ementil. Groningen benaauwd, door Graave Willem. Muitery.* XXII. *Handel met de Koninginne van Engeland. Woudrichem en Altena, door de Staaten van Holland, gekogt. Voordeelige toeſtand der Vereenigde geweſten.* XXIII. *Prins Maurits wint Zutfen en Deventer. Hy belegert Groningen. Verlaat het. Bemagtigt Hulſt.* XXIV. *Verovert Nieuwmegen. Verſtelt aldaar de Wet.* XXV. *Ontwerp eener nieuwe Kerkenorde.* XXVI. *Krygsbedryven in Frankryk. Maurits wint Steenwyk, Ootmarſum en Koeverden.* XXVII. *Parma ſterft. Mansfeld wordt Landvoogd, by voorraad. Staat van Oorlog. Plakaaten op 't afſchaffen der vrywaaringen.* XXVIII. *Franſche zaaken. Maurits bemagtigt Geertruidenberg.* XXIX. *Krygsbedryven*

in

in Friesland. Verscheiden' schansen verlooren. Koeverden belegerd. Muitery onder 't Spaansch Krygsvolk. XXX. *Zwaar onweder. Bommel en 'de Bommelerwaard bereenigd met Gelderland.* XXXI. *Ernst, Aartshertog van Oostenryk, wordt Landvoogd. Raakt in veragting.* XXXII. *Aanslagen van Prinse Maurits. Koeverden verlaaten.* XXXIII. *Prins Maurits en Graaf Willem belegeren en bemagtigen Groningen.*

Et ophouden der Akte, waarby Leicester van de Regeering der Nederlanden afstondt, stelde den staat derzelve in merkelyk gevaar, alzo men niet wist, waar men 't oppergezag, voortaan, zoeken moest. De Engelsche Ambassadeur Herbert ontving deeze Akte niet voor den twee-entwintigsten van Louwmaand, toen hy op zyn vertrek stondt naar Engeland. Hy namze dan wederom derwaards, voorgeevende, dat het overleveren derzelve zyne reis te zeer vertraagen zou (*a*). Leicesters aanhangers namen, hieruit, gelegenheid, om kwaad te stooken tegen de Staaten, breed opgeevende van het ongenoegen der Koninginne, over 's Graaven onverwagt vertrek. 't Morren werdt gevoed, door brieven van Leicester, en van de Koninginne zelve, aan zulken, die 's Graaven streng, hier, getrokken hadden tegen de Staaten. De Predikanten roeiden 'er onder (*b*). En sommigen ontzagen zig niet, de Staaten, die, zei-

I. Staat des Lands na den afstand van Leicester.

1588.

(*a*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 4 [153].
(*b*) REYD VII. *Boek*, *bl.* 138.

1588. zeidenze, Leicester misnoegd hadden laaten vertrekken, aan te merken als de oorzaaken der elenden, die de Landen dreigden, wanneer men de Engelsche hulp, gelyk te dugten was, eens missen zou. Doch na 't overleveren der Akte van Afstand, op den eersten van Grasmaand, door den Raadsheer Henrik Killegrei (c), hernamen de Staaten 't gezag, welk men hun zogt afhandig te maaken, en de Regeering kreeg allengskens eene bestendiger gedaante.

Muitery onder de bezetting van verscheiden' Plaatsen: met naame

Maar eer 't zo ver kwam, was de muitery onder de bezettingen, in verscheiden' Steden, tot hevige daadelykheden uitgeborsten. 't Krygsvolk van den Staat hadt zig, al sedert eenige jaaren, laaten genoegen, met de betaalinge van twee derde deelen der soldye, terwyl hun, voor 't overig derde deel, schuldbrieven geleverd werden, die, by gedeelten, en wanneer 's Lands penningen wat ruimer omkwamen, voldaan werden. Nu vorderden zy volle betaaling, en weigerden den Staaten en Prinse Maurits gehoorzaamheid; zig beroepende op den eed, aan Leicester gedaan. Onder Sonois volk, te Medenblik, werden de beginsels der muiterye allereerst bespeurd, in den aanvang van Louwmaand. Van hier sloeg zy over naar Heusden, Woudrichem, Schoonhoven, Geertruidenberg, Naarden, Veere, Arnemuiden, Bergen op Zoom en andere Plaatsen.

te Heusden,

Te Heusden, werden de Wethouders, op 't Stadhuis, gevangen genomen, door het Krygsvolk; de Overste Ysselstein op

(c) Resol. Holl. 1 April 1588. bl. 96.

op 't Slot belegerd (*d*). Elders viel men aan 't plonderen, en aan 't ſtroopen ten platten lande. *Robert Sacquet* of *Sucquet*, een Engelſchman, misbruikende den naam der Koninginne, zogt de bezetting te Willemſtad ook aan 't muiten te helpen, en zig van de Plaats en van den Perſoon des Bevelhebbers meeſter te maaken. Doch zynen toeleg ontdekt zynde, werdt hy, gevangen, naar den Haage gevoerd. Hy beleedt hier, dat hy voorhadt, de veſting aan Parma te leveren: waarop hy tér dood veroordeeld werdt (*e*). Op de meeste Plaatſen nogtans, lieten de muiters, die hier en daar nog geen twee derden der bedongen' ſoldye ontvangen hadden, zig, met eenige maanden betaalinge, ſtillen, en wiſſelden, op bevel van Prinſe Maurits, van legplaats (*f*). Willougbys ſchryven bragt veel toe, tot het ſtillen der muiterye, te Veere, alwaar Prins Maurits, op den twintigſten van Slagtmaand, als Markgraaf, werdt ingehuldigd. Te Vliſſingen, werdt de inhulding, op verzoek van de Regeeringe zelve, die voor opſchuddinge bedugt was, voor dien tyd, verſchooven. Zy geſchiedde hier, eerſt op den zesentwintigſten van Oogſtmaand des jaars 1590 (*g*). Maar de muitery onder de Staatſche bezettingen, in den jaare 1588, hadt nergens gevaarlyker gevolgen, dan te Medenblik en te Geertruidenberg, waarom wy

1588.

te Willemſtad.

te Veere.

(*d*) Reſol. Holl. 2 *Febr.* 1588. *bl.* 28.
(*e*) Reſol. Holl. 8, 16 *April* 1588. *bl.* 104, 128. BOR XXVI. *Boek*, *bl* 40 [457].
(*f*) REYD VII. *Boek*, *bl.* 138, 141.
(*g*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 106 [295]. XXV. *Boek*, *bl.* 40 [166].

1588. wy 'er, een weinig byzonderer, van gewaagen moeten.

II. Gevaarlyke opstand te Medenblik. Te Medenblik, hadt het Krygsvolk volle betaaling gevorderd (*h*), en Sonoi, die hun goede woorden gaf, ten minsten in schyn (*i*) genoodzaakt, te wyken op 't Slot (*k*). De muiters, de burgery ontwapend, het Stadhuis ingenomen, en nieuwe Hopluiden gekooren hebbende (*l*), scheenen alles te willen doen buigen naar hunnen zin. De Staaten, Sonoi, die vierhonderdenvyftig knegten meer in Medenblik gebragt hadt, dan hem belast was, verdagt houdende van het styven der muiterye, zonden Gemagtigden af, om hem en zyn volk tot reden te brengen. Doch zy zagen 'er niets te verrigten, met gemoede. Men hadt, te vooren al, op den naam van Leicester, een deel der bezetting, die, in 't geheel, omtrent vyfhonderdenvyftig man sterk was (*m*), uit de Stad willen ligten; maar de muiters sloegen geene agt op zulke bevelen. Ook zogt Prins Maurits, met even weinig vrugt, in byzondere onderhandeling met hen te komen. Sonoi was reeds met hen verdraagen, dat men geene andere bezetting in de Stad ontvangen zou; en dat zy dezelve niet verlaaten zouden, voor dat zy volle betaaling bekomen hadden. Ook wist men, dat hy zes tonnen Buskruid van Amsterdam hadt doen komen: waar-

(*h*) Resol. Holl. 27 *Jan.* 1588. *bl.* 20.
(*i*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 3 *vers.*
(*k*) REYD VII. *Boek*, *bl.* 138.
(*l*) Resol. Holl. 2, 14, 15 *Febr.* 1588. *bl.* 29, 38, 39. G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 5.
(*m*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 2 *vers.*

waaruit, ten klaarsten bleek, dat hy zig dagt te beschermen, binnen Medenblik. De Staaten en Prins Maurits besloote, derhalve, tot het uiterste te komen, en zig, met geweld, meester te maaken van de Stad (*n*). In Sprokkelmaand, begaf zig Prins Maurits, verzeld van 's Lands Advokaat Oldenbarneveld en van eenige andere Heeren, derwaards, over Hoorn, alwaar 't hem, niet zonder veel moeite en gevaar, gelukt was, een vendel van Sonoi, onder *Dirk van Dreunen*, genoemd *Haastrecht*, ter Stad uit te schikken; waarna hy 'er een zyner vendelen binnen gebragt hadt. Voor Medenblik, vertoonde hy zig, op den zevenentwintigsten, met eenige vendelen Noordhollandsche Poorters en weinig Krygsvolks (*o*). De Raad van Staate, nog in Leicesters eed, hadt hem deezen togt, schriftelyk, ontraaden. Doch hy hadt geantwoord, dat hy niet dagt te gaan, buiten de paalen van den last, hem, door 's Lands Staaten, opgelegd. De Raad zondt, daarna, Willem Bardes naar Medenblik, die de bezetting, nogmaals, zogt te beweegen, om zig zyner Doorlugtigheid van Nassau te onderwerpen. Doch zy bleef onverzettelyk. De Prins begon zig, derhalve, te verschanssen, op de toegangen naar de Stad. Men schoot, van wederzyde, nu en dan, op elkanderen. Ook werden 'er, van tyd tot tyd, schutgevegten gehouden, tusschen de belegeraars

1588.

Prins Maurits belegert de Stad.

(*n*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 29-34 [187-195].
(*o*) VELIUS Hoorn, *bl.* 481. BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 34 [195] *enz.*

1588. raars en de bezetting (*p*). De haven werdt beslooten met Oorlogsschepen (*q*), uit welken ook, somtyds, op de Stad gevuurd werdt (*r*), zynde men bedugt, dat de Engelschen onderneemen mogten, haar te water te ontzetten (*s*). Ook vertoonde de Admiraal, *Karel Howard*, zig, omtrent het midden van Lentemaand, in Zeeland, met agt groote schepen en zes Pinassen, welken, volgens het schryven van *Jan Michielszoon*, Predikant te Grootebroek, aan Sonoi, tot zyn ontzet, geschikt waren. *Daniel de Dieu*, Predikant te Vlissingen, hieldt, omtrent deezen tyd, ook briefwisseling met Sonoi: en deeze kerkelyke luiden arbeidden, in Engeland, zonder dat my gebleeken is uit wiens last, om Prins Maurits tot algemeenen Stadhouder te doen verklaaren; mids het bewind over al 't Krygsvolk eenen Engelschen Heere in handen gesteld werdt (*t*). Ook werdt er, wat laater, eene algemeene bezending der Nederlandsche Kerken naar Engeland gedaan, strekkende om de Koningin te beweegen, tot het handhaaven van den Hervormden Godsdienst hier te Lande, by de Vredehandeling met Spanje. De Hollandsche Kerken alleen hadden geen deel in deeze bezending gehad. De Gemagtigden der overigen werden, met goede woorden, afgevaardigd (*v*). On-

De Engelschen schynen haar te willen ontzetten.

Handel der Predikanten in Engeland.

(*p*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 5 *verf.* 6, 9 *verf.* 10, 11, 14 *verf.* 15.
(*q*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 36, 37 [197-199].
(*r*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 7.
(*s*) Resol. Holl. 13, 14 *Maart* 1588. *bl.* 84, 85, 86.
(*t*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 44, 45 [208, 209].
(*v*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 74-85 [251-265, 266].

Ondertusschen, hadt Sonoi twee Knegten naar Kampen en Harderwyk gezonden, om te verneemen, of het gedeelte van zyn Regement, welk daar lag, gezind was, zyne zyde te houden. Een Vendrig en twee Korporaals, afgevaardigd, om Sonoi hierop te antwoorden, vielen den Nassauschen in handen, en werden te Hoorn vastgezet. Sonoi schikte, eerlang, Willem Mostaard, die zyne streng trok, naar Engeland (*w*). Willougby en Killegrai arbeidden, op bevel der Koninginne, tot een verdrag (*x*), terwyl 'er, voor en tegen Sonoi, blaauwboekjes in 't licht kwamen. De Utrechtsche Burgemeester Prounink schreef 'er een, meent men, tot zyne verdediging, waarin de Staaten vinnig werden doorgestreeken (*y*). Midlerwyl, hadt Sonoi ondernomen, den dyk by Medenblik door te delven, om dus 't binnenland onder water te zetten, en 't Staatsche Leger te verjaagen; tegen de uitdrukkelyke aantuiging van *Jelle Adriaanszoon Wyns*, Dykgraaf van Medenblik, en van de tegenwoordige Heemraaden: waartegen de Kogmeester *Kornelis Klaaszoon Mans* en eenige anderen hem de behulpzaame hand booden (*z*). Doch dit werk bleef steeken. Voorts bewoog Sonoi, door beloften en bedreigingen, eenigen uit de burgerye, tot omtrent zestig in getal, om hem en der bezetting, by eede, hunne hulp toe

1588.

Medenblik onderwerpt zig.

(*w*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 37, 39 [199, 201].
(*x*) Resol. Holl. 14, 15, 30 *Maart* 1588. *bl.* 87, 89, 93.
(*y*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 39-43 [201-208], 53, 54 [220, 222].
(*z*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 7, 15 *vers*, 16 *verso*.

1588. toe te zeggen: waarop zy hun geweer te rug kreegen, en onder een vendel geſchaard werden. De overige burgers waren, te vooren, met hem overeengekomen, dat zy de bezetting noch helpen noch krenken zouden: aan welk verdrag, de meeſten zig hielden (a). Midlerwyl, trooſtte Sonoi de zynen met de hoop op Engelſche hulpe, vertoonende, van tyd tot tyd, brieven, die hy voorgaf, uit Engeland, ontvangen te hebben. Doch ſommigen hielden *Joannes Petri*, Grietman van Stellingwerf, die toen binnen Medenblik was, voor den verdigter deezer brieven, en het ooſteinde van Twisk voor het Londen, vanwaar, de nieuwe tydingen, met jagten, naar de Stad, gehaald werden (b). De Vroedſchap *Allert Pieterszoon Koſter*, beſchuldigd, gezeid te hebben, dat 'er geen ontzet uit Engeland te wagten was, werdt in hegtenis genomen (c). Dus ſtondt het, te Medenblik, in den aanvang van Grasmaand, wanneer Sonoi berigt kreeg, uit Engeland, dat Leiceſter afſtand van de Regeering gedaan hadt: waaruit volgde, dat hy en zyn volk van den eed, den Graave gezwooren, ontſlaagen waren. Op den twaalfden, werdt zulks, by Plakaat der algemeene Staaten, den volke bekend gemaakt (d). De Engelſche Bevelhebber in den Briele weigerde, in 't eerſt, dit Plakaat te laaten afkondigen (e); doch hy werdt 'er, eerlang, toe genoodzaakt. De

zaa-

(a) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f. 6 verſ.* 17, 18.
(b) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 11, 15.
(c) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 16.
(d) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 55 [221] *enz.*
(e) Reſol. Holl. 28 *April* 1588. *bl.* 140.

zaaken te Medenblik veranderden toen van gedaante. Prins Maurits tradt, door bewerking van Willougby en andere Gemagtigden, op nieuws, met Sonoi, in onderhandeling: en men kwam eerlang overeen „ dat Sonoi „ in bewind en binnen Medenblik zou bly- „ ven, met zo veel volks, als Graaf Mau- „ rits en de Gemagtigden van Willougby „ zouden raadzaam vinden, mids hy beloof- „ de, geene nieuwigheid te zullen aanreg- „ ten, zonder uitdrukkelyke bewilliging van „ den genoemden Graave. Voorts, zou de „ Raad van Staate Sonoi eenen billyken last- „ brief doen leveren, of anders een eerlyk „ afscheid verzorgen. Den Knegten werdt „ drie maanden folds in gereeden gelde toe- „ gelegd, mids zy lang genoeg gediend had- „ den, om zo veel te goede te hebben." Prins Maurits deedt, den negenentwintigsten van Grasmaand, zyne intrede binnen Medenblik, en beval, des anderendaags, by openbaaren Plakaate, vergetenis en vergiffenis van al 't voorleedene. De bezetting werdt gemonsterd, en gedeeltelyk verlegd (*f*): waarmede de rust in deezen oord, voor eene wyle tyds, hersteld was. 't Leedt egter niet lang, of Sonoi klaagde „ dat men 't „ gemaakt verdrag kwalyk hieldt; dat de „ Wethouderschap der Stad hem geenen be- „ hoorlyken eerbied toedroeg, en met goe- „ de oogen aanzag, dat twintig of dertig „ kryters hem, voor de tweede brugge van „ 't

1588.

Verdrag met Sonoi.

Sonoi klaagt, dat men 't niet houdt.

(*f*) Cort Verhael van 't ghehandelde met Sonoy. *gedrukt* 1588. Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 58-62 [227-233].

1588. „ 't Huis, kwamen hoonen en dreigen."
Zeker, de gantsche burgery scheen derwyze tegen hem verbitterd, dat Prins Maurits hem, in zyne byzondere bescherming, neemen moest, om hem voor den overlast van 't gemeen te beveiligen. Ook viel men hem lastig met regtsgedingen. Alles scheen aangelegd, om hem wars te maaken van 's Lands dienst. De Staaten van Holland, ook misnoegd op Sonoi, om dat hy nog handelde met de muitende knegten aan verscheiden' oorden (g), verklaarden zelfs, rondelyk, ter algemeene Staatsvergaderinge, dat zy zynen dienst niet meer begeerden. Hy verzogt en verkreeg dan zyn afscheid van de algemeene Staaten. Doch men bleef hem, meende hy, nog veel schuldig, waarvan hy voldoening vorderde. Prins Maurits zelf beval zyne zaak den Staaten van Holland. Sonoi deedt, ondertusschen, eene reis naar Engeland, en verwierf ook voorschryvens der Koninginne aan de Staaten (h). In Lentemaand des jaars 1593, werdt hem, door de Staaten van Holland, by afrekening, tweeduizend ponden voldaan, en daarenboven een jaargeld van duizend ponden toegelegd; welk, na zyn overlyden, op zyne Dogter, *Emerentiana Sonoi*, versterven zou (i). Niet lang hierna, keerde hy, uit Engeland, te rug, en begaf zig, met der woon, naar Norden in Oostfriesland. Van daar, kwam hy, na 't overgaan van Gro-

Hy bekomt zyn afscheid.

(g) Resol. Holl. 23 *May* 1588. *bl.* 176.
(h) *Vide* Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 41. Resol. Holl. 8-15 *Juny* 1592. *bl.* 55.
(i) Resol. Holl. 8-19 *Maart* 1593. *bl.* 99 *enz.*

Groningen, in 't jaar 1594, op 't Kasteel ten Dyke, in Groningerland, woonen, alwaar hy, in Zomermaand des jaars 1597, in den ouderdom van agtenzestig jaaren, overleeden is (*k*). 1588. Hy sterft.

Te Geertruidenberg, hadt de muitery nog erger gevolgen dan te Medenblik. De Staaten van Holland verzogten, in den aanvang van Grasmaand, die van Dordrecht, dat zy eenigen naar Geertruidenberg wilden schikken, om der bezetting te vertoonen, dat Leicester afstand gedaan hadt van de Regeering, en om haar beloften van goede betaalinge te doen (*l*). Doch zy luisterden naar geene redenen, voorgeevende, met niemant dan met Willougby te willen handelen, en wel te weeten, waar zy geld zouden konnen krygen. Willougby kwam 'er, eindelyk, op den dertienden van Bloeimaand, van eenigen uit de Dordrechtsche Wethouderschap verzeld, juist als men, 's nagts te vooren, eenen heimelyken handel met den vyand ontdekt hadt, die eenen Hopman en een' gemeenen den hals kostte. Willougby vertrok na twee dagen; de bezetting bewoogen hebbende, eene maand te toeven naar betaaling. De Staaten en Prins Maurits zogten, sedert, nader te handelen met de bezetting (*m*), doch zy beriep zig op Willougby. Men was dan genoodzaakt, deezen 't bevel der Stede, eene Heerlykheid van den Huize van Oranje, op III. Muitery te Geertruidenberg.

(*k*) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 94-103 [279-290].
(*l*) Resol. Holl. 3 *April* 1588. *bl.* 99.
(*m*) Resol. Holl. 31 *May* 2, 24, 27 *Juny* 1588. *bl.* 190, 192, 217, 224, 225.

1588. op te draagen, onder belofte, dat hyze voor den Graave van Nassau bewaaren zou. Doch hy was niet in staat, om 't Krygsvolk te stillen, by gebrek van geld. Zy eischten wel eenendertig maanden solds, die meer dan drie tonnen schats beliepen. In Hooimaand, kwam men overeen, om hun twintig maanden of twee tonnen schats en nog zestienduizend guldens daarboven te voldoen, mids zy den eed deeden aan de algemeene Staaten en Prinse Maurits (n). Doch de bezetting schondt dit verdrag. Zy ontwapende eerlang de burgery, en liet zig, noch door de redenen van Willougby, noch door het schryven der Engelsche Koninginne, voor wier belang zy egter voorgaf te waaken, tot bedaaren brengen. 't Ontbrak ondertusschen niet aan zulken, die Willougby verdagt hielden van eenen toeleg op de Stad; welke hy, voor 't einde des jaars, rykelyk voorzag van Engelsch Krygsvolk. 't Muiten hieldt, middlerwyl, aan, waarom de Staaten en Prins Maurits, wederom berigt gekreegen hebbende van eenigen handel met den Hertoge van Parma, schoon het, naderhand, bleek verzierd geweest te zyn (o), in Lentemaand des jaars 1589, beslooten, de Stad, zo wel als Medenblik, te belegeren. Willougby was 'er, sedert eenige maanden, niet binnen geweest, en 't bevel stondt 'er nu aan zynen Zwager, *Joan Wingfield*: die de Stad den Prinse weigerde te leveren, voorgeevende, dezelve voor

Maurits belegert en beschiet de Stad.

(n) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 104-106 [292-295].
(o) B. DUINGLO Verantw. I. *Deel*, *bl.* 95.

voor zyne meesteresse, de Koninginne van Engeland, te bewaaren. Maurits deedt 'er, derhalve, zeventien stukken geschuts voor planten, na dat hy de toegangen, alomme, sterk bezet hadt. 't Gerugt van dit beleg vloog haast over naar Engeland, daar men 't zeer vreemd vondt. Willougby, die nu eenen keer derwaards gedaan hadt, dreef, ten Hove, dat de Stad, binnen veertien dagen, in Parmas handen zou overgeleverd worden, zo men der bezetting geene betere voldoening gave. Op den laatsten van Lentemaand, beschoot Prins Maurits de Stad hevig, en dreigde storm te zullen loopen (p); 't welk de bezetting egter voorkwam, door eene looze handeling, die zy zo lang wist te rekken, tot dat Parma zig met zyn Leger vertoonde omtrent de Stad. Prins Maurits was toen genoodzaakt, het beleg op te breeken. De Stad werdt terstond aan Parma geleverd, op den tienden van Grasmaand (q). Hy stondt der bezetting vyftien maanden solds toe; der burgerye de voorige vryheden, midsze niet met 's Konings hoogheid en 's Lands welvaart streeden. De algemeene Staaten gaven, sedert, een scherp Plakaat uit (r), waarby de Overleveraars van Geertruidenberg, of *Bergverkoopers*, gelyk menze noemde, met naame, beschreeven, en voor doodschuldige schelmen verklaard werden, wordende, daarbenevens, eene zekere som-

1588.

die aan Parma verraaden wordt.

(p) Resol. Holl. 1, 4 *April* 1589. *bl.* 223.
(q) Resol. Holl. 14 *April* 1589. *bl.* 249. REYD VIII. *Boek*, *bl.* 152.
(r) *Zie* Resol. Holl. 18 *April* 1589. *bl.* 256.

1588. somme beloofd, aan elk, die 'er eenen gevangen leverde. Eenige maanden laater, verklaardenze, daarenboven, allen, die, voortaan, eenige verkeering zouden houden, met de verraaders van Geertruidenberg, te zullen aanmerken als derzelver medestanders (s). Zo scherp oordeelden de Staaten te moeten handelen met de overleveraars deezer Grensstad; om het Krygsvolk sterk af te schrikken van zulke euveldaaden, en tevens van de muitery, die 'er gelegenheid toe gegeven hadt.

IV. Oorzaaken van het verslaauwen des krygs te Lande.

't Was een groot geluk voor de Vereenigde Nederlanden, dat de Hertog van Parma, kort na 't ontstaan der muiterye onder de Staatsche bezetting, in verscheiden' Steden tevens, niets ondernam tegen Holland en Zeeland. De verwarringen, waarin deeze twee gewesten en Utrecht thans staken, zouden hem schoonen kans gegeven hebben, om meer dan eene Grensvesting te bemagtigen. Doch hy en Koning Filips hadden andere oogmerken, en de gedagten, sedert eenigen tyd, byna geheellyk gewend naar Engeland. Wy hebben, reeds meer dan eens, in 't voorbygaan, gewaagd, van de Vloote, die te Lisbon werdt verzameld. Parma hadt zig ook te water beginnen te wapenen. Hy hadt verscheiden' schepen gebouwd en voorzien, en hieraan zo veel gelds besteed, dat hy niets van belang te lande onderneemen kon. Midlerwyl, werdt de Koningin van Engeland, met eene looze vredehandeling, opge-

(s) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 39 [365], 46 [374]. XXVI. *Boek*, *bl.* 5-15 [403-419], 16 [420, 421], 34 [448].

gehouden, op dat zy zig niet wapenen zou, 1588.
te water, gelykze, inderdaad, laat genoeg deedt. In de Lente deezes jaars 1588, begon zy eerst vast te stellen, dat het op haar gemunt was; en in Zomermaand, vertoonde zig de Spaansche Vloot reeds, omtrent de Engelsche kusten. Tot den zesden dier maand toe, was de Vredehandeling, tusschen Spanje en Engeland, eerst te Brugge, en daarna te Bourbourg, voortgezet (t): onaangezien Elizabet reeds kennis gekreegen hadt, dat Paus Sixtus de V. haar, by eene Bulle, vervallen verklaard hadt van haare Ryken, en met Filips overeengekomen was, om haar van dezelven met der daad te ontzetten. Doch het naderen der Spaansche Vloote deedt alle onderhandelingen, plotselyk, afbreeken (u). Van hoe veel gewigt 's Konings toerusting geweest zy, en welken uitslag zy gehad hebbe, staat ons, hier, beknoptelyk, te ontvouwen.

V. De Koning van Spanje rust eene magtige vloot uit, tegen Engeland.

De Vloot, die, in alle havens van Spanje en Italie, was uitgerust, bestondt uit omtrent honderdenveertig, meest zeer groote en zwaare schepen: behalve een goed getal van mindere vaartuigen. Zy was, met omtrent twintigduizend koppen, bemand. 't Opperbevel derzelve was *Alfonzo Perez de Gusman*, Hertoge *van Medina Sidonia*, opgedraagen (v). In 't midden der Lente, werden de schepen, te Lisbon, byeen gebragt. Midlerwyl, hadt Parma een Leger van dertigduizend man, in Vlaanderen,

(t) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 86-88 [26?-270].
(u) METEREN XIV. *Boek*, *f.* 265 *verf.* 266, 268 *verf.*
(v) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 146. STRADA *Dec.* II. *Libr.* IX. *p.* 542, 545.

1588. ren, op de been, gereed om gescheept te worden in agtentwintig Oorlogsschepen, die, in de haven van Duinkerken, verzameld waren. Vierhonderd platbodemde vaartuigen, ten deele, nieuwlings gebouwd, ten deele, aan alle kanten, opgekogt, dienden hem, om 't volk en den voorraad aan boord te voeren, langs verscheiden' vaarten, welken hy zelf, onlangs, hadt doen graaven (*w*). In Engeland, en hier te Lande, scheen men weinig vrees te hebben voor de Spaansche Vloote. Sommigen maakten zig diets, dat zy slegts dienen zou, om de Westindische schepen te geleiden. Anderen dreeven, dat zulke groote schepen, in de enge Engelsche zeeën, weinig zouden konnen uitvoeren. Men stelde zig dan, naar gelang van 't gevaar, in geenen behoorlyken staat van tegenweer. De Vredehandeling vertraagde ook, meer of min, de toerustingen ten oorlog. In Holland, hadt men, in de groote en kleine Steden beide, reeds geraadpleegd, over de voorwaarden, welken men van Spanje behoorde te bedingen (*x*). Zelfs hadt Prins Maurits dienstig gevonden, den Predikanten af te vraagen, of men vrede zou mogen maaken, zonder de vrye oefening van den Hervormden Godsdienst te bedingen. Hy wist, naamlyk, wel, wat zy hierop antwoorden zouden, en meende hen, die door Leicester zo zeer gevleid waren, in dit geval, veilig te mogen streelen, met de eere der raadpleeginge. Ook ont-

Vredehandeling met Spanje.

(*w*) Grotii Histor. *Libr.* I. *p.* 118.
(*x*) Resol. Holl. 14, 16, 20 *May* 1588, *bl.* 161, 163, 170.

ontriedenze, gelyk hy verwagt hadt, alle vredehandeling, waarby de vrye Godsdienstoefening niet vooraf vastgesteld werdt (y). Doch de sterke toerustingen in Spanje, en in de Spaansche Nederlanden, en eenige heimelyke berigten van het oogmerk derzelven deeden de Engelsche Koningin, eindelyk, ontwaaken uit haare zorgeloosheid. In Grasmaand, hieldt zy by de Staaten aan, om twintig Oorlogsschepen, en men besloot, haar met dezelve te dienen, schoon men toen, hier te Lande, nog onkundig scheen, of Filips het, op Engeland, of op de Vereenigde gewesten, gemunt hadt. In Zeeland, was men ook op zyne hoede, en begon zig, te wapenen (z). Sommigen hadden den Koning geraaden, zig van Vlissingen meester te maaken, eer hy iets op Engeland ondername. Parma zelf was van dit gevoelen. Doch de Koning begreep het anders (a). In Engeland, werdt, in alleryl, eene vloot uitgerust, en de oever van de Theems, ter plaatse, daar de landing gevreesd werdt, bezet met Krygsvolk. De Spaansche Vloot, aan welke men, uit hoogmoed, of om schrik te baaren, den naam van *Onverwinnelyke* gegeven hadt, stak, eindelyk, omtrent het einde van Bloeimaand, van Lisbon in zee. Zy was niet verre van Engeland, toen de Koningin, misleid door een loos gerugt, dat zy niet komen, immers lang agterblyven zou, haaren Admiraal Howard belastte, zyne

1588.

De Spaansche vloot steekt in zee.

(y) Bor. XXIV. *Boek*, *bl.* 68 [241] enz. 74 [250].
(z) Resol. Holl. 16, 28 *April* 2, 6 *May* 1588. *bl.* 126, 141, 144, 149.
(a) Strada *Dec.* II. *Libr.* IX. *p.* 530.

1588. ne zwaarste schepen te ontwapenen. En dit was maar even geschied, toen men de vyandlyke schepen in 't gezigt kreeg, die, meent men, in deeze verbaasdheid, het overige der Engelsche Vloote zouden hebben konnen slaan, en Engeland overvallen, zo zy geenen last gehad hadden, om niets te onderneemen, voor dat zy zig, met Parmas schepen, vereenigd hadden. Maar deezen werden vast beslooten gehouden, binnen de haven van Duinkerken, door den Engelschen Admiraal, *Henry Seimours*, en door de Hollandsche en Zeeuwsche schepen, onder den Heere van Warmond en Justinus van Nassau. De Spaansche en Engelsche Vlooten raakten, niet voor den eenendertigsten van Hooimaand, aan elkanderen, voor Pleimouth. Een Spaansch Gallioen, zwaar beschadigd, door het schieten der Engelschen, werdt, den volgenden dag, veroverd, door den Admiraal Drake. Wat laater, sloeg de brand in 't schip van den Spaanschen Onder-Admiraal, *Michiel d'Oquendo*, welk, met verscheiden' menschen, voor een gedeelte, verteerd werdt, en voorts den Engelschen in handen viel. Des anderendaags, den tweeden van Oogstmaand, raakten de Vlooten wederom slaags. De Spaanschen verlooren toen verscheiden' schepen en een goed deel volks. Vier dagen laater, ankerde de Spaansche Vloot voor Calais (*b*). Herwaards zonden de Engelschen agt branders, die zo gelukkige werking deeden, dat de Spaansche Vloot geheel

Komt onder Engeland.

raakt slaags met de Engelschen.

in

(*b*) Resol. Holl. 8 Aug. 1588. bl. 297.

in wanorde raakte, en, met verlies van verscheiden' schepen, de wyk neemen moest. Het Gallioen van *Don Diego de Piemontel*, geheel reddeloos geschooten, werdt, onder Duinkerken, genomen, door het Hollandsch schip van Jonkheer *Pieter van der Does*, Onder-Admiraal van den Heere van Warmond, die een' veroverden wimpel, in de Kerke te Leiden, ophing (*c*). Don Diego, in den Haage ondervraagd zynde, gaf opening van de gelegenheid en het oogmerk der vloote, verklaarende, dat men 't, daarmede, op Engeland gemunt hadt, zonder iets te willen weeten van eenen toeleg op de Vereenigde Nederlanden. Midlerwyl, hadt men zig, in Holland en Zeeland, op zyne hoede gehouden, wagten langs de stranden gesteld, en tonnen, kaapen en bakens weggenomen (*d*). Een ander Spaansch schip, omtrent deezen tyd, by Blankenburg gestrand zynde, werdt, door de bezetting van Oostende, geplonderd. 't Gros der Vloote, toen niet veel boven de zeventig schepen sterk (*e*), geenen kans ziende, om zig met Parmas schepen te vereenigen, en de Engelschen niet durvende afwagten, besloot, eerlang, noordwaards aan, agter Ierland om, naar huis te keeren, door eene zee, op welke de Spaansche Stuurluiden t'eenemaal onbedreeven waren. Hier werdt het, in Wynmaand, van eenen hevigen en aanhoudenden storm beloopen, die veele schepen op de Iersche kusten deedt stranden

1588.

De Onder-Admiraal van der Does neemt een Spaansch Gallioen.

De Spaansche vloot keert naar huis.

Beloopt een' zwaaren storm.

(*c*) Meteren XV. *Boek*, *f.* 272.
(*d*) Resol. Holl. 30 *July*, 4 *Aug.* 1588. *bl.* 289, 293.
(*e*) Resol. Holl. 10 *Aug.* 1588. *bl.* 300.

1588. den (*f*). Men wil, dat 'er van de gantſche Vloot maar ruim vyftig ſchepen in Spanje te rug gekomen zyn. Ook was de helft der manſchap geſneuveld op deezen hagchelyken togt, en onder deeze zo veelen van edelen geſlagte, die zig vrywillig ſcheep begeven hadden, dat de Koning het rouwdraagen, na verloop van eenige dagen, alomme, verbieden liet (*g*), op dat de grootheid van 't verlies, aan de algemeenheid van het treurgewaad, niet te zeer blyken mogt. In Slagtmaand, kreeg men hier nog tyding uit Schotland, dat 'er, kort te vooren, een groot Spaanſch Oorlogsſchip, in 't weſten van Engeland, geſtrand was. Aanmerkelyk is 't, ondertuſſchen, dat de Engelſchen, door 't geſchut der Spaanſchen, wel vry wat ſchade geleeden, doch geen een ſchip verlooren hadden (*h*). In Holland, hadt men reeds beſlooten, nog dertig Koopvaardyſchepen in beſlag te neemen, en ten oorloge uit te ruſten (*i*); doch 't vertrek der vyandlyke Vloote ſtremde de uitvoering van dit beſluit (*k*). Omtrent honderdenzeſtig Spanjaards, die men hier gevangen bekomen hadt, werden, in verſcheiden' Steden en in den Haage, eenen geruimen tyd, bewaard, en niet geſlaakt, zonder losgeld, welk, door den Hertoge van Parma, verſchaft werdt (*l*). De zege, op de Spanjaards behaald, werdt, in Engeland en hier

(*f*) Reſol. Holl. 3 *Nov.* 1588. *bl.* 471.
(*g*) STRADA *Dec.* II. *Libr.* IX. *p.* 560.
(*h*) BOR XXV. *Boek*, *bl.* 5-13 [314-328], 48 [377].
(*i*) Reſol. Holl. 12 *Aug.* 1588. *bl.* 302.
(*k*) Reſol. Holl. 9 *Sept.* 1588. *bl.* 350.
(*l*) Reſol. Holl. 15 *Aug.* 24 *Dec.* 1588. *bl.* 308, 525.

hier te Lande, als een byzonder gunstbewys der Hemelsche voorzienigheid, aangemerkt, en op plegtige dankdagen gevierd. 1588.

De Graaf van Leicester, wien de Koningin het opperbevel over haare Landmagt in Engeland opgedraagen hadt, overleedt, kort na 't vertrek der Spaansche Vloote, op den veertienden van Herfstmaand (*m*), ten tien uuren des morgens (*n*). Men was, hier te Lande, niet rouwig over zynen dood, alzo hy, tot kort voor den zelven, het misnoegen tegen de Staaten, door brief op brief, gevoed hadt. De Graaf van Leicester sterft.

Maar Parma, verdrietig over den ongelukkigen uitslag der onderneeminge op Engeland, liet zig, als tegen zynen zin, overhaalen, tot het onderneemen der belegeringe van Bergen op Zoom, de eenigste Stad in Brabant, zo men Willemstad niet rekent, die thans de Staatsche zyde hieldt. De Stad en het Eiland Thoolen in Zeeland waren, slegts door eenen arm der Schelde, *de Vossemaar* genoemd, afgescheiden van het Land van Bergen op Zoom, en zeer gelegen, om de vesting, van daar, van al het noodige te voorzien. Doch om dit te beletten, besloot Parma zig eerst van Thoolen te verzekeren: Montigni en Oktaaf, een der jonge Graaven van Mansfeld, werden, met agthonderd man, derwaards gezonden: die, 't laagste water waarneemende, door de Vossemaar lobberden, gedekt van tweeduizend schutters, VI. Aanslag van Parma op Thoolen.

(*m*) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 148. BOR XXV. *Boek*, *bl.* 16 [332].
(*n*) Resol. Holl. 20 *Sept.* 1588. *bl.* 373.

1588. ters, die op den dyk lagen. Doch Everard, Graaf van Solms, die op 't Eiland geboodt, belette hun de landing, en dreef hen, met verlies van vierhonderd man, door 't water, te rug. Montigni en Mansfeld raakten vast in 't slyk, en werden, niet dan met veel moeite, gered door de hunnen. Naderhand bragten de Staaten meer volks in 't Eiland; zo dat Parma den moed om het te bemagtigen verlooren gaf (*o*).

Hy belegert Bergen op Zoom.

't Beleg van Bergen op Zoom werdt egter ondernomen. Op den drie-entwintigsten van Herfstmaand, vertoonden zig de Spaanschen voor de Stad, die nu, uit Zeeland en uit Holland, van al 't noodige voorzien werdt. Prins Maurits en de Gemagtigden der Staaten begaven zig, eerlang, derwaards. Ook bevondt zig, binnen de vesting, de Engelsche Krygsbevelhebber Willougby. De belegerden vielen wakker uit, en deeden den vyand veel afbreuk. Van de twee schansen, tusschen de Stad en de Schelde gelegen, zogt Parma de eene, de *Noordschans* genoemd, eerst door geweld, en toen dit niet gelukte, door verraad, te bemagtigen. Een Zoetelaar en een Engelsche Vendrig, *Grimston* geheeten, lieten zig, naar 't scheen, beweegen, om Parma den weg te wyzen tot het inneemen der schanse: doch Thomas Morgan, Bevelhebber van Bergen op Zoom, bestierde deezen handel; die, met zyne kennis, ondernomen werdt, om Parma te misleiden. De Hertog nogtans, meenende zyn stuk wis te

Aanslag op de Noordschans.

(*o*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 13 [328].

te neemen, liet zig niet in met de gewaande verraaders, dan onder beding, dat zy, geketend aan twee gewapende Krygsknegten, eenen hoop van drieduizend man naar de schanse geleiden zouden. Dit namenze aan. Men vondt, voor de schans gekomen, de poort open. De leidsluiden, van de eersten vyftig man gevolgd, trokken naar binnen. Doch terstond hierop, liet men het tweede winket vallen. De ingekomen' Spanjaards, zig overmand ziende, durfden hunnen Leidsluiden niet aanvallen. Die van buiten, schoon bespeurende dat zy bedroogen waren, hadden egter herts genoeg, om, door de waadbaare graft, tegen de borstweering op te klauteren; doch zy werden hier zo ontvangen, dat zy, met verlies van agthonderd man (*p*), te rug moesten. 't Mislukken dezer onderneeminge, en de geduurige regen, die 'er op volgde, deedt Parma, eerlang, besluiten, tot het opbreeken van het Beleg van Bergen. Tusschen den twaalfden en dertienden van Slagtmaand, verliet hy de Stad (*q*). Willougby trok hem na, en sloeg, in 't gezigt van den wykenden vyand, eenige Engelsche en Nederlandsche Heeren Ridder, uit den naam zyner Koninginne (*r*).

1588.

't Beleg van Bergen wordt opgebroken.

Doch kort voor dat het beleg van Bergen ondernomen werdt, was Bon, dat, op 't einde des voorgaanden jaars, door Schenk, verrast was, by verdrag, hernomen door de Spaanschen. Parma hadt de Stad, van Lente-

VII. Bon verlooren.

(*p*) Resol. Holl. 22 *Octob.* 1588. *bl.* 446.
(*q*) Resol. Holl. 3, 17, 18 *Nov.* 1588. *bl.* 467, 471, 498, 499.
(*r*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 20-24 [338-343].

1588. temaand af, doen belegeren, door den Prinse van Chimai. In Grasmaand, hadt Joan Baptist Taffis, die zig in 't Spaansche Leger bevondt, en de vesting, by nagt, kwam bespieden, het ongeluk van door eenen jongen, dien men buiten geslooten hadt, met een lood, door 't hoofd, getroffen te worden, dat hy 't bestierf (s). De Spaanschen verlooren aan hem eenen hunner dapperste Krygsluiden. 't Beleg van Bon duurde wel zes maanden. Schenk en de Oud-Keurvorst Truchses hielden sterk aan by de Staaten, om ontzet. Doch alzo 's Lands gereedste middelen, ten deezen tyde, tot den oorlog te water besteed moesten worden, vondt men zig buiten staat, om hun behoorlyk by te springen. Parma zondt, na 't vertrek der Spaansche Vloote, ook meer volks, voor Bon; waarom Schenk, eindelyk, den *Baron van Podelits*, die in de Stad geboodt, bevel gaf, om zig, ten besten doenlyk, te verdraagen met den vyand. Op den negentienden van Herfstmaand, werdt de Stad opgegeven. De bezetting trok 'er uit, in volle rusting, wordende begeleid naar Rynberk en Wagtendonk (t), de naaste vestingen, die de Staatsche zyde hielden. Doch Wagtendonk viel, eerlang, den Spaanschen in handen. Graaf Pieter Ernst van Mansfeld sloeg 'er, terstond na het overgaan van Bon, 't beleg voor. 't Liep egter aan, tot op den twintigsten van Wintermaand, eer hem de Plaats, daar weinig volk en voorraad binnen

Joan Baptist Taffis sneuvelt.

Mansfeld wint Wagtendonk.

(s) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 64 [236], 94 [278].
(t) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 13 [328].

nen was, werdt opgegeven. Mansfeld ontvingze, in den naam van Ernst van Beyeren, Aartsbisschop van Keulen; schoon hy 'er Spaansche bezetting in liet. 't Gros zyner benden deedt hy toen de winterlegeringen betrekken in 't Land van Gulik: dat, schoon onzydig, den overlast der Spaanschen dulden moest (*u*). Het Leger des Hertogs van Parma schoor, deezen winter, Brabant kaal; gelyk het, te vooren, Vlaanderen gedaan hadt. 1588.

Ten deezen tyde, werden verscheiden' Hollandsche schepen in Engeland beslaagen, ter oorzaake van oude schulden, gemaakt door de Nederlanden in 't gemeen (*v*). Ook hadt *William Stuart*, voor deezen, Kolonel in Staatschen dienst, van *Jakob den VI.* Koning van Schotland, Brieven van schâverhaaling op de Nederlanders verzogt: alzo hy meer dan zes tonnen schats by hen meende te goede te hebben. Koning Jakob liet hem nogtans niet toe, zig van deeze Brieven te bedienen, voor dat hy de Staaten, door eenen Heraut, gewaarschuwd hadt. Terstond hierop, zonden de Staaten Meester *Leonard de Voogd*, Pensionaris van Delft, naar Schotland. Hy nam zynen weg over Engeland: doch alzo de Koningin de Nederlanders en Schotten niet gaarne naauwer verbonden zag, wist zy, onder belofte dat zy Koning Jakob, ten voordeele der Staaten, schryven zou, te wege te brengen, dat de Voogd de reis naar Schot-

VIII. Verschil met Engeland. Bezending naar Schotland.

(*u*) BOR XXV. *Boek*, *bl.* 24 [343].
(*v*) METEREN XV. *Boek*, *f.* 275 *vers.*

1588. Schotland ſtaakte, en in 't begin des jaars 1589 naar huis keerde (w). Hy en *Joan van der Werke*, Penſionaris van Amſterdam, werden egter, wat laater, regelregt naar Schotland afgevaardigd, en hadden, den tienden van Bloeimaand, te Edenburg, gehoor by den Koning, die hen gunſtig ontving. Zy vertoonden hem „ dat Stuart op verre na „ zo veel niet te eiſſchen hadt', en dat alle „ de Nederlanden, zelfs die thans in de „ magt van Spanje waren, voor 't gene hy „ met regt kon vorderen, waren verbonden; „ dat Holland en Zeeland zig nimmer in ge„ meenſchap van laſten met de andere ge„ weſten in 't gemeen begeven hadden, en „ derhalve niet aanſpraakelyk waren voor „ de gemeene ſchulden: dat het, eindelyk, „ met alle regten en gebruiken ſtreedt, eene „ ſchuld, al wasze ſchoon wettig, door 't „ Land in 't gemeen, gemaakt, op de by„ zondere ingezetenen, te willen verhaalen." Alle welke redenen, onderſteund door de voorſpraak des Engelſchen Gezants, zo veel ingang vonden by den Koning, dat hy den Staatſchen toeſtondt, naar huis te keeren, en hunnen meeſteren verſlag te doen van de redenen, waarop Stuart zynen eiſch grondveſtte. Koning Jakob, daarna verneemende, dat Stuarts eiſch weinig reden hadt, en veelligt ook vermoedende, gelyk ſommigen, dat de Hertog van Parma hieronder roeide, begunſtigde hem niet verder: waarmede deeze ophef verdween (x). Stuart egter, in 't jaar

(w) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 47 [375] *enz.*
(x) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 52 [382] *enz.*

jaar 1590, in dienst des Konings van Deenemarke getreden zynde, wist, door voorspraak van deezen Vorst, zo veel te wege te brengen, dat de algemeene Staaten hem, in 't jaar 1593, nog zesenvyftigduizend guldens toestonden, die, op onderscheiden' tyden, betaald werden (y). Met Engeland, hadt men zig, wegens 't beslaan der schepen, reeds in den aanvang des jaars 1589, verdraagen. 1588.

IX. Beweegingen te Utrecht, waaruit de geheele verandering der Regeeringe ontstaat.

Te vooren, in Wynmaand des jaars 1588, was de Regeering te Utrecht t'eenemaal veranderd, waartoe de gelegenheid van wat hooger moet opgehaald worden. Wy hebben, in 't voorgaande Boek (z), gezien, hoe agt Stigtsche Edelen, kort voor Leicesters vertrek, by hem, op de herstelling van eenige misbruiken, aangehouden hebbende; om het sterk staan hierop, meest allen in hegtenis genomen, doch, sedert, wederom geslaakt waren. Zy hadden zig, hierop, naar Woerden begeven, alwaar zy, op den laatsten dag des jaars 1587, een scherp Protest tekenden; waarin de tegenwoordige Wethouderschap van Utrecht, die door Leicester gesteld was, vinnig doorgestreeken werdt. Zy zonden dit Protest aan den Graave van Nieuwenaar, by wien zy, met meer hoop dan voorheen by Leicester, om verbetering der misbruiken aanhielden (a). Nieuwenaar was zelf t'onvrede op de Utrechtsche Wethouderschap, die Leicester gesteld hadt, zon-

De misnoegde Edelen tekenen een scherp Protest, tegen de Regeering van Utrecht.

(y) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 6 [537].
(z) Bladz. 246.
(a) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 100 [144].

1588. zonder hem te kennen: en hy begreep, dat zyn Stadhouderlyk gezag nooit behoorlyk erkend zou worden in 't Stigt, zo de aanhang van Leicester de Regeering der Stad in handen hieldt. Verandering in de Wet te maaken hadt, ondertusschen, veele voeten in de aarde. Het Krygsvolk, welk bezetting hieldt in 't Stigt, was nog in den eed van Leicester, en de Burgerhopluiden hielden 't met de tegenwoordige Regeeringe. De Stadhouder hadt, derhalve, geduld en beleid noodig, om de zaaken in 't Stigt eenen anderen keer te doen neemen.

Nieuwenaar geeft 'er den Staaten kennis van. 't Eerst dat hy ondernam was den Staaten des Landschaps kennis te geeven van de klagten en van het Protest der misnoegde Edelen: waarover die van de Stad zeer gestoord waren. Midlerwyl, hadden de misnoegden zig ook met een verzoekschrift vervoegd aan de algemeene Staaten, die Gemagtigden noemden, om, nevens de Gemagtigden des Raads van Staate en der Staaten van Utrecht, te Woerden, met hen in onderhandeling te treeden. Dit geschiedde in Sprokkelmaand deezes jaars. Men hoorde elkanders klagten; men wisselde verscheiden' schriften; doch scheidde vrugteloos. De Edelen vorderden eene groote verandering in de Utrechtsche Wethouderschap: waartoe de Regeering der Stad niet verstaan kon(*b*). In Hooimaand, leverden zy een nieuw verzoekschrift over aan de algemeene Staaten, die Leoninus en Valke naar Utrecht zonden, om, met den Graa-

ve

(*b*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 9-23 [160-172].

ve van Nieuwenaar, middelen te beraamen, tot het beslissen der zweevende geschillen onder de Leden der Staaten. Doch dit aanhouden by de algemeene Staaten werdt den misnoegden Edelen, door de overige Leden der Stigtsche Regeeringe, zo kwalyk genomen, dat zy den Prokureur-Generaal, Henrik Agileus, last gaven, om hen, deswege, voor 't Hof, te dagvaarden; gelyk hy deedt. De Edelen verzogten uitstel: doch eer dit geding vervolgd werdt, was Agileus reeds geweeken naar Engeland, en de Regeering te Utrecht veranderd (*c*). 1588.

De Regeering der Stad beproeft nogmaals of de Koningin van Engeland de Opperheerschappy zou willen aanneemen. Handel van Prounink.

De Staaten van Utrecht, met naame die van de Stad, bespeurende, hoe zeer 'er tegen hen gewoeld werdt, en geenen kans ziende, om zig, zonder hulp van Engeland, in 't verkreegen bewind, te handhaaven, vaardigden, ten deezen tyde, *Nikolaas van Meetkerke* af, naar Engeland, met last, om nog eens te onderstaan, of de Koningin zou konnen bewoogen worden, om de hooge Regeering der Nederlanden, of ten minsten die van Gelderland, Utrecht, Overyssel en 't beste deel van Friesland te aanvaarden. De Burgerhopluiden van Utrecht, zig, vooraf, by eede, verbonden hebbende, tot het geheim houden hunner raadpleegingen, zonden ook eenen hunner, *Frans Gerritszoon Brouwer*, naar Engeland, om te bewerken, dat Leicester en de Koningin den Burgemeester Prounink rieden, tot het behouden der Burgemees-

(*c*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 108-113 [297-303].

1588. meesterlyke waardigheid, die hy voorgaf te willen afleggen, al schoonze hem, by de aanstaande verandering der Regeeringe, van nieuws, mogt opgedraagen worden (d). Niemant twyfelde egter, of Prounink hadt dit zelf zo besteken met de Hopluiden, op dat de Stadhouder hem, op aanpryzing der Koninginne, in de Regeering laaten zou. Brouwer slaagde gelukkiglyk. Hy keerde spoedig te rug, met brieven van de Koninginne en van Leicester, waarby de Graaf van Nieuwenaar verzogt werdt, den Burgemeester Prounink in 't bewind te houden. Nieuwenaar, gantsch andere gedagten hebbende, hieldt, sedert eenigen tyd, heimelyke byeenkomsten met eenige ontslaagen' Burgerhopluiden en anderen, die op Prounink en op den Leicesterschen aanhang gebeeten waren. Ook vertoonde hy de Engelsche brieven aan de Staaten, te gelyk verklaarende, dat hy niet gezind was naar te komen, 't gene 'er hem in verzogt werdt. Zelfs gaf hy dit der Koninginne te verstaan, in eenen Brief, dien hy haar, in Herfstmaand, schreef en waarin hy zeer klaagde, over de heerschzugt van Prounink. Terwyl deeze Brief onderweg was, overleedt Leicester, zeer ontydig voor Prounink, alzo 'er, kort hierna, schryvens uit Engeland kwam, dat de Koningin, met haaren voorigen brief, niet beoogd hadt, Nieuwenaar, in de vrye verkiezing der Utrechtsche Wethouderschap, te hinderen.

Nieuwenaar houdt heimelyke Byeenkomsten met de ontslaagen' Burgerhopluiden.

De

(d) Bor XXIV. Boek, bl. 114 [304]. XXV. Boek, bl. 14 [329].

De gewoonlyke tyd van de verandering der Regeeringe, te Utrecht, viel op den eersten van Wynmaand ouden, dat is, op den elfden, nieuwen styl, tegen welken tyd, elk zyne banden zogt te leggen, om de keuze, naar zynen zin, te doen uitvallen. Prouenink verzogt Willougby, tegen dien tyd, te Utrecht te willen komen. Ook deedt hy het vendel van Kleerhaage in de Stad trekken, en hieldt 'er dat van Hopman *Blunt*, een' Engelschman, op, tot in Wynmaand (*e*). Voorts, lag 'er nog een Walsch vendel van Hopman *Matthieu de Villers* in de Stad. Eenige dagen voor den tyd der veranderinge, werdt 'er dubbele wagt gehouden, door de burgers van beiderlei aanhang. *Henrik Janszoon van Ratingen*, gewezen Burgerhopman, zig tegen de Walsche knegten van Villers hebbende laaten ontvallen, *dat zy niet wisten wien zy dienden; doch dat zy 't wel haast weeten zouden*, werdt, op bevel der Wethouderschap, gevat, en op Haazenberg gelegd. Dit veroorzaakte merkelyke beweeging onder 't volk. Op den vierden van Wynmaand, hadt Frans Gerritszoon Brouwer de wagt op de Plaats voor 't Stadhuis. De burgers, die 't met Nieuwenaar hielden, in den waan gebragt, dat men deezen tyd geschikt hadt, om eenigen hunner te ligten, waren op hunne hoede, en waakten, den gantschen voorgaanden nagt. Nieuwenaar was ook by der hand, in zyne wooning. Prounink en eenige Raaden kwamen, 's nagts, op 't Stadhuis, en

1588. De Burgery van beiderlei aanhang komt in de wapenen.

(*e*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 14-16 [329-332].

1588. en deeden Kornelis Gysbrechtszoon van Kuilenburg, in wiens huis eenige burgers de wagt hielden, met nog twee anderen, die men daar vondt, door den Schout, in hegtenis neemen. Midlerwyl, hadden de burgers van Nieuwenaars aanhang zig van eenig buskruid en kogels meester gemaakt, en daarna van 't gantsche Tuighuis. Ook hadden zy de toegangen naar 't Stadhuis, met bierstellingen, gestopt; zo dat 'er de Ruiters niet door konden. Kleerhaage zelf, naar 't Stadhuis willende, werdt gekwetst en gevat. Zyn vendel werdt, eerlang, ter Stad uit geschikt, in turfschouwen, op dat men de poorten niet zou behoeven te openen. Toen hieldt men aan om 't ontslaan der gevangen' Poorteren, daar Prounink noode toe kwam; doch, verneemende, dat Villers, met zyne Waalen, de zyde van Nieuwenaar gekooren hadt, gedwongen, toe besluiten moest. Pas waren de gevangenen los, of Henrik Janszoon van Ratingen begeeft zig, aan 't hoofd van eenen grooten hoop burgeren, naar 't Stadhuis, en zegt Prounink aan, dat hy terstond by den Stadhouder komen moest. Het Burgervendel van *Reinier Verelm*, dat de wagt op de Plaats van S. Maria hadt, was, ondertusschen, op last van den Hopman, die door Nieuwenaar gewonnen was, uit elkanderen, en naar huis gegaan, en de schutters, die, onder Frans Gerritszoon, voor 't Stadhuis stonden, toonden zig ongezind, om zyne bevelen te gehoorzaamen. Prounink dan, ziende hoe 't geschaapen stondt, liet zig, door Ratingen en de zynen, agter uit het Stad-

Prounink wordt gevat.

Stadhuis, naar des Stadhouders wooning leiden, daar hy eene wyle tyds bewaard werdt. Toen werdt de Schout, Karel van Trillo, die op het Toorentje van 't Stadhuis gevlugt was, aangetast, en op Haazenberg gebragt. Hopman Frans Gerritszoon, zig ziende verlaaten van zyne schutters, week naar zyn huis, en verstak zig onder 't hooi; doch men ontdekte hem haast, en bragt hem, insgelyks, in hegtenis. Ook vind' ik (f), dat de Heer van Brakel gevat werdt.

1588.

Ook de Schout, Karel van Trillo, en anderen.

De Stadhouder, zig toen genoegzaam meester ziende van de Stad, deedt, terwyl de burgers nog in de wapenen bleeven, de Staaten vergaderen; die hem, op zyn verzoek, en tot voorkoming van meerder onheil, magtigden, tot het veranderen der Regeeringe, 't welk, op den zesden van Wynmaand, en dus vyf dagen voor den gewoonlyken tyd, geschiedde. In de plaats van Ruisch en Prounink, werden Burgemeesters Jonkheer *Dirk Kanter* en *Dirk de Goyer*. In de Schepens en Raaden, kwam ook groote verandering. De Burgerhopluiden werden allen vernieuwd. De uitgezeiden kwamen ook wederom binnen, en Jonkheer Nikolaas van Zuilen van Draakenburg werdt in het Schoutampt hersteld. De nieuwe Wethouderschap gaf van de gemaakte verandering terstond kennis aan den Baron van Willougby, de ongeregeldheden, die dezelve verzeld hadden, zo veel mogelyk ware, verschoonende. Ook verzuimde de Graaf van

Nieuwe naar verandert, op volmagt der Staaten, de Regeering.

(f) Resol. Holl. 7, 8 *Octob.* 1588. *bl.* 392, 396.

1588. van Nieuwenaar niet, de uitgezeiden, die hem getrouwheid zweeren moesten, openlyk, in hunnen goeden naam, te herstellen.

De Staaten van Holland bezwaaren Prounink.

De Staaten van Holland, van 't gebeurde, te Utrecht verwittigd, vonden geraaden, dat Prins Maurits en eenigen hunner Gemagtigden zig te Schoonhoven vervoegen zouden, om van naby te arbeiden, aan de herstelling der eendragt, tusschen Holland en 't Stigt (g). Ook bragtenze verscheiden' bezwaarnissen in tegen Prounink, op welken zy begeerden, dat hy gehoord werdt (h). Daarentegen, kwamen 'er eerlang brieven van voorschryving uit Engeland, zo ten behoeve van hem, als van de andere gevangenen.

Trillo en anderen worden geslaakt.

Trillo, beweezen hebbende, dat hy, als Schout, niets verrigt hadt, dan op schriftelyken last van hun, onder welken hy stondt, werdt ras uit zyne hegtenis ontslaagen. Ook werdt Frans Gerritszoon, kort na hem, onder borgtogt, geslaakt. De Heer van Brakel raakte insgelyks los. De Graaf van Hohenlo hadt zig, in 't voorleeden jaar, meester gemaakt van deszelfs Huis te Brakel in de Bommelerwaard, alzo de bezetting van het zelve aan het muiten geslaagen was. De Heer van Brakel schreef dit inneemen van zyn Slot toe aan byzonderen haat tegen zynen Persoon, en gaf 'er heimelyk den misnoegden Stigtschen Edelen de wyt van. Hy maakte veel beweeging, om wederom hersteld te worden, in 't bezit van zyn Slot. Ook beloofden de Staaten van Utrecht, hem te zullen

(g) Resol. Holl. 7, 11, 14 *Octob.* 1588. *bl.* 392, 408, 414.
(h) Resol. Holl. 30 *Octob.* 1588. *bl.* 457.

len bevryden van de fchade, die hy reeds geleeden, en verder te wagten hadt. De Raad van Staate beval, federt, het Slot te ontledigen van de bezetting, die 'er, door Hohenlo, op gelaaten was. Zelfs fprak men van deezen in regten te willen betrekken. Doch de verandering, die, ten deezen tyde, in Utrecht, voorviel, en het vertrek van den Heere van Brakel naar Engeland, bragt te wege, dat deeze zaak niet verder vervolgd werdt (*i*). Met Prounink viel meer te doen. Die van Holland hadden eenendertig punten tegen hem ingebragt. De Schout Draakenburg ftelde eenen fchriftelyken eifch in, die uit vierhonderd Leden beftondt. Prounink, een fchrandere geeft, wift zig nogtans, op de meefte befchuldigingen ten zynen laste, zeer wel te verdedigen. De haat tegen hem was egter zo groot, dat hy 'er zynen hals, dien de Schout geëifcht hadt, bezwaarlyk zou afgebragt hebben; zo niet de Koningin van Engeland, haar Geheimfchryver Walfingham en andere Engelfchen, zo ernftig, in zyn voordeel gefchreeven hadden, dat hy alleenlyk uit de Stad en vryheid van Utrecht gebannen, en tot alle ampten onbekwaam verklaard werdt. Hy zat tot in Hooimaand des jaars 1589, wanneer dit vonnis geveld werdt. Kleerhaage was, reeds te vooren, geflaakt, op voorfchryvens der Koninginne. Prounink begaf zig, terftond, naar Engeland. Hy heeft naderhand nog eenige poogingen gedaan, om, hier te Lande,

1588.

Prounink gebannen.

Zyn verder bedryf.

(*i*) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 116 [306].

1588. de, immers in Holland, wederom, in zyne agtinge hersteld te worden. Doch 't heeft hem niet mogen gebeuren. In Engeland, hieldt hy 't niet lang. In den aanvang des jaars 1590, keerde hy wederom naar Holland, met Brieven der Koninginne, welken hy den Staaten gaarne in persoon zou overgeleverd hebben. Doch men weigerde hem deeze gunst (*k*). Nogtans meen ik, dat hy, tot zynen dood toe, in Holland, doch buiten openbaare bediening, geleefd heeft. Hy hieldt zig, voortaan, met andere oefeningen, bezig, en gaf, in 't jaar 1605 (1), een boek in 't licht, *over de uitneemendheid van het gebed des Heeren* (*l*). Doch waar en wanneer hy gestorven zy, vind ik nergens aangetekend.

X. 't Beleg van Rynberk wordt voortgezet.

Na 't overgaan van Bon en Wagtendonk, besloot Parma, het beleg van Rynberk, dat, voor ruim twee jaaren, was aangevangen, sterker voort te zetten. De last hiertoe werdt Graave Karel van Mansfeld opgedraagen, die, eerlang, met zeventig vendelen, voor

1589. de Stad kwam. In den aanvang des jaars 1589, hadden 'er de Staatschen nog eenigen voorraad weeten binnen te krygen. De Overste Schenk, wien de zorg voor deeze Stad aanbevolen was, hadt zig, na 't verlies van Bon,

(*k*) Resol. Holl. 22 *Jan.* 8 *Febr.* 1590. *bl.* 164, 211.
(*l*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 24-36 [343-360]. XXVII. *Boek*, *bl.* 27 [516].
(1) Ik vind, dat hy dit Boek, reeds in 't jaar 1601, in de Fransche taale, geschreeven, en den Staaten van Holland aangebooden hadt, die 'er hem tweehonderd guldens voor vereerden. *Resol. Holl.* 13 April 1601. bl. 113.

Bon, welk men, zyns oordeels, hadt moeten ontzetten, ten hoogste misnoegd getoond op de Staaten, zelfs tot zo verre, dat men hem, in den Haage, verdagt hieldt van eenen aanslag op 't Huis te Wyk (*m*), en op andere Plaatsen. Ook waren zyne knegten zeer muitziek: waarom men zig van hem en zyn volk weinig dienst belooven kon, tot behoudenis van Rynberk. Zelfs liet hy zig verluiden, dat hy den dienst der Staaten verlaaten wilde: 't welk de Staaten zeer bekommerd maakte voor Rynberk. Nieuwenaar en Villers, welke laatste, op 't einde des jaars 1587, tegen twee Spanjaards, uitgewisseld, en tot Veldmaarschalk aangesteld was (*n*), hadden egter, in 't spyzigen van Rynberk, nog eenige hulp van Schenk weeten te trekken (*o*). Ook werdt hy, in zo verre, te vrede gesteld, dat hy, reeds gestoord op de Spaanschen om het bemagtigen van zyn Huis Blyenbeek, dat, in Zomermaand, verlooren werdt (*p*), zig beweegen liet, om, op nieuws, voorraad binnen Rynberk te brengen: 't welk hem, omtrent het einde van Hooimaand, gelukte (*q*). De belegeraars waren, midlerwyl, gesterkt geworden, door eenen hoop volks onder *Markus van Rye*, *Markgraave van Varrabon*, die thans Stadhouder van Gelderland was van 's Konings wege. Weinige dagen hierna, geraakte Schenk

1589.
Schenk, Nieuwenaar en Villers spyzigen de Stad.

(*m*) Resol. Holl. 23 *Octob.* 1588. *bl.* 447.
(*n*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 90 [130].
(*o*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 45 [373], 50 [379], 52 [382].
(*p*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 31 [444].
(*q*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 41 [458].

1589. Schenk ongelukkiglyk aan zyn einde, gelyk wy, in 't vervolg, zullen melden. De tyding hiervan verbaasde de belegerden geweldiglyk. Men zondt, op nieuws, aan de Staaten om onverwylde hulpe (*r*). Doch 't liep aan tot in Wynmaand, eer de Stad wederom voorzien werdt van voorraad, die 'er, door Overstein, Podelits en *François Vere*, met groot gevaar, werdt binnen gebragt. Graaf Karel van Mansfeld, daarna, de schans voor Rees belegerd en ingenomen hebbende (*s*), benaauwde de Stad meer en meer. 't Liep egter aan, tot op den derden van Sprokkelmaand des jaars 1590, eer zy, by verdrag, aan hem opgegeven werdt. Men rekende, dat Gelderland het meeste leedt, by 't verlies van Rynberk, welk, voor de Vereenigde gewesten in 't gemeen, zo zwaar niet gewoogen werdt (*t*). De Oud-Keurvorst Truchses, op wiens naam, de kryg in deezen oord gevoerd was, kreeg, na 't verlies van Rynberk, eenen weerzin in denzelven. Hy hadt den Staaten, met naame die van Holland, veel gelds gekost (*u*), en was, reeds in Zomermaand des jaars 1589, uit Holland, naar Duitschland vertrokken (*v*). Het Huis te Honsel of Hontsholredyk, alwaar hy zyn verblyf gehad, en welk, onder de verbeurd verklaarde goederen van den Graave van Aremberg, behoord hadt, werdt, sedert, door

Zy geeft zig over.

(*r*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 53 [475].
(*s*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 55 [479] *enz.*
(*t*) BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 8-11 [502-506].
(*u*) Resol. Holl. 14, 19 *Oct.* 1588. *bl.* 417, 434.
(*v*) Resol. Holl. 14, 17, 22 *Juny* 1589. *bl.* 414, 416, 417.

door de Staaten van Holland, aan Prinse Maurits geschonken (w). 1589.

Aanslag op Nieuwmegen.

Met het begin des jaars 1589, waarvan het verhaal van den uitslag der Belegeringe van Rynberk ons een weinig heeft afgeleid, hadt de Overste Schenk wederom eenen aanslag gesmeed op Nieuwmegen, door heimelyk verstand met eenige burgers. Doch gebrek van volk en hoog water in de Waale was oorzaak, dat dezelve, voor dien tyd, niet voortging (x). Hy hervatte dien dan, in Oogstmaand, en komt, op den tienden, in 't holst van den nagt, met omtrent twintig schepen en vyf pleiten, gepropt met krygsvolk, van 's Graavenwaard of Schenkenschans, de Waal afzakken, tot voor de Stad. De S. Antonis Poort werdt opgeloopen. Ook deedt hy de yzeren tralien breeken uit een huis, waardoor hy op de markt meende te geraaken. Doch 't ongeluk wilde, dat men hier juist bruiloft hieldt, en derhalve op de been was. Dus kon de toeleg niet verhoolen blyven. In een' oogenblik, raakte de burgery en de bezetting in 't geweer. 't Ingenomen huis werdt beschooten en overweldigd. Schenks volk werdt 'er uit, en naar de poort gedreeven. Hier zogt elk zig te bergen in de schepen en pleiten, die, door den sterken stroom, gedeeltelyk, de Stad voorby gedreeven waren. Eenige vaartuigen werden zo zeer overlaaden met volk, dat zy omsloegen of zonken. De Overste Schenk, die, zwaar gewapend zyn-

(w) Resol. Holl. 13 *July* 1589. *bl.* 472. 27 *Maart* 1590. *bl.* 335.

(x) BOR XXV. *Boek*, *bl.* 50 [380].

1589. zynde, in eene schuit, gesprongen was, raakte, door 't omslaan der zelve, in 't water, en ging terstond te gronde. Die van Nieuwmegen vonden, naderhand, zyn lyk, waarvan zy 't hoofd en de vier deelen, op en omtrent de S. Antonis poorte, ten toon stelden. Varrabon deedt egter de stukken, kort hierna, in eene kist bewaaren, die, Prins Maurits, twee jaaren laater, na 't overgaan der Stad, eerlyk begraaven liet. Zo deerlyk een einde hadt Maarten Schenk van Nideghem, die, van de laagste Krygsdiensten, tot de waardigheid van Veldoverste, opgeklommen, en, door Leicester, Ridder geslaagen was. Men wil, dat het hem nimmer aan moed, somtyds aan beleid en voorzigtigheid gehaperd hebbe. Drie dagen voor zynen dood, hadt hy, op de Lipperheide, nog eenen hoop Spaanschen, die naar Friesland toog, geslaagen. Voor Nieuwmegen liet hy omtrent tweehonderdenvyftig der zynen. De overigen bergden zig, door de vlugt (y).

Schenk verdrinkt.

De bezetting van Schenkenschans muit.

De bezetting van 's Graavenwaard sloeg, terstond na het omkomen van haaren Overste, aan 't muiten, vorderende volle betaaling, of van de Staaten, of van Schenks Weduwe, de Vrouwe van Afferden. 't Liep aan tot in Wynmaand, eer zy zig stillen liet. De Staaten, haar eenige voldoening verzorgd hebbende, deeden haar naar Utrecht en naar verscheiden' Steden in Gelderland vertrekken, en bragten nieuw volk in de schanse (z). Om-

(y) Bor XXVI. Boek, bl. 42 [459]. Grotii Hist. Libr. I. p. 133.
(z) Bor XXVI. Boek, bl. 43 [460] enz.

De OZGEN, in't jaar 1589.

Omtrent twee maanden na het omkomen van Schenk, raakte de Graaf van Nieuwenaar even ongelukkig aan zyn einde. Te Utrecht, bezig met het bezigtigen der krygsbehoeften, geschikt tot het ontzet van Rynberk, welk toen nog niet over was, valt 'er een vonk in 't buskruid, twee nieuwlyks uitgevonden' schietgereedschappen springen los, en kwetsen den Graaf zo gevaarlyk, dat hy, na tien dagen, overleedt. Hy was met de Weduwe van den onthalsden Graave van Hoorne gehuwd geweest; doch hadt geene kinderen by haar verwekt. Met zynen dood, vielen de Stadhouderschappen van Gelderland, Utrecht en Overyssel open. Doch zy werden eerst, in de twee volgende jaaren, vervuld (*a*). De Graaf van Nieuwenaar hadt, weinige dagen voor dat hem dit ongeluk trof, te samen met de Staaten 's Lands van Utrecht, de Wet der Stad, naar gewoonte, vernieuwd. Hy beweerde eerst, dat hem dit regt alleen toekwam, zig, onder anderen, behelpende, met het gevoelen van den Advokaat Oldenbarneveld, hem, in 't jaar 1587, overgeschreeven. Doch de Staaten hem hebbende doen verstaan, dat zy, by zyne aanstelling tot Stadhouder, hieromtrent, een byzonder verding met hem gemaakt hadden, waaraan zy zig gaarne zouden houden, zonder dat zy egter voorhadden, zyn gezag eenigszins te besnoeijen; liet hy zig gezeggen, en geschiedde de ver-

1589.

XI. De Graaf van Nieuwenaar komt ongelukkiglyk om.

Gewoonlyke vernieuwing der Wet te Utrecht.

(*a*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 55 [479]. XXVII. *Boek*, *bl.* 8 [502].

1589. vernieuwing der Wet, met onderling overleg van hem en de Staaten (*b*).

Karel van Mansfeld belegert Heusden.

't Mislukken van den aanslag op Nieuwmegen scheen den Staatschen de lust benomen te hebben, om dit jaar iets van belang, hieromtrent, te onderneemen. Daarentegen, maakte de Hertog van Parma, na dat hem Geertruidenberg in handen gevallen was, zig tot eene nieuwe belegering gereed. Men vernam haast, dat hy 't op Heusden gemunt hadt (*c*). De onderneeming werdt Graave Karel van Mansfeld toevertrouwd, die zig, vooraf, door verraad, zogt meester te maaken van Bommel, alwaar zyn toeleg ontdekt, en, in de medewustige inwooners, gestraft werdt. Maar 't beleg van Heusden werdt, in den aanvang van Zomermaand, ondernomen. *Karel van Levin*, *Heer van Famars*, geboodt binnen deeze vesting. Hy schreef den Staaten en Prinse Maurits terstond om volk en voorraad. De Prins zogt, in Oogstmaand, eenige vendelen in de Stad te brengen. Doch zy werden, gedeeltelyk, geslaagen door de Spaanschen, die, in de Bommelerwaard gevallen, 't Huis te Heel belegerden en innamen. Mansfeld zogt, daarna, ook de Voornerschans te bemagtigen: doch Maurits, die zig, geduuriglyk, in deezen oord onthieldt, onaangezien de Staaten hem schier dagelyks vermaanden, dat hy zig buiten 't gevaar zou begeeven (*d*), noodzaakte hem spoedig tot het opbreeken van het ondernomen beleg.

't Huis te Heel verlooren.

De

(*b*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 55 [478].
(*c*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 22 [429].
(*d*) Resol. Holl. 23 *Aug.* 1589. *bl.* 579.

De muitery der Spaansche knegten in de Bommelerwaard, die geweigerd hadden over de Waale te trekken, zo men hun vooraf geene betaaling bezorgde, ftremde de voornaamfte aanflagen des vyands, welken, door 't vertrek der muiteren naar Graave, geheellyk verydeld werden (*e*). 't Beleg van Heusden werdt egter nog voortgezet tot in Wynmaand; doch toen ook vrugteloos opgebroken (*f*). 1589.

Heusden wordt verlaaten.

XII. Ziekte van den Hertoge van Parma.

De Hertog van Parma hadt, of uit verdriet over den ongelukkigen uitflag der onderneeminge op Engeland, of om 't mislukken der belegeringe van Bergen op Zoom, of uit gemeener oorzaaken, omtrent deezen tyd, eene ziekte op den hals gehaald; die hem een reisje naar Spa deedt doen; om aldaar de wateren te gebruiken. Doch hy kreeg nimmer zyne voorige gezondheid weder. De Italiaanen hebben geklaagd, dat hy, door de Spanjaards, vergiftigd was. Zeker is 't, dat hy veele vyanden hadt, onder deezen Landaart: die hem, ter oorzaake dat hy de Spaansche Vloot, in 't voorleeden jaar, niet te hulp gekomen was, ten deezen tyde, zogten zwart te maaken ten Hove (*g*). Doch hy, Richardot afgevaardigd hebbende naar Spanje, wift zig, tegen de lafteringen zyner partyen, zo wel te verdedigen (*h*), dat hy 's Konings gunft, nog eenen geruimen tyd, of veelligt wel tot zynen dood toe, behouden heeft. In

(*e*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 42 [467] *enz.*
(*f*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 54 [477] *enz.*
(*g*) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 152.
(*h*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 31 [443], 40 [457].

1589. In Friesland, voerde Graaf Willem van Naſſau, ſedert eenigen tyd, den kryg ſlegts verweerender wyze, zonder dat hy egter naliet, geduuriglyk toe te leggen, op het benaauwen van Groningen. In Lentemaand, bemagtigde hy Ementil, een ſchansje beweſten de Stad, aan eene vaart, waarlangs, zy haaren toevoer uit Friesland kreeg. Hy zogt zig ook van Delfzyl meeſter te maaken, over welke Plaats, uit Groningen, op Embden, gehandeld werdt. Doch dit mislukte hem (*i*). Daarna beſchanſte hy de Jouwer, op dat hy de brandſchattingen, hieromtrent, te beter zou konnen invorderen (*k*). Verdugo, daarentegen, herſtelde, in Zomermaand, de oude ſchans aan den Opſlag, meenende, door dezelve, de ſchanſen te Ementil en te Nieuwzyl te benaauwen. Graaf Willem, vergeefs gepoogd hebbende, hem hierin te hinderen, voerde, zonder dat 'er Verdugo op verdagt was, een deel volks, over 't Reiderdiep, naar de Eems, en bemagtigde eerſt de ſchans te Zwaagſterzyl, en daarna de twee ſchanſen te Reide, in plaats van welke, hy, daaromtrent, eene groote en vaſte ſchans ſtigtte. In Hooimaand, overvielen de Spaanſchen de ſchans te Zwaagſterzyl, daar eenige Staatſchen omkwamen, eenigen gevangen werden. Op den vyfden van Wynmaand, toog Graaf Willem, met agthonderd man, voor de ſchans op den Zoltkamp, eenen uithoek, digt aan 't Reiderdiep gelegen,

Krygsbedryven in Friesland.

(*i*) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 150. BOR XXV. *Boek*, *bl.* 58 [391].
(*k*) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 152.

gen. Zy werdt hevig beſchooten, en ſtormenderhand veroverd. Graaf Willem ſtigtte hier, nog voor den winter, ook eene ſchoone ſterkte. Voorts viel 'er niet veel gewigtigs voor, in deezen oord (*l*). 1589.

XIII. Onderhandeling met Engeland.

't Vertrek en de afſtand van Leiceſter zou, waarſchynlyk, merkelyke verkoeling veroorzaakt hebben in de vriendſchap tuſſchen Engeland en deeze Landen, zo niet de Spaanſche toeruſting ter zee, in 't voorleeden jaar, de Koningin en de Staaten beide geleerd hadt, dat men elkanders hulp niet miſſen kon. Men hieldt dan de vriendſchap, door wederzydſche gezantſchappen, leevende. De Ridder Joan Norrits kwam, op het einde des jaars 1588, herwaards. Men vertoonde deezen, in hoe groot een gevaar, Utrecht en 't gantſche Land gebragt waren, door den raad van Spaanſchgezinden en vreemdelingen. Men deedt hem zien, hoe noodig de eendragt tuſſchen de byzondere geweſten ware. En hy en Willougby begonden, door den tyd, de middelen, welken men ter hand geſlaagen hadt, omze te beveſtigen, goed te keuren (*m*). De Staaten klaagden, ondertusſchen, dat de Engelſche hulptroepen niet voltallig gehouden werden: waartegen de Koningin, met de monſterrollen, bewees, dat zy 't vereiſchte getal, van tyd tot tyd, geleverd hadt (*n*). Doch 't bleek, eerlang, dat

(*l*) Reyd VIII. *Boek*, *bl.* 154-159. Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 42 [459], 57 [482]. XXVII. *Boek*, *bl.* 3 [495] *enz.*
(*m*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 37-39 [361-365].
(*n*) Reſol. Holl. 3, 4 *Jan.* 1589. *bl.* 1, 3. Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 15 [419].

1589. dat de Engelſche Hopluiden geleend volk, voor vol, hadden doen monſteren, en dat de Koningin veel minder manſchap in daadelyken dienſt hadt, dan zy of de Staaten betaalden (*o*). Van tyd tot tyd, vielen 'er, wyders, andere zaaken te vereffenen, tusſchen Engeland en de Staaten, den Koophandel en de beweegingen onder de zogenaamde Engelſchgezinden deezer Landenbetreffende; zo dat 'er geduurig gezanten over en weder reisden (*p*). In 't laatſt van 't voorleeden jaar, hadt de Koningin eenige Hollandſche Koopvaardyſchepen doen beſlaan in Engeland, om zig van dezelven te bedienen in de Vloote, die zy, tegen Spanje uitruſtte. Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal, voegde zig op deeze Vloote. De Staaten hadden hem verlof gegeven, om eenige buizen te mogen koopen in Holland (*q*), en om vyftienhonderd knegten te mogen werven, die onder bevel ſtonden van Nikolaas van Meetkerke. De Vloot ſtak, in de Lente deezes jaars, in zee, en behaalde eenige voordeelen op de Spanjaards. Doch Don Antonio won 'er niets by: 't zy dat de Portugeezen hem zo genegen niet waren, als hy zig zelven en den Engelſchen diets gemaakt hadt: 't zy ook, dat de Engelſchen, meer op buit vlammende, dan gezet op de herſtelling van den verjaagden Vorſt, hem zo veel byſtand niet beweezen, als hy van hun

Engelſche toeruſting ter zee tegen Spanje.

(*o*) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 145.
(*p*) Reſol. Holl. 12 *May*, 14, 20 *July* 1589. *bl.* 333, 483, 498, 555. BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 18 [423] *enz.* 35 [449] *enz.*
(*q*) Reſol. Holl. 20 *Jan.* 1589. *bl.* 24.

hun verwagt hadt (*r*). De Vloot bemagtigde, op haare te rugkomſt, een goed getal van Ooſterſche ſchepen, die met mond- en krygsbehoeften naar Lisbon zeilden. De Hanze-Steden klaagden ten hoogſte, over deeze vyandlykheid. Doch Elizabet verdedigde zig, tegen deeze klagten, in openbaaren druk (*s*). Midlerwyl, bleef de hoofdzaak, die de Nederlandſche Gezanten, in Engeland, te verhandelen hadden, het aanmoedigen der Koninginne, tot het vermeêrderen van haaren onderſtand; doch alzo zy hierin niet ſlaagden naar genoegen, keerden zy, in den aanvang van Slagtmaand, herwaards, om verſlag van den ſtaat der zaaken in Engeland te doen, aan de vergaderde Staaten (*t*). De Engelſche Heeren, die zig hier te Lande onthielden, zogten de Koningin te overtuigen, dat zy den Heere Willougby, hier, het zelfde gezag moeſt doen opdraagen, welk de Graaf van Leiceſter gehad hadt (*u*). Doch de gedaante der Regeeringe was, ſedert Leiceſters afſtand, zo zeer veranderd, dat men dit met geene reden verwagten kon. Maurits, die, toen Leiceſter nog in 't Land was, de grootheid zyns verſtands, onder een diep ſtilzwygen, verborgen hadt (*v*), gaf 'er nu, dagelyks, duidelyke bewyzen van, en toonde, eerlang, ten klaarſte, dat hy niet gezind was, den Engelſchen zo veel gezags 1589.

(*r*) Reyd VIII. *Boek*, *bl.* 159.
(*s*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 22 [430] *enz.*
(*t*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 30 [471] *enz.* 58 [483] *enz.* Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 16, 17, 21.
(*u*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 26.
(*v*) Grotii Annal. V. *p.* 101.

1589. zags over de Regeeringe af te ſtaan, als zy en hunne aanhangers hier te Lande gaarne gehad zouden hebben. Dit, in Engeland gemerkt zynde, bragt te wege, dat de onderſtand niet alleen niet vermeerderd werdt, maar zelfs, dat de beloofde troepen nimmer voltallig gehouden werden.

XIV. Gewigtige verandering in Frankryk.

In Frankryk, viel, dit jaar, eene merkwaardige verandering voor, die grooten invloed hadt op den ſtaat der Vereenigde Nederlanden: waarom wy 'er een kort berigt van geeven moeten. Wy hebben, op zyne plaats (*w*), gemeld, dat Koning Henrik de III. de oppermagt over de Nederlanden van de hand geweezen hadt, voornaamlyk ter oorzaake van den binnenlandſchen kryg, in de Lente des jaars 1585, door die van Guize, verwekt tegen den Koning van Navarre en de Hugenooten. Deeze kryg duurde verſcheiden' jaaren. De Koning van Navarre dreef dien ook te water, en verzogt, in de Lente des jaars 1587, eene vrye Haven van de Vereenigde Staaten, en regtſpraak aldaar, over zyne pryzen en buiten: ook dat de Franſche ſchepen, die toen hier te Lande waren, vryelyk vertrekken mogten. 't Laatſte werdt hem toegeſtaan; doch 't eerſte geweigerd (*x*). Nogtans onderhieldt hy de vriendſchap met de Staaten, zendende, in 't volgende jaar, den Heer *Du Fay* aan hun af, om een verbond met hen te ſluiten. De Staaten van Holland toonden 'er zig terſtond genegen toe

(*w*) XXIX. *Boek*, *bl.* 66.
(*x*) Reſol. Holl. 2 *Maart* 1587. *bl.* 69.

toe (*y*). De algemeene Staaten insgelyks, mids zulks, met goedvinden der Koningin- 1589. ne van Engeland, geschiedde. Sedert liet men den Koning van Navarre toe, zig van geschut en andere krygsbehoeften, hier te Lande, te komen voorzien (*z*). Midlerwyl, hadden die van Guize zig meester gemaakt van Parys, en den Koning van Frankryk zelv' genoodzaakt de Hoofdstad zyns Ryks te ruimen (*a*). Hy sloot toen een verdrag met hen, waarby hy hun verscheiden' Plaatsen afstaan moest (*b*). De hoon, dien zy hem aandeeden, stak hem nogtans zo zeer in den krop, dat hy den Hertog van Guize en den Kardinaal, deszelfs Broeder, in Wintermaand des jaars 1588, te Blois, deedt van kant helpen (*c*). Doch hierop verklaarde hun gantsche aanhang en de Stad Parys zig tegen hem. Hy zag zig, derhalve, genoodzaakt, zyne toevlugt te neemen tot den Koning van Navarre en de Hugenooten (*d*), en ondernam het beleg van Parys, met derzelver hulpe. Hy was op het punt van de ingezetenen tot onderwerping te noodzaaken, toen *Jakob Klement*, een Dominikaaner Monnik, hem, met een mes, in den buik griefde; aan welke wonde hy, des anderendaags, overleedt, op den tweeden van Oogstmaand deezes jaars (*e*). Hy hadt den Koning

(*y*) Resol. Holl. 6, 13, 24 *May* 1588. *bl.* 149, 159, 178.
(*z*) Resol. Holl. 31 *Aug.* 1588. *bl.* 331.
(*a*) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 88 [271] *enz.*
(*b*) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 117 [308].
(*c*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 41-45 [366-373].
(*d*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 58-63 [391-398].
(*e*) Thuanus *Libr.* XCVI. *p.* 456.

1589. ning van Navarre benoemd tot zynen Opvolger, die den naam van *Henrik den IV.* aannam (*g*). De Guizische aanhang, den Hertog van Mayenne nu aan hun hoofd hebbende, weigerden hem te erkennen, en riepen, eerlang, den ouden Kardinaal van Bourbon, die thans in hegtenis zat, voor Koning uit, onder den naam van *Karel den X.* Wyders moest Koning Henrik, om de meeste Grooten te voldoen, belooven, dat hy zig in den Roomschen Godsdienst zou laaten onderwyzen (*h*), dat is, met andere woorden, dat hy zig, eerlang, Roomsch-Katholyk zou verklaaren, gelyk hy, in 't jaar 1593, deedt. De binnenlandsche kryg duurde, ondertusschen, in Frankryk, en Koning Henrik zag zig genoodzaakt, beide Engeland (*i*) en de Staaten der Vereenigde Nederlanden, van tyd tot tyd, aan te zoeken om onderstand. Vanhier werden hem, op ernstige aanbeveelinge van Prinse Maurits, in Herfstmaand deezes jaars (*k*), dertigduizend kroonen ter leen opgeschooten (*l*). Ook bleef hy zig, hier, voorzien van verscheiden' krygs- en mondbehoeften (*m*). De Koning van Spanje verklaarde zig, daarentegen, openlyk voor den gevangen Kardinaal, dien hy *Koning Karel den X.* noemde. De Guizische aanhang droeg Filips zelfs den titel op van *Beschermer der Kroone van Frankryk* (*n*). De Hertog van Par-

(*g*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 45-47 [463-466].
(*h*) *Vide* Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 10.
(*i*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 12, 13.
(*k*) Resol. Holl. 23 *Aug.* 9 *Sept.* 1589. *bl.* 571, 612.
(*l*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 53 [476], 62 [489].
(*m*) Resol. Holl. 22, 23, 25 *Sept.* 1589. *bl.* 624, 627, 629.
(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 17.

Parma zondt een goed deel volks naar Frankryk, welk zig by den Hertoge van Mayenne voegde (*o*). De burgerkryg in Frankryk hielp dus de Nederlanden aan ademtogt (*p*). Van deszelfs aanvang af, werdt de oorlog hier flaauwer voortgezet, van de Spaansche zyde, en Prins Maurits kreeg, eerlang, gelegenheid, om merkelyke voordeelen te behaalen op de Spaanschen. 1589.

Met Deenemarke viel, in den zomer deezes jaars, wederom eenig geschil, over de verhooging der tollen op het Hout, welk, in Noorwegen, gelaaden werdt. De Staaten wendden, sedert eenigen tyd, alles aan, wat in hun vermogen was, om de goede vriendschap met Deenemarke te onderhouden. Zelfs hadden zy den tegenwoordigen Koning, *Christiaan den IV*, die zynen Vader, Fredrik den II, in 't voorleeden jaar, opgevolgd was, door een plegtig Gezantschap, welk den Graaf van Hohenlo aan 't hoofd hadt (*q*), over zyne komst tot de kroon, geluk gewenscht (*r*). Doch deeze heuschheid voorkwam de moeilykheden niet, die, van tyd tot tyd, over den handel, ontstonden. De Staaten van Holland, wier onderzaaten meest leeden, door het verhoogen der tollen, en door verscheiden' knevelaaryen van 's Konings bedienden, vaardigden, in Zomermaand, eenen beleefden Brief aan Koning Chris-

Verschil met Deenemarke.

(*o*) BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 18-21 [516-521].
(*p*) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 160.
(*q*) Resol. Holl. 18, 31 *May* 1588. *bl.* 166, 189.
(*r*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 107 [296]. XXV. *Boek*, *bl.* 45 [373].

1589. Christiaan af (s), die, meen ik, niet geheel vrugteloos was.

De Vereenigde Staaten ondersteunen die van Geneve.

Op het einde van dit jaar, werden de Staaten der Vereenigde Nederlanden om onderstand verzogt, door die van Geneve (t), welken, in 't voorleeden jaar, door Henrik den III, Koning van Frankryk, waren ingewikkeld, in eenen kryg met Emanuel Filibert, Hertog van Savoye, dien wy, in 't begin der Regeeringe van Koning Filips, als algemeenen Landvoogd deezer Landen, gekend hebben. De Hertog, verbonden met die van Bern, hadt het beleg geslaagen voor de Stad. De algemeene Staaten schreeven aan de byzondere Gewesten, en bragten te wege, dat elk gewest den Genevoizen, met eenige penningen, ondersteunde (u). In den Herfst des volgenden jaars, toen de Stad op 't strengst belegerd was, beslooten die van Holland haar nog twaalfduizend ponden over te maaken (v). De kryg duurde tot in 't jaar 1593, wanneer de Staaten van eenige Gewesten der Stad nog eenigen onderstand in geld toestonden (w). Kort hierna, nam men, van wederzyde, het Bestand aan, welk tusschen Koning Henrik den IV. en die van de *Ligue* of het Verbond geslooten was. Doch toen, eenige jaaren laater, de Hertog

(s) Resol. Holl. 7 *Juny*. 1589. *bl.* 391.

(t) Resol. Holl. 2 *Decemb.* 1589. *bl.* 773. 23 *Jan.* 1590. *bl.* 167.

(u) Resol. Holl. 12 *Sept.* 1590, *bl.* 348. BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 4 [497].

(v) Resol. Holl. 9 *Octob.* 1590. *bl.* 414.

(w) Resol. Holl. 31 *May* — 5 *Juny* 1593. *bl.* 119. BOR XXX. *Boek*, *bl.* 65 [758].

tog van Savoye, aangezet, door den Paus en den Koning van Spanje, wederom eenige vyandlykheden aanving tegen Geneve, zondt de Stad, in 't jaar 1598, den *Heer de Sully* naar Holland, om nieuwen onderstand, en kwytschelding van den verleenden (y). De Staaten van Holland, die vierentwintigduizend ponden te vorderen hadden, konden, in Wintermaand, alleenlyk besluiten, om de verloopen' Rente deezer somme kwyt te schelden, en om, tot onderhoud van een vendel knegten, op nieuws, twaalfduizend ponden eens toe te staan, mids de andere gewesten Geneve, insgelyks, hielpen ondersteunen (z). Hoe 't hier verder mede afliep, is my, uit het Regifter der Staatsbesluiten, niet gebleeken. Sommigen melden, in 't algemeen, dat de Heer de Sully vergenoegd vertrok (a). Anderen, dat Holland der Stad de vierentwintigduizend ponden kwytscholdt (b). Zeker is 't, dat zy toen ook, in de Vrede, te Vervins, tusschen Frankryk en Spanje getroffen, begreepen werdt (c). 1589.

Terwyl de Staaten dus meer en meer gemengd werden in buitenlandsche zaaken, was 'er een hevig geschil ontstaan, met eenige Steden van 't Noorderkwartier van Holland. De Steden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, gelegen binnen de aloude paalen van de Heerlykheid Westfriesland, oordeel-

XV. Hoorn, Enkhuizen en Medenblik beweeren eene opperste Regee-

(y) Resol. Holl. 20, 25 *Juny*, 1 *July* 1598. *bl.* 194, 206, 236.
(z) Resol. Holl. 23 *Decemb.* 1598. *bl.* 466.
(a) Meteren XX. *Boek*, *f.* 381.
(b) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 59 [497].
(c) Meteren XX. *Boek*, *bl.* 381.

1589. deelden, dat de opperste magt over deeze Heerlykheid, na de afzweering des Konings van Spanje, aan haar vervallen was, met al zo veel regt, als de Staaten van Holland en van Zeeland zig de opperste magt over hunne byzondere gewesten toeschreeven. In gevolge van dit begrip, hadden zy, te gelyk met de andere Steden van het Noorderkwartier, sterk gestaan op de behoudenis van het byzonder Kollegie van Gekommitteerde Raaden, welk in den jaare 1573 eenen aanvang genomen hadt (*d*). Hier kwam 't ook van daan, dat men, in de onderhandelingen met Frankryk, in 't jaar 1585, Westfriesland afzonderlyk genoemd, en niet onder Holland vervangen wilde hebben (*e*). Zelfs hadden de drie Steden, in den jaare 1586, geld doen munten, met het opschrift MONETA NOVA DOMINII WESTFRISIÆ, dat is, *Nieuwe munt der Heerlykheid Westfriesland* (*f*). En omtrent op den zelfden tyd, regtte de Graaf van Leicester, die deezen oord, daar hy, door middel van Sonoi, veel gezags hadt, gaarne tot een byzonder gewest zou gemaakt hebben, een Kollegie ter Admiraliteit op, binnen Hoorn (*g*). François Maalzon, daarna aangesteld tot *Syndicus* of Advokaat van Westfriesland, yverde zeer voor het afzonderlyk oppergezag van dit gewest (*h*). Hy wilde wel gedoogen, dat Edam en Mon-

[Margin: ring op zig zelven te zyn.]

[Margin: Maalzon yvert voor deeze meening.]

(*d*) VI. *Deel*, *bl.* 450.
(*e*) XXIX. *Boek*, *bl.* 59. *Aant.* (1).
(*f*) VELIUS Hoorn, *bl.* 470. Handv. van Enkh. *bl.* 97.
(*g*) VELIUS Hoorn, *bl.* 472.
(*h*) Handv. van Enkh. *bl.* 98, 99.

Dr. FRANÇOIS MAALZON,
Syndicus van Westfriesland.

J. Wierix del. J. Houbraken fec.

Is. Tirion excudit.

Monnikendam, als van den aanvang der beroerten af, met de drie Steden, vereenigd geweest zynde, ter Staatsvergaderinge van Westfriesland, zitting hadden; doch hy begeerde Purmerende, als eene byzondere Heerlykheid, uit te sluiten van deeze Staatsvergaderinge. Ook moest, zyns oordeels, de oude Westfriesche Stad Medenblik, in rang, na Enkhuizen volgen, niet na Edam en Monnikendam. Alkmaar wilde zig, zo sommigen schryven (*i*), niet onder Westfriesland, maar onder Holland, gerekend hebben: hoewel anderen het tegendeel, uit schriften van deezen tyd, meenen te hebben ontdekt (*j*). Zeker is 't, dat deeze Stad, eene lyn trekkende met Edam, Monnikendam en Purmerende, beweerde, dat de zaaken blyven moesten in den staat, waarin zy, tot nogtoe, geweest waren. De drie Steden, daarentegen, verbonden zig onderling, in Hooimaand deezes jaars 1589, om het opperst gezag van Westfriesland voor te staan, en Maalzon, die zig verluiden liet, dat hy zynen dienst wilde verlaaten, te handhaaven in het bewind, hem toevertrouwd (*k*). Maalzon hadt, onder anderen, voor, het getal der Gekommitteerde Raaden in 't Noorderkwartier te verminderen, of zelfs een afzonderlyk Kollegie voor de drie Steden op te regten. Hiervan gaf hy den Staaten van Holland kennis; die 't zeer vreemd vonden, en, van toenaf, nevens Prins Maurits, arbeidden, om

1589.

De Staaten van Holland en Prins

(*i*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 56 [481].
(*j*) Eikelenb. Alkm. *bl.* 16.
(*k*) Handv. van Enkh. *bl.* 98, 99.

1589. om de geschillen in 't Noorderkwartier by te leggen (*l*). Zo ver liep eerlang de verwydering, dat de drie Steden noch bewilligden in de gemeene lasten, noch ter gemeene Dagvaarten verscheenen (*m*). Eindelyk, beslooten de Staaten, op eene Dagvaart, ten deezen einde, in Wynmaand, te Alkmaar, beschreeven, ernstelyk de hand te leggen aan het beslegten der gereezen' geschillen. Hier werdt den drie Steden vertoond „dat Westfriesland, oulings, door 's Lands Graaven, met de wapenen, overwonnen zynde, onder Holland gebragt was; en dus geenszins voor een gewest op zig zelve gehouden kon worden; dat men ook, met reden, het regt der Westfriesche munte in twyfel zou konnen trekken"; met meer andere bedenkingen, die geschaapen scheenen, verdere verwydering te zullen veroorzaaken. Doch de Prins en andere Gemagtigden, toen wederom tusschen beide getreden, troffen eerlang een verdrag, by voorraad, volgens welk het Kollegie, tot den eersten van Bloeimaand aanstaande, op den voorigen voet, blyven zou, mids voortaan de stemmen der drie Steden samen zo veel golden, als de anderen vier, en dat alle Ordonnantien, door eenen uit de drie en eenen uit de vier Steden, getekend zouden moeten worden, of anders kragteloos zyn (*n*). 't Verdrag was den twintigsten van Wynmaand getrof-

Maurits steeken zig in 't geschil.

't Wordt bygelegd.

(*l*) Resol. Holl. 30 *May* 1, 9 *Juny* 1589. *bl.* 364, 372, 397.

(*m*) Resol. Holl. 4, 6, 13 *July*, 8 *Aug.* 1589, *bl.* 441, 455, 477, 532.

(*n*) Resol. Holl. 20 *Octob.* 15[illegible]. *bl.* 671.

1589.

troffen. En schoon 't, alleen by voorraad, gemaakt was, heeft men 'er zig, sedert, aan gehouden. De Advokaat Maalzon, die sterkst voor de opperste magt van Westfriesland geyverd hadt, werdt, kort hierna, tot Raad nevens zyne Doorlugtigheid aangesteld: waarmede zyn last als *Syndicus* ophieldt. Dit was eene der voornaamste redenen, waarom het voorig geschil niet verder geroerd werdt (*o*). De Westfriesche Steden verscheenen, terstond na het treffen van 't verdrag, wederom in de Vergadering van Holland, en droegen in de gemeene lasten (*p*).

XVI. Verandering in de Admiraliteits Kollegien.

In het bestier van de zaaken der Admiraliteit hier te Lande, kwam, in dit jaar, ook eenige verandering, die hier verdient gemeld te worden. De Graaf van Leicester hadt, in den jaare 1586, niet alleen, gelyk wy reeds gemeld hebben (*q*), een Kollegie ter Admiraliteit, te Hoorn, opgeregt; maar nog twee anderen, te Rotterdam en te Veere (*r*), zynde te Amsterdam, sedert de omkeering des jaars 1578, de zeezaaken, door eenige Gemagtigde Raaden ter Admiraliteit, waargenomen, zonder dat 'er, tot nog toe, een vast Kollegie geweest was. Evenwel kreegen deeze Kollegien toen nog hunne volkomen' gedaante niet; schoon zy, niet lang hierna, in 't bewind raakten. Men nam, al in den aanvang des volgenden jaars, in overleg, om

(*o*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 56 [481].
(*p*) Resol. Holl. 30 *Octob.* en 15 *Oct.* — 15 *Nov.* 1589. *bl.* 683, 738.
(*q*) Hier voor, *bl.* 322.
(*r*) Resol. Holl. 17-19 *July* 1586. *bl.* 265. *Zie* ook BALEN Dordr. *bl.* 407.

1589. om een Opper-Kollegie ter Admiraliteit in te stellen, waarvan Prins Maurits het hoofd zou zyn (s). Doch 't bleef by overleggen, tot in Zomermaand deezes Jaars 1589. De algemeene Staaten stelden toen in een *Superintendent Kollegie ter Admiraliteit* over de Vereenigde Gewesten, bestaande uit zyne Doorlugtigheid, als Admiraal-Generaal, en zes Raaden, gekooren uit Holland met Westfriesland, uit Zeeland, en uit Friesland; doch Gelderland en Utrecht behielden aan zig, om hunne Raaden, wanneer zy 't goedvonden, by deezen zes, te voegen (t). Men raadpleegde toen ook, om de ondergeschikte Kollegien ter Admiraliteit op eenen goeden voet te brengen, en van bekwaame Leden te voorzien. Het Kollegie te Hoorn was, zo ik meen, na het einde van Leicesters Regeeringe, naar Amsterdam overgebragt; alwaar men 't begeerde te houden. Doch dit mishaagde den Noordhollanderen, die 't wederom in hunnen oord wilden hebben, beweerende, dat het, * met loosheid, naar Amsterdam verplaatst was (u). Amsterdam stondt het Noorderkwartier wel een Kollegie toe, mids het zelf zyn Kollegie behieldt: doch Hoorn, Enkhuizen en Medenblik dreeven sterk, dat 'er te Amsterdam geen Kollegie zyn moest (v). De Prins begreep het anders, en stelde, in ieder der drie Kollegien, te Amsterdam, te Rotterdam en te Hoorn, vier

* *subreptivelyk.*

(s) Resol. Holl. 30 *Jan*, 4 *Febr.* 6 *Maart*, 2 *Dec.* 1587. *bl.* 31, 39, 79, 333.
(t) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 33 [446].
(u) Resol. Holl. 24 *Febr.* 1589. *bl.* 108.
(v) Resol. Holl. 4, 9 *Maart* 1589, *bl.* 138, 160.

vier Raaden, voor den tyd van agt maanden; aan (w), welken tyd, naderhand, verlengd werdt (x). *Henrik Laurenszoon Spiegel*, Koopman te Amsterdam, geweigerd hebbende den last van Raad ter Admiraliteit te Hoorn te aanvaarden, werdt in eene boete, ten behoeve der arme Godshuizen in den Haage, veroordeeld (y). Het Opper-Kollegie ter Admiraliteit hadt, zo lang het in stand was, het voornaam bewind der zaaken, die, door de ondergeschikte Kollegien, werden uitgevoerd. Deezen waren, in 't volgende jaar, reeds vyf in getal; en zaten toen te Rotterdam, te Amsterdam, te Hoorn, te Middelburg, en in Friesland (z). 1589.

Doch die van Zeeland hadden niet willen bewilligen in het Superintendent Kollegie ter Admiraliteit (a), waarvan, ten minsten onder anderen, oorzaak was, zeker geschil met die van Holland, welk, omtrent deezen tyd, ontstondt, en waarvan de grond nimmer geheellyk heeft konnen weggenomen worden. De Vereenigde Gewesten waren overeengekomen, om de uitgaande en inkomende Regten, alomme, te doen heffen op eenen eenpaarigen voet, en geene * Gelei- of † Verlofgelden te vorderen van goederen, die van een dier gewesten naar een ander vervoerd werden. Maar de Zeeuwen klaagden, ten

Verschil met Zeeland, over het vorderen van de Regten der Admiraliteit.

* *Convoien.*

† *Licenten.*

(w) Resol. Holl. 7 *Maart* 1589. *bl.* 146.

(x) Resol. Holl. 14, 28 *Nov.* 1589. *bl.* 732, 764. 13-26 *April*, 21-31 *May* 1590. *bl.* 33, 48.

(y) Resol. Holl. 27 *Decemb.* 1589. *bl.* 794. *Zie* ook H. L. Spieghels Leeven *voor den* Hertspieghel.

(z) Resol. Holl. 4 *Jan.* —— 15 *Febr.* 1590. *bl.* 16.

(a) Resol. Holl. 30 *Dec.* 1591. —— 24 *Jan.* 9-21 *Maart* 1592. *bl.* 12, 27.

1589. ten deezen tyde, dat de Hollanders verlofgeld vorderden van goederen, die uit Holland naar Zeeland werden gebragt.. Onredelyk ſcheen dit, in den eerſten opſlag. Doch de Hollanders merkten, op de klagten der Zeeuwen, aan „ dat zy geen verlofgeld begeerden van goederen, die in Zeeland „ verbruikt werden; maar alleen van zulken, die, over Zeeland, naar vyandlyke „ of onzydige Plaatſen, werden, vervoerd. „ Dat zy, tot het invorderen van dit verlofgeld, bewoogen waren geworden, om „ dat Zeeland de gelei- en verlofgelden niet „ bragt in de kaſſe van 't gemeene Land, „ gelyk de andere gewеſten deeden; en om „ dat men zig, aldaar, niet hieldt aan de „ gemeene lyſt van 's Lands Regten; maar, „ om neering te trekken, minder verlofgeld, dan de lyſt inhieldt, vorderde van „ goederen, die naar Frankryk en elders gezonden werden (b)." 't Geſchil tuſſchen de twee gewеſten kwam voor de algemeene Staaten, die, in 't eerſt, zeer neigden naar de zyde van Holland (c). Doch naderhand werdt geoordeeld, dat de zaaken, by voorraad, op den ouden voet, behoorden te blyven. 't Leedt nog eenen geruimen tyd, eer de hoofdzaak werdt afgedaan. Ik vind, dat die van Holland, by gelegenheid van deezen twiſt, aanmerkten, dat de gelei- en verlofgelden, in hun gewеſt, een millioen had-

(b) Reſol. Holl. 31 *Oct.* 8, 10, 14 *Nov.* 1589. *bl.* 636, 712, 720, 729, 744. *Jan.* 1591. *bl.* 3.
(c) Reſol. Holl. 4 *Jan.* — 15 *Febr.* 1590. *bl.* 2.

hadden opgebragt, en maar weinig minder in Zeeland (*d*). 1589.

De Heerlykheid van Woerden, die het Huis van Brunswyk in pandschap bezeten hadt, werdt, in den Herfst des jaars 1589, ten behoeve der Graaflykheid van Holland, verbeurd verklaard. De Staaten hadden, na de dood van Hertoge Erik van Brunswyk, die, op den zeventienden van Slagtmaand des jaars 1584, voorgevallen was (*e*), 't bewind deezer Heerlykheid aanvaard. Zyn' natuurlyken Zoon, *Willem van Brunswyk*, aan wien, en aan wiens Zuster, *Katharina*, hy zyne Heerlyke goederen in Holland gemaakt hadt, sedert ook overleeden zynde, verzogt Hertog *Julius van Brunswyk*, dat de Staaten het opzigt over deeze Heerlykheid, en over die van Liesveld en andere Brunswyksche goederen hier te Lande, ten behoeve van den regthebbenden, wilden blyven behouden; gelyk zy deeden (*f*). Hertog Julius overleedt, op den tweeden van Bloeimaand deezes jaars 1589 (*g*). Zyn Zoon en Opvolger, *Henrik Julius*, begeerde toen, dat de Staaten hem de Heerlykheden Woerden en Liesveld, met zekere Huizinge in den Haage, benevens de ontvangen' inkomsten deezer goederen, welken de Staaten ingehouden hadden, zouden overdraagen. Doch de Staaten begreepen, dat deeze goederen, na het afsterven van Wil-

Handeling wegens Woerden en andere Heerlyke goederen van den Huize van Brunswyk.

(*d*) Bor XXVII. *Boek*, *bl.* 3 [494].
(*e*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 40 [507].
(*f*) Resol. Holl. 7, 15 *Aug.* 1585. *bl.* 454, 478. 6 *April* 1587. *bl.* 100.
(*g*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 45 [463].

1589. Willem van Brunswyk, op dezelfs Zuster, Katharina, vervallen waren. Deeze nu was met *Andreas Doria* getrouwd, die den Koning van Spanje, tegen de Staaten, diende: uit welken hoofde, de Heerlykheden en goederen van den Huize van Brunswyk, hier te Lande, allen verbeurd verklaard werden. Men liet den Hertoge de vryheid wel, om zig, hier, tegen deeze verbeurdverklaaring, van de gewoone middelen van Regte te bedienen (*h*). Doch ik vind niet, dat hy deeze zaak vervolgd heeft, voor 't jaar 1593; wanneer hy den voorgaanden eisch vernieuwde. Ten zelfden tyde, deedt Katharina van Brunswyk, die toen Weduwe was van Andreas Doria, de Staaten, om de Brunswyksche goederen, voor haar zelve, verzoeken. De Staaten besloöten toen, den Hertoge handligting der zelven aan te bieden, mids hy borg stelde voor de wedergeeving, wanneer de Weduwe bewees, dat zy eene natuurlyke Dogter van Hertoge Erik was, 't welk hy ontkend hadt: hoewel de Staaten, in zulk een geval, hun regt nog voorbehielden tegen haar, als gehuwd geweest zynde met eenen vyand deezer Landen (*i*). De Graaf van Hohenlo, sedert, het regt verkreegen hebbende, welk Hertog Henrik Julius op de Brunswyksche goederen in Holland gehad hadt, bragt zo veel te wege by de Staaten, dat zy hem dezelven afstonden. Zyne Weduwe, *Maria van Nassau*, met welke

(*h*) Resol. Holl. 3 *Octob.* 2 *Nov.* 1589. *bl.* 650, 694.
(*i*) Resol. Holl. 6-18 *Sept.* 9-20 *Nov.* 1593. *bl.* 140, 160.

ke hy, in 't begin des jaars 1595, getrouwd was (k), heeftze, nog na zynen dood, bezeten (l). Doch het Pandschap van Woerden is, in den jaare 1617, afgelost, en deeze Heerlykheid wederom, met de Graaflykheid van Holland, vereenigd geworden. 1589.

XVII. Opregting van twee Kollegien van Gekommitteerde Raaden, in Holland.

De Regeering van Holland en Zeeland was, na 't vertrek van Leicester, nog op geenen vasten voet gebragt. Men begreep, dat het Kollegie van Gekommitteerde Raaden in Holland hersteld diende te worden, en dat men Prinse Maurits meer gezags, dan hy, tot nog toe, geoefend hadt, behoorde op te draagen. Ook moest de eenigheid onder de Gewesten bewaard, en middelen beraamd worden, om de geschillen tusschen de Steden, bekwaamlyk, af te doen. Deeze en diergelyke zaaken hielden de Staaten van Holland, in deezen jaare 1589, dikwils bezig (m). Doch men kwam, omtrent eenigen derzelven, niet voor den aanvang des volgenden jaars, tot een besluit. De Staaten van Holland en Westfriesland stelden toen twee Kollegien aan, een tot het beleid der zaaken van Regeeringe, genoemd het *Kollegie van Gekommitteerde Raaden, nevens zyne Doorlugtigheid*; en een, tot het beleid der zaaken van belastinge en geldmiddelen, blootelyk het *Kollegie van Gekommitteerde Raaden* genoemd. Het eerstgemelde Kollegie bestondt uit 1590.

(k) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 89 [893].
(l) Resol. Holl. 23 *Juny* 1610. *bl.* 26. BOR XXX. *Boek*, *bl.* 58 [748] *enz.*
(m) Resol. Holl. 3-22 *July*, 7-14 *Aug.* 15 *Nov.* 1589. *bl.* 554, 557, 558, 737.

1590. uit den Prinse en vier Raaden, en diende op een Berigtschrift, welk den twee-entwintigsten van Louwmaand was vastgesteld (*n*). Het Berigtschrift voor het ander Kollegie, welk uit negen Raaden bestondt, was, op den zelfden dag, beraamd (*o*). Voorts arbeidde men, om Utrecht, gelyk voorheen, met Holland en Zeeland, onder eenen Stadhouder, te brengen, waartoe de Advokaat Oldenbarneveld, die met Thin, Heermaale en andere Stigtschen verstand hieldt, zeer veel vlyts aanwendde. In Sprokkelmaand, droegen de Staaten van 't Stigt Prinse Maurits het Stadhouderschap op. Het Berigtschrift, waarnaar hy aannam te regeeren, werdt, eerlang, door hem, getekend en beëedigd. Hy beloofde, by het zelve „ Utrecht te zullen bestieren, als een byzonder Geweest, en de Wet, in de Steden, te zullen stellen, by raade en believen der Staaten. Doch in de Stad Utrecht, alleenlyk, by raade en believen van zulken uit de Staaten, die in dezelve tegenwoordig zouden zyn. Voorts zou hy de Staaten ook kennen, in 't begeeven van Ampten (*p*).” Omtrent deezen tyd, werdt Prins Maurits ook vereerd met het Stadhouderschap van Overyssel. De Raaden van Staate hadden geoordeeld, dat zy, hier, de verkiezing van eenen Stadhouder moesten doen uit

Prins Maurits wordt Stadhouder van Utrecht Overyssel en Gelderland.

(*n*) Resol. Holl. 16, 22 *Jan.* 1590. *bl.* 134, 152. BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 12 [506].
(*o*) Resol. Holl. 17, 22 *Jan.* 1590. *bl.* 136, 157. BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 13 [509].
(*p*) BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 14 [510], 16 [512].

uit eene benoeming van drie Perſoonen door de Staaten van Overyſſel, in gevolge van het verdrag, met de Koninginne van Engeland, in 't jaar 1585, gemaakt (*q*). Doch die van Overyſſel bragten hiertegen in, dat zy dit verdrag nimmer hadden aangenomen, verzoekende, wyders, dat de algemeene Staaten den Stadhouder, dien zy verkooren hadden, laſtbrief verleenen wilden, op derzelver naam (*r*): gelyk, ſedert, geſchiedde. Prins Maurits werdt, na 't overgaan van Zutfen, op gelyke wyze, tot Stadhouder van Gelder en Zutfen verkooren, door de Staaten des Landſchaps. Hy ontving van deezen zyn Berigtſchrift, en van de algemeene Staaten zynen Laſtbrief, in Bloeimaand des volgenden jaars (*s*): en zag zig dus Stadhouder van vyf der Vereenigde Geweſten. 1590.

XVIII. Schets van den tegenwoordigen ſtaat der Regeeringe der Vereenigde Nederlanden.

Omtrent deezen tyd, kreeg de Regeering deezer Landen byna dezelfde gedaante, die zy, ſedert, altoos, onder het Stadhouderlyk bewind, gehad heeft; waarom wy agten, dat het hier de regte plaats is, om den ſtaat derzelve beknoptelyk te beſchryven. Zulk eene beſchryving zal van dienſt zyn, om den Leezer 't vervolg deezer Hiſtorie beter te doen verſtaan.

Verandering in dezelve, na den afſtand

De Vereenigde Nederlanden waren, omtrent deezen tyd, zes in getal, Gelderland met Zutfen, Holland met Weſtfriesland, Zeeland, Utrecht, Friesland en Overyſſel:

ſchoon

(*q*) *Zie* XXIX. *Boek*, *bl.* 96.
(*r*) Reſol. Holl. 8 *Febr.* 1590. *bl.* 211.
(*s*) *Zie* BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 515 van den *tweeden Druk*. XXVIII. *Boek*, *bl.* 4 [533].

1590. schoon eenige Steden van sommigen deezer Gewesten nog in de magt van Spanje waren. Groningen en de Ommelanden zyn hier, eerst in 't jaar 1594, bygekomen. Deeze gewesten en verscheiden' anderen waren, schoon onder verschillende titels, nogtans allen, door Keizer Karel den V, en na hem, door zynen Zoon, Filips, beheerd geweest, en werden, hierom, en om dat zy, met de andere Nederlanden, aan elkanderen grensden, dikwils aangemerkt, als samen één gewest uitmaakende. Het Utrechtsch Verbond van den jaare 1579 vereenigde verscheiden' van deeze gewesten zo naauw, dat zy, gelyk het, in 't hoofd van dit Verbond, uitgedrukt wordt, maar één Landschap scheenen. Voor en na de afzweering van Koning Filips, hadt Willem, Prins van Oranje, en na deszelfs dood, de Graaf van Leicester het hoog bewind over deeze gewesten gevoerd. De laatste met merkelyke tegenkanting der Staaten, met naame van Holland, die oordeelden, dat hy zyn gezag te wyd uitstrekte, ten nadeele van 's volks vryheden. De Staaten dan, geleerd door de ervaarenis, vonden, na zyn vertrek en afstand, geraaden, de opperste magt over de Landen onder veelen te verdeelen: en een' nieuwen Regeeringsvorm in te stellen, die veiliger scheen voor de gemeene vryheid, schoon hy, in sommige gelegenheden, gevaarlyker bevonden is voor de eendragt (t). Op dat egter de Gemeente, gewoon 's Lands hoo-

van Leicester.

(t) GROTII Annal. V. p. 102.

hooge Regeering te zien in handen van eenen Vorst, die 't ontzag der zelve wist te bewaaren, en de liefde der Landzaaten te verwekken tot 's Lands best, een voorwerp van agtinge, voor 't gezigt, hebben mogt, droeg men Prinse Maurits de waardigheid op van Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal van verscheiden' gewesten, en plaatste hem aan 't hoofd van den Raad van Staate, die, onder Leicester, 't hoog bewind over de algemeene Regeeringe plagt te hebben. Zulke treflyke Ampten zetten den Prinse groot aanzien by, schoon Prins Willem, zyn Vader, die tot *Hoofd en hoogste Overheid* verheeven geweest was, boven hem, uitgesteken hadt, in waardigheid en vermogen; en schoon men den Landvoogd Leicester ook meer gezags hadt opgedraagen. Maar 't gene het Stadhouderschap aan gezag verlooren hadt, hadt het gewonnen, aan gunst der Gemeente. Eerampten en vergiffenis kwamen van den Stadhouder: lasten en schattingen van de Staaten, die daarenboven nog de wyt kreegen van de tegenspoeden; terwyl de eer der overwinningen den Kapitein-Generaal opgedraagen werdt (*u*). De luister en roem der opperste magt vertoonden zig dus meest in den Stadhouder. De Staaten droegen 'er egter den naam van, en hielden den klem derzelve, doorgaans, in handen.

1590.

Stadhouder Kapitein en Admiraal-Generaal.

Twyfelagtig scheen het egter, ten deezen tyde, of deeze opperste magt, in de Staaten

Verschil over de opperste magt in

(*u*) Grotii Annal. V. *p.* 108.

1590. de Vereenigde Nederlanden.

ten van elk. Geweſt, moeſt geplaatſt worden, dan of menze zoeken moeſt, by de algemeene Staaten, en deezen als de opperſte magt der Vereenigde Geweſten met elkanderen aanmerken. De algemeene Staaten zelven ſchynen zig ſomtyds zo te hebben aangemerkt. Kort na de dood van Prinſe Willem, verklaarden zy, *toen te zyn de hoogſte Overheid van den Lande* (v). Ook ſchynt men, in ſommige Geweſten, 't ſtuk, dikwils, dus te hebben ingezien, en hierom laſtbrieven, tot zulk een voornaam Ampt, als dat van Stadhouder was, van de algemeene Staaten verzogt te hebben. Men dagt, vermoedelyk, dat, gelyk Keizer Karel en Koning Filips, die Heeren van alle de Nederlanden geweeſt waren, Stadhouders in de byzondere geweſten plagten te ſtellen, dit nu, door de algemeene Staaten, behoorde te geſchieden; als aan welken, uit hoofde van het Utrechtſch Verbond, ook bewind toekwam, over het gene den Vereenigden Geweſten, met elkanderen, aanging. Maar in andere Landſchappen, vooral in Holland, werdt dit anders begreepen. De opperſte magt was, oordeelde men, na 't afzweeren van Filips, vervallen aan de Staaten der byzondere Landſchappen, die, zelfs toenze onder éénen Heer ſtonden, naar verſchillende wetten en gebruiken, en als onderſcheiden' Heerlykheden of Vorſtendommen, geregeerd werden. Sterk dreef men dit gevoelen, ten tyde van

(v) Reſol. Gener. 3 *Aug.* 1584. *by* BOR Auth. Stukk. II. *Deel*, *bl.* 58.

van Leicester, toen alle de gewesten niet eens waren, over het gezag, welk hy zig, met regt, aanmaatigen mogt. De Advokaat Oldenbarneveld stondt toen zeer op de opperste magt der byzondere Gewesten: waardoor 't gezag van Leicester en van den Raad van Staate geenen kleinen krak kreeg. En, gelyk het den mensch eigen is, zyn gevoelen in uitersten te dryven; Maalzon, zo als wy boven (v) zagen, beweerde zelfs, dat Westfriesland, op zig zelf, eene oppermagtige Heerlykheid uitmaakte. 't Gevoelen, dat de opperste magt over de byzondere gewesten by de Staaten van elk Gewest huisvest, heeft ook den meesten ingang gevonden, en is, doorgaans, by de schranderste kenners van deezen Staat, voor gegrond aangezien (w). 1590.

De Staaten der byzondere Gewesten nu bestaan niet in de Gemagtigden ter Staatsvergaderinge; maar in het gantsche lighaam der Edelen en Steden. De eersten worden vertoond en vervangen, door den beschreeven Adel, die, gemeenlyk, de Dagvaarten bywoont; de anderen, door de Raaden of Vroedschappen van elke stemmende Stad, uit welken, een' of meer Gemagtigden ter Dagvaart gezonden worden. En deeze Edelen en Gemagtigden der Steden vertoonen, vergaderd zynde, de Staaten van den Lande. Zy worden, op gewoone, of, des noods, op buitengewoone tyden, op zekere punten, be-

Wie de Staaten der byzondere Gewesten zyn.

(v) Bladz. 322.
(w) *Vide* C. v. Bynkershoek Quæst. Jur. Publ. *Libr.* I. *Cap* XXIII. *p.* 165.

1590. beschreeven; en doen, zo zy 'er algemeenen of byzonderen last toe hebben, ook andere zaaken af, die voorkomen, terwyl zy vergaderd zyn. Doch de uitvoering van 't gene zy beslooten hebben wordt, na dat zy gescheiden zyn, een Kollegie van gemagtigde Raaden of Staaten aanvertrouwd. In Holland, hadt dit Kollegie, tegenwoordig, alleen bewind over zaaken van geldmiddelen. De zaaken van Regeeringe stonden daar nu aan het Kollegie van Gekommitteerde Raaden nevens zyne Doorlugtigheid: 't welk zeer veel toebragt tot vermeerdering van 's Prinsen aanzien in Holland. Doch dit Kollegie is, naderhand, met dat van Gekommitteerde Raaden der Staaten vereenigd geworden (x). 's Lands Advokaat, die de vergaderingen der Staaten en der Gekommitteerde Raaden van Holland, gewoonlyk, bywoont, vraagt de gevoelens, uit den naam der Edelen, wier Pensionaris hy is, vereenigtze, zoze verschillen, en is, binnen en buiten de vergadering, amptshalve, verbonden, de welvaart, vryheden en voorregten des Lands te vorderen en te verdedigen. Zyn Ampt was, na dat des Stadhouders, het aanzienlykste in dit Gewest. De Regeering der andere Landschappen verschilt, hier en daar, van de Hollandsche. Doch ons bestek gehengt niet, dat wy, in deeze byzonderheden, treeden.

Gemagtigde Raaden of Staaten.

Advokaat van Holland.

De Afgevaardigden van de Staaten der byzondere Gewesten maaken de algemeene Staa-

Algemeene Staaten.

(x) *Zie* GROT. Verantw. *Cap.* XII. *bl.* 128.

Staaten uit, die eerst te Utrecht plagten te 1590.
vergaderen: daarna te Delft en in den Haage byeen kwamen; doch niet altoos zaten. Ten tyde van Leicester, begon hunne vergadering geduurig te worden. De Staaten hadden toen verscheiden' zaaken te verhandelen; van welken zy den Raad van Staate geene kennis wilden geeven. Hunne Afgevaardigden vergaderden hierom dikwils; en kwamen, allengskens, geduuriglyk byeen (y). Zy handelen, op bepaalden of onbepaalden last der Gewesten, van welken zy afgevaardigd zyn, over zaaken van vrede en oorlog, en anderen, het Bondgenootschap betreffende. Zy doen bezendingen en ontvangen uitheemsche Gezanten, insgelyks over zaaken, den Bondgenooten in 't gemeen raakende. De Raad van Staate, die, onder Leicester, groot gezag over zaaken van Regeeringe hadt, bestondt uit Afgevaardigden der verscheiden' gewesten, te weeten, drie uit Holland, twee uit Zeeland, twee uit Friesland, en een' uit ieder der anderen. Na 't vertrek van Leicester, kreeg deeze Raad een nieuw Berigtschrift, waarby de bezorging van 't gene tot den oorlog te Lande vereischt wordt, en de invordering der penningen, die, ten deezen einde, door de byzondere gewesten, opgebragt worden, aan denzelven toevertrouwd werdt (z). Tot het beleid van den oorlog te water, waren, gelyk wy boven (a) zagen, onlangs, in de voornaamste Zeesteden van Hol-

Raad van Staate.

Admiraliteits Kollegien.

(y) Grotii Annal. V. p. 99.
(z) Zie Bor XXIV. Boek, bl. 65 [238].
(a) Bladz. 327.

1590. Holland, Zeeland en Friesland, vyf Kollegien ter Admiraliteit ingesteld, en nog een opperst Kollegie, boven deezen vyf, waarvan zyne Doorlugtigheid het Hoofd was. Doch dit laatste bleef niet lang in stand (*b*). En in 't jaar 1597, werden de vyf Kollegien ook afhanglyk gemaakt van de algemeene Staaten, daar zy, te vooren, afhingen van de byzondere Gewesten. Zy kreegen toen een nieuw Berigtschrift, dat, schoon slegts by voorraad, en voor den tyd van een jaar, gegeven (*c*), tot heden toe, nog niet veranderd is. Wy spreeken niet van de algemeene en byzondere Reken- en andere Kamers en van veelerlei Amptenaars, in deeze Landen. Wy beoogen, alleenlyk, een kort berigt te geeven van den tegenwoordigen staat van 's Lands Regeeringe; waartoe deeze schets, zo wy agten, zal konnen volstaan. Nu hervatten wy den afgebroken draad der geschiedenisse.

Yver van Prinse Maurits om den staat des Lands te bevestigen.

Van den aanvang deezes jaars af, begon zig een gunstiger beloop der dingen te ontdekken. De vyand, verzwakt, door de onderneeming op Engeland, en, van nieuws, ingewikkeld in den Franschen kryg, was buiten staat geraakt, om den oorlog, in de Nederlanden, met ernst, door te zetten. Prins Maurits hadt zig, daarentegen, van den tyd af, dat hem 't opperbeleid des oorlogs toevertrouwd was, zo zeer bevlytigd, in de oefening der Krygskunde, dat hy 'er, schier da-

(*b*) *Zie* Resol. Holl. 14-23 *Decemb.* 1593. *bl.* 168.
(*c*) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 1519.

MAURITS,
Prins van Oranje,
Stadhouder van Gelderland, Holland,
Zeeland, Utrecht en Overyſsel.

A. Schouman del. naar't Origin. van Mierevelt — *J. Houbraken fec.*

Is. Tirion excudit.

dagelyks, in vorderde, boven verwagting. Voortvaarend en wakker, in 't voortzetten zyner zaaken, wist hy den vyand, dikwils, eenen kans af te zien, en deszelfs aanslagen te verydelen. De geringste dingen zelven ontslipten zyner opmerkinge niet. Hy hieldt de vestingen in behoorlyken staat van tegenweer, en bezorgde, dat alomme goede wagt gehouden werdt. Zonderling bedreeven toonde hy zig, in het uitkippen der bekwaamste Legerplaatsen. Het stormtuig hieldt hy, in belegeringen, altoos by der hand. Het krygsvolk, tot hiertoe, zeer onbedreeven in veldslagen en aantasten van sterkten, leerde hy, uit eigen' oefening, op eene nieuwe wyze, te paarde ryden, de gelederen bewaaren, spys met zig voeren, en aan loopgraaven en borstweeringen arbeiden. Zyn Leger werdt, eerlang, eene oefenschool, daar, inzonderheid na dat hem 't geluk des oorlogs begon mede te loopen, de uitheemsche adel de Krygskonst kwam leeren (*d*). Kortom, hy heeft de zaaken der Vereenigde gewesten tot eenen stand van vastheid en veiligheid gebragt, waarvan zyn Vader weinig meer dan de grondslagen hadt beginnen te leggen.

1590.

XIX. Karel van Herau-giere verrast het Kasteel van Breda, door

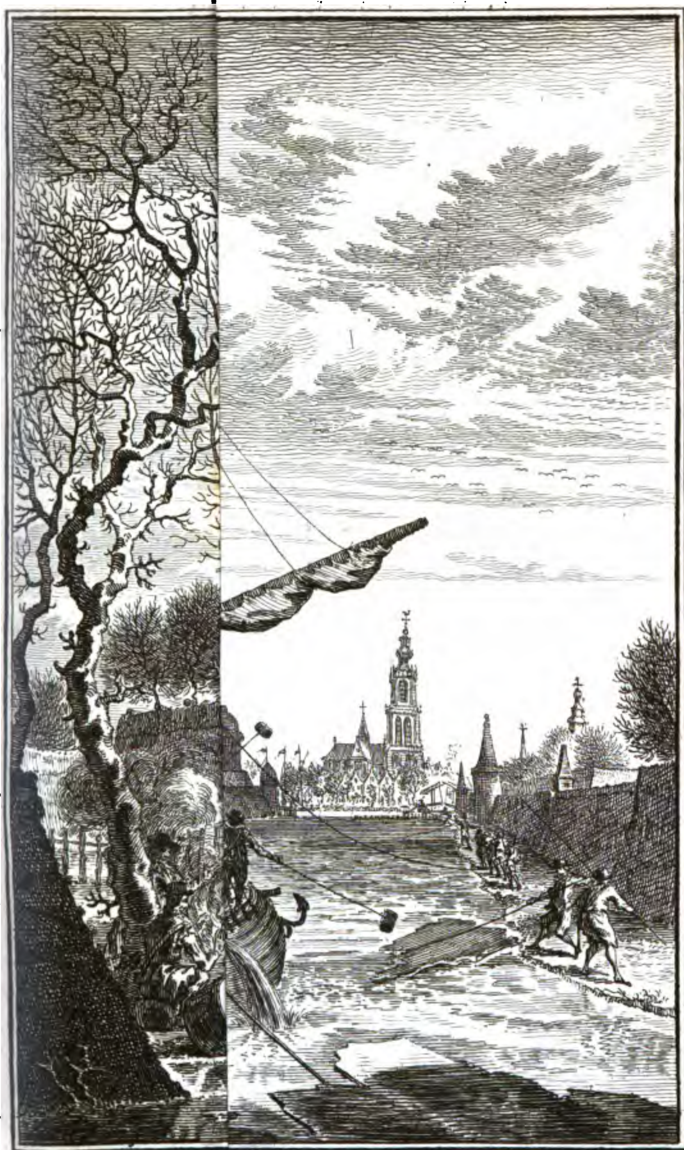
't Verrassen van Breda was de eerste zyner gelukkige onderneemingen, in de Lente deezes jaars. Karel van Heraugiere hadt, op aanraading van Graave Filips van Nassau, den aanslag overlegd met Prinse Maurits; en *Lambert Charles*, een' wakker krygsman, ver-

(*d*) Grotii Annal. V. *p.* 112.

1590. verkooren, om dien, nevens hem, uit te voeren. *Adriaan Janszoon van Bergen* was gewoon turf en brandhout te leveren op 't Kasteel te Breda, en voer, op wederzydsch vrygeleide, geduuriglyk, af en aan. Van het Turfschip van deezen man vondt men geraaden zig te bedienen. Tegen het einde van Sprokkelmaand, verkoor Heraugiere omtrent zeventig soldaaten, uit verscheiden vendels, met welken hy zig, des nagts, te Zevenbergen, in 't Turfschip begaf, zonder van iemant gezien te worden. Het schip was met eene zoldering van planken, in 't midden, voorzien, en boven bedekt met turf. Veel ongemaks leedt het volk, op deezen korten togt, zo door koude en honger, als door tegenwind, die te wege bragt, dat men, langer dan twee dagen, op éene plaats, moest blyven leggen. Eindelyk, genaakte men 't Kasteel, en kwam binnen de laatste boom; die terstond agter 't schip gesloo-ten werdt. Hier kwam een Korporaal het schip bezigtigen; doch zo onagtzaam, dat hy geen onraad vernam. 't Was een geluk, dat niemant zig toen openbaarde, door hoe-ten, waarmede veelen, egter, de gansche reize door, zeer gekweld geweest waren. Een, die 't niet myden kon, boodt zynen spitsbroederen zyn leeven aan, op dat zy ook het hunne niet verliezen mogten (e). De Italiaansche bezetting van 't Kasteel, gebrek aan brandstof beginnende te krygen, sleepte het schip, dat aan den grond geraakt was

Middel van een Turfschip.

(e) REYD VIII. Boek, bl. 162.

't Ysschip, in 't jaar 1590.

was en een lek gekreegen hadt, op den der- 1590.
den van Lentemaand, door 't ys, naar binnen. Terstond viel men aan 't lossen, tot zo ver zelfs, dat de soldaaten, in 't schip, het daglicht, door de reeten der zolderinge, begonden te ontdekken, wanneer de Schipper en zyne knegts, zig gelaatende vermoeid van werken te zyn, het verder ontlaaden uitstelden, tot 's anderendaags. Ter middernagt, doch niet zonder maaneschyn, deedt Heraugiere de knegten, die reeds verdrietig begonden te worden, en morden, dat men hen op de slagtbank bragt, uit het Turfschip treeden, terwyl men sterk aanhieldt met pompen, waardoor de schildwagt belet werdt, het gerugt, dat de knegten maakten, te hooren. Terstond, werdt de wagt overvallen en afgemaakt, de overige bezetting gedreeven tot in 't binnenste van 't Kasteel, daar *Paulo Antonio Landsavechia*, een onbedreeven jongeling, in 't afzyn zyns vaders, geboodt. Deez' onderneemt eenen uitval, met zesendertig man, die meest allen verslaagen werden. De burgers, dreigende op 't Kasteel in te storten, werden, door 't volk van Heraugiere, met musketten, afgekeerd. De Graaf van Hohenlo en Prins Maurits zelf, 't gelukken des aanslags vernomen hebbende, naderden de Stad, met een groot deel des Legers, rukten 't Kasteel in, en dreigden, van daar, de Stad te overvallen, die toen de plondering afkogt, voor twee maanden solds, ten behoeve der verrasseren. Ondertusschen, was de bezetting gevlugt. Maurits deedt eene deftige intre-

1590. de in zyne Vaderlyke erfenis, nam den inwooneren den eed van getrouwheid af, en gaf Heraugiere 't bevel over de Stad, in welke eene bekwaame bezetting van ruitery en voetvolk gelaaten werdt. De Roomſchen behielden 'er eene openbaare Kerk; de anderen werden den Hervormden ingeruimd (*f*). Maurits ſchreef, zonder uitſtel, om voorraad van krygs- en mondbehoeften naar Holland, alzo hy wel voorzag, dat Parma terſtond zyn werk maaken zou van het herwinnen der veſtinge. Ook werdt zy ſpoedig voorzien van het noodige (*g*). De ſchipper en zyne twee knegts werden, door de Staaten, met een geſchenk in gereeden gelde, en met een jaargeld voor hun leeven begiftigd. Ook kreeg ieder ſoldaat, die in 't Turfſchip geweeſt was, boven de twee maanden ſolds, eenen gouden penning, ter waarde van vyfentwintig guldens (*h*). De Advokaat Oldenbarneveld, die, in deezen aanſlag, ook zeer veel gearbeid hadt, werdt vereerd met eenen ſchoonen vergulden kop, waarop de gantſche geſchiedenis, konſtelyk, gedreeven was (*i*). Ter gelegenheid van de geboorte zyns Zoons, *Willem*, ſchonken de Staaten van Holland, die over den Doop geſtaan hadden, hem, wat laater, tot eene Pillegave ook eenen kop van zeshonderd guldens, en aan zynen Zoon eene Lyfrente van tweehonderd guldens 's jaars (*k*).

De

(*f*) BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 22-25 [522-527].
(*g*) Reſol. Holl. 5, 6 *Maart* 1590. *bl* 280, 281.
(*h*) Reſol. Holl. 16 *Maart* 1590. *bl.* 308.
(*i*) BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 25 526.
(*k*) Reſol. Holl. 10 *Nov.* 1590. *bl.* 470, 471.

De Hertog van Parma, van Spa en Aken, te Binch in Henegouwen, te rug gekeerd, stondt gereed, om, met een Leger, naar Frankryk te trekken, tot ondersteuning der *Ligueurs* of Verbondelingen (*l*), toen hy de tyding ontving van het inneemen van Breda. Terstond gaf hy Graave Karel van Mansfeld bevel, om zig wederom meester te maaken van de Stad. Mansfeld berende haar, nog voor het einde van Lentemaand, sloeg eene schans op de Merk, by het Dorp ter Heide, en bemagtigde Zevenbergen, dat deerlyk geplonderd werdt. In Bloeimaand, viel hy aan op de schans van Noorddam, by Zevenbergen, binnen welke Matthys Held geboodt, die hem zo wakker te keer ging, dat hy, eerlang, afwyken moest. Prins Maurits, midlerwyl, om hem van Breda af te trekken, toog, met vierduizend knegten en weinige paarden, naar de Betuwe, als hadt hy eenen aanslag op Nieuwmegen in den zin gehad. Mansfeld, geenen kans ziende om Breda met geweld te winnen, verliet, eindelyk, de Stad (*m*), volgde Prins Maurits, en sloeg zig, omtrent Nieuwmegen, tusschen de Maaze en Waale, neder. Maurits bleef in de Betuwe, met zyn Leger; doch hieldt den Waalstroom met schepen, en deszelfs oever met krygsvolk bezet, tot aan de plaats toe, daar 'er de Maas in valt. Zelfs wierp hy eene schans op, tegen Nieuwmegen over, die den naam kreeg van *Knodsenburg*; waar mede

1590.

Mansfeld belegert Breda.

wint Zevenbergen.

verlaat Breda.

Maurits stigt Knodsenburg.

(*l*) Bor XXVII. *Boek*, *bl.* 18 [516].
(*m*) Bor XXVII. *Boek*, *bl.* 25 [527] *enz.*

1590. mede een groot deel van den Zomer gesleeten werdt (*n*).

Parma trekt naar Frankryk.

Tegen 't einde van den zelven, toog Parma, op uitdrukkelyk bevel des Konings, met het grootste deel zyns Legers, naar Frankryk, laatende 't hoog bewind der Nederlandsche zaaken in handen van Graave Pieter Ernst van Mansfeld, wiens Zoon Karel 't voornaam beleid des Oorlogs opgedraagen werdt. Doch hy hadt geenen last om iet te onderneemen: maar moest het overschot des Legers terstond in de vaste Plaatsen verdeelen (*o*).

Maurits wint verscheiden Sterkten.

Schoone gelegenheid gaf dit Prinse Maurits om 't platte Land, tot Duitschland toe, alómme, af te loopen. Ook bemagtigde hy, in Herfst- en Wynmaand, met een klein Leger, het Huis te Hemert, de schansen Telshout en Crevecoeur, benevens het Huis te Heel of Hedel en de schans ter Heide(*p*), daar de bezetting van Breda en Bergen op Zoom, kort te vooren, eenen vergeefschen aanval op gedaan hadt. Nog vielen hem Steenbergen (*q*) en de schans te Roozendaal in handen (*r*).

Venlo verjaagt 's Konings bezetting.

De Burgery van Venlo dreef, omtrent deezen tyd, 's Konings bezetting ter Stad uit, schoon zy den Graave van Mansfeld schreef, dat zy, desonaangezien, zyner Majesteit getrouw blyven wilde (*s*).

XX. De Ryks-

Midlerwyl, vernam men, by gerugte, dat Duit-

(*n*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 3 [532] *enz.*
(*o*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 4 [534] *enz.*
(*p*) Resol. Holl. 12 *Octob.* 1590. *bl.* 418.
(*q*) Resol. Holl. 18 *Octob.* 1590. *bl.* 426.
(*r*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 4 [533], 8 [539], 14 [548].
(*s*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 12 [544].

Duitschland zig ten oorloge toerustte, om het schenden van den Ryksbodem, beide op de Spaanschen en Staatschen, te wreeken. Doch de raadpleegingen der Kreitsen, die voor hertiger besluit deeden dugten, liepen uit, op eene bezending aan den Hertoge van Parma en aan de algemeene Staaten. Parma, die de Duitsche gezanten ontving, terwyl hy reisvaardig was naar Frankryk, gaf trots bescheid op hunne klagten, dryvende, onder anderen, dat zy de geleeden' schade gaarne behoorden te draagen, om datze hun, tot voorstand van den ouden Godsdienst, aangedaan was. Maar by de Staaten, daar zy de inruiming van 's Graavenwaard en andere Sterkten op den Duitschen bodem, en opening van de stroomen den Ryn en de Eems vorderden, werden zy bescheidener bejegend. „ Men weet, hier; „ de rampen, die Duitschland geleeden hadt, „ eeniglyk, aan de geweldenaaryen der „ Spanjaarden, waardoor de Nederlanders „ gedrongen waren geworden, tot het op- „ vatten der wapenen. Men verschoonde „ het afloopen der Duitsche grenzen, met „ de gewoone baldaadigheid der Krygs- „ knegten, die zig, door het gezag der O- „ versten, nooit geheellyk liet beteugelen. „ 't Regt op 's Graavenwaard was betwist- „ baar; doch 't werdt, hoe 't 'er ook mede „ wezen mogt, alleenlyk tot verdediging „ der grenzen, ingehouden. De overige „ Sterkten wilde men gaarne ruimen. Doch „ de stroomen te openen hieldt men niet

1590. Vorsten klaagen over 't schenden van den Duitschen bodem.

Antwoord der Staaten.

„ vei;

1590. „ veilig, alzo zy, terstond, door den vyand, „ bezet zouden worden (*t*)." Met dit antwoord, waarop, eerlang, het overleveren eeniger afgelegene Sterkten volgde, werden de gezanten afgevaardigd (*u*). De Steden Keulen en Luik deeden, ten deezen tyde, ook eene bezending aan de Staaten, om gelyke reden. De Aartsbisschop Ernst van Beyeren was Heer van beide deeze Steden, en de Staaten hadden den Oud-Keurvorst Truchses, tegen hem, ondersteund. Nu beloofdenze Keulen volle veiligheid, zo de Stad zig, van haaren kant, onzydig hieldt. Maar Luik, dat zig dikwils vyandig getoond hadt, werdt scherper bejegend. 't Slot was, nogtans, dat de Stad op de vriendschap der Staaten hoopen mogt, zo zy zig dezelve waardig maakte (*v*). Doch diergelyk antwoord werdt, naderhand, dikwils, op diergelyke klagten, gegeven; alzo de vyandlykheden tegen de Duitsche volken, beide van de Staatsche en Spaansche zyde, bleeven duuren, naar dat ieder volk, uit moedwil of vreeze, te veel helde, naar de eene of de andere partye. De Hertog van Parma ruimde geheel geene Sterkten op den Duitschen bodem; schoon hy zulks beloofd hadt te zullen doen, wanneer de Staaten hem zouden voorgegaan zyn. Hierover vielen klagten van onze zyde; doch zy vonden geenen ingang, 't welk den Staaten

(*t*) *Zie* Resol. Holl. 4-15 *Sept.* 1590. *bl.* 76.

(*u*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 12 [544] *enz.* METEREN XVI. *Boek*, *f.* 292 *vers.*

(*v*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 11 [543]. XXIX. *Boek*, *bl.* [illegible] [622] *enz.* METEREN XVI. *Boek*, *f.* 294 *vers.*

ten te meer voet gaf, om zig zelven regt te doen, door de wapenen. Midlerwyl, drong Keizer Rudolf de II. de Staaten, ten deezen tyde, en sedert, dikwils, tot het aangaan van eene vrede met Spanje; doch, alzo men, hier, uit onderschepte Brieven (*w*), ontdekt hadt, dat Koning Filips nog even zeer verbitterd bleef tegen de Onroomschen, leende men geheel geene ooren aan 's Keizers vermaaningen. 1590.

Verdugo, eenige hulp uit Brabant gekreegen hebbende, taste, in Zomermaand, de schans te Ementil aan, en vermeesterdeze, by verdrag. Graaf Willem, die nogal niet afliet, Groningen te benaauwen, sloeg zig, eerlang, te Kollum neder, niet verre van den vyand; die egter niet geraaden vondt, hem, in zyn voordeel, aan te tasten (*x*). Ten deezen tyde, werden twee Spaansche soldaaten onthalsd, die beleeden hadden, uitgemaakt te zyn van Verdugo, om Graaf Willem van kant te helpen (*y*). Wegens de aangelegenheid van Groningen, binnen welke Stad, de Staatschen heimelyk verstand hielden, met eenigen uit de Wet, hadt men zelfs de Koningin van Engeland onderrigt; en zy hadt Brieven herwaards gezonden, waarby zy de Stad van haare gunst en bescherming verzekerde, zoze de Staatsche zyde koos (*z*); doch daar verliepen nog omtrent vier jaaren, eer dit gebeurde.

XXI. Verdugo bemagtigt Ementil. Groningen benaauwd door Graave Willem.

Te-

(*w*) Resol. Holl. 27 *Dec.* 1590. *bl.* 507, 512, 514, 515. Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 34. BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 48 [589].
(*x*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 4 [533].
(*y*) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 163.
(*z*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 40, 32.

1590. Parma keert uit Frankryk te rug.

Tegen 't einde des jaars, keerde Parma te rug uit Frankryk, daar 't hem gelukt was, Parys, welk, door Koning Henrik den IV, ſtrengelyk belegerd werdt., te ontzetten. Doch de Gemeente in Frankryk mistrouwde hem zo zeer, dat men zyne bezetting ter geener Stede wilde inneemen, zo dat hy genoodzaakt was, zyne benden, midden door 's vyands Leger, te rug te leiden.

Muitery onder 't Krygsvolk.

Op zyne te rugkomſt, vondt hy de bezetting van verſcheiden' Steden aan 't muiten, by gebrek van betaaling. De Staaten hadden van dit ongemak ook bevinding gehad, in dit en in het voorleeden' jaar, en de bezettingen van Tiel (*a*), van Liefkenshoek (*b*), van Schenkenſchans (*c*) en van Zwartſluis (*d*), aan 't muiten zien ſlaan. Doch deeze beweegingen waren ſpoedig en gelukkig geſtild. In de Spaanſche Nederlanden, hadden zy zwaarer gevolgen. De bezettingen van Dieſt, Leuven en Heerentals ſtonden op tegen de Overſten, en bragten de gantſche Brabantſche Kempen onder brandſchatting, plonderende en verwoeſtende al 't platte Land in deezen oord, zo deerlyk, als of 'er de vyand huisgehouden hadt (*e*). 't Liep eenen geruimen tyd aan, eer zig de muitende menigte bevredigen liet (*f*). De Hertog van Parma zondt, kort na zyne herwaardskomſt, den *Prins van Askoli*, met eenige benden, naar Frankryk, tot

(*a*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 51 [382].
(*b*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 57 [482].
(*c*) Bor XXVII. *Boek*, *bl.* 14 [509].
(*d*) Bor XXVII. *Boek*, *bl.* 21 [521].
(*e*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 15 [548].
(*f*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 29 [565].

tot ondersteuning van den Hertoge van Mayenne. De Staaten hadden, daarentegen, vyf Oorlogsschepen in zee gebragt, tot bescherming der kusten van Normandye en Bretagne, zynde zy, door Koning Henrik, berigt geworden, dat Filips bezig was, om eene Vloot uit te rusten, met welke hy 't op deeze kusten gemunt hadt. De Heer van S. Aldegonde, die, dus lang, buiten openbaare bediening, geweest was, bekleedde, ten deezen tyde, de waardigheid van Gezant der algemeene Staaten aan het Fransche Hof (*g*). Naderhand, te rug gekeerd, werden hem agthonderd ponden toegelegd, voor 't gene hy, wegens agterstallen van zyne wedde, tot den jaare 1582 toe, te vorderen hadt (*h*). Ook werdt hy, in 't jaar 1594, door de algemeene Staaten, op eene wedde van vierentwintighonderd guldens, in 't jaar, behalve driehonderd guldens, voor huishuur, aangesteld, om den Bybel, uit het Hebreeuwsch, over te zetten (*i*). Doch dit werk is, met zynen dood, die, op 't einde des jaars 1598, voorviel, blyven steeken (*k*).

1590.

De Staaten beschermen de kusten van Bretagne.

Aldegonde in Frankryk.

XXII. Met Engeland, viel, dit jaar, weinig byzonders te handelen. De Koningin hadt eene groote menigte kleederen, hoeden en schoenen, voor haar Krygsvolk, herwaards gezonden, welken zy, zonder 't betaalen der gewoonlyke regten, dagt in te voeren, waartoe de Staaten niet verstaan konden. Hierover,

Handel met de Koninginne van Engeland.

(*g*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 11, 12 [543, 544].
(*h*) Resol. Holl. 29 *April* 1594. *bl.* 109.
(*i*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 74 [874].
(*k*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 68 [510].

1590. over, en over andere zaaken van klein belang, viel eenig geschil. Voorts, bleeven de Staaten dringen op het voltallig houden der Engelsche hulptroepen (*l*). Ook bragten zy te wege, dat de Koningin, in Bloeimaand, eene verklaaring uitgaf, waarby zy de beweegingen, die, op haaren naam, of, zo men voorgaf, ten haaren dienste, eenigen tyd herwaards, verwekt waren, veroordeelde; de ingezetenen, te gelyk, vermaanende, tot gehoorzaamheid aan 's Lands Overheid (*m*). Joachim Ortel, die, veele jaaren, Agent der Staaten van Holland, te Londen, geweest was, overleedt, op den derden van Wynmaand deezes jaars (*n*). Noël van Karon, Heer van Schoonewal, bekleedde, naderhand, zyne plaats (*o*).

De Agent Ortel sterft.

De Staaten van Holland koopen de Heerlykheid van Woudrichem en Altena.

Vrouw Walburg, Weduwe van den Graave van Nieuwenaar en Meurs, zig, na haars Mans overlyden, met veele schulden bezwaard vindende, besloot, de Heerlykheid der Stede Woudrichem en des Lands van Altena, haar, door haaren eersten Man, den Graave van Hoorne, nagelaaten, voor tweeënnegentigduizend guldens, te verkoopen aan de Staaten van Holland, die, hierdoor, deeze Heerlykheid, welke men, somtyds, beweerd hadt, tot Brabant te behooren, met Holland vereenigden. De opdragt geschiedde, voor Leenmannen der Graaflykheid van Holland, op den tweeden van Wynmaand, met

(*l*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 27, 29, 30, 33, 39, 42.
(*m*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 35.
(*n*) Resol. Holl. 6 *Octob.* 1590. *bl.* 410 *in marg.*
(*o*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 20 [555].

1590.

met de gemeene plegtigheid van de overleveringe van eenen halm (*p*).

Voordeelige ſtaat der Vereenigde Gewesten.

De voordeelen, door de Vereenigde Staaten, dit jaar, op den vyand, behaald, kwamen niet in vergelyking, by de overwinningen des jaars 1591, waarin wy nu treeden moeten. De Hertog van Parma hadt zyne Krygsmagt moeten verdeelen, en grootendeels naar Frankryk zenden. Het overſchot was, by mangel van betaalinge, onwillig, om te dienen, en, op verſcheiden' Plaatſen, zelfs in Groningerland en in den Gelderſchen oord, aan 't muiten geſlaagen. Men hieldt voor zeker, dat het Spaanſche Leger nooit in zulk eenen ſlegten ſtaat geweeſt was, als tegenwoordig (*q*). De voorſpoed des jongſten Krygstogts gaf den Staaten ook merkelyken moed. Graaf Willem van Naſſau hadt hun, reeds voor eenigen tyd, geraaden, niet meer verweerender maar aanvallender wyze, te oorloogen (*r*). Ook hadt de Koningin van Engeland hen en Prins Maurits ernſtelyk aangeſpoord, om eenen inval in Vlaanderen te doen (*s*). En zy, die, te vooren, naauwlyks in ſtaat waren geweeſt, om hunne eigene grenzen te beſchermen, lieten zig nu, door deeze aanſpooringen, en, door de gelegenheid, opwekken, om den vyand, op de zynen, aan te taſten. De Raad van Staate hadt, op 't einde des jaars, den ſtaat van Oor-

(*p*) Reſol. Holl. 13-20 *Apr.* 21-31 *May*, 2, 8 *Octob.* 1590. *bl.* 35, 42, 405, 412. BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 19 [553].
(*q*) BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 27 [531].
(*r*) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 160.
(*s*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 45.

1590. Oorlog, voor 't volgende jaar, ingeleverd, en geraamd, dat men, boven omtrent twintigduizend man, die de Staaten, tegenwoordig, in dienst hadden (t), nog drieduizend knegten en driehonderd Paarden moest liggen. De gewesten hadden zig tamelyk gereed getoond, om te bewilligen in de kosten, die hiertoe vereischt werden. Zy stonden zelfs Koning Henrik den IV. wederom een' onderstand toe van honderdduizend guldens, om welken hy hen, in Louwmaand, door zynen Gezant *Paul Chouart*, *Heere van Buzanval*, verzogt hadt (*u*). Hun eigen Leger werdt zo wel voorzien, dat het in staat geraakte, om, met de naderende Lente, iets van gewigt te onderneemen.

1591.

XXIII. Zutfen door Prinse Maurits gewonnen.

De vyandlyke bezettingen langs den Yssel hielden de Veluwe en 't Stigt onder brandschatting. Men vondt, derhalve, geraaden, de Steden en Sterkten, die de Spaanschen hier inhadden, met meer gewelds dan tot nog toe geschied was, aan te tasten. Terwyl Maurits, wien een goede Krygsraad, en eenigen uit den Raade van Staate bygevoegd waren, met het Leger der Staaten, uit agtduizend knegten en tweeduizend paarden bestaande, in aantogt was naar Zutfen, gelukte het den Ridder François Vere, wien nu 't bevel over 't Engelsch Krygsvolk opgedraagen was, de schans tegen over deeze Stad, by verrassing, in te neemen, op den drieentwintigsten van Bloeimaand.

(*t*) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 161.
(*u*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 14 [547], 16 [550] *enz.*

maand. Eenige weinigen van zyn volk hadden zig vermomd, in boeren- en boerinnenkleederen, en waren, veinzende met eenige goederen te vlugten voor het naderend Leger, ter ſchanſe ingelaaten: daar zy, terſtond, de bezetting overweldigd hadden (v). Des anderendaags, vertoonde Prins Maurits zig voor Zutfen, daarmen hem in 't geheel niet verwagtte, alzo hy, te vooren, verſpreid hadt, dat hy Geertruidenberg, of eenige Stad in Brabant belegeren wilde, en om den vyand te mompen, een ſtuk wegs, de Maaze langs getrokken was. De bezetting van Zutfen was gering, en de Stad ſlegt voorzien van mondbehoeften. Graaf *Joan Filips van Valkenſtein*, die den Oud-Keurvorſt Truchſes gediend hadt, werdt, in eenen uitval der belegerden, doorſchooten. Prins Maurits, de Stad, driemaal, uit al 't geſchut, hebbende doen beſchieten, eiſchteze, daarna, op, haar, te gelyk, het uiterſte dreigende, zo zy 't aangebooden verdrag niet aannam. Men verzogt tyd van beraad. 't Werdt geweigerd. Waarop de Stad zig terſtond overgaf, op den dertigſten van Bloeimaand. De bezetting bedong den vryen uittogt: de Stad behoudenis van voorregten. In 't ſtuk van den Godsdienſt, zou men haar, gelyk de andere Steden der Vereenigde Geweſten, handelen (w). Op deezen voet, gingen daarna de Steden gemeenlyk over: waarom wy 't noodeloos rekenen, zulks geduuriglyk te herhaalen. Van

1591.

(v) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 25, 26 [561, 562].
(w) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 26 [562].

1591.

Ook Deventer.

Van Zutfen, rukte Prins Maurits, zonder toeven, naar Deventer, dat beter versterkt, bezet en voorzien was. Graaf Herman van den Berg geboodt binnen deeze Stad. De Prins egter, uit eenige vlugtelingen, berigt bekomen hebbende, dat de bezetting oneenig, en de voorraad zo groot niet was, als men gewaand hadt, maakte zig, op 't spoedigste, meester van de toegangen, en deedt, daarna, de Stad heviglyk en lang beschieten en bestormen, daar veelen, van wederzyde, onder sneuvelden. De belegerden en Graaf Herman, wien een Spanjaard, ten onregte, nagegeven hadt, dat hy zig, met zynen Neeve, Prinse Maurits, verstondt, weerden zig dapperlyk. Voor den tweeden storm nogtans, gaf de Stad zig over, by verdrag, op den tienden van Zomermaand (x).

Hy belegert Groningen.

Zulke gelukkige beginsels spoorden den Prins tot verdere onderneemingen aan. Op 't sterk aanhouden der Friezen, deedt hy 't Leger trekken, over de veenen en moerassen van Drente, naar Groningen, welke Stad, met een beleg, gedreigd werdt. Maar Verdugo, den aantogt der Staatschen vernomen hebbende, hadt zig, na 't bezetten van Koeverden en Steenwyk, in de Voorstad van Groningen, gelegerd. Ook liep het gerugt, dat Parma zig gereed maakte, tot het ontzet van Groningen. De Prins dan, bevroedende, dat het verder benaauwen der Stad haar ligtelyk noodzaaken zou, tot het ontvangen van Verdugos Leger binnen haare

(x) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 27 [563] *enz.*

re muuren, waarna zy niet te bemagtigen zou zyn; ook bedugt voor de aankomst van Parma, besloot, maar zes dagen na zyne aankomst, op te breeken van voor de Stad (y). Hy benaauwde haar egter zeer, door het inneemen der omleggende sterkten, den Opslag, Ementil en Lettebert. Zelfs maakte hy zig meester van de schans Delfzyl, welker vestingwerken, sedert, merkelyk verbeterd werden (z). Doch Verdugo, loerende op gelegenheid, om de Stad te voorzien van voorraad, herwon Slogteren, eene der zwakste schansen, waardoor haar een weg uit Westfaalen naar de Bourtange geopend werdt (*a*).

1591. Doch verlaat het wederom.

De Hertog van Parma was, inderdaad, op weg geslaagen, om Groningen te ontzetten; doch hy werdt afgeschrikt van den togt, door de woestheid der wegen, en wendde zig, sedert, naar den Waalkant, daar hy 't beleg sloeg voor de nieuwe sterkte Knodsenburg, tegen over Nieuwmegen, die, door *Gerard de Jonge*, een' wakker' krygsman, met zeshonderd bezettelingen, verdedigd werdt. Oktaaf, Graaf van Mansfeld, sneuvelde voor deeze vesting. Prins Maurits, die, na 't verlaaten van Groningen, 't oog op Steenwyk geworpen hadt, vernam zo dra 't beleg van Knodsenburg niet, of hy spoedde zig derwaards, en trok, by Arnhem, de Betuwe in, vanwaar hy den belegerden, door tekenen en boden, kennis gaf van zyne aankomst.

Parma belegert Knodsenburg.

(y) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 29, 30 [566, 567].
(z) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 31, 32 [568, 569].
(*a*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 35 [573].

1591. komſt. Een hoop Ruiters, door Parma afgezonden, om 't Leger der Staatſchen te onderkennen, werdt gelokt in eene hinderlaage, en grootendeels afgemaakt: 't welk zo veel ſchriks baarde in Parmas Leger, dat hy, terſtond, opbrak van voor Knodſenburg, en zyn volk naar de winterlegeringen zondt (*b*). De ſpyt, dien hy hierover gevoelde, en eenige onheuſche bejegeningen, hem aangedaan te Nieuwmegen, verporzaakten hem, zo men wil, eene nieuwe onpaſſelykheid, die hem wederom naar Spa deedt verreizen.

Breekt op van voor de ſchanſe.

Maurits valt in 't Land van Waas, en bemagtigt Hulſt.

Maurits, die 't oog op Nieuwmegen hadt, welk, mids de hoogte der Waale, thans nog niet aangetaſt kon worden, deedt, om den vyand te misleiden, zyne benden, die toen, op zesduizendnegenhonderdvyfenveertig knegten en vyftienhonderdvyfendertig paarden, gemonſterd waren, ook naar de winterlegeringen trekken, en begaf zig, eerlang, met driehonderd vaartuigen vol volks, uit Zeeland, naar 't Land van Waas, daar hy zig eerſt van de ſchanſen in deezen oord, en toen, binnen vyf dagen, van de Stad Hulſt meeſter maakte, op den vyfentwintigſten van Herfſtmaand. 't Land van Waas, een vrugtbaar geweſt, werdt het Krygsvolk ter plonderinge overgegeven, tot dat de opgezetenen beloofden, brandſchatting te zullen betaalen; die zy egter, na dat Mondragon, Bevelhebber van 't Kaſteel van Antwerpen, kort hierop, de ſterkten om Hulſt herwonnen hadt, wederom weigerden. De Stad, bin-

(*b*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 31, 32, 33, 34 [568, 569, 570, 571].

binnen welke, de Graaf van Solms 't bevel hadt, bleef nogtans in de magt der Staaten (c). *Eduard Norrits*, Bevelhebber van Oost-ende, hadt, in Lentemaand, de schans te Blankenberg, stormenderhand, veroverd, geslegt en wederom verlaaten; doch zy werdt, daarna, van de Spaanschen, veel sterker herbouwd en bezet (d). Wat laater, hadt de bezetting van Breda de Sloten te Turnhout en te Westerlo bemagtigd (e).

1591.

Verscheiden' Sterkten veroverd door de Staatschen.

XXIV. De Prins wint Nieuwmegen.

Na 't overgaan van Hulst, en toen nu Gelderland ontbloot was van vyandlyk Krygsvolk, oordeelde Prins Maurits de gelegenheid ryp, om Nieuwmegen aan te tasten. Veele Ingezetenen neigden, hier, reeds tot verandering, alzo de Stad, nu zes jaaren geleeden, slegts door bestelling van eenige weinigen, Parmas zyde gekooren hadt. Doch de bezetting hieldt zo goede wagt, dat de Stad, door heimelyk verstand met eenigen van binnen, niet te winnen was. Men moest dan besluiten, tot eene belegering. De Prins, 't volk, in alleryl, wederom geligt hebbende uit de winterlegeringen, spoedt zig naar Gelderland, en slaat, met twaalf vendelen, onder Graave Willem Lodewyk, versterkt zynde, 't beleg voor de Stad, omtrent het midden van Wynmaand. Die van binnen hoopten, in 't eerst, op ontzet van Verdugo, wien, na 't scheiden van Parmas Leger, de zorg voor Gelderland aanbevolen was. Doch verneemende, dat hy gebrek aan volk hadt, en

(c) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 34, 35, 36 [572, 573, 574].
(d) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 19 [554].
(e) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 21 [556].

1591. en de Stad nu, door het hevig schieten, en het werpen van granaaten en andere vuurwerken, in 't uiterste gevaar ziende gebragt, ontzakte den meesten de moed. Sommigen, stoffende op 's Konings magt, vleiden zig, nogtans, met ontzet, dat uit Friesland en Vlaanderen verwagt werdt. Maar 't gemeen, schielyk samengerot, stoof ten Raadhuize op, en drong daar, met kragt van redenen, op het overgeeven der Stad; waartoe eindelyk, op den eenentwintigsten van Wynmaand, besloten werdt. De Prins verstelde 'er terstond de Regeering, behoudende, naderhand, geduurende den oorlog, de magt van het verkiezen der jaarlyksche Wethouderschap aan zig, die anders aan de Gilden plagt te staan. De bezetting trok uit, met alle tekenen van eere. Doch de vrye oefening van den Roomschen Godsdienst, welke men begeerd hadt, werdt afgeslaagen (*f*). Met het overgaan deezer Stad, de eerste in rang onder de Geldersche Steden, was gantsch Gelderland byna veroverd. Prins Maurits, het Krygsvolk, voor goed, gezonden hebbende naar de winterlegeringen, keerde te rug naar Holland, daar hy, van grooten en kleinen, met de uitbundigste tekenen van eerbiedenis en vreugde, ontvangen werdt. Men merkte hem niet slegts aan als 's Lands beschermer; maar als den uitbreider der gemeene grenzen, en in- en uitheemschen zagen zyn beleid en wakkerheid, in zulke jonge

Hy verstelt 'er de Regeering.

(*f*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 36, 37, 38, 39, 42 [574, 575, 576, 577, 582]. Reyd IX. *Boek*, *bl.* 174.

ge jaaren, niet dan met de hoogste verwondering. Het bemagtigen van zulke treffelyke Steden, als den Prinse, dit jaar, in handen gevallen waren, maakte de Staaten genoegzaam meester van de stroomen, en beveiligde een voornaam gedeelte van den handel en scheepvaart der Ingezetenen. Geduurende den winter en 't volgend voorjaar, werden, van wederzyde, nog eenige aanslagen ondernomen; van de Staatschen op Geertruidenberg, Maastricht en Sluis; van de Spaanschen op Breda: doch zy mislukten allen (*g*). De oorlog in Frankryk ging, midlerwyl, zynen gang. Henrik den IV. de Koningin van Engeland, om eenigen onderstand in volk, verzogt hebbende, bewoog zy de Staaten, in 't voorjaar, om tweeduizend Engelschen, van hier, naar Frankryk, te voeren: waarvoor, in Bloeimaand, nieuwe benden, uit Engeland, herwaards werden overgescheept (*h*). 1591.

XXV. De Staaten van Holland doen eene Kerkenorde ontwerpen.

In Holland, was het stuk der Kerkelyke Regeeringe, tot nog toe, op geenen vasten voet gebragt. Wy hebben, te vooren (*i*), meer dan eens, aangetekend, dat de Kerken-ordeningen, in de Sinoden, ontworpen, den Staaten niet gevielen, vooral, om dat, daarby, der Overheid te weinig gezags gelaaten werdt, over de verkiezing der Kerken-Dienaaren. Hierom hadden de Staaten, al voor eenige jaaren, geraaden gevonden, zelven de hand te leggen aan het ontwerpen ee-

(*g*) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 16 [615]. Grot. Hist. *Libr.* II. *p.* 159.
(*h*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 21 [555].
(*i*) VII. *Deel*, *bl.* 337. en XXX. *Boek*, *bl.* 353.

1591. eener Kerken-orde: waartoe zy, in den jaare 1582, eenigen uit hun, nevens die van den Hoogen Raade, gemagtigd hadden. Deezen leverden, in 't volgende jaar, een ontwerp in (*k*), welk toen, en ſedert, mids den byſteren ſtaat van 's Lands zaaken, den moord des Prinſen van Oranje, en de bezwaarlyke tyden van Leiceſter, niet tot ſtand gebragt was. De Advokaat Oldenbarneveld, dien 't bovenal verdroot, dat dit ſtuk dus ſloerde, en die zelf de hand gehad hadt, in 't ontwerp van den jaare 1583, riedt de Staaten, omtrent deezen tyd, dit ontwerp, door agt Gemagtigden uit hunne Vergadering en uit de Geregtshoven, en door agt Predikanten, te doen overzien, en in orde brengen: gelyk, in Sprokkel- en Lentemaand deezes jaars 1591, geſchiedde. Men meende dus den Kerkelyken genoeg te hebben toegegeven, door het opſtel ook aan hun oordeel te onderwerpen. 't Werdt, overzien en in orde gebragt zynde, aan de Geregtshoven gezonden, die het goed keurden. De Edelen en meeſte Steden zouden 'er ook niet tegen gehad hebben; doch Delft, Gouda, Rotterdam, Hoorn en Medenblik hielden, dat 'er den Kerkelyken te veel gezags in gegeven werdt. Dit zag, voornaamlyk, op de verkiezing der Predikanten, die, by de ontworpen' Kerkenordening (*l*), geſteld was aan

(*k*) *Zie* Reſol. Holl. *by* BOR Auth. Stukk. III. *Deel*, *bl.* 6-8.

(*l*) *Zie* dezelve *by* BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 22 [557] en *in de* Reſol. Holl. 23 *April* —— 7 *May* 1591. *bl.* 31 *enz.* verg. BOR Auth. Stukk. III. *Deel*, *bl.* 8, 9, 10, 11.

aan een gelyk getal van Gemagtigden uit de Regeeringe der Steden en Dorpen en uit de Kerkenraaden of Klaſſen. Van de andere zyde, ſtieten de Kerkelyken zig ook aan verſcheiden' punten, met naame, aan een, waarby der Overheid eenige kennis over de Kerkelyke tugt en ban werdt toegeſtaan. Ook begeerden zy, dat de Kerkenorde, zo zy al by alle de Steden aangenomen werdt, niet in gebruik gebragt zou worden, dan na dat zy, in eene Provinciaale Sinode, zou zyn goedgekeurd. En men heeft, naderhand, beweerd, dat de Stad Amſterdam, hiervoor, insgelyks, geſtemd zou hebben, ſchoon zulks, in de aantekeningen der Dagvaarten, niet gemeld wordt (*m*). De Kerkenorde werdt, derhalve, niet beveſtigd door de Staaten, onaangezien de Advokaat Oldenbarneveld; die dit werk dus verre voortgezet hadt, daarop, naderhand, nog dikwils, bleef aanhouden (*n*).

1591.

die niet beveſtigd wordt.

De gelukkige Krygstogt deezes jaars hadt den Staaten der Vereenigde Geweſten zo veel moeds gegeven, dat zy, op hunne Vergadering in den Haage, die in Slagtmaand aangevangen werdt, ernſtige beſluiten namen, tot het voortzetten van den oorlog, in het volgende jaar (*o*). De vier Geweſten, Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland, die, tot nog toe, alleen den laſt des gemeenen krygs droegen, hebbende de anderen ge-

De Staaten beſluiten tot het voortzetten des oorlogs.

(*m*) GROT. Verantw. *Cap.* VII. *bl.* 80.
(*n*) BOR XXVIIII. *Boek*, *bl.* 21 [556] *enz.* BRANDT Reform. I. *Deel*, *bl.* 685, 771.
(*o*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 42 [582].

1591. genoeg te doen, met hunne eigene bescherming, bragten hunne *Consenten*, op den staat
1592. des oorlogs, ook spoedig in. Holland bewilligde, omtrent den aanvang des volgenden jaars, voor zyn aandeel, in tweehonderdduizend guldens ter maand, tot de gewoone, en nog negenhonderdduizend guldens, tot de buitengewoone lasten des oorlogs (*p*), en ik meen, dat de drie andere gewesten het voorbeeld van Holland, kort hierna, volgden. Prins Maurits deedt, in 't voorjaar, een reisje naar Overyssel, naar Gelderland, naar Breda, en naar Zeeland, om orde te stellen op verscheiden' zaaken, en om de gewesten, tot het vaardig bewilligen in de noodige lasten des krygs, te beweegen (*q*).

XXVI. Krygsbedryven in Frankryk.

Henrik de IV, versterkt met twintig vendelen voetvolks, hem, door de Staaten, toegeschikt, en met eenige Duitsche regementen, hadt nu 't beleg geslaagen voor Rouan. Derwaards begaf zig, diep in de Lente, de Hertog van Parma, met eene aanzienlyke magt, om de Plaats te ontzetten: 't welk hem gelukte. Toen sloeg hy den weg op naar Parys, omtrent welke Stad, verscheiden' schutgevegten voorvielen, in welken beide Parma en de Koning gekwetst werden. De Hertog begaf zig toen wederom naar Spa. Zyn Leger keerde, door de grenzen van Vermandois, in den nazomer, naar de Nederlanden, te rug (*r*).

Steenwyk,

Het afzyn van den Spaanschen Landvoogd gaf

(*p*) Resol. Holl. 30 *Dec.* 1591 — 24 *Jan.* 1592. *bl.* 1.
(*q*) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 9, 10 [613, 614, 615].
(*r*) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 16 [615] *enz.*

gaf Prinſe Maurits wederom gelegenheid, om iets te onderneemen. Omtrent het einde van Bloeimaand, rukte hy, met een Leger van agt- of negenduizend man, voor Steenwyk, dat, ſedert dat 'er de Spaanſchen meeſter geweeſt waren, aan de landzyde inzonderheid, merkelyk verſterkt was. *Antonio de Coquel* geboodt over de bezetting, die duizend knegten en zeſtig ruiters, ſterk was. De Prins en Graaf Willem, die 't beleg ook bywoonde, hadden zig zorgvuldiglyk verſchanſt; doch werden, in 't maaken der loopgraaven, nu en dan, gehinderd, door de uitvallen der belegerden. Daarna werdt de Plaats lang en hevig beſchooten. Lodewyk, Broeder des Graaven van den Berge, ſneuvelde, in dit beleg. De belegerden droegen zig dapperlyk, zonder te willen hooren van verdrag: zelfs niet, na dat de Staatſchen den buitenſten wal reeds vermeeſterd, en de graft gedempt hadden. De onderhandeling, waarin men toen tradt, werdt vrugteloos afgebroken. Ook ontvingen de belegerden, kort hierna, driehonderd man van Verdugo, 't welk hun den moed deedt wakkeren. Maurits dreef, ondertuſſchen, uit vreeze voor ontzet, 't beleg ernſtig voort. In den aanvang van Hooimaand, waren 'er twee mynen gereed onder de Bolwerken, die egter, ontſteken zynde, weinig ſchade deeden. Doch 't heir, dat vaſt gereed ſtondt, om ſtorm te loopen, vuurde, daarna, zo vinnig op de veſting, dat 'er verſcheiden' Bevelhebbers omkwamen. In de Stad, bleef men den belegeraaren niet ſchuldig met ſchieten, naar alle kanten: by wel-

1592.

Steenwyk door Maurits, belegerd

1592. welke gelegenheid, Prins Maurits een kogel, door de linkerwang, kreeg. Doch hy genas spoedig van deeze wonde. De Kolonel, *Willem van Dorp*, werdt, ten zelfden tyde, door de dye geschooten, en overleedt des anderendaags. De Staatschen hadden nu op twee plaatsen post gevat, en rekenden de Stad zo goed als gewonnen. Coquel, geene hoop hebbende tot ontzet, besloot, eindelyk, tot het overgeeven der Stad, op den vyfden van Hooimaand. De bezetting trok uit met haar zydgeweer, en moest zweeren, dat zy, in zes maanden, beoosten den Ryn, niet dienen zou. De driehonderd man, door Verdugo afgezonden, was hiertoe egter niet verpligt. De overleveraars van Geertruidenberg, die zig in de Stad bevonden, waren niet begreepen in dit verdrag. De Staaten, met naame die van Holland, oordeelden, dat men 't, deezen zomer, by dit beleg, behoorde te laaten, en schreeven 't den Prinse, dien zy ook rieden, zig voor merkelyk gevaar te hoeden, en eenige rust te neemen, vooral tegen de naderende Hondsdagen, waarin de meeste wonden gevaarlykst zyn (*s*). Doch de Prins liet zig zo ligt niet stuiten. Zo dra hadt hy geene orde gesteld op de versterking van Steenwyk, welks vestingwerken deerlyk beschadigd waren, of hy maakte zig gereed tot het beleg van Koeverden, welk, nog voor 't einde van Hooimaand, met goedvinden der Vereenigde Staaten, ondernomen werdt.

en gewonnen.

Ootmar- Van veel aangelegenheid was deeze Plaats, uit

(*s*) BOR XXIX. *Boek*, *bl.* 19 [626] *enz.*

uit welke men Groningen benaauwen, en Friesland voor de ſtrooperyen des vyands beveiligen kon. Om den toevoer naar 't Leger voor Koeverden te verzekeren, beſloot de Prins zig meeſter te maaken van Ootmarſum, gelegen op de Twentſche grenzen. Derwaards gerukt, met een deel zyner benden, verdreef hy de Spanjaards, en bemagtigde het Steedje. Doch hier verloor hy Karel van Levin, Heer van Famars, Overſte over 't Geſchut, die, in 't jaar 1566, 't verbond der Edelen getekend, en ſedert de Staatſche zyde gehouden hadt (*t*). Na dat het Leger voor Koeverden verſchanſt was, viel men aan 't graaven. Graaf Fredrik van den Berg, die 't Kaſteel van Koeverden verdedigde, hadt het vlek, welk niet te houden was, in den brand geſteken, en deedt, nu en dan, gelukkige uitvallen, zynen grond verdedigende, voet voor voet. Maurits, genaderd tot binnen 't vlek, kreeg berigt, dat op 't Kaſteel overvloed van alles was, behalve van water, welk men, uit maar ééne put binnen de veſting, of, by nagt, met gevaar, uit de graft, bekomen moeſt. De Prins deedt dan eenige middelen in 't werk ſtellen, om de put te doen droog loopen; doch zy gelukten niet. De put bleef voorzien van water. Toen viel men aan 't afleiden van 't water der grafte, en begon te graaven in de bolwerken. Maar omtrent deezen tyd, was Parmas Leger, uit Frankryk, te rug gekeerd; met een deel van welk, Verdu-

1592. Ootmarſum ingenomen.

Beleg van Koeverden.

(*t*) BOR XXIX. *Boek*, *bl.* 23 [633].

1592. dugo, door eenen langen omweg, by Rynberk, over den ſtroom getrokken zynde, in aantogt was, om Koeverden te ontzetten. Maurits, ook verſterking van volk bekomen hebbende, beſloot, zig, door eenige nieuwe werken, te verſterken, en Verdugo, voor Koeverden, af te wagten. Deez' ſloeg zig, eerlang, neder by Emlichem, niet verre van Maurits: en beſloot, op eenen vroegen morgen, het water de Vegt over te trekken, en op 't Leger der Staatſchen aan te vallen. Doch hy werdt, met verlies, afgeſlaagen. Graaf Willem van Naſſau werdt, by deeze gelegenheid, gekwetſt. De Prins vondt ongeraaden, den vyand te vervolgen, die zig ſedert, dag aan dag, in ſlagorde vertoonde, zonder dat Maurits zig lokken liet, uit zyn voordeel. Midlerwyl, verzuimde hy 't voortzetten des belegs niet. De belegerden, eindelyk, de hoop op ontzet verlooren geevende, beſlooten tot verdrag, op den twaalfden van Herfſtmaand. De Prins ſtondt der bezettinge den uittogt met alle krygseer toe. Hy gaf het Slot, daarna, den Friezen te bewaaren, zeer tegen den zin der Overyſſelſchen, die dreeven, dat Koeverden met de gantſche omleggende Landſtreek tot hun geweſt behoorde, terwyl de Friezen ſtaande hielden, dat die van Drente, in welk Landſchap, Koeverden gelegen was, van ouds, hun eigen gebied gehad hadden, en nimmer, dan by byzonder verdrag, met Overyſſel verbonden geweeſt waren. Eindelyk werdt, door Gemagtigden der algemeene Staaten, verſtaan, dat de Friezen bezetting in Koeverden

De Plaats gaat over by verdrag.

den houden; doch, daarentegen, hun volk 1592.
ligten zouden, uit Hasselt, waarin ook, sedert eenigen tyd, Friesche bezetting lag (*u*). Doch de Friezen namen, hieruit, gelegenheid, om de Hollanders, naderhand, te dringen, tot het ligten der Hollandsche bezettinge uit Staveren: waartoe, met moeite, besloten werdt (*v*).

XXVII. De Hertog van Parma sterft.

De wederzydsche Legers bleeven, na 't overgaan van Koeverden, nog eenigen tyd, ongescheiden, houdende elkanderen in vreeze, zonder iets te onderneemen. Doch Parma, eerlang, bevel uit Spanje bekomen hebbende, om wederom naar Frankryk te keeren, sloeg, nog voor 't einde van Wynmaand, van Brussel, op weg. Terwyl het Leger optrok, hieldt hy zig, de gantsche Slagtmaand door, te Atrecht, alwaar hy, op den tweeden van Wintermaand, van zulk eene zwaare flaauwte, overvallen werdt, dat hy, den volgenden dag, overleedt. Kort te vooren, was, uit Spanje, in de Nederlanden gekomen *Don Pedro Henriques d'Azevedo, Graaf van Fuentes*, met last, om een waakend oog op de Nederlandsche zaaken te houden, en indien dezelven, ter oorzaake van Parmas zwakheid, in eenig verloop mogten geraakt zyn, de hand te slaan aan de herstelling. Sommigen hebben gemeend, dat hy ook bevel hadt, om Parma te ontslaan van 't bewind, en in hegtenis te neemen, en dat deeze hierom, te spoediger, den togt naar Frankryk on-

(*u*) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 23-27 [630-636], 29-32 [639-644].
(*v*) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 4 [782].

1592. ondernam, zonder den Graaf van Fuentes gezien te hebben. Voorts heeft men zynen dood ook toegeschreeven aan vergif, zonder dat iemant bepaalen durft, wie 't hem hebbe ingegeven. Veertien jaaren was hy 's Konings Landvoogd over de Nederlanden geweest. Het krygsgeluk, hem, in de negen eerste jaaren, gediend hebbende, begon hem, in de vyf laatsten, geweldiglyk, tegen te loopen: welk laatste, veelligt, meer dan iets anders, tot zyne kwynende ziekte en opgevolgde dood, toegebragt heeft. De Landvoogdy werdt, by voorraad, aan den ouden Graave Pieter Ernst van Mansfeld opgedraagen; schoon de klem van 't bewind in handen bleef van twee Spanjaarden, den Graave van Fuentes en *Don Estevan d'Ibarra* (w).

Graaf Pieter Ernst van Mansfeld wordt Landvoogd by voorraad.

De Advokaat Oldenbarneveld hadt, in den aanvang deezes jaars, wederom ontslag verzogt van zyn Ampt, 't welk hy, reeds meer dan eens, te vooren, gedaan hadt (x). Hy hadt zig egter altoos nog laaten beweegen om in 's Lands dienst te volharden, tot dat 's Lands zaaken op eenen beteren voet zouden geraaken, mids men hem, ondertusschen, niet bonde aan zyn Berigtschrift. Doch nu beriep hy zig op zyne zwakheid, begeerende ernstelyk, ontheeven te worden van zyn zwaarwigtig ampt. De Staaten bewoogen hem egter wederom, om te volharden, verhoogende, ten dien einde, zyne jaar-

De Advokaat Oldenbarneveld verzoekt van zynen dienst ontslaagen te worden.

laat zig beweegen om te volharden.

(w) BOR XXIX. *Boek*, *bl.* 44, 45 [660, 661, 662].
(x) *Zie* XXX. *Boek*, *bl.* 218. *en* Resol. Holl. 15 *Apr.* 1588. *bl.* 123.

jaarlykſche wedde tot op tweeduizend pon- 1592.
den van veertig grooten: gelyk zy, omtrent deezen tyd, ter oorzaake der toeneemende duurte van veele waaren, ook de wedden van andere Amptenaaren merkelyk verhoogden (y).

Tegen 't einde des jaars, werdt de ſtaat van oorlog, door zyne Doorlugtigheid en den Raad van Staate, ter algemeene Staatsvergaderinge, in den Haage, ingeleverd, en wederom, gelyk voorleeden jaar, boven de tweehonderdduizend guldens ter maand, negen tonnen ſchats van de geweſten gevorderd. De Prins vaardigde Brieven af aan de geweſten, over welken hy Stadhouder was, om dezelven te beweegen tot ſpoedige bewilliging. De Staaten ſcheidden, in Wintermaand, om verſlag van verſcheiden' punten, en vooral van 't ſtuk der belaſtingen te doen aan de byzondere Geweſten, en derzelver beſluit, desaangaande, ter naaſter Dagvaart, in te brengen (z). Ook vind ik, 1593.
dat Holland, al vroeg in 't volgend jaar, voor zyn aandeel in de gevorderde oorlogslaſten, bewilligd heeft (a).

Staat van Oorlog.

Met de verandering der Regeeringe over de Spaanſche Nederlanden, werdt ook verandering gemaakt, in 't beleid der dingen. Fuentes, die van eenen ſtrengen aart was, dreef, eerlang, door in den Krygsraad, die thans 't voornaam bewind der Regeeringe aan zig getrokken hadt, dat men de Vrywaaringen ten

Mansfeld ſchaft de Vrywaaringen en 't loſſen der gevangenen af.

(y) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 2 [603].
(z) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 43, 46, 47 [660, 662, 663, 664, 665].
(a) Reſol. Holl. 5-27 *Jan.* 1593. *bl.* 1.

1593. ten platten lande moest affchaffen, en de gevangenen niet meer op losgeld stellen of wisselen; maar, gelyk in den aanvang des oorlogs, zonder genade ter dood brengen. Terstond hierna, kwam hiervan een Plakaat in 't licht, op den naam van den Graave van Mansfeld. Doch de Vereenigde Staaten verzuimden niet dit Plakaat tegen te gaan, door een diergelyk, waarby 't zelfde gedreigd werdt, ten ware Mansfeld het zyne, binnen zekeren tyd, herriep (*b*). Men begon reeds aan 't rooven en plonderen te gaan, ten platten lande; de soldaaten, die men in handen kreeg, werden opgehangen: toen 'er, aan de Spaansche zyde, zo zwaare klagten vielen van de Geestelykheid en den Adel in Brabant, die brandschatting aan de Staaten plagten te geeven, en nu voor den moedwil des Krygsvolks bloot stonden, dat de uitgekomen Plakaaten, allengskens, in onbruik raakten, en men, ter wederzyde, keerde tot de voorige gewoonte, brandschatting vorderende van Landstreeken, die zig niet beschermen konden, en met de gevangenen handelende naar krygsgebruik (*c*).

Plakaat der Vereenigde Staaten hiertegen.

XXVIII. Fransche zaaken.

De onderstand, dien de Staaten, in 't voorleeden' jaar, onder Graave Filips van Nassau, naar Frankryk, gezonden hadden, was, vandaar, merkelyk gesmolten, te rug gekeerd. Doch Koning Henrik hadt, sedert, den Heere van Buzanval, zynen Ambassadeur, herhaalden last gegeven, om nieuwe hulp

(*b*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 6, 7 [676, 677].

(*c*) Meteren XVII. *Boek*, *f.* 305 *verſ.* Grotii. Hist. *Lib.* III. *p.* 172 & *ſeqq.*

hulp van de Staaten te verzoeken. Die van Holland bewilligden, de eersten, in een regement knegten, voor den tyd van vier maanden, waartoe vyfentwintigduizend ponden ter maand vereischt werden (*d*). En toen nu, met den aanvang deezes jaars, de Hertog van Mayenne de Fransche Edelen en Grooten byeen geroepen hadt, om, in de plaats van den overleeden' Kardinaal van Bourbon, een' nieuwen Koning te kiezen, terwyl Graaf Karel van Mansfeld zig gereed maakte, om, met het Leger, door Parma verzameld, dit voorneemen te ondersteunen, besloot men, om hem op de grenzen op te houden, omtrent drieduizend man, onder Graave Filips van Nassau, naar Luxemburg te zenden; daar 't hem byna gelukt was, S. Vit te verrassen. Nu regtte hy weinig meer uit, dan dat hy eenige Dorpen, hier, en in Limburg, plonderde en verbrandde; waarna hy, met merkelyken buit, te rug keerde (*e*). Mansfeld, Pikardye zynde ingerukt, maakte zig meester van Noyon en daarna van Imbercourt en S. Valeri. Op de Vergadering, die, tot het kiezen eens nieuwen Konings, byeen geroepen was, verscheen ook de Hertog van Feria, Ambassadeur des Konings van Spanje, met last, om het regt der Infante Izabella Klara Eugenia, voor te staan, en te bewerken, dat de Koninglyke waardigheid aan eenen haarer Neeven, *Ernst* of

1593.

Inval der Staatschen in Luxemburg en Limburg.

(*d*) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 27, 28, 43 [636, 637, 659].
(*e*) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 46 [663]. XXX. *Boek*, *bl.* 1, 7 [669, 678].

1593. of *Maximiliaan van Oostenryk*, werdt opgedraagen, dien zy dan ten Huwelyk gegeven zou worden. Filips neigde egter meest tot den eersten van deezen twee. Doch de voornaamsten hadden geenen zin in deezen voorslag. Sommigen, bevroedende, dat de gewigtigste reden, waarom men Henrik den IV. onbevoegd hieldt, tot het bekleeden van den Franschen Troon, zyne zogenaamde Kettery was, waarom hy zelf, door den Paus, in den ban was gedaan, drongen hem zo sterk, tot het verlaaten der Hervormde Leere (*f*), dat hy 'er, eindelyk, toe besloot. In Bloeimaand deezes jaars, deedt hy openbaare belydenis van den Roomschen Godsdienst, zonder welke, geen kans scheen tot herstelling van de rust en eendragt in 't Ryk. Hy gaf, terstond, kennis van zyne verandering aan de Vereenigde Staaten, die 'er niet zeer mede vergenoegd waren; doch evenwel zorg droegen, dat men 'er, hier te Lande, op de Predikstoelen, geen nadeelig gewag van maakte. Op den laatsten van Hooimaand, werdt 'er een Bestand voor drie maanden in Frankryk geslooten. Rouan, Orleans en Parys onderwierpen zig daarna aan den Koning. De rust in 't Ryk werdt allengskens hersteld. Doch de Koning van Spanje liet niet na, Frankryk, nog eenige jaaren, van den kant der Nederlanden, te bestooken: waardoor de Vereenigde Staaten genoodzaakt werden, den Koning van Frankryk, in krygsbe-

(*f*) Bos XXX. *Boek*, *bl.* 8-15 [680-689], 29 [710].

behoeften, geld en manfchap, by aanhouding, te onderfteunen (*g*). 1593.

Maurits belegert Geertruidenberg.

In Holland, werdt de veldtogt deezes jaars begonnen, met de belegering van Geertruidenberg, waartoe men, geduurende den winter, de noodige toebereidfels gemaakt hadt. De Stad was rykelyk voorzien van bezetting, die onder bevel ftondt van *Dismas van Berge*, *Heere van Waterdyk*. De Ruitery, die te Breda en te Heusden bezetting hieldt, berende de Stad, op den zevenentwintigften van Lentemaand. Des anderendaags, vertoonde Prins Maurits zelf zig voor de Stad: terwyl het voetvolk, zevenenzeftig vendelen fterk, vaft aankwam. De Prins wendde al zynen vlyt aan, om de Stad te bemagtigen, eer zy, door de benden, die uit Frankryk verwagt werden, ontzet kon worden. Op den vyfden van Grasmaand, overmeesterde hy de fchans *Steelhoven*, niet verre van de Stad. Wat laater, leeden de loopgraaven, welken men reeds hadt beginnen te maaken, veel van het hoog getyde, aangezet door eene ftyve koelte, uit den Noordweften. Ook deeden de belegerden, nu en dan, eenen gelukkigen uitval. Maar het onftuimig weder en de zwaare regen hinderden den Prins meer dan iets anders. Hy was nog maar weinig gevorderd in den aanvang van Zomermaand, toen men berigt kreeg, dat de Ruitery des Graaven van Mansfeld reeds tot by Turnhout gekomen was. Doch Mau-

(*g*) BOR XXX. *Boek*, *bl.* 25-29 [704-710], 36-41 [719-727], 63 [757], 65-73 [758-770], 77 [775, 776]. XXXI. *Boek*, *bl.* 19-24 [800-806], 52 [844], 53-57 [846-850], 60 [855], 82, 87 [883, 890].

1593. Maurits hadt de toegangen naar Geertruidenberg zo wel bezet, dat zy nergens doorbreeken kon, en zelfs gedeeltelyk geslaagen werdt. Ook lag 's Prinsen Leger, naar gewoonte, zo sterk begraaven, dat het bezwaarlyk zou hebben konnen aangetast worden: behalve dat eenige schepen, halvemaanswyze voor de Stad gelegd, haar, *ook* van den waterkant, ongenaakbaar maakten. Mansfeld, die zig, met zyn Leger, in 't gezigt der belegeraaren, nedergeslaagen hadt, werdt, mids hem de toevoer afgesneeden werdt, door de bezetting van Breda, een en andermaal, genoodzaakt van Legerplaats te wisselen, zonder iets te konnen toebrengen tot ontzet van Geertruidenberg. Tusschen de wederzydsche benden, vielen egter eenige schutgevegten voor, in eene van welken, de Graaf van Hohenlo gekwetst werdt. Maurits, midlerwyl, nog vier Fransche vendelen bekomen hebbende, zettede zyne werken zo vlytig voort, dat hy zig in staat vondt, om een der Ravelynen voor de Stad aan te tasten, en op den vierentwintigsten van Zomermaand te bemagtigen. Toen sloeg de schrik in de belegerden, die, nog dien zelfden dag, de Stad opgaven, bedingende de bezetting den vryen uittogt met zydgeweer en pakkaadje. Doch drie soldaaten, die de Stad, vyf jaaren te vooren, hadden helpen verraaden, werden gegreepen en opgehangen. De Graaf van Mansfeld, bekommerd voor 's Hertogenbosch, zogt zig, na 't overgaan van Geertruidenberg, meester te maaken van de schans Crevecoeur, die Staatsche

De Stad geeft zig op.

be-

bezetting inhadt, en 's Hertogenbosch zeer benaauwde. Doch Maurits voorkwam hem, zig nederslaande tusschen hem en de schanse; en hem eerlang noodzaakende, de wyk te neemen naar het Land van Kuik. De Prins, sedert, eenige looze beweegingen gemaakt hebbende, als hadt hy voorgehad, 's Hertogenbosch aan te tasten, zondt, eerlang, een deel zyns Legers naar Friesland, zonder, dit jaar, eenige verdere belegering te onderneemen. De Graaf van Solms viel, op den dag van het overgaan van Geertruidenberg, in 't Land van Waas, en bemagtigde, aldaar, wederom eenige Sterkten; doch Mondragon dwong hem dezelven, eerlang, te verlaaten. Het bevel van Geertruidenberg werdt den jongen Prinse Henrik Fredrik opgedraagen (*b*). De Staaten van Holland hadden deezen ook, onlangs, een Regement van twintig vendelen knegten vereerd (*i*), op dat zyne Vrouw Moeder, uit de inkomsten van het zelve, een deel der kosten zyner opvoedinge zou konnen vinden (*k*).

1593.

Prins Henrik Fredrik krygt het bevel over Geertruidenberg.

Na 't overgaan van Koeverden en Steenwyk, en 't bezetten der Friesche Steden en Sterkten, was Groningen alle gemeenschap, met de Plaatsen langs de binnenzyde des Yssels, en met de zee en stroomen afgesneeden. De weg naar Duitschland over de Bourtange, eene moerassige heide, was de eenigste, die der Stad toevoer verschafte. Verdugo lag, ten deezen tyde, met vyftienhonderd

XXIX. Krygsbedryven in Friesland.

(*b*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 17-21 [690-699].
(*i*) Resol. Holl. 5-27 *Jan.* 1593. *bl.* 20.
(*k*) Bor XXX. *Boek*, *bl* 8 [679].

1593. derd man, onder de Stad, en hadt nog een goed deel knegten in Drente en Twente; zo dat hy, binnen kort, vierduizend man byeen brengen kon. Met dit volk, bestondt hy 't platte land van Friesland af te loopen. Waarom Graaf Willem van Nassau, die reeds beschuldigd werdt, dat hy zig niet genoeg aan Friesland gelegen liet leggen (*l*), om den haat geen verder voedsel te geeven, bytyds, in de weer was, om de grenzen, tegen de vyandlyke invallen, te dekken, en de sterkten, met naame Koeverden, daar thans groot gebrek aan alles was, te voorzien van voorraad (*m*). Ook stigtte hy eene sterkte op de Bourtange, en trok, daarna, met den grootsten hoop zyns Legers, voort, tot agter Groningen, in verwagting, dat de Stad, nu van alle zyden beslooten, zig voor hem verklaard zou hebben; waarin hy zig nogtans bedroogen vondt.

Ootmarsum en verscheiden' schansen verlooren.

Midlerwyl, maakte Graaf Fredrik van den Berg, door den Graave van Mansfeld, met eene aanzienlyke magt, herwaards gezonden, zig meester van het Steedje Ootmarsum en van Aduwarderzyl, Slogteren, Wedde en Winschooten, allen schansen in deezen oord, te vooren door Graave Willem bemagtigd, waardoor Groningen wederom aan eenigen ademtogt geraakte. Toen begeeft hy zig, van Verdugo verzeld, naar de Bourtange, om, ware 't mogelyk, de nieuwe sterkte aldaar te overweldigen, 't welk

(*l*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 23 [701] *enz.*
(*m*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 24, 25 [703, 704].

welk de moerassige grond hem, in 't vogtig jaargetyde, ondoenlyk maakte. Hierop besluit de vyand Koeverden aan te tasten; doch de Plaats was te wel voorzien, om schielyk te konnen bemagtigd worden. De bevelhebber, *Kaspar van Eusum*, aangezogt door Verdugo, liet zig, noch door vreeze, noch door beloften, beweegen, om in zyne trouwe te wankelen. Midlerwyl, was in 't Spaansche Leger zo groot een gebrek aan voorraad, tegen het naderen van den winter, dat de knegten, by hoopen, ja by geheele vendelen tevens, verliepen. Desonaangezien, bleef, Verdugo, met het overschot zyns heirs, den geheelen winter over, voor Koeverden leggen. Doch Graaf Willem brak op met zyn Leger omtrent het midden van Wynmaand, voorts weinig uitregtende, in dit jaar. Alleenlyk hernam hy 't Huis te Wedde, Winschooten en Midwolde, en belegerde Aduwarderzyl. Verdugo veroverde Ruwynen: waarmede de veldtogt in deezen oord besflooten werdt (*n*).

1593. Koeverden belegerd.

Ook viel elders niet veel meer te doen. In Slagtmaand, ondernam Graaf Filips van Nassau Limburg, en Prins Maurits Brugge te verrassen. Doch beide deeze aanslagen mislukten. Zo ging 't ook, aan de andere zyde, met eenen toeleg op Zuidbeveland, dien de Graaf van Mansfeld, ten zelfden tyde, in den zin hadt (*o*). Eenige maanden te vooren, hadt 'er een sterk gerugt geloopen,

(*n*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 32-35 [714-718]. XXXI. *Boek*, *bl.* 4, 8 [781, 786].
(*o*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 64, 65 [757, 758].

1593. pen, dat hy voorhadt Oostende te belegeren: welk egter naderhand in rook verdweenen is (p).

Muitery onder 't Spaansch Krygsvolk.

Gebrek aan betaaling en mondbehoeften aan eenige oorden hadt, omtrent deezen tyd, wederom eene gevaarlyke muitery verwekt, onder het Krygsvolk. Het Staatsche was 'er niet geheel vry van (q); doch dit kwaad toonde zyne meeste kragt, onder de vyandlyke knegten. Te Rynberk, nam de bezetting haare Oversten gevangen, verkoor zig eenen Raad van drie Persoonen uit ieder vendel, die de Bisschoplyke Regten en Tollen ontvingen, en, uit dezelven, leeningen deeden onder de soldaaten. Te Nuis, was de helft der bezetting om buit uitgetoogen op vrienden-land. Doch de andere helft werdt, midlerwyl, ter Poorten uit gejaagd, door de Burgerye, die, sedert, meester der Plaatse bleef. Graaf Herman van den Berg moest de bezetting van Rynberk ten volle betaalen, eer zy de Stad ruimen wilde, waarna hy 'er ander volk binnen bragt. Op de grenzen van Frankryk, waren de Spanjaards ook aan 't muiten geslaagen, en hadden Graave Karel van Mansfeld, hunnen Veldheer, beroofd van zyn pakkaadje en zilverwerk, daarna zig meester maakende van S. Pol in Artois, waaruit zy 't naaste Land onder brandschatting bragten. Toen men hen met geld te vrede gesteld hadt, volgden de Waalen en Italiaanen, die minder ontvangen hadden,

(p) BOR XXX. *Boek*, *bl.* 18, 19 [695].
(q) BOR XXX. *Boek*, *bl.* 32 [713].

den, hun voorbeeld, veroverden Pont op de Sambre, in Henegouwen, en leefden, eenen geruimen tyd, van de brandſchattingen, die zy, uit Henegouwen en Luikerland, ophaalden (*r*). 1593.

XXX. Zwaare ſtorm.

Doch terwyl de Spaanſche Krygsmagt, door deeze onorde, gezwakt werdt, leedt de Hollandſche en Zeeuwſche Koopvaardy veel, door eenen geweldigen ſtorm, die, den vierentwintigſten van Wintermaand, opſtak. In 't Marsdiep, Texel en 't Vlie, lagen toen omtrent honderdenveertig Koopvaardyſchepen zeilreede, meeſt naar Italie; werwaards, mids het groot gebrek aan graanen ſedert twee of drie jaaren (*s*), een zeer voorſpoedige handel gedreeven was. De ſtorm ſloeg de meeſten deezer Schepen van hunne ankers, en ſtiet 'er meer dan twintig aan ſtukken, waarby een groot getal van bootsgezellen omkwam. Dit ongeval ſtelde veele voornaame Koopluiden buiten ſtaat, om hunne ſchulden te voldoen, en veroorzaakte een deerlyk verloop, in verſcheiden' neeringen (*t*). Kort te vooren, hadt *Henrik Antoniszoon Wiſſel*, met zyne medeſtanders, een ontwerp geſmeed, om, hier te Lande, Komptoiren van Wiſſel, Banken van Leeninge en Hallen op te regten, tot voortzetting van den Koophandel, verhindering van ongeoorlofden woeker, en voorkoming der menigvuldige bankbreuken, onder de Koopluiden. De algemeene Staaten kreegen kennis van dit ont-

(*r*) BOR XXX. *Boek*, *bl.* 29, 31 [710, 713].
(*s*) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 15 [149].
(*t*) BOR XXX. *Boek*, *bl.* 77 [776].

1593. ontwerp (u): doch ik vind niet, dat 'er iets op besloten werdt.

Bommel en de Bommelerwaard met Gelderland hereenigd. Op den Gelderschen Landdag, die, in Wintermaand, te Arnhem gehouden werdt, handelde men, onder anderen, over de hereeniging van Bommel en de Bommelerwaard, die zig nog als * verbonden aan Holland wilden gehouden hebben, met het Hertogdom Gelder: waartoe, eindelyk, een voet beraamd werdt, in welken men, van wederzyde, genoegen nam (v).

* geassocieerd.

XXXI. De Landvoogdy der Nederlanden wordt aan Ernst van Oostenryk opgedraagen. Weinige weeken te vooren, hadt men, hier te Lande, tyding gekreegen, dat de Koning van Spanje de Landvoogdy der Nederlanden hadt opgedraagen aan Ernst, Aartshertoge van Oostenryk en Broeder des Keizers, en dat deeze met een aanzienlyk Leger op weg was, met last om den kryg hier sterk door te zetten, of de Staaten te noodzaaken tot de vrede. Men hadt zelfs eenige Brieven onderschept, waarby Filips zynen Gezant ten Keizerlyken Hove last gaf, om den Aartshertog te vermaanen, tot het spoeden der reize herwaards, en om naauw agt te geeven op deszelfs bedryf (w). De Staaten van Holland, in 't byzonder hiervan verwittigd, besloten, op eenen voorslag van Prinse Maurits en den Raad van Staate, terstond te bewilligen in twaalfmaalhonderdduizend guldens, boven de twee tonnen schats ter maand, tot de oorlogslasten des aanstaanden jaars, door de vier

(u) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 73 [770] *enz.*
(v) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 73 [770].
(w) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 76, 77 [774, 775].

vier gewesten, Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland, op te brengen. Ook zogten de algemeene Staaten de Koningin van Engeland te beweegen, om haaren onderstand met vierduizend man te vermeerderen, en dezelven, voor den tyd van vier maanden, te onderhouden. Doch zy kreegen alleenlyk verlof, om tweeduizend man, ten hunnen eigen' koste, in Engeland, te mogen werven (x). In den aanvang des jaars 1594, kwam de nieuwe Landvoogd te Luxemburg, en van daar, over Namen, te Brussel, alwaar hy, op den dertigsten van Louwmaand, zyne intrede deedt. Hy was van eenen aanzienlyken Hofstoet verzeld; doch van geen talryk Leger, gelyk men verspreid hadt. Men ontving hem met uitbundige tekenen van vreugde. Ook hadt Filips hem breeden last gegeven, over de zaaken van Regeeringe, na 't vertoonen van welken, de Graaf van Mansfeld afstondt van de magt, die hem, by voorraad, opgedraagen was (y). Men beloofde zig, in 't eerst, veel van de regeeringe des Aartshertogs, wiens deftige minzaamheid veele herten innam. Ook hadt de zagtheid van zynen aart, die zig ligtelyk leiden liet, door raad of bevel, den Koning van Spanje derwyze bekoord, dat hy hem, met de Landvoogdye, zyne Dogter ter Vrouwe hadt toegeschikt. Doch toen men, door den tyd, ondervondt, dat de Vereenigde Staaten, in Duitschland, vierduizend Knegten

1593.

1594.

Hy doet zyne intrede te Brussel.

(x) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 41 [727].
(y) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 4 [781].

1594. ten en eenige Ruiters geworven hebbende (z), hem het byeenbrengen van Krygsvolk op de Duitsche grenzen wisten te beletten, verdween de hoop, die men van hem opgevat hadt, allengskens. Zyne poogingen, om Spaansche bezetting te leggen in Ryssel en Namen, die dezelve volstandiglyk weigerden te ontvangen; zyne vadzigheid en zyne geneigdheid tot de vrouwen bragten hem, daarna, in de algemeene kleinagting, tot zo verre zelfs, dat men zig niet ontzag, hem, in smaal- en schimpschriften, lelyk door te stryken (a): al het welke niet weinig toebragt om het aanzien van Prinse Maurits en van de Vereenigde Staaten, by in- en uitheemschen, te hooger te doen ryzen.

raakt ras in algemeene verag- ting.

XXXII. De krygsbedryven deezes jaars werden, van der Staaten zyde, aangevangen, met twee aanslagen tegen twee voornaame Steden, welken beide mislukten. In Sprokkelmaand, dagt Prins Maurits 's Hertogenbosch te verrassen, en hadt reeds eenige knegten, in stilte, over de hameye, doen klimmen; doch 't onverhoeds vallen van eenen steen uit den muur wekte de schildwagt, en deedt hem zo veel gerugts maaken, dat de Staatsche knegten bevel kreegen, om af te trekken. Wat laater, meende de Prins Maastricht, daar hy heimelyk verstand hieldt, te overrompelen; doch de Hopluiden, welken de aanslag toevertrouwd was, werden, toen 't op 't uitvoeren aankwam, van vreeze bevangen,

Aanslagen van Prinse Maurits op 's Hertogenbosch en Maastricht.

(z) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 7 [785].
(a) GROTII *Hist.* *Libr.* III. *p.* 182, 184.

gen, terwyl het Krygsvolk zig te zeer op- hieldt, met vrybuiten ten platten lande, waardoor de toeleg in rook verdween (*b*). Van de Spaansche zyde, broeide 'er, ten deezen tyde, ook een bedekte aanslag op Thoolen en Bergen op Zoom, die, door eenen der medewustigen, en, uit onderschepte brieven, ontdekt zynde, insgelyks, te niet liep (*c*).

1594.

Aanslag op Thoolen en Bergen op Zoom.

Verdugo viel, terwyl 't ys nog in 't water lag, aan, op de schans te Delfzyl, daar verscheiden' Staatsche bevelhebbers sneuvelden. Nogtans moest hy, na een vinnig gevegt, te rug keeren (*d*). Doch in Bloeimaand, overmeesterde Eduard Norrits, Bevelhebber van Oostende, eenige vyandlyke schansen in Vlaanderen, welken hy egter slegten deedt, en verliet (*e*). 't Voornaamste geweld des krygs scheen zig naar den Frieschen bodem te zullen wenden, werwaards Prins Maurits, van by Maastricht, over den Ryn, op weg sloeg. Graaf Willem en het nieuw geworven Krygsvolk voegden zig by hem. Zyn Leger, dat uit tienduizend Knegten en eenige Ruitery bestondt, trok regt aan op Koeverden. Verdugo lag nog voor deeze vesting, en stelde zig, op 't verneemen van Maurits aankomst, voor dezelve in slagorde. Hy hadt egter niets minder in den zin dan eenen veldslag. Zyne magt was 'er, inderdaad, te gering toe. Terwyl Maurits dan in beraad

Verdugo breekt het beleg van Koeverden op.

(*b*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 5 [783].
(*c*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 6, 7 [783, 785].
(*d*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 5 [782].
(*e*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 7, 8 [785, 786].

1594. raad neemt, of hy de moerassen stevigen, en zig binnen de vesting werpen wil, of aanvallen op 's vyands verschansingen, breekt Verdugo, des nagts na den zesden van Bloeimaand, met stille trom, op van voor Koeverden, neemende zynen weg naar Oldenzeel, vanwaar hy zyn volk, voor welk hy geene betaaling van den Aartshertoge krygen kon, toeliet te stroopen op den Duitschen bodem. Daarna, voerde hy een gedeelte van het zelve over de Eems naar Lingen, dat Spaansche bezetting inhadt, een ander gedeelte naar Groningen, om de burgery, die nu geschaapen stondt het oog te wenden naar Prinse Maurits, te beter in bedwang te houden. Met het aanbreeken van den dag, vernam men, in en om Koeverden, dat de vyand geweeken en de vesting ontzet was (f).

XXXIII. Beleg van Groningen. En nu stondt het Beleg van Groningen voor de deur; want schoon sommigen gaarne gezien zouden hebben, dat men zig eerst van Twente en 't Graafschap Zutfen verzekerd hadt, begreepen nogtans de Prins, Graaf Willem en de Raaden van Staate, die zig te Zwol onthielden, en aan welke allen, de algemeene Staaten 't stuk verbleeven hadden, dat men het aantasten van Groningen niet langer moest uitstellen. 't Geschut, schoon Vitus van Kamminga, die, wegens Friesland, in den Raad van Staate zat, meende, dat de Stad, mids de tweedragt tusschen de burgers en bezetting, zonder geschut wel te winnen ware; werdt egter te Zwol scheep ge-

(f) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 17, 18 [797-799].

gedaan, en, over de Zuiderzee en Wadden, door 't Reitdiep, voor Groningen gebragt. De Prins, Graaf Willem en 't gantsche Leger, den negentienden van Bloeimaand opgebroken zynde, sloegen zig, op den derden dag daarna, neder aan de zuidzyde der Stad, die hier, door toorens en buitenwerken, allermeest versterkt was. 't Heir lag gestrekt op eene hooge en drooge vlakte, tusschen twee watertjes, het Hoornsche- en Schuiten-diep, die, spruitende uit de moerassen van Drente, de Stad doorloopen, en zig, door 't Reitdiep, vermengen met de Wadden der Lauwers. Maurits zette, door 't opstoppen deezer stroompjes, het naastgelegen laage land onder water. Ook deedt hy, hieromtrent, eenige vaarten graaven, langs welken 't geschut werdt aangevoerd, tegen verscheiden' schansen, die, hier en daar, door 't land, verspreid lagen. Eenigen van deeze schansen waren reeds verlaaten, en werden, zonder moeite, ingenomen. Doch de schans te Aduwarderzyl werdt dapperlyk verdedigd, en eerlang stormenderhand veroverd, waarna de toevoer veel gemaklyker uit Friesland in 't Leger kwam. Die van Embden zonden ook niet weinig, tot dat zy 'er, door de zwaare bedreigingen van Verdugo, van werden afgeschrikt. Midlerwyl, werden de belegeraars, in hunne verschansingen en naderingen, gehinderd, door meer dan eenen gelukkigen uitval der belegerden, en door eenen aanhoudenden regen. Des nagts na 1594.

1594. den derden van Zomermaand, bragt men, tegen over de Oofter- en Heeren-Poorte, 't geschut op de Batteryen, waaruit hevig gedonderd werdt op de Stad. Bruggen, poorten, toorens, huizen raakten om verre. Van binnen, werdt ook geweldiglyk geschooten op de belegeraars. Maurits, de Stad schriftelyk vermaand hebbende tot de overgave, kreeg stout bescheid. Nogtans tradt men, omtrent het einde van Zomermaand, in bespreк, terwyl de belegerden naar Brussel gezonden hadden, om onderstand, of verlof om zig den Hertoge van Brunswyk te onderwerpen, waartoe sommigen neigden. Doch 't laatste werdt afgeslaagen, 't eerste verschooven. In de Stad, kreeg men vast gebrek aan buskruid. Maar Maurits, na 't afbreeken der onderhandelingen, herhaalde 't geweldig schieten en werpen van handgranaaten en vuurballen, die, by donkeren nagt, aan verscheiden' oorden tevens, brand verwekten, en de inwooners in de uiterste verlegenheid bragten. Ook was de Stad verdeeld, spreekende sommigen van overgeeven, terwyl de Burgemeester *Jarges*, die 't graauw op zyne hand hadt, de Jezuiten en anderen snoefden van de trouw, die men den Koning schuldig was. Hieruit rees eene bystere beroerte, die, door 't afleggen van eenen nieuwen eed aan den Koning, gestild werdt (g). De Prins, zig gelaatende de werken, die, door 't geschut, be-

De Stad wordt hevig beschooten.

Oproer in dezelve.

(g) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 24-27 [807-810].

beschadigd waren, stormenderhand, te willen bemagtigen, deedt onderwyle het grootste Ravelyn, dat binnen de graft en een overblyfsel van 't Kasteel des Hertogs van Alva was, ondergraaven; by welke gelegenheid, zyne Doorlugtigheid groot gevaar zyns leevens liep, wordende, onder 't bezigtigen van 't werk, met een' kogel, getroffen, die hem byna ter aarde wierp, doch op zyne rondasse afstuitte. Op den vyftienden van Hooimaand, deedt de myn onder 't Ravelyn haare werking, vernielende ruim veertig man, die, onder het deksel van stormen, derwaards gelokt waren. Graaf Filips van Nassau, gevolgd van eenen hoop Schotten, maakte zig, hierop, meester van 't Ravelyn. Men rekende de Stad nu zo goed als gewonnen, en de soldaat, vlammende op roof, sloeg openlyk uit, dat zy verdiend hadt, hem ten prooije te worden overgeleverd. Doch de Prins en de Raaden van Staate begreepen 't anders. Zy hoorden de Gemagtigden der Stad, die kort hierna in 't Leger kwamen, gunstiglyk. Ook ontving de Prins, eenige dagen laater, afgezondenen uit de bezetting. 't Hadt egter nog veele voeten in de aarde, eer men eens was over de voorwaarden, die, eindelyk, den tweeentwintigsten van Hooimaand, beraamd werden, op den volgenden voet: „ De Stad „ zou 't Verbond van Vereeniging aanneemen, en den algemeenen Staaten getrouw „ zyn. Voorts, onverkort blyven in haa-

1594.

Zy geeft zig over.

1594. „ re voorregten, met geen Kasteel bezwaard „ worden, Graaf Willem Lodewyk voor „ Stadhouder aanneemen, vyf of zes vendelen voetvolks ontvangen, en zig, nevens de Ommelanden, in 't stemmen ter „ algemeene Staatsvergaderinge, en zaaken „ daaraan paalende, schikken naar de orde, daarop, by de algemeene Staaten, „ met goede kennisse, te beraamen. De „ Hervormde Godsdienst zou alleen binnen de Stad geoefend worden: de kloosters en geestelyke goederen blyven, in „ den tegenwoordigen staat, tot op de nadere schikking der algemeene Staaten. De „ Wethouderschap zou, voor deeze reize „ alleen, door Prinse Maurits en Graave „ Willem, by raade van den Raad van „ Staate, worden gesteld; doch daarna gekooren worden, naar ouder gewoonte, „ alleenlyk met deeze verandering, dat „ Graaf Willem, als Stadhouder, vyf uit „ de vierentwintig gezwooren Gemeenten „ zou mogen noemen, die de Wethouderderschap zouden kiezen." Aan de bezetting werdt vrye uittogt, met vollen geweer, toegestaan. Ook kreegen, by het verdrag, met haar gemaakt, de Geestelyken en andere Inwooners verlof om de Stad te verlaaten (*b*). Op den vierentwintigsten, deedt de Prins zyne intrede in de Stad, en verstelde de Wet. Het in- en uitheemsch Krygsvolk vertrok, ten zelfden dage, en de Stad

(*b*) *Zie* Resol. Holl. 28 *Juny* 1594. *bl.* 282 *enz.*

Stad werdt voorzien van Staatsche bezetting, waarna Prins Maurits, naar Holland, te rug keerde (*i*). Graaf Willem Lodewyk, in gevolge van het gemaakt verdrag, tot Stadhouder van Groningen en Ommelanden verkooren zynde, ontving, in Zomermaand des volgenden jaars, zynen * Lastbrief van de algemeene Staaten (*k*). Op dusdanig eene wyze, werdt Groningen gehegt aan het lighaam der Vereenigde Staaten. Eenigen der voornaamste Leden van Friesland hadden ongaarne gezien, dat men deeze Stad tot het Bondgenootschap zogt te brengen, bedugt, dat zy, geene vyandin meer zynde der Bondgenooten, een groot deel des Frieschen Koophandels naar zig trekken zou (*l*). Doch 't gemeen belang der gewesten woog zwaarer dan dat der Friezen. Het bemagtigen van Groningen strekte te zeer tot beveiliging der Staatsche Plaatsen over den Ryn, dan dat men het langer zou hebben willen verwylen. De Vereenigde Gewesten, die, tot hiertoe, maar zes in getal geweest waren, werden nu, met het zevende en laatste, vermeerderd. De Staaten, genoodzaakt eene sterke bezetting te houden in Groningen, daar 't nog vol was van kwalykgezinden, en, daarenboven, verpligt, den Koning van Frankryk te ondersteunen, beslooten, na 't bemagtigen van Groningen, geen

1594.

* *Commissie.*

(*i*) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 41-45 [830-835].
(*k*) *Zie* Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 125 [154].
(*l*) Grotii Hist. *Libr.* III. *p.* 186.

1594. geen nieuw beleg te ondernemen. Het aantasten van Grol, waartoe reeds besloo-ten was, moest, by gebrek van man-schap, tot in 't volgende jaar, verschoo-ven worden (*m*).

(*m*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 53 [246].

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWEE-ENDERTIGSTE BOEK.

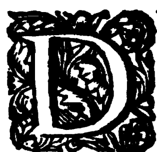

INHOUD.

I. *Aanvang eener Vredehandeling met de Vereeenigde Gewesten.* II. *Aanslagen op het leeven van Prinse Maurits. De Staaten staan over den Doop van den jongen Prinse van Schotland.* III. *Handel met Deenemarke. De Spaanschen winnen Kameryk. Muitery onder 't Italiaansch Krygsvolk. Verdugo valt in Friesland.* IV. *Jonkheer Arend van Dorp in verzekering genomen. Ontslaagen.* V. *Fransche Krygsbedryven. Heraugiere verrast Huy. La Motte herwint de Stad.* VI. *De Aartshertog Ernst sterft. De Graaf van Fuentes wordt Landvoogd, by voorraad.* VII. *Opening tot eenen nieuwen Vredehandel. Bedenkingen hierop. De handel hapert.* VIII. *Kleefsche onlusten. De Staaten neemen 'er deel in.* IX. *Twist, tusschen den Graave van Oostfriesland en de Stad Embden, door de Staaten bygelegd.* X. *Wederzydsche Krygsbedryven. Verdugo sterft. La Motte sneuvelt.* XI. *Maurits belegert Grol. Verlaat het. Filips van Nassau sneuvelt. Dood van Mondragon. Lier verrast. Duurte.* XII. *De Kardinaal Albertus, Aartshertog*

hertog van Oostenryk, wordt Landvoogd. Filips Willem, Prins van Oranje, keert met hem uit Spanje. XIII. *De Aartshertog bemagtigt Calais en Ardres. Hy wint Hulst. De Staaten neemen Waardgelders aan.* XIV. *Keizer Rudolf arbeidt tot bevordering der Vrede. Kleefsche zaaken.* XV. *Togt der Engelschen en Staatschen naar Spanje. Kadix geplonderd. Geldgebrek in Spanje.* XVI. *Handeling der Staaten met Frankryk en Engeland. Toerusting ter zee, in Spanje en Portugal, verydeld, door een' storm.* XVII. *Verbond tusschen Frankryk en Engeland, waar in de Staaten treeden. Byzonder Verbond tusschen Frankryk en de Staaten. Verklaaring van Koning Henrik den IV. ten voordeele van 's Lands Hooge Schoole te Leiden. Handel met Deenemarke.* XVIII. *Oorsprong van het Regt des eersten Edele in Zeeland en geschillen deswege.* XIX. *Gevegt by Turnhout. Amiens verlooren en herwonnen. Vyandlyke onderneemingen.* XX. *Maurits verovert Alfen, Rynberk, Meurs, Grol, Breêvoort, Enschede, Ootmarsum, Oldenzeel en Lingen. Graaf Fredrik van den Berge valt in de Zevenwolden.* XXI. *Ongelukkige Scheepstogt der Engelschen en Staatschen.* XXII. *De Koning van Poolen raadt tot Vrede. Handel met het Ryk. Deensch Gezantschap.* XXIII. *Twist tusschen Groningen en de Ommelanden. Verschil met Zeeland, over 't heffen der Verlofgelden.* XXIV. *Vyf Kollegien ter Admiraliteit opgeregt.* XXV. *Huwelyk van Don Emmanuel van Portugal en Emilia van Nassau.* XXVI. *Muitery onder 's vyands Krygsvolk. Opening van Vredehandel tusschen Frankryk en Spanje.*

je. XXVII. *Overdragt der Nederlanden aan de Infante Izabella Klara Eugenia.. Gezantschap naar Frankryk en naar Engeland.* XXVIII. *Handeling der Staaten, in Frankryk.* XXIX. *Vrede tusschen Frankryk en Spanje. Verdrag tusschen Engeland en de Staaten.* XXX. *Voornaamste inhoud van de Voorwaarden der overdragt aan de Infante. De Aartshertog aanvaardt de heerschappy, uit den naam zyner Gemaalinne.*

E Aartshertog Ernst van Oostenryk, die zig, terstond na zyne aankomst in de Nederlanden, hadt laaten verluiden, dat hy voorhadt, de gewesten, onderling, en met den Koning, te bevredigen, scheen hiervan, eerlang, zyn werk te willen maaken, en gaf aan *Otto Hartius* en *Jeronimus Komans*, die, op vrygeleide, herwaards gekomen waren, om eenige byzondere zaaken te verrigten voor de Prinsesse van Chimai, eenen Brief mede aan de Staaten der Vereenigde gewesten, gedagtekend den zesden van Bloeimaand. De Advokaat Oldenbarneveld hadt, reeds in 't voorleeden jaar, berigt gekreegen van het oogmerk van deezen twee, en Hartius, een Nieuwmegenaar van geboorte, was hem afgemaald, als schrander, doortrapt en weinig te vertrouwen (*a*). Den zestienden van Bloeimaand, leverden zy den Staaten, in den Haage, den Brief des Aartshertogs over, die, zo wel als het voor-

1594.

I. De Aartshertog vangt eene Vredehandeling aan, met de Vereenigde gewesten.

(*a*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 42 [728].

1594. voorstel, welk zy 'er nevens deeden, strekte, om te vertoonen „ welke nadeelen de „ Landen leeden door den oorlog, en hoe „ veele voordeelen zy te wagten hadden, „ zo zy zig, op redelyke voorwaarden, willen begeeven onder de voorige gehoorzaamheid:" wordende, daarin, wyders, aangemerkt „ dat de Aartshertog, gesprooten uit het beroemde Huis van Oostenryk, van geene trouwloosheid, by de „ Staaten, verdagt gehouden, en daarom, „ als bemiddelaar deezer voorwaarden, veilig aangenomen kon worden. Dat hy, „ om de vrede in de Nederlanden te bewerken, zyn eigen Vaderland en zyns Broeders Hof verlaaten hadt. Dat de Staaten „ zig, door het voorspoedig beloop hunner „ zaaken, niet moesten laaten verblinden, „ maar de gelegenheid, die hun nu voorkwam, waarneemen, eer de kans des oorlogs wederom keerde." In den Brief des Aartshertogs, werdt den Staaten de titel gegeven van *welgebooren*, *edelen*, *erentfesten*, *verzaamen*, *voorzienigen*, *lieven*, *byzanderen* (b). In 't antwoord, welk zy den twee afgezondenen gaven, weezen zy aan „ hoe hunne „ zaak, eertyds, door Keizer Maximiliaan „ den II, en, door den Aartshertoge Matthias, goedgekeurd en verdedigd was; „ hoe de voorzienigheid hen nu, door eigen „ dapperheid, en door den bystand van magtige bondgenooten, in staat gesteld hadt, „ om der Spanjaarden hoogmoed te fnui- „ ken:

(b) Resol. Holl. 1 *Juny* 1594. *bl.* 177.

„ ken: waarom zy die zelfde voorzienigheid 1594.
„ liever dan eenen trouwloozen vyand dee-
„ ze hunne zaak bevolen wilden laaten."
Ook verzuimden zy niet, door voorbeelden, en, uit onderschepte brieven (c), te toonen, hoe weinig 'er te tellen ware, op de belofften, die Filips nu mogt goedvinden te doen: daar by voegende „ dat het beraamen der
„ Vredepunten den Landvoogden aanbe-
„ trouwd werdt; terwyl het onderhouden
„ derzelven aan den Koning stondt; en dat
„ 'er geene hoop tot vrede zyn kon, zo lang
„ het uitheemsch Krygsvolk in de Neder-
„ landen bleef, en de Spaansche Heeren, al
„ 't bewind in handen houdende, de vreed-
„ zaame oogmerken des Aartshertogs om
„ verre stieten (d)." Uit dit Antwoord, welk, naderhand, van de Spaansche zyde, in openbaaren druk, wederlegd werdt (e), was ligtelyk te speuren, hoe weinig men hier geneigd was tot de vrede. Om 't gemeen ook van dezelve afkeerig te maaken, verspreidde men, hoe veelen onder de Roomschgezinden dreeven, dat men niet verpligt was, den ketteren zyn woord te houden: waaruit men wilde afgenomen hebben, hoe weinig 'er, op een verbond met den Koning van Spanje, te tellen ware. De voorslag des Aartshertogs vondt dan nergens ingang. Ook hadt de ontdekking van eenen toeleg tegen 't leeven van Prinse Maurits veel bygebragt, om dien van de hand te doen wyzen.

Mi-

(c) *Zie* 'er eenigen *by* BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 8-17 [786-797].
(d) Resol. Holl. 1 *Juny* 1594. *bl.* 182. BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 27-30 [810-815].
(e) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 32 [817] *enz.*

1594. *Michiel Renichon*, Priester in 't Land van Namen, op vermoeden, dat hy eenen aanslag op Breda in den zin hadt, in Lentemaand laatstleeden, in soldaatengewaad, gevat, en, sedert, naar den Haage gebragt zynde, hadt zig, aldaar, met eenen strop, het leeven willen beneemen; waarop hy, scherpelyk ondervraagd zynde, beleeden hadt, dat hy, door den Graave van Barlaimont, met kennisse van den Aartshertoge, omgekogt was, om Prins Maurits van kant te helpen; ten welken einde, hy en meer andere Persoonen zig herwaards begeven hadden: een van welken, dien hy noemde, ook toeleg maakte, om den jongen Henrik Fredrik, die thans op de Hooge Schoole te Leiden was, om te brengen. Hy voegde 'er by, dat Oldenbarneveld, Aldegonde en andere voornaame luiden ook gevaar liepen van hun leeven. Al het welke bekend geworden was, niet lang voor de aankomst van Hartius en Komans. Doch deezen beweerden, dat de gevangen, die, nogtans, zyne belydenis, in hunne tegenwoordigheid, bevestigde, alles verdigt hadt. Zelfs verzogten zy, dat hy, onder goede verzekering, gevoerd mogt worden, naar Antwerpen of Brussel, om, daar, tegen den Graave van Barlaimont, gehoord te worden: of, zo dit den Staaten niet geviel, zou Barlaimont, meendenze, zig, op behoorlyke zekerheid, wel naar Breda begeeven willen, daarmen hem en Renichon zou konnen onderzoeken. In deezen laatsten voorslag, schoon men veele moeite met het vinden van zekerheid gehad zou hebben, zou-

II. Aanslagen op het leeven van Prinse Maurits.

den de Staaten egter hebben bewilligd, zo de afgezondenen hadden konnen verklaaren, dat zy dien, uit den naam van den Graave, of van den Aartshertoge, gedaan hadden. By gebrek van zulk eene verklaaring, bleef het verder onderzoek van dit ſtuk agter, en Renichon werdt, volgens een vonnis van eenige Raaden, hiertoe, byzonderlyk, gemagtigd door de algemeene Staaten, op den derden van Zomermaand, onthalsd en gevierendeeld (*f*). Ook werdt, in Slagtmaand hieraan volgende, te Bergen op Zoom, ter dood gebragt zeker ſoldaat, *Pierre du Four* genoemd, die, insgelyks, beleeden hadt, dat la Motte, Aſſonville en de Aartshertog zelf hem hadden aangezet, om Prins Maurits te vermoorden; en dat hy zig, met zulk een voorneemen, herwaards begeven hadt (*g*). Het ontdekken van zulke ſnoodheden bragt hier zo grooten afkeer voort van de Vredehandeling, dat 'er, van de Spaanſche zyde zelve, vooreerſt, niet meer op gedrongen werdt. 1594.

De Staaten ſtaan over den Doop van den jongen Prinſe van Schotland.

In den aanvang van Bloeimaand deezes jaars, waren de algemeene Staaten, door een plegtig Gezantſchap, van wege den Koning van Schotland, verzogt, om, nevens de Koningen van Frankryk en Deenemarke, en de Koningin van Engeland, als getuigen te willen ſtaan, over den Doop van 's Konings eerſten Zoon, dien hem zyne Gemaalin Anna, Prinſeſſe van Deenemarke, gebaard

(*f*) Reſol. Holl. 3 *Juny* 1594. *bl.* 191. BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 28 [812], 31 [815].
(*g*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 81 [882].

1594. baard hadt (*h*). De vriendschap tusschen Koning Jakob en deezen Staat was volkomenlyk hersteld geworden, sedert dat men, in Schotland, eene samenzweering van Spaansch- en Roomschgezinden tegen de Regeering ontdekt hadt: waardoor de Koning, die steeds verdagt geworden was van te groote geneigdheid tot de Roomschgezinden, andere maatregels hadt beginnen te neemen. Hierop, hadt hy William Stuart, in de Lente des voorleeden jaars, herwaards gezonden, om een Verbond van Vriendschap en onderlinge bescherming met de Vereenigde Gewesten te sluiten. En hoewel dit werk toen zyn beslag niet kreeg, besloot men, egter, eenen Agent in Schotland te houden, tot aankweeking der onderlinge vriendschap (*i*). De Staaten vaardigden nu *Walrave*, *Heer van Brederode*, en Meester Jakob Valke, aan 't hoofd van veele Edelen, naar Schotland af, om, uit hunnen naam, te staan over 's Prinsen Doop, die, op den negenden van Herfstmaand, geschiedde. Tot eene Pillegave, schonken de Staaten den jonggebooren twee gouden koppen, benevens eenen Lyfrentebrief van vyfduizend guldens in 't jaar, leggende in eene gouden dooze. De oude Verbonden van Vriendschap werden, ten zelfden tyde, vernieuwd en bevestigd (*k*). De Koningin van Engeland zag deeze mildheid der

(*h*) Resol. Holl. 10 *Juny* 1594. *bl.* 198, 199. BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 36 [823] *enz.*
(*i*) BOR XXX. *Boek*, *bl.* 29 [710]. XXXI. *Boek*, *bl.* 3 [780].
(*k*) Resol. Holl. 28 *July*, 7, 23 *Nov.* 1594. *bl.* 288, 289, 290, 291, 292, 300, 457, 498. BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 46-52 [837-843].

der Staaten, omtrent haaren nabuur en naasten erfgenaam, met afgunstige oogen, en liet 'er zig scherp over uit tegen de Gezanten, die haar, op de te rug reize, waren komen begroeten; vorderende, volgens haare gewoonte, wanneer zy misnoegd was, de agterstallen, welken de Staaten haar schuldig waren. Doch men paaide haar, eerlang, met eenige schepen (*l*), die zig, by haare vlootte, voegden, om de Spanjaards te verdryven van de kusten van Bretagne; alwaar zy, sedert eenigen tyd, de vaart naar 't Westen, grootelyks, belemmerden (*m*). De Staaten van Bretagne zelven hadden, onlangs, de Vereenigde Gewesten om onderstand verzogt, en derzelver Gemagtigden waren, niet zonder hoop op eenige hulpe, te rug gezonden (*n*). 1594.

III. Handel met Deenemarke.

Met Deenemarke, zogt men ook goed verstand te houden. Ten dien einde, was, reeds voor 't einde des jaars 1593, besloten, een gezantschap derwaards te zenden (*o*): welk egter, eerst in den zomer deezes jaars, op reis ging. De jonge Koning, Christiaan de IV, verleende de Gezanten gunstig gehoor; doch het vernieuwen der voorige verbinteniſsen werdt uitgesteld, tot na dat de Koning zelf de Regeering aanvaard zou hebben (*p*). De Aartshertog Ernst deedt ook, kort hier-

(*l*) Resol. Holl. 10, 23 *Juny*, 3 *July* 1594. *bl.* 199, 237.
(*m*) GROTII Hist. *Libr.* III. *p.* 196.
(*n*) Resol. Holl. 7 *May* 1594. *bl.* 127. BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 36, 46 [823, 836].
(*o*) Resol. Holl. 6-18 *Sept.* 1593. *bl.* 139. BOR XXX. *Boek*, *bl.* 57 [748].
(*p*) Resol. Holl. 3-13 *May*, 16 *Juny*, 28 *July*, 4 *Aug.* 1594. *bl.* 155, 203, 206, 302, 324. BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 38 [826].

1594. hierna, eene bezending naar Deenemarke, om den Koning te verzoeken, dat hy den Vereenigden gewesten allen handel in zyn Ryk verbieden wilde, zo zy zig niet lieten bevredigen met den Koning van Spanje; doch dit verzoek werdt platuit afgeslaagen (q).

Beleg en overgang van Kameryk.

Het Spaansch Krygsvolk, tot nu toe, in 't muiten volhard hebbende, en buiten de Steden geslooten zynde, werdt, in Herfstmaand deezes jaars, gezonden, om Kameryk te belegeren. Deeze Stad was, voor eenige jaaren, bemagtigd, door de Franschen, en de *Heer van Baligni* was 'er thans Bevelhebber over. 't Beleid der Belegeringe werdt den Prinse van Chimai toevertrouwd. Terwyl zy duurde, verklaarde Henrik de IV. openlyk den oorlog aan Filips (r), zoekende, te gelyk, die van Artois en Henegouwen te beweegen, om het Spaansch Krygsvolk, dat Kameryk van verre beslooten hieldt, en, op hunnen, zo wel als op den Franschen bodem, veel overlast deedt, uit het Kamerыksche te verdryven. Doch de vrees verhinderde de Waalen Henriks begeerte en hunne eigene te voldoen. Van Frankryks wege, hadt, hieromtrent, het beleid des krygs *Henrik de la Tour d'Auvergne*, nu verheeven tot *Hertoge van Bouillon*, en onlangs gehuwd met Elizabet van Nassau, halve Zuster van Prinse Maurits (s). Filips van Nassau hadt zig, met den onderstand der Vereenigde Gewesten, gevoegd

(q) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 80 [881].
(r) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 1 [4].
(s) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 74, 77 [874, 877].

voegd by zyn Leger, dat nogtans te zwak was, om iet van belang te onderneemen. Kameryk bleef belegerd, tot in Wynmaand des volgenden jaars, wanneer de Stad, met het Kasteel, aan den Graave van Fuentes, overgegeven werdt (*t*). 1594.

Muitery onder de Italiaansche benden.

Eene nieuwe muitery onder de Italiaanen was oorzaak, dat de Aartshertog, dit najaar, zo weinig kon uitvoeren. De muiters, misnoegd, dat de Spanjaards betaald en zy voorbygegaan waren, maakten zig meester van 't Steedje Sichem in Brabant, waaruit zy 't platte land, alomme, afliepen, of onder brandschatting stelden. Ook vorderden zy zekere regten van de uitgaande goederen, en kreegen, eerlang, zo veel toeloops van allerlei Krygsvolk, dat zy eene soort van geregelden Regeeringsvorm opregteden, en zig, boertswyze, *de Italiaansche Republiek* noemden. Prins Maurits en de Staatschen stookten 't vuur deezer muiterye, en slooten zelfs een Bestand met de muitelingen. Ten Hove des Aartshertogs, werden vast strenge maatregels tegen hen genomen. Doch zy hadden kondschap van alles; en verzekerden zig, zo veel zy konden, tegen een Leger van Spanjaarden, dat op hen afkwam, en hen, eerlang, uit Sichem, tot digt by 's Hertogenbosch, wyken deedt (*u*). Hier voorzag Maurits hen van geschut en ruitery: waarop het plonderen en brandschatten, van nieuws, aanging. De bezettingen van Duinker-

(*t*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 40-43 [52-57].
(*u*) Resol. Holl. 19 *Decemb.* 1594. *bl.* 550.

1594. kerken, S. Amand en andere Plaatsen, zelfs de Spanjaards, dien 't wederom aan geld begon te ontbreeken, volgden, daarna, het voorbeeld der Italiaanen.(v). Al deeze wanorde sproot, uit den slegten staat der geldmiddelen, in de Spaansche Nederlanden en in Spanje. En was 't niet vreemd, dat 's Konings kas uitgeput was. De Westindische Vloot was, door onstuimig weder, en door ziekte onder 't scheepsvolk, agtergebleeven. Ook hadden de Engelschen Fernambuk in Brazil bemagtigd, en aldaar eenen ryken buit bekomen. Hierbenevens, werdt geklaagd, over 't slegt bestier van 's Konings penningen, in de Nederlanden: alle welke rampen zigtbaarlyk medewerkten, tot den toeneemenden welstand der Vereenigde gewesten.

Verdugo valt in Friesland.

De strenge vorst, die, deezen winter, omtrent tien weeken duurde (w), gaf Verdugo, in Wintermaand, gelegenheid, tot het onderneemen van eenen inval in Groningerland en in Friesland; doch hy deedt geen nadeel van belang. Alleenlyk, sleepte hy eenigen buit en weinige gevangenen met zig te rug (x).

IV.
Jonkheer Arend van Dorp wordt in verzekering genomen.

Omtrent den aanvang van Wintermaand, was Jonkheer Arend van Dorp, die, ten tyde van Prinse Willem, in veele gewigtige zaaken, gebruikt was, doch nu buiten bewind leefde; op vermoeden van handeling met den vyand, in zyn Huis, in den Haage,

(v) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 77 [877] *enz.*
(w) REYD XI. *Boek*, *bl.* 253.
(x) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 88 [890].

ge, verzekerd, en, daarna, op de Voorpoorte van den Hove, overgebragt (y). Onder zyne papieren, die terstond doorzogt werden, vondt men verscheiden' Brieven van Hartius, afgevaardigde van den Aartshertoge Ernst: ook de kladden van eenigen, door Dorp, aan Hartius geschreeven: en zelfs zekeren verbeterden Brief van Dorp, waarby hy voorsloeg „ dat de Aartshertog „ Ernst, met klein gevolg en heimelyk, in „ den Haage komen moest, en daar den „ Staaten de vrede aanbieden, op zulke voor- „ waarden, als zy zelven begeeren zouden: „ 't welk, meende hy, zulken, die naar „ vrede haakten, aanmoedigen zou, om zig „ te openbaaren, en anderen, die 't voort- „ zetten des oorlogs zogten, vrees voor den „ gemeenen ondank inboezemen. In allen „ geval, zouden, zyns oordeels, de Staaten „ blyde zyn, dat zy den Aartshertog, die „ verklaaren moest, de wapenen nimmer te- „ gen hen gevoerd te hebben, veilig mog- „ ten laaten te rug keeren." Men vraagde van Dorp, voor wien hy deezen Brief geschikt hadt; doch hy weigerde zig hierop te verklaaren (z), voorwendende, alles slegts geschreeven te hebben, om zynen geest te oefenen. Wyders, hadt men ook by hem gevonden een Afschrift van 't verdrag, laatstelyk gemaakt met den Koning van Deenemarke, en tot hiertoe geheim gehouden. Hy hadt dit Afschrift bekomen van Joos de Me-

1594.

(y) Resol. Holl. 6 Dec. 1594. bl. 511.
(z) Resol. Holl. 16 Decemb. 1594. bl. 541.

1594. Menyn, eenen der gezanten naar Deenemarke, en men meende, dat hy 't den vyand hadt medegedeeld, alzo de gezanten des Aartshertogs Koning Christiaan, eenigen tyd geleeden, dit verdrag verweeten hadden. Doch hiervan wilde van Dorp niets bekend staan. Menyn, gedagvaard voor 't Hof, erkende, dat hy van Dorp, dien hy altoos voor eenen trouwen liefhebber des Vaderlands gehouden hadt, het gemelde Afschrift, waarin hy meende geen geheim te steeken, hadt doen leveren. 't Bleek, eerlang, dat men niets van gewigt hadt, ten laste deezer luiden: doch alzo zy der Engelsche Regeeringe te zeer waren toegedaan geweest, en Menyn, inzonderheid, van eenen onrustigen aart was (a), wilde men hen gaarne loozen. Van Dorp kreeg zyn huis tot eene hegtenis (b), van welke hy egter, daarna, onder borgtogt, ontslaagen werdt.

Hy wordt ontslaagen.

Menyn, eerst van zyn Pensionarisschap van Dordrecht verlaaten; en voorts buiten bewind gebleeven zynde, werdt, op eene wedde van twaalfhonderd guldens, in 't jaar (c), aangesteld tot Historieschryver van Holland.

Joos de Menyn wordt Historieschryver van Holland.

Doch de vrugten van zynen arbeid, van welken hy naauwlyks eenen aanvang gemaakt hadt, hebben nimmer het licht gezien. Alleenlyk is 'er een verhaal van het gevegt by Turnhout van den jaare 1597, zonder naam, uitgekomen, welk men houdt, door hem, opgesteld te zyn (d). De

(a) Grotii Hist. *Libr.* III. *p.* 201.
(b) Reyd XI. *Boek*, *bl.* 254.
(c) Resol. Holl. 5-13 en 26 *July* 1595. *bl.* 248, 313, 338.
(d) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 82-87 [884-890].

De Koning van Frankryk zette den kryg, den gantschen winter door, voort, door den Hertoge van Bouillon; die egter weinig meer uitregtte, dan dat hy zig van de kleine Steden van Luxemburg meester maakte, en 't platte land daaromtrent deerlyk afliep. De Aartshertog Ernst, onpasselyk aan de koorts, die eerlang op eene teering uitliep, raadpleegde, midlerwyl, van tyd tot tyd, over de gemeene zaaken, aan welken hy schier geen redden wist. Met den aanvang des volgenden jaars, riep hy de twee eerste Leden der Staaten, de Geestelykheid en den Adel, te Brussel, byeen (e), en kennende 's volks geneigdheid tot vrede, vraagde hy hun, naar middel, om 'er aan te geraaken, hun te gelyk verklaarende, dat de Koning ook verlangde, naar eene volkomen' bevrediging zyner Nederlanden. Don Estevan en Don Diego d'Ibarra woonden deeze vergadering by. Doch de Graaf van Fuentes was agtergebleeven, om dat hy niet begeerde te zitten beneden den Hertoge van Aarschot, die hem geene hooger plaats zou hebben toegestaan. En vindt men, dat Aarschot, in deeze vergadering, rondelyk verklaard heeft „ dat 'er geene vrede te wagten ware, „ zo lang men 't uitheemsch Krygsvolk in 't „ Land hieldt, en den Spanjaarden 't voor„ naam bewind der Regeeringe gaf." De Leden der Staaten hoorden deeze verklaaring, met verwondering en genoegen. Doch de Aartshertog gaf voor, dat men, hierop, niets be-

1594.

V.
Fransche Krygsbedryven.

Raadpleeging des Aartshertogs, over 't werk der Vrede.

1595.

Vrymoedige verklaaring des Hertogs van Aarschot.

(e) Bor XXXII. Boek, bl. 1 [5].

1595. besluiten kon, buiten den Koning, wien hy van alles berigt geeven, en, tot het bevorderen der vrede, ernstelyk, raaden zou (*f*): waarmede de raadpleegingen werden afgebroken.

Heraugiere verrast Huy. Karel van Heraugiere, Bevelhebber van Breda, ondernam, ten deezen tyde, Huy te verrassen, om, door deeze Stad, eenen weg over de Maaze te hebben, en, langs den zelven, den Hertoge van Bouillon, in Luxemburg, als 't nood deedt, te voorzien van onderstand. De Plaats lag in Luikerland, en dus op eenen onzydigen grond; doch alzo Ernst. van Beieren, Bisschop van Keulen en Luik, zig dikwils vyandelyk genoeg getoond hadt tegen de Staaten, en den Spanjaarden toeliet, zyne sterke Plaatsen bezet te houden; oordeelde men, regt te hebben, om zig van Huy te verzekeren. Heraugiere dan, den aanslag overlegd hebbende met Prinse Maurits, trekt, den zesden van Sprokkelmaand, met twaalfhonderd knegten en zeshonderd paarden, naar Diepenbeek. Hier stal houdende, zendt hy omtrent dertig man, rappe gasten, naar Huy, die zig versteeken in zeker huis, daar Heraugiere heimelyk verstand hieldt, en dat in 't hangen van den heuvel stondt, waarop 't Kasteel van Huy gestigt was. Des nagts, onderneemt deeze manschap, 't Kasteel te beklimmen, overweldigt de bezetting, die hun niet overtrof in getal, en laat Heraugiere, met het overige volk, terstond, bin-

(*f*) Grotii Hist. Libr. IV. p. 203.

binnen de vesting. De burgery van Huy, 't Kasteel bemagtigd ziende, boodt geenen den minsten tegenstand; maar gaf de Stad ook over. De Bisschop klaagde, terstond, over deeze vyandlykheid aan de Staaten der Vereenigde Gewesten, begeerende, dat hem Huy wederom overgeleverd werdt. Doch men antwoordde, dat zulks, eerst na 't wederzydsch afleggen der wapenen, en na 't ruimen der Plaatsen, die de Spanjaard onder 's Bisschops gebied inhieldt, zou konnen geschieden. De Bisschop dan, bespeurende, dat men hem op den tuil hieldt, vervoegde zig by den Aartshertoge, die den Heer van la Motte, met zeven Regementen voetvolks, afvaardigde, om Huy te herwinnen. Hy vertoonde zig, den zevenden van Lentemaand, voor de Plaats, die, in deezen korten tusschentyd, niet behoorlyk hadt konnen versterkt worden. De Heer van Groesbeek voegde zig, met tweeduizend Luikenaars, by hem. De Plaats werdt, terstond, vinnig beschooten: en Heraugiere, geen ontzet voorhanden ziende, gaf haar over, by verdrag, volgens welk, hy en de zynen, met wapenen en draagbaare pakkaadje, uittoogen, op den eenentwintigsten. La Motte lei, terstond, Spaansche bezetting binnen Huy, welk, door den Bisschop, van alle zyne vryheden beroofd werdt (g).

1595.

La Motte herwint de Stad.

Doch terwyl Huy nog in de handen der Staatschen was, hadt de ziekte des Aartshertogs zo zeer de overhand genomen, dat zy

VI. De Aartshertog Ernst sterft.

(g) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 6, 7, 8 [10, 12].

1595. zy hem, na een overval van bloeden, op den twintigsten van Sprokkelmaand, uit het leeven rukte. Voor zyn overlyden, hadt hy den Graaf van Fuentes, by voorraad, benoemd, tot zynen opvolger in het bewind: die, na verloop van eenigen tyd, door Filips, in het zelve, bevestigd werdt (*h*). De Nederlandsche Grooten zagen zig dus wederom gebragt onder eene Spaansche Landvoogdye, en morden 'er heimelyk en openlyk over. Fuentes en Ibarra hielden hen ook, meer en meer, buiten bedryf. Graaf Karel van Mansfeld, die 't voornaam beleid des oorlogs plagt te hebben, werdt naar Hongarye gezonden, om den Keizer, in eenen togt tegen de Turken, te dienen (*i*), alwaar hy, midden in 't gevaar, aan eene ziekte, overleedt, op den vierentwintigsten van Oogstmaand (*k*). De Hertog van Aarschot zelf, de aanzienlykste der Nederlandsche Edelen, verliet deeze Landen, en begaf zig, met der woon, naar Venetie, *daar 't hem*, zeide hy, *ten minsten, geoorlofd zyn zou, vry te sterven.* Ook overleedt hy 'er, op den elfden van Wintermaand, laatende zynen Zoon, Karel van Kroi, Prins van Chimai, in 't bezit zyner Heerlykheden. De Graaf van Fuentes, hebbende Brussel willen voorzien van Spaansche bezetting, hadt zig ook by 't gemeen in haat gebragt. Doch hy bekreunde 't zig luttel, volgende, in veele opzigten, den voet van Regeeringe, dien de

De Graaf van Fuentes aanvaardt de Landvoogdy, by voorraad.

Karel van Mansfeld sterft.

Aarschot vertrekt naar Venetie.

(*h*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 7 [12]. GROTII Hist. *Libr.* IV. p. 208.
(*i*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 76 [876].
(*k*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 22 [30].

de andere Spaansche Landvoogden, voor hem, gehouden hadden (*l*). Maar de Koning liet hem niet lang in 't bewind. 1595.

Midlerwyl, rees 'er, in de Spaansche Nederlanden, onder grooten en kleinen, een vuurig verlangen naar de vrede, dat, van onze zyde, gevoed werdt, om de gemoeden aldaar te afkeeriger te maaken van de Spanjaarden. De Markgraaf van Havrech deedt zelf eenige voorslagen tot vrede, in eenen brief, gerigt aan *Jakob van Malderé*, wel eer zynen Huisgenoot, en thans in dienst van Prinse Maurits. Malderé gaf 'er den Prinse kennis van, die, met de Staaten geraadpleegd hebbende, hem belastte, te antwoorden, dat 'er geene hoop tot vrede was, ten ware 't Spaansch Krygsvolk niet alleen de Nederlanden ruimde, maar zelfs het Graafschap Bourgondie; alwaar Velasko, Konstabel van Kastilie, toen de wapenen voerde, tegen den Hertoge van Bouillon. Havrech maakte, in zyn wederantwoord op dit schryven, geheel geen gewag van deeze voorwaarden: waarop Malderé, andermaal, bevel kreeg, om hem te doen verstaan, dat de Vereenigde Staaten wel met de Staaten der andere gewesten; doch geenszins met de Spanjaards begeerden te handelen. De Hertog van Aarschot, die toen nog in 't Land was, bragt, hierna, eene bezending herwaards te wege, bestaande uit *Dirk Liesvold*, eertyds Kanselier van Brabant, Jakob Maas en

VII. Opening tot eenen nieuwen Vredehandel.

(*l*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 120 [150]. Grotii, Hist. *Lib.* IV. *p.* 209.

1595. en Otto Hartius, Regtsgeleerde, die, in Grasmaand, te Middelburg, gekomen, den Prinse en weinigen anderen hunnen last openden. Zy vertoonden „ dat de Regeering in handen gesteld was van den Raad „ van Staate, die, weleer, de binnenlandsche „ beroerten gestild hadt, en het uitheemsch „ Krygsvolk doen vertrekken: welk laatste „ nu ook niet moeilyk vallen zou, wanneer „ de gewesten maar eerst bevredigd waren. „ Dat zy de Vereenigde Staaten hiertoe kwamen nodigen, niet twyfelende, of Maurits zou den roem, dien hy reeds verworven hadt, liever in veiligheid willen stellen, dan verder aan den onzekeren kans „ des oorlogs waagen. Dat het Huis van „ Nassau zig, in vrede zo wel als in oorlog, „ hadt weeten doorlugtig te maaken. Of was „ hem geen lof zo waardig, dan die in den „ kryg behaald werdt; daar was gelegenheid t'over, om deeze begeerte elders te „ voldoen. Hy hadt zig, door zyn beleid „ en heldenmoed, reeds zulk eenen grooten naam verworven, dat 'er, onder de „ Europische Mogendheden, niemant gevonden zou worden, die hem 't opperbewind des krygs niet vrywillig zou afstaan."

Voorslag der Spaanschen.

Door zulk streelen, meendenze Maurits op zyn zwakst te hebben aangetast. Doch de Prins, verwittigd, dat zy, schoon voorgeevende te spreeken uit den naam der Staaten, evenwel, niet zonder medeweeten van den Graave van Fuentes, vertrokken waren, wist hun, eerlang, te antwoorden „ dat hy niets „ liever wenschte dan een einde des inland- „ schen

Antwoord van Prinse Maurits.

„ ſchen oorlogs te zien, en den roem van 1595.
„ hiertoe gearbeid te hebben hooger reken-
„ de, dan dien van overwinnaar. Doch dat
„ men, om hiertoe te geraaken, niet met
„ de Spanjaards of met den Spaanſchen Ko-
„ ning, die niet te vertrouwen waren, han-
„ delen moeſt. Droeg men, in de andere ge-
„ weſten, den Spanjaarden zo groot een'
„ haat toe, als hier; men moeſt zig van hun-
„ ne overheerſching ontſlaan: waarna de
„ Staaten allen, als vryen met vryen over-
„ eengekomen zynde, door de magtige bond-
„ genooten der Vereenigde geweſten, zou-
„ den konnen beſchermd worden. 't Ver-
„ ſchil van Godsdienſt zou, hier, zo weinig
„ oorzaak tot oneenigheid behoeven te gee-
„ ven, als het tegenwoordig in Frankryk
„ deedt." Liesveld, toen 't woord vatten-
de, betuigde, dat zy alleenlyk den laſt der Nederlandſche Staaten kwamen uitvoeren, zonder dat de Spanjaards gemengd waren, in 't gene zy zouden handelen. Doch Maurits, die beter onderrigt was, taſtte hem, zo men wil, in den boezem, en trok 'er de vrygeleibrieven uit, welken hem, door Fuentes, waren medegegeven, en die beweezen, hoe men heulde, met den Spanjaard. Sedert, bleek ook, dat de gezanten niets ſluiten mogten, dan op 's Konings naam: waarom zy hun afſcheid kreegen van de Staaten, en onverrigter zaake te rug keerden. De Spaanſche aanhang dreef toen den ſpot met deeze bezending, die zy, reeds te vooren, hadden afgekeurd. Doch andere Nederlanders bleeven nogal aanhouden op 't voortzetten der

Bedenkingen van eeni-

1595. Vredehandelinge, beweerende „ dat het
„ verzenden van 't uitheemsch Krygsvolk,
„ waarop de Vereenigde Staaten stonden,
„ gantsch niet onredelyk, en aller Neder-
„ landeren wensch was. Ook mogt Filips,
„ meendenze, in 't stuk van den Godsdienst,
„ wel iet door de vingeren zien, dat hy niet
„ goedkeurde. In allen geval, de Neder-
„ landen, die nog onder 's Konings gehoor-
„ zaamheid stonden, waren, door verloop
„ van neering, moedwil des Krygsvolks,
„ zwaare lasten en andere rampen, zo ver-
„ re buiten adem gebragt, dat het hun on-
„ mogelyk viel, langer te oorloogen." Som-
migen voegden hierby „ dat de Vereenigde
„ Gewesten, wars van den kryg, veelligt,
„ besluiten zouden, om zig eenen uitheem-
„ schen of inlandschen Vorst te kiezen, in
„ welk geval, men geene dan eene schande-
„ delyke en nadeelige Vrede zou weeten
„ te verkrygen: daar men hoop hadt op
„ eene eerlyke, zo lang 't Gemeenebest nog
„ zonder hoofd was." Wyders, waren ook
eenigen van gedagten, dat men een Bestand
voorslaan moest. Zy dreeven „ dat de Ver-
„ eenigde gewesten staande bleeven door
„ eendragt, die gevoed werdt, door vree-
„ ze. Dat, de vreeze verdweenen zynde
„ door 't Bestand, de gebreken, welken de
„ gelykheid onderworpen is, herleeven zou-
„ den. Dat men naaryver onder de Steden,
„ tweedragt en ontrouw, door giften en
„ omkoopingen, zou konnen verwekken en
„ voeden. Dat het volk, ontheeven van
„ lasten geduurende het Bestand, daarna,
„ niet

ge Nederlanders op de Vredehandelinge.

„ niet ligtelyk, tot het wederopneemen der- 1595.
„ zelven, zou konnen bewoogen worden.
„ Dat tyd gewonnen veel gewonnen was
„ voor den Koning, die, de Vereenigde
„ Staaten onder de knie gekreegen hebben-
„ de, zyne wapenen, tegen Frankryk, of
„ tegen Engeland, zou konnen keeren, naar
„ hy 't geraaden vondt (*m*)." En voor deeze meening yverde, onder anderen, *Justus Lipsius*, Hoogleeraar in de oudheid en welspreekendheid, te Leuven, die, hierover, zyne gedagten opende, in eenen Brief, welke nog voorhanden is (*n*). Doch *Joan Baptista Tassis*, bloedverwant van eenen beroemden Spaanschen Veldoverste van den zelfden naam, beweerde, dat de Nederlanden, die onder 's Konings gehoorzaamheid stonden, grooter schade uit het Bestand te wagten hadden, dan de Vereenigde Gewesten. Ook riedt hy den Koning, in eenen Brief, die onderschept werdt „ dat hy de wederzydsche Staaten wel, als gelyken, mogt laa-
„ ten handelen; doch 't opperbeleid van al-
„ les aan den Graave van Fuentes behoorde
„ te verblyven, mistrouwende de bemidde-
„ ling des Keizers, en vooral het Spaansch
„ Krygsvolk in 't Land laatende (*o*)." Zeker, de Keizer hadt, onlangs, wederom de vredehandeling, door brieven, tragten voort te zetten. Doch de Staaten antwoordden ronde-

(*m*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 28 [37]. Grot. Hist. *Libr.* IV: p. 210, 211, 212, 213.
(*n*) *By* Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 2 [6].
(*o*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 98 [123].

1595. delyk, dat zy zig op de Spanjaards niet vertrouwen konden (*p*).

De Vredehandeling hapert. Dus haperde dan, volgens gewoonte, de Vredehandeling. In de Spaansche Nederlanden, gaf men voor, dat zy slegts uitgesteld was, voor eenen tyd. Doch hier deedt men zyn best, om 't volk de bevrediging met den Spanjaard te doen aanzien als onmogelyk, zo lang men geene meer reden hadt, om zig op zyne trouw te verlaaten. De gewesten bleeven ook ten naauwste verbonden tegen den gemeenen vyand; schoon de onderlinge eendragt, in andere opzigten, wel grooter geweest zyn mogt. Onder anderen, reezen 'er, ten deezen tyde, zwaare onlusten over den prys des gelds, die, mids elk gewest zig 't regt der Munte aangemaatigd hadt, en de waarde der penningen, naar zyn welgevallen, bepaalde, op geenen eenpaarigen voet, te brengen was (*q*): waaruit merkelyke stremming in den handel ontstondt.

Oneenigheid in de Vereenigde Gewesten.

VIII. Kleefsche Onlusten. In de nabuurige gewesten, waren, onlangs, eenige onlusten gereezen, waarin de Staaten der Vereenigde Nederlanden, ook, door den tyd, deel namen. *Jan*, *Hertog van Kleeve*, *Gulik en Berg*, was, sedert eenigen tyd, vervallen in eene soort van zwaarmoedigheid of mymering, die, eerlang, tot dolheid overgeslaagen zynde, gelegenheid gaf, dat men hem in eene kamer opgeslooten hieldt. Terstond hierna, viel 'er geschil over de Regeering; die de Hertogin, ondersteund door de Spanjaards, wier konstenaaryen, reeds onder de

voo-

(*p*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 28 [38].
(*q*) Grotii Hist. *Libr.* IV. *p.* 213, 218.

voorige Regeering, in deeze Vorstendommen, bekend geworden waren (r), zig zogt aan te maatigen. Doch *Joan Sigismund*, *Markgraaf van Brandenburg*, die met eene Zusters Dogter, en *Filips Lodewyk*, *Paltsgraaf van Nieuwburg*, die met eene Zuster des Hertogs van Kleeve gehuwd was, kanteden zig hiertegen, beweerende, dat hun, als naasten erfgenaamen uit hoofde hunner Gemaalinnen, het bewind der Regeeringe, voor de Hertoginne, toekwam: onaangezien de Keizer begreep, dat de Vorstendommen van Kleeve, Gulik en Berg niet aan hun, maar, by mangel van manlyk oir, aan 't Ryk vervallen moesten. De Protestanten deezer Vorstendommen en eenige Roomschgezinden vielen den Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg toe; die eerlang uitwerkten, dat de krankzinnige Vorst, door eenigen uit den adel, in vryheid gesteld, en de Hertogin, daarentegen, in hegtenis genomen werdt. Tegen deeze, werden toen zwaare beschuldigingen ingebragt, onder anderen, dat zy, voor haar Huwelyk, gemeenschap gehad hadt en verloofd geweest was, met den Graave van Manderscheid: waaruit men besloot, dat haar Huwelyk met den Hertoge van Kleeve wetteloos verklaard moest worden. Doch de Roomsch- en Spaanschgezinden, die op de zyde der Hertoginne waren, bragten te wege, dat 'er eenig volk geworven werdt, door den Graave van Zwartsenburg, waarvan men zig dagt te bedienen, om de 1595.

(r) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 5 [608].

1595. den Hertogin te herstellen in 't bewind.

De Vereenigde Staaten neemen 'er deel in. Terwyl de zaaken dus stonden, zogt Brandenburg de vriendschap der Vereenigde Staaten (s). Zyn toeleg was, een verbond te sluiten, tusschen hen en de Ridderschap en Steden der Vorstendommen des Hertogs van Kleeve: waarvan het oogmerk zyn zou, deeze Vorstendommen te bewaaren, by derzelver vryheden en wettige Regeeringe. De Staaten zelven zonden, in Herfstmaand deezes jaars, eenigen naar Emmerik af, om nader, doch zeer in 't heimelyk, met eenige vertrouwde Kleefsche Grooten, te spreeken. Men verzogt toen eene goede somme gelds van de Staaten, wanneer men zig sterk maakte, de Regeering op eenen goeden en vasten voet te zullen konnen brengen. Doch de Staaten, bezeffende, dat het Land vol Roomschgezinden stak, die, tot nog toe, de meeste magt in handen, en de naaste Bisdommen op hunne zyde hadden, oordeelden, voorzigtelyk, dat de zaak der *Patriotten*, gelykze zig noemden (t), nog tot geene genoegzaame rypheid gekomen was, om 'er zig in te steeken (u). Wat gevolg zy, naderhand, gehad hebbe, zullen wy, ter zyner plaatse, aantekenen.

IX. Twist tusschen den Graave van Te Embden, ontstonden, ten deezen tyde, ook onlusten, die geenen kleinen nasleep hadden. De Stad stondt, sedert veele jaaren, onder de bescherming der Graaven van Oost-fries-

(s) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 90 [894].
(t) *Zie* BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 66 [383].
(u) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 116 [144] *enz.* METEREN XVIII. *Boek*, *f.* 331 *verf.*

friesland; doch behieldt haare eigene wetten, vryheden en Regeering. Ook beleeden de Ingezetenen in 't gemeen den Hervormden Godsdienst. Doch hieruit, en uit andere oorzaaken (v) was, in 't voorleeden jaar, eenig verschil gereezen, met Graave *Edzard den II*, die der Augsburgsche belydenis toegedaan was, en, door zyne Gemaalin, zeer tegen die van Embden werdt opgezet. Om deezen onder de knie te krygen, deedt hy belastingen leggen op de koopwaaren, en voerde Wethouders en Raaden naar zynen zin ter Regeeringe in. Eindelyk, dryvende, dat de Godsdienstige Byeenkomsten der Embderen oproerige Vergaderingen, en de aalmoesen, welken men daar verzamelde, geschikt waren, om hem, met geweld, te wederstaan, bragt hy bezetting op 't Kasteel, met welke, hy zig de Stad geheellyk dagt te onderwerpen. De burgery, reeds te vooren, zeer gestoord op den Graave, verloor toen allen geduld. Men hadt haar, voorheen, reeds geweezen op het voorbeeld haarer nabuuren, de Hollanders en Friezen, en vermaand, om, even gelyk deezen, haaren Godsdienst en vryheid, met de wapenen, te beschermen: ook om, ware 't mogelyk, een verbond aan te gaan met de Vereenigde Gewesten. Nu scheenen deeze redenen te klemmen. De Ingezetenen, zig een opperhoofd verkooren hebbende, grypen de wapenen op, en verzekeren zig van 't geschut, van 't Raadhuis en van de Poorten. Voorts, verstellen zy de

1595.
Oost-friesland en de Stad Embden.

(v) *Zie* Reyd XI. *Boek*, *bl.* 250.

1595. de Wet, en noodzaaken 's Graaven bezetting, door honger, tot het ruimen van 't Slot (*w*). Toen wenden de Graaf en de Stad beide het oog naar de Vereenigde Gewesten, om onderstand. Men ontving beider afgezondenen in den Haage. Elk sprak zyn schoonst. De Graaflyke gezanten beschuldigden de Stedelingen van muitzugt. De Embders den Graave van het besnoeijen hunner vryheden, in 't burgerlyke en in 't Godsdienstige; geevende zy, voorts, niet donkerlyk, te verstaan, dat de Graaf Spaansche hulp zogt, ja gezind scheen, de Stad aan den Spanjaard, tegen andere goederen, af te staan. De Staaten, beiderlei gezanten gehoord hebbende, gaven zulk antwoord, dat noch Graaf Edzard buiten vrees gesteld werdt, noch de Embders zig verzekeren konden van hunnen bystand (*x*). Doch toen, daarna, tyding kwam, dat 's Graaven Zoon, *Enno*, Krygsvolk te hoop rukte, en zig versterkte, tegen over Delfzyl (*y*), versterkten zy ook de Vloot, die gewoonlyk den Eemsstroom bewaarde, en deeden een Regement Friezen naar Embden trekken, welk, met open' armen, ontvangen werdt. Graaf Edzard, geene andere uitkomst ziende, nam, kort hierna, de Staaten tot middelaars aan, tusschen hem en de Stad. Ook bevredigden zy partyen, door een Verdrag (*z*); dat, op den vyftienden van Hooimaand, te Delfzyl, gesloten werdt, en

waarin de Vereenigde Staaten betrokken worden.

die een Verdrag tusschen de partyen bemiddelen.

(*w*) Reyd XI. *Boek*, *bl.* 251. Bor XXXI. *Boek*. *bl.* 90 [894].
(*x*) Meteren XVIII. *Boek*, *f.* 331 *vers.*
(*y*) Reyd XI. *Boek*, *bl.* 252.
(*z*) *Zie* het *by* Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 46 [60].

en van deezen inhoud was : „ In de Stad „ zou de gewoone Godsdienst vryelyk ge- „ oefend worden. Den Graave zou ook „ de zyne, daar buiten, vry staan. In de „ Kerkelyke Byeenkomsten, waarby de „ Raad der Stad een' Gemagtigde zou mo- „ gen zenden, zouden geene dan Kerkelyke „ zaaken mogen worden verhandeld. De „ Predikanten zouden, door deeze Verga- „ deringen, verkooren, door den Graave, „ goedgekeurd worden. Van de vier Bur- „ gemeesteren en negen Schepenen zou, „ jaarlyks, de helft afgaan; zo dat niemant, „ langer dan twee jaaren, in 't bewind zou „ konnen blyven. In de plaats der afgaanden, „ zou de Graaf anderen kiezen, uit een dub- „ bel getal, door den Raad benoemd. De „ Raad, uit veertig Persoonen bestaande, „ zou zyne eigen' Leden kiezen. Alle be- „ lastingen, strydig met de vryheden der „ Stad, zouden afgeschaft blyven. De Graaf „ zou 't Kasteel slegten, en der Stad onder- „ werpen. Hy zou de vaart voorby de Stad, „ door geene nieuwe sterkten, hinderen: en „ deeze weldaaden des Graaven zou de Stad, „ aan hem, met eene goede somme gelds, „ erkennen. Zyne opvolgers en de Regen- „ ten der Stad zouden deeze punten, in ver- „ volg van tyd, ook bezweeren moeten." Het wederzydsch aangenomen Krygsvolk werdt, na 't sluiten van dit verdrag, afgedankt, en de Staatsche bezetting, naar Friesland, te rug gezonden (*a*). Doch de eendragt 1595.

(*a*) Meteren XVIII. *Boek*, *f.* 333.

1595. dragt was zo niet hersteld, of dezelfde onlusten borrelden, van tyd tot tyd, wederom op: gelyk wy, ter zyner plaatse, nader staan te melden.

X. Wederzydsche Krygsbedryven der Spaanschen en Staaten.

De veldtogt deezes jaars, die, van der Staaten zyde, laat begonnen werdt, slaagde ongelukkiglyk. In Luxemburg, hieldt men zig slegts bezig, met het veroveren eeniger sterkten (*b*): waarna Filips van Nassau, die hier de Staatsche benden geboodt, zyn voetvolk naar de naaste zeehaven in Frankryk zondt, om, van daar, naar Holland overgescheept te worden, terwyl hy zelf, met de Ruitery, diep door Duitschland, herwaards keerde (*c*). De meeste onderneemingen der Spanjaarden gelukten, daarentegen, naar wensch. De Graaf van Fuentes, de muitende Italiaanen te vrede gesteld hebbende, verpynde zig, om den Koning van Frankryk, die thans in Bourgondie oorloogde, op de grenzen zyns Ryks, afbreuk te doen. Verdugo belegerde la Ferté, en stondt op 't punt om de Stad te bemagtigen, toen zy, door eenen hoop Franschen, gelukkiglyk, ontzet werdt. Verdugo, 't beleg hebbende opgebroken, veroverde, daarna, eenige Plaatsen van minder aangelegenheid; doch werdt, in den loop zyner overwinningen, gestuit, door eene ziekte, die hem, op den tweeden van Herfstmaand, uit het leeven rukte (*d*). Midlerwyl, vermeesterde Fuentes Chatelet, in Vermandois: ook Han, door ver-

Dood van François Verdugo.

(*b*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 1 [5], 19 [27].
(*c*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 20 [28].
(*d*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 12 [18], 20 [28].

verraad; doch 't Kasteel aldaar bleef in de magt der Franschen (e). Toen sloeg hy 't beleg voor Dourlans, alwaar Valentin de Pardieu, Heer van la Motte, door een' musketschoot, van 't leeven beroofd wordt. De Stad en 't Kasteel werden, stormenderhand, overweldigd (f). 't Bemagtigen van Dourlans baande den weg, tot het inneemen van Kameryk, welke Stad, met het Kasteel, in Wynmaand, by verdrag, overging, gelyk wy reeds hebben aangetekend. Koning Henrik, die een geheel Leger, onder Velasko, in 't Graafschap Bourgondie, tegen zig gehad hadt, was egter meester geworden van de Stad Dijon, en nu op weg, om Kameryk te ontzetten, toen hem de tyding van het overgaan der Stad ter ooren kwam. Hy gaf 'er den Staaten de voornaamste schuld van, als haddenze hem den beloofden en verleenden bystand, ontydig, onttrokken. Doch zy verdedigden zig met den algemeenen nood van dit jaar, en zonden den Koning, die zig hadt laaten verluiden, dat hy zig met Spanje verdraagen wilde, op nieuws, twee Regementen voetvolks en eenigen onderstand in geld en graanen toe, zig, deswege, by de Koninginne van Engeland, die hieruit wederom aanleiding nam, om op de betaaling van 't gene men haar schuldig was te dringen, ten beste mogelyk, verschoonende (g).

1595.

La Motte sneuvelt.

Mid-

(e) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 12 [18], 20 [28].
(f) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 29 [38] *enz.*
(g) Grotii *Hist.* *Libr.* IV. *p.* 227. Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 42 [56] *enz.*

1595. XI. *Maurits belegert Grol.*

Midlerwyl, was Prins Maurits, met het Leger der Staaten, nu verſterkt door de benden onder Filips van Naſſau, in Hooimaand, getrokken voor Grol, daar zeshonderd man binnen lag. Doch Mondragon, die laſt hadt, om een waakend oog te houden op de beweegingen van den Prinſe, volgde hem, met vyfduizend man, op de hielen, en noodzaakte hem, door vreeze voor 't affnyden van den toevoer, tot het opbreeken van het pas begonnen beleg. *breekt het beleg op.* Mondragon, daarna, geweeken over de Lippe, werdt, door Maurits, wien men 's vyands magt, voorheen, te groot beſchreeven hadt, terſtond agter na gezet. Filips van Naſſau trok, met vyfhonderd Paarden, over den ſtroom, om de vyandlyke voederhaalers te overvallen: doch Mondragon, berigt van den toeleg, door eenige overloopers, ging hem te keer, met zyne gantſche Ruitery, en bragt de Naſſauſche Paarden haaſt in wanorde en op de vlugt. *Filips van Naſſau komt om.* Filips zelf kreeg hier eene wonde, die hem, eerlang, de dood deedt. Zyn broeder, Ernſt, van Naſſau, die, nevens hem, gevangen genomen was, kogt zig, naderhand, vry. Ernſt een der Graaven van Solms, liet hier ook het leeven (*b*). *Aanſlag op Meurs.* Eer de beide Legers de winterkwartieren betrokken, ondernam het volk van Prinſe Maurits, by nagt, de Stad Meurs, die de Spanjaards bezet hadden, by verrasſing, in te neemen. Doch deeze toeleg mislukte, doordien de aanbreekende dag den knegten ſpoediger overviel, dan zy gegiſt had-

(*b*) BOR XXXII, *Boek*, *bl.* 33 [43] *enz.* 104 [129], 105 [131].

hadden (*i*). Maar een hoop Staatſche Ruiters bemagtigde, daarna, het Slot te Weerd, in 't Graafſchap Hoorne, welk zy egter, als te afgelegen, om bezet gehouden te worden, naderhand, wederom verlieten. Ook gelukte het hun, een Spaanſch geleide op te ligten (*k*). Heraugiere hadt Lier verraſt, op den veertienden van Wynmaand; doch de ongebondenheid zyner knegten, die, tegen zynen laſt, aan 't plonderen geſlaagen waren, was oorzaak, dat hy, overvallen van de Spaanſchen, de Plaats, met merkelyk verlies, wederom ruimen moeſt (*l*). Ondertusſchen, hadt Mondragon eerſt het veld verlaaten. Hy overleedt, kort hierna (1), in den ouderdom van omtrent twee-ennegentig jaaren (*m*). Doch nog in dit jaar 1595, vermaard door de dood van verſcheiden' aanzienlyke mannen, ſtierf ook, te Parys, op den vierentwintigſten van Oogſtmaand, Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal, niet zonder ſterk vermoeden van vergiftigd te zyn, door de Spanjaards (*n*). Prins Maurits deedt zyn Leger, eerlang, ook de winterkwartieren betrekken. Het werdt, by monſtering, zesduizendtweehonderdtwee-endertig knegten, en eenduizendzevenenvyftig Ruiters ſterk bevonden (*o*).

1595.

Weerd gewonnen en wederom verlaaten.

Lier verraſt.

Dood van Mondragon.

en van Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal.

Men hadt, in Holland, dit jaar, zo groot een

Duurte in Holland.

(*i*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 104 [130].
(*k*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 35 [47], 104 [130], 105 [131].
(*l*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 112 [140].
(*m*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 5 [167].
(*n*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 38 [50].
(*o*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 35 [47].

(1) Op den derden van Louwmaand des jaars 1596.

1595. een gebrek aan graanen, dat de prys der Rogge, aan sommige oorden, van vyftig tot honderdenvyftig goudguldens steigerde. Te Amsterdam, vondt men, by opneeming, den voorraad zo klein, dat de Wethouders elkanderen, by eede, verbonden, zulks geheim te houden. Ook gavenze 'er niemant kennis van, dan den Advokaat Oldenbarneveld. Zy vreesden, aan den eenen kant, voor eenen opstand onder 't gemeen, en aan den anderen, voor een verbod van uitvoer, wanneer de weinige voorraad van graanen in hunne Stad rugtbaar gemaakt werdt. De duurte ontstondt, voornaamlyk, uit gebrek van aanvoer te Dantzig; daar veele Hollandsche schepen lagen, zonder vragt te konnen krygen (p). Doch zy verminderde, toen deeze schepen, belaaden, t'huiswaards keerden.

XII. Filips stelt den Kardinaal-Aartshertog, Albertus van Oostenryk, tot Landvoogd aan.

De voorspoed der Spaansche wapenen, in Frankryk en elders, hadt de Ingezetenen van 's Konings Nederlanden vervuld met nieuwen moed: die nog hooger rees, toen zy vernamen, dat Filips de Landvoogdy den Kardinaal-Aartshertoge, Albertus van Oostenryk, jongsten Broeder van den Landvoogd Ernst, opgedraagen hadt, en dat deeze, met eenen aanzienlyken onderstand, in geld en in manschap, herwaards op weg was (q). De Koning hadt hem, reeds eenigen tyd, beproefd, in de Landvoogdye van Portugal: en oordeelde hem bekwaam,

(p) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 122 [152].
(q) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 98, 107 [123, 134].

kwaam, tot die der Nederlanden. Hy kwam, uit Portugal, door Spanje in Italie, en hieldt zig, eenige weeken, te Genua, op (*r*). Eindelyk nam hy zynen weg, door Savoye en Bourgondie, naar Luxemburg, daar hy, den negenentwintigsten van Louwmaand des jaars 1596, aankwam. Hy bragt omtrent drieduizend Spanjaarden mede, die, om de kosten van nieuwe Bevelhebberen uit te winnen, gedeeltelyk, gesteken werden onder oude Regementen. Ook voerde hy een deel ongemunt zilvers herwaards, om de schade te ontwyken, die op het overmaaken der penningen, door wissel, geloopen zou hebben. Op den elfden van Sprokkelmaand, deedt hy zyne intrede te Brussel, alwaar de Staaten hem, na 't vertoonen van zynen Lastbrief, als Landvoogd, aannamen. Hy bereikte, ten deezen tyde, omtrent vyfendertig jaaren (*s*), en de meesten meenden, dat de Spanjaards nu hun gezag in de Nederlanden kwyt zouden zyn. Doch 't ontschoot hun; want schoon Fuentes en Ibarra te rug ontbooden werden, zag men, eerlang, het opperbeleid des oorlogs opdraagen aan *Don Francisco de Mendoza*, *Admirant van Arragon* (*t*), en verscheiden' andere Spanjaarden voorzien met hooge ampten: waaruit, met reden, besllooten werdt, dat de nieuwe Regeering de oude kwaalen niet verdryven zou (*u*).

1595. die in de Nederlanden komt.

1596.

Mid-

(*r*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 122 [151].
(*s*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 5, 9 [167, 173].
(*t*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 99 [293].
(*u*) Grotii Hist. *Libr.* V. *p.* 240.

1596. Middlerwyl, hielden de Vereenigde Staaten een waakend oog op de bedryven van den Kardinaal-Aartshertoge. Hy hadt zig, reeds voor eenigen tyd, bemind zoeken te maaken, by de Hollanders en Zeeuwen, te wege brengende, dat een groot getal van schepen, in de Spaansche en Portugeesche havens, in beslag genomen, wederom ontslaagen waren (v). Daarbenevens, bragt hy met zig herwaards Filips Willem, oudsten Zoon van wylen den Prinse van Oranje, die, nu omtrent agtentwintig jaaren in Spanje gevangen gezeten hebbende, geslaakt was, op dat hy, of een werktuig zou trekken tot bevordering der vrede, of tweedragt verwekken, onder de Vereenigde Staaten. Men hieldt zig, in Spanje, verzekerd van zyne trouwe, doordien hy belydenis deedt van den Roomschen Godsdienst, in welken hy opgebragt was. Doch hierdoor, maakte hy zig te meer verdagt by de Vereenigde Staaten, die, hem, schriftelyk, geluk gewenscht hebbende over zyne verlossing, te gelyk verklaarden „ dat de tegenwoordige oorlog „ zyne komst binnen hunne grenzen niet „ gedoogde, zonder vrygeleide; welk zy „ hem, by betere gelegenheid, wilden toe„ schikken, terwyl zy zig verzekerd hiel„ den, dat hy, die de Spaansche wreedheid, „ zo veele jaaren, beproefd hadt, niets on„ derneemen zou, welk de vryheid van ee„ nen Staat, gegrondvest door de wakker„ heid, den raad en het bloed zyns Vaders, „ zou

Filips Willem, Prins van Oranje, komt met hem herwaards.

Wat de Staaten met deezen handelen.

(v) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 112 [139].

„ zou konnen krenken." De Prins Filips antwoordde beleefdelyk op dit ſchryven, betuigende, niets te willen onderneemen, dan 't gene hy vertrouwde, aan beide de partyen te zullen behaagen. Doch 't gene zynen Vader betrof ging hy, met ſtilzwygen, voorby. Ook heeft hy, naderhand, een bedryveloos leeven verkooren; ziende zig, om zyne afkomſt, in kleinagting onder de Spanjaards, en, ter oorzaake zyns geloofs, verdagt in de Vereenigde geweſten. De Graavin van Hohenlo, zyne volle Zuſter, en Prins Maurits zelf hadden een mondgeſprek met hem gehouden, in 't Land van Kleeve, en hem eene aanzienlyke ſomme gelds, uit de inkomſten der Vaderlyke goederen, aangebooden. Veelligt, hebben zy hem toen ook bewoogen, om zig ſtil te houden. Wyders, verleende de Koning van Spanje hem, door den tyd, handligting van zyne goederen in Bourgondie, welker inkomſten hy, geduurende zyn leeven, genooten heeft (w). 1596.

XIII. De Aartshertog Albertus rukt in Frankryk,

De Kardinaal-Aartshertog hadt nu een Leger van vyftienduizend man byeen, en oordeelde zig in ſtaat, om iet van gewigt te onderneemen. Eerſt wendde hy 't oog naar Frankryk, werwaards de Vereenigde Staaten, in Wynmaand des voorleeden jaars, twee Regementen voetvolks, onder Juſtinus van Naſſau, gezonden hadden (x): Koning Henrik, die den *Heer de la Tuillerie*, ten deezen einde, herwaards hadt afgevaardigd; daar-

(w) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 122, 124 [151, 153]. XXXIII. *Boek*, *bl.* 5 [167]. GROTII Hiſt. *Libr.* V. *p.* 241, 242.
(x) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 104 [129].

1596. daarbenevens, verlof geevende, om vyftigduizend ponden buskruids, op hun geloove, in Holland, te doen koopen (y). De Koning, dus versterkt, hadt, na 't overgaan van Kameryk, het beleg geslaagen voor la Fere in Vermandois, van welke Stad, de Kardinaal hem zogt af te trekken. Henrik, daarentegen, deedt de Staaten, door den Heere van Buzanval, in den aanvang deezes jaars, verzoeken, om de manschap onder Justinus van Nassau, die, anders, met het einde van Louwmaand, wederom naar huis keeren moest, nog eenigen tyd, te mogen behouden (z): 't welk hem werdt toegestaan. La Fere werdt toen naauwer beslooten. De Aartshertog, geenen kans ziende, om de Stad te ontzetten, rukte voor Calais, in den aanvang van Grasmaand. Agt vendelen knegten lagen hier binnen, onder welken twee Staatschen waren. De Stad werdt, spoedig, overweldigd, en de bezetting genoodzaakt, te wyken op 't Kasteel, welk, eerlang, ook stormenderhand ingenomen werdt. Beide gebeurde het nog in dezelfde Grasmaand. Omtrent zestig Staatsche knegten, zig wakkerlyk geweerd hebbende, bedongen vryen uittogt. De Engelsche en onze schepen, die voor Calais gekruist hadden, en vierduizend Franschen, van voor la Fere derwaards gezonden, waren niet in staat geweest, om de Plaats te ontzetten (a). De Kasteelen van Guines en Hames werden toen ook overweldigd. Ardres,

belegert en bemagtigt Calais en Ardres.

(y) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 113, 115 [141, 143].
(z) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 8 [170] *enz.*
(a) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 20 [186] *enz.*

dres, dieper landwaards ingelegen, viel den Aartshertoge Albertus, in Bloeimaand daarna, insgelyks, in handen (*b*). Zyn Leger, gebrek aan mondbehoeften krygende, verliet toen den Franschen bodem, en keerde naar Vlaanderen te rug. Hier zogt men den Aartshertog te beweegen, tot het beleg van Oostende. Doch Maurits kreeg 'er de lugt van, en voorzag de Stad zo rykelyk van krygs- en mondbehoeften (*c*), dat Albertus besloot, de onderneeming te verschuiven, tot betere gelegenheid. De Staatsche Ruiters liepen, midlerwyl, het platte land van Brabant af. Ook overweldigden zy 't Steedje Epternach, in Luxemburg. Voorts werdt 'er, dit jaar, van de Staatsche zyde, niets van belang, te lande, ondernomen (*d*). 1596.

Maar de Kardinaal-Aartshertog, in Vlaanderen te rug gekomen, wierp het oog op Hulst (*e*), aan het bemagtigen van welke Stad, de veiligheid van Brabant, gedeeltelyk, hing, en Vlaanderen ook dienst geschieden zou. Prins Maurits hadt, na 't inneemen van Hulst, in 't jaar 1591, de graften wyder gemaakt, en van eenige werken voorzien. Doch de Zeeuwen, op zig genomen hebbende, de Plaats verder te sterken, hadden zig hierin zulks gekweeten, dat hun naarging, dat zy meer zorg voor 't omgelegen land gedraagen hadden, dan voor de Stad. Zeker, 't vlakke veld was bezet met eenige schansen, Hy slaat het beleg voor Hulst.

(*b*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 25 [193].
(*c*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 24 [192], 38 [211].
(*d*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 25, 76, 80 [193, 261, 267].
(*e*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 26 [195].

1596. ſen, en aan de Stad weinig gedaan (*f*). De Aartshertog dan, den *Heer van Rhône* gelaſt hebbende, over de Schelde, in Brabant, te rukken, als hadt hy 't op Breda of Bergen op Zoom gemunt gehad, lokt Maurits met 's Lands meeſte magt derwaards. *George, Graaf van Solms*, was, met eene maatige bezetting, gelaaten binnen Hulſt. *Claude la Barlotte*, een wakker Krygsman, werdt, terſtond hierop, met eenige manſchap, afgezonden, tegen deeze Stad. En 't gelukte hem, by nagt, in 't begin van Hooimaand, over de vaart te geraaken, daar het Staatſche Bootsvolk veel te ſlordige wagt hieldt. Voorts vermeeſterde hy eenige hoogten en dykjes omtrent de Stad. 't Beleg zo gelukkig zynde begonnen, vervoegde Albertus zig voor Hulſt, met nieuwe manſchap. Prins Maurits toog ook wederom derwaards, en ſtelde orde in de Stad; doch vondt zig niet in ſtaat, om de bemagtigde Plaatſen te herwinnen: waarom hy zig, te Kruiningen, op het uiterſte van Zuidbeveland, nederſloeg, vanwaar hy Hulſt, van tyd tot tyd, volk toeſchikte.

De Staaten neemen Waardgelders aan.

Het Leger der Staaten was geweldig verzwakt, ten deezen tyde. Men hadt, om koſten te ſpaaren, beſlooten, de Duitſche knegten af te danken. De manſchap, naar Frankryk gezonden, en een goed deel volks, gelegd op de ſchepen, die men der Koninginne van Engeland toegeſchikt hadt, hadden, daarenboven, 's Lands kleine krygsmagt zeer geſmaldeeld. Voorts, moeſten verſcheiden' Grens-

(*f*) Grotii Hiſt. *Libr.* V. *p.* 245.

Grensplaatsen, langs den Ryn en elders, be- 1596.
zet gehouden worden: zo dat Prins Maurits, tegenwoordig, naauwlyks tweeduizend man byeen hadt. De Zeeuwen, zittende met het vuur voor de scheenen, drongen, derhalve, zo sterk op nieuwe werving, dat men de Steden over den Ryn en elders, met tweeduizend man, aangenomen als waardgelders, of op halve soldye, voorzag, en de geoefende bezetting herwaards ontboodt. Ook werden tweeduizend knegten geworven in Engeland: waarby de Koningin, op verzoek der Staaten, nog tweeduizend anderen voegde (*g*).

Wyders, zo dra de Kardinaal-Aartshertog den moerassigen grond omtrent Hulst, met takken en rysbossen, gestevigd, en eene schipbrug over de vaart geslaagen hadt, voerde hy 't grof geschut voor de Stad, die, zo wel als zeker Ravelyn, gehegt aan den wal, en uitziende op de Schelde, van toen af, hevig beschooten werdt. Het Ravelyn werdt, eerlang, veroverd door Rhône, die zig, hierdoor, den toevoer te water beveiligde. Niet lang hierna, sneuvelde hy aan een' kogel, die uit de Stad op hem afkwam. De belegerden deeden ook verscheiden' uitvallen, van welken zy, doorgaans, met buit en gevangenen, te rug keerden. Somtyds, gelukte het hun, het vyandlyk geschut te vernagelen. Ook deeden zy eene myn springen onder een bolwerk, welk de vyand bemag-

Hulst wordt beschooten.

Rhône sneuvelt.

(*g*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 25, 43, 50 [192, 217, 226]. Grotii Hist. *Libr.* V. *p.* 246, 247.

1596. magtigd hadt. Doch al dit verhinderde niet, dat de belegeraars, eindelyk, tot aan den wal doorgedrongen, de Stad, naar krygsgebruik, opeischten, op den zestienden van Oogstmaand. Men gaf hun moedig bescheid: waarop zy niet terstond aan 't stormen vielen, gelyk men verwagt hadt; maar, afgeschrikt door 't verlies van omtrent tweeduizend man, die, in de voorige aanvallen, gesneuveld waren, besloten, den wal te ondergraaven. En terwyl dit werk, in stilte, zynen gang gaat, bekruipt eene heimelyke vrees, voor de overmagt des vyands en voor zyne bedekte laagen, de herten der meeste bezettelingen, bevelhebbers en gemeenen. Men spreekt den Graave van Solms, en raadt hem tot het opgeeven der Stad, die toch niet lang meer te houden zou zyn. De eenige Matthys Held kantte zig tegen zulk een' raad; doch de Graaf leende 'er ooren naar. De Stad en de schans Nassau werden, by verdrag, overgegeven, op den agttienden van Oogstmaand (*b*), zo men wil, boven de verwagting van den Aartshertoge, die zelf rekende, dat hy 'er zestig Oversten, en niet minder dan vyfduizend gemeenen voor verlooren hadt. Groot nadeel leeden de Vereenigde Staaten, by het verlies van Hulst, waarmede zy ook de brandschattingen over een gedeelte van Vlaanderen kwyt raakten. De Zeeuwen waren zeer te onvrede op den Graave van Solms, die zig, meendenze, te laf gedraagen hadt. Ook zeidenze hem, eerlang,

De Stad wordt opgeeischt.

en geeft zig over, by verdrag.

(*b*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 39-50 [212-226].

lang, 't bevel over hunne regementen op, voorgeevende zynen dienst niet meer te behoeven. Dan de Vereenigde Staaten, voor welken hy zig schriftelyk verdedigd hadt (*i*), gaven hem, sedert, een nieuw Regement, zonder dat Zeeland zig daartegen stelde (*k*). De Kolonel *Piron* ondernam, in Wynmaand hierna, Hulst te verrassen. Ook was hy reeds, op eenen donkeren nagt, over 't verdronken Land, geraakt, en naar de Stad in aantogt. Doch die van binnen, verwittigd van den toeleg, waren op hunne hoede; waarom hy, onverrigter zaake, te rug toog (*l*). Na 't veroveren van Hulst, was men, hier te Lande, bedugt, voor verdere onderneemingen des vyands, die nog een goed deel van 't jaar voor de borst hadt; doch de Kardinaal-Aartshertog, den beloofden onderstand uit Spanje missende, en daarbenevens belemmerd, door de muitery der Hoogduitschen, die zig verzekerden van Heerentals, scheidde vroeg uit den veldtogt, en keerde naar Brussel, daar hy, met eene algemeene toejuiching, ontvangen werdt. Men begon hem reeds aan te merken als den hersteller van 's Konings zaaken, in de Nederlanden, en als den herbrenger van 't geluk, welk, sedert zeven jaaren, de Spaansche zyde scheen verlaaten te hebben (*m*). Doch deeze gunstige hoop verdween, door den tyd: gelyk ons 't gevolg deezer Geschiedenisse leeren zal. 1596.

Met

(*i*) *Zie* Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 51 [227] *enz.*
(*k*) Grotii Hist. *Libr.* V. *p.* 253.
(*l*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 65 [247].
(*m*) Grotii Hist. *Libr.* V. *p.* 254.

1596. Met den aanvang van Herfstmaand, deedt de Maarschalk van Biron, op bevel des Konings van Frankryk, aangezet door de Vereenigde Staaten (*n*), eenen inval in Artois. Varenbon, Stadhouder van dit gewest, trok hem tegen, met eene bende Paarden; doch kreeg de nederlaag, en werdt, nevens den *Graave van Montecuculi* en anderen, gevangen genomen: waarna 't platte land van Artois en van Vlaanderen deerlyk afgeloopen werdt, door de Franschen, die, wat laater, ook den Prins van Chimai op de vlugt sloegen (*o*). Meer zouden zy en de Staatschen, die, in schepen, voor Bergen op Zoom, lagen, ondernomen hebben, zo 't hun de aanwas der stroomen en het koude jaargetyde niet belet hadt (*p*).

Biron valt in Artois. Varenbon en Chimai geslaagen.

XIV. Midlerwyl, was Keizer Rudolf, aangemaand door den Kardinaal-Aartshertoge, wederom te raade geworden, om een Gezantschap herwaards te zenden, tot bevordering der vrede. Sommige Ryksleden hadden, op den jongsten Ryksdag, gedreeven, dat de Vereenigde Staaten den Koning van Spanje behoorden te vertrouwen, wanneer de Keizer en 't gantsche Ryk borg voor hem bleeven: waartegen anderen, nogtans, hadden aangemerkt, hoe weinig het den Staaten gelyken zou, zo de Spaanschen 't verdrag niet hielden, eerst aan 't Ryk te klaagen, en daarna af te wagten, dat partyen gedaagd, gehoord en geoordeeld werden. Men voegde er

Keizer Rudolf arbeidt, op nieuws, tot bevordering der vrede.

(*n*) Resol. Holl. 2 *Sept.* 1596. *bl.* 443.
(*o*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 56 [235].
(*p*) Grotii Hist. *Libr.* V. *p.* 268.

'er by, dat de Staaten, al werdt schoon Spanje in 't ongelyk gesteld, zig geene hulp van 't Ryk zouden konnen belooven, alzo zelfs de Westfaalsche Kreits, die, naar den inhoud der Landvrede, door 't Ryk, tegen vreemd Krygsvolk, beschermd moest worden, hulpeloos gelaaten werdt (q). De Keizer besloot nogtans, voort te vaaren met het bewerken der vrede. Vooraf, deedt hy vrygeleide voor zyne gezanten verzoeken van de Vereenigde Staaten. Doch deezen weigerden, heuschelyk, in eenige onderhandeling te treeden met Spanje (r): waarom men hun, in Duitschland, beschuldigde, dat zy de vrede niet zogten. *Don Guillam de S. Clement*, Gezant van Spanje in Duitschland, trok voordeel uit deeze omstandigheden. De Hertogin van Kleeve was onlangs zeer schielyk overleeden: waarna 's Hertogs Raaden, de beterschap van den krankzinnigen Vorst voorgeevende, hem, terstond, eene andere Gemaalin, uit den Huize van Lotharingen, toeschikten, en, ondertusschen, 't bewind der Regeeringe in handen hielden. Zo zeer steundenze zelfs op den voorspoed der Spaanschen, hunne vrienden, dat zy de afgevaardigden der Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg ten Lande uit deeden vertrekken, en den algemeenen Staaten stoutelyk afvraagden, *watze vån hun te wagten hadden?* waarop deezen bescheidener antwoordden „ dat zy, „ schoon vrienden der Vorsten van Bran-„ den-

1596.

Kleefsche zaaken.

(q) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 9 [173].
(r) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 23 [191].

1596. „ denburg en Nieuwburg, vrede met hen „ houden wilden, mids zyze zelven heilig„ lyk hielden, en geene uitheemsche magt „ in Duitschland haalden." De Spaansche Gezant by den Keizer en Don Francisko de Mendoza, Admirant van Arragon, die, ten deezen tyde, Duitschland doorreisde, wisten, hieruit, en uit het verder gebeurde, de Vereenigde Staaten te vertoonen, als t'eenemaal afkeerig van de vrede, en bragten te wege, dat de tegenwoordige Regeering van Kleeve en Gulik, die geheel Spaanschgezind was, door een Keizerlyk Plakaat, bevestigd werdt (*s*): van welke en andere byzonderheden, men, eerlang, hier te Lande, uit verscheiden' onderschepte Brieven (*t*), kennis kreeg.

XV. Togt der Engelschen en Staatschen naar Spanje.

Terwyl het Filips dus, met handelen, en, met den kryg te lande, schier alomme, gelukte; bragten de Engelsche en Staatsche schepen hem, in zyn eigen Ryk, geene kleine schade toe. De Koningin van Engeland, berigt gekreegen hebbende, dat de Koning van Spanje zig wederom ter zee toerustte, en, niet zonder reden, vastdtellende, dat hy 't op haare Staaten gemunt hadt, besloot, voor hem, gereed te zyn, en eene aanzienlyke Vloot naar Spanje te zenden. In Lentemaand, vaardigde zy den Ridder François Vere herwaards af, om vierentwintig schepen te verzoeken van de Vereenigde Staaten, die haar, schoon men de kosten, op meer dan vyf tonnen schats, in den tyd van vyf maanden, bere-

(*s*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 99 [293]. GROTII Hist. *Libr.* V. *p.* 254.

(*t*) *Zie* dezelven *by* BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 92-96 [283-289].

rekend hadt, egter gereedelyk toegestaan werden (*u*). Ook waren deeze schepen spoedig uitgerust, en liepen, den zestienden van Grasmaand, uit Texel, in zee, onder 't beleid van *Joan van Duivenvoorde*, *Heere van Warmond*. Te Pleimouth, vereenigden zy zig met de Engelsche Vloote (*v*), die honderdenzestig schepen sterk was, en, op den dertienden van Zomermaand, onder zeil ging. Karel Howard hadt het opperbevel over de Vloote: doch de Landsoldaaten stonden onder 't gebied van *Robert*, *Graave van Essex* (*w*). Zy hadden last, om alleenlyk de Spanjaards, en zulken, die de Spanjaards met krygs- of mondbehoeften styfden, te beschadigen. Mydende voorts de Fransche en Spaansche kusten, om niet ontdekt te worden, zeilden ze, door de ruime zee, op Kadix aan, daar thans eene aanzienlyke Vloot in de haven lag, gedeeltelyk ten oorloge, gedeeltelyk ter Koopvaardye uitgerust. De vereenigde Vloot kreeg zo dra deeze schepen en de Stad niet in 't gezigt, of Essex dreef, dat men 'er op invallen moest. De Heer van Warmond gaf 'er zyne stem toe. Maar Howard, wien de Koningin uitdruklyk belast hadt, haare schepen in geen gevaar te stellen van den wind, die toen juist heviger opgesteken was, drong door, dat men den slag, tot 's anderendaags, uitstelde. Toen, 't was de eersten van Hooimaand, vielen de Engelsche en onze schepen aan op de Spaanschen, die, ge-

1596.

Scheepsstryd voor Kadix.

(*u*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 15 [180] *enz.*
(*v*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 23 [191].
(*w*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 25 [207].

1596. gedeeltelyk, naar Porto Real geweeken, gedeeltelyk, omtrent Kadix gebleeven waren, en wel haast, de Straat door, naar de Middellandsche zee, of, by de plaats, daar zy lagen, op 't drooge gejaagd werden. Een Hollandsch schip, gevoerd door *Willem Henrikszoon*, geraakte, by deeze gelegenheid, door zyn eigen kruid, in den brand. Een Engelsch en verscheiden' Spaansche schepen werden ook, door 't vuur, verteerd. Na 't overmeesteren of verjaagen der Spaansche Vloote, deedt Essex 't Krygsvolk, op den uithoek; 't *Puntal* genaamd, aan Land gaan: waarna 't Hollandsch Bootsvolk 't Kasteel, dat aan den zeekant lag, geweldigerhand, veroverde. De brug, die Kadix, op een Eiland gelegen, hegt aan de vaste kust, werdt, hierop, afgebroken. Lodewyk van Nassau, Broeder van Graave Willem Lodewyk, trok, aan 't hoofd van vierhonderd Engelsche spietsen, op, tegen omtrent zeshonderd Spaansche Edelen, te paarde gesteegen, tot verdediging der Stad. Doch deezen, onbedreeven in den kryg, werden, zonder moeite, overwonnen; voorts, werdt de Stad ingenomen; daar men een verdrag sloot, volgens welk, de plondering, voor twee millioenen guldens, werdt afgekogt. Maar de Hertog van Medina Sidonia, Landvoogd van deezen oord, weigerde dit verdrag te bekragtigen; waarop de Stad geplonderd werdt. De Koopvaardyvloot, die in de Haven lag, werdt, door de Spanjaards zelven, verbrand: en wil men, dat, by deeze gelegenheid, wel tien millioe-

Kadix wordt ingenomen,

geplonderd,

nen

nen ſchats aan de vlam opgeofferd zyn. Doch de Hollandſche Koopluiden, die op Spanje, en, op den naam van Spanjaarden, op Amerika handelden, droegen wel driemaalhonderdduizend guldens, in deeze ſchade. Zelfs werdt een Hollandſch ſchip, door de Engelſchen, beroofd van vyftigduizend guldens, onder voorwendſel, dat het vyanden geld was: al het welke te wege bragt, dat de tyding van het inneemen van Kadix, hier te Lande, kleine vreugde veroorzaakte. De Graaf van Eſſex ſloeg voor, de Stad in te houden; doch de Admiraal Howard wees aan, dat men haaſt gebrek aan mondbehoeften hebben zou: en ſchoon de Heer van Warmond aanboodt, de Engelſche Vloot, eene maand lang, uit zyne ſchepen, te ſpyzigen; terwyl men, naar dat de wind diende, uit Italie, uit Engeland, of zelfs uit Afrika, voorraad zou konnen haalen; dreef egter Howards gevoelen boven. Men ſtak dan, na 't plonderen, den brand in de Stad en in eenige Dorpen, en verliet de Spaanſche kuſt, op den zeſtienden van Hooimaand, koers zettende naar Engeland. De Engelſche Vloot kwam, den agttienden van Oogſtmaand, in de Haven van Pleimouth, behouden aan. De Heer van Warmond werdt, ſchriftelyk, voor zynen dienſt, bedankt, door de Koninginne. Doch 't ſcheen, dat zy hem liefſt niet ten Hove zag. Hy keerde dan naar Holland, in 't verſlag, welk hy van zyne verrigtingen deedt aan de algemeene Staaten, zeer klaagende over de Engelſchen, die den Hollanderen hun aandeel in den gemaakten buit

1596.

Cadix verbrand en verlaaten.

1596. onthouden hadden (*x*). De Koning van Spanje hadt veel geleeden, door deezen inval in Kadix. De inkomſten des volgenden jaars waren 'er in geſmolten, de Spaanſche zeemagt geknakt, twaalfhonderd ſtukken geſchuts gezonken. Al het welke de Koninglyke ſchatkiſt, die reeds veel ten agteren was, in zo deerlyken ſtaat bragt, dat Filips, in Slagtmaand, de tollen des Ryks, die meeſt allen verpand waren voor 's Konings ſchulden, en voor rekening van byzondere Koopluiden geheeven werden, wederom naar zig nam, om aan geld te geraaken. Doch door dit middel, gehouden voor niet zeer eerlyk, verloor hy al zyn geloof by de Renteniers en Koopluiden: waarom hy genoodzaakt werdt, de geſlaakte tollen zynen ſchuldeiſcheren wederom in handen te ſtellen (*y*). De groote behoefte des Konings was oorzaak, dat de veldtogt in de Nederlanden, in 't volgende jaar, zo gelukkig niet ſlaagde, voor den Aartshertoge.

Groot verval der geldmiddelen des Konings van Spanje.

In de Vereenigde Geweſten, waren, met het afneemen der duurte in Italie (z), de gemeene en byzondere inkomſten ook merkelyk geminderd. Des men, in Holland, te raade werdt, eene nieuwe belaſting te leggen, op de gouden, zilveren en zyden lakens, welken tot kleedinge gebruikt werden. Doch, 't gene vreemd ſchynen mag, zy, die verdroegen, dat de noodige leevensmiddelen

In Holland poogt men, te vergeefs, de koſtbaare ſtoffen te belaſten.

(*x*) Verhaal *in de* Reſol. Holl. 17 *Aug.* 1596. *bl.* 346 *enz.* Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 54-56 [232-235].
(*y*) Grotii Hiſt. *Libr.* V. *p.* 259, 260.
(*z*) *Zie* XXXI. *Boek*, *bl.* 381.

len belaſt werden, zagen het belaſten van 't overdaadige, en 't gene ſlegts tot pronk diende, aan, als eene inbreuk op hunne vryheid: hoewel, miſſchien, de maakers der koſtbaare ſtoffen, meer dan de gebruikers, zig aan den Impoſt op dezelven geſtooten hebben. Men kantte zig, in verſcheiden' Steden, met naame te Amſterdam, tegen de Pagters van deezen Impoſt, met woorden eerſt, en toen met daaden, zo hevig en halsſterrig, dat de Staaten genoodzaakt waren, ſtil te ſtaan met het invorderen deezer belaſtinge (*a*). 1596.

XVI. Handeling der Staaten met Frankryk en Engeland.

Een groot deel van 't jaar werdt, wyders, geſleeten, in eene onderhandeling met Frankryk en Engeland, die, vroeg in 't voorjaar, begonnen was. Ieder deezer twee Ryken hadt, tot hiertoe, den Staaten hulp toegeſchikt of afgevorderd, naardat het hun gelegen kwam: en beurtelings geklaagd over de Staaten; hun zelfs dreigende, met het ſluiten eener afzonderlyke vrede met Spanje; waarby de Vereenigde Geweſten, die deeze magtige nabuuren gaarne met Filips in oorlog zagen, zekerlyk, hunne rekening niet gevonden zouden hebben. Zy zogten dan, door het zenden van onderſtand naar hunne gelegenheid, beide de Mogendheden te vriend te houden, zonder dat zy egter, of uit onmagt, of uit voorzigtigheid, dien onderſtand zo groot maakten, dat Filips tot de vrede met Frankryk of Engeland gedwongen werdt. Doch dit gebrek van onderſtand veroorzaakte geduurige klagten: ook nam 'er Koning Hen-

(*a*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 76 [261].

1596. Henrik gelegenheid uit, om de hulp, den Staaten toegeschikt tot ontzet van Hulst, te rug te houden. Elizabet, die den minsten onderstand, welken men, van hier, aan Frankryk zondt, met afgunstige oogen aanzag, drong, van den anderen kant, sedert eenigen tyd, op de betaaling van 't gene men haar schuldig was. De Staaten vonden zig dan dikwils bedremmeld, en buiten staat, om Frankryk en Engeland, te gelyk, genoegen te geeven. Zy zogten, om uit deeze zwaarigheid te geraaken, een vast verbond van onderlinge bescherming met beide de Ryken te sluiten: en hunne Gemagtigden traden, ten deezen einde, in Lentemaand, eerst met den Engelschen Raad van Staate, *Thomas Bodlei*, in onderhandeling. Bodlei sloeg voor, als uit zig zelven „ dat de Koningin en de Staaten „ zig verbinden zouden, om met Spanje in „ oorlog te blyven, geene vrede maakende „ dan met wederzydsch goedvinden. Dat „ de Staaten hunne Oorlogsschepen by de „ Engelschen zouden voegen, wanneer de „ Koningin besluiten mogt, Spanje, te water, te beoorloogen. Dat zy, daarentegen, zouden verzoeken, om een goed getal van Engelschen in hunne soldy te mogen houden. En om der Koninginne, ook „ wegens haare agterstallen, genoegen te geeven, moesten de Staaten haar, jaarlyks, zo „ lang zy leefde, een gezantschap toezenden, „ om haar, op haaren geboortedag, te bedanken voor den onderstand, den Landen beweezen; haar, of haaren opvolger, daarbenevens, zo lang de oorlog duuren zou, eene „ jaar-

Voorslag van den Engelschen Raad Bodlei aan de Staaten.

„ jaarlyksche erkentenis van twintigduizend 1596.
„ ponden sterlings of tweemaalhonderdduizend guldens overmaakende. Doch zo de oorlog, by haar leeven, eindigde, of zo alle de Nederlanden, met elkanderen, vereenigd werden; zou men haar, vier jaaren agtereen, jaarlyks, tagtigduizend ponden sterlings aanbieden: waartegen zy den Staaten alles, wat zy te vorderen hadt, kwytschelden zou; en waarmede ook het verdrag van den jaare 1585 vernietigd zou zyn: terwyl het aan de bescheidenheid der Koninginne staan zou, de verpande Steden wederom over te leveren, of, geduurende den oorlog, te blyven bewaaren."

De Staaten, weinig smaaks hebbende in deezen voorslag, vonden nogtans ongeraaden, daarop weigerend antwoord te geeven. Zy vaardigden dan Bodlei af, met een ernstig verzoek „ dat de Koningin, by 't verdrag van den jaare 1585, blyven wilde, hun den onderstand, in het zelve beloofd, stiptelyk toezendende. Doch kon men dit niet verwerven; dan verzogten ze verlof, om vier- of vyfduizend Engelschen, op hunne eigene kosten, te mogen ligten en onderhouden, zo lang 's Lands dienst zulks vorderen zou: ook, dat haare Majesteit de hulptroepen, tot nu toe, hier te Lande, in dienst geweest, met naame de bezettingen der verpande Steden, niet te rug ontboodt, dan twee maanden na het sluiten van dit verdrag; ten zelfden tyde, den Staaten de gemelde Steden wederom

Der Staaten antwoord.

„ in

1596. „ in handen ftellende. Of indien zy dezelven, geduurende den oorlog, nog geliefde in bewaaring te houden, zou zulks, zonder benadeeling van 't Regt der Staaten en der Steden, en niet, dan volgens 't verdrag van den jaare 1585, mogen gefchieden." Voorts booden de Staaten aan, jaarlyks, zo lang de Koningin leefde, een plegtig Gezantfchap naar Engeland te zenden, om de Koningin te bedanken voor den verleenden onderftand; haar te gelyk twintigduizend ponden fterlings aanbiedende, welke fomme zy haar, jaarlyks, geduurende den kryg, zouden betaalen. Maar na 't fluiten der vrede, of na de vereeniging van alle de Nederlanden, zouden de Staaten, vier jaaren agtereen, een Gezantfchap afvaardigen, en jaarlyks tagtigduizend ponden betaalen. Doch alle deeze betaalingen zouden niet gefchieden dan tegen eigen' handtekening der Koninginne, elk jaar gedaan." Welk laatfte men zogt te bedingen, om dat men niet van zins was, zig omtrent de opvolgers der Koninginne te verbinden.

Gezantfchap naar Engeland.

Met dit befcheid, vertrok Bodlei naar Engeland (*b*). De Staaten befloten, in Zomermaand, tot het afvaardigen van een Gezantfchap derwaards (*c*); waartoe Leoninus, Loofen en *Frankena* benoemd werden: die nogtans, niet voor 't midden van Herfftmaand, in zee ftaken. Zy bleeven, tot

(*b*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 18, 19 [183-186].
(*c*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 38 [211].

tot omtrent het einde van 't jaar, te Londen, 1596.
zonder veel te verrigten: alzo de Koningin oordeelde, dat de twintigduizend ponden sterlings, die men haar aanboodt, zelfs het onderhoud der bezettingen in Briele en Vlissingen niet konden goedmaaken; zodat zy nog jaarlyks kosten zou moeten doen, zonder van haare agterstallen eenigszins voldaan te worden. Zeker is 't wel, dat de Staaten niets liever gezien zouden hebben, dan dat zy deeze Plaatsen ontledigde, en zig dus van het onderhoud deezer bezettingen ontsloeg. Doch hiertoe hadt zy geenen zin. De Staaten dan, bespeurende, dat zy zig, in dit opzigt, aan het verdrag van 't jaar 1585 houden wilde, drongen haar, om 'er, ook in andere opzigten, by te blyven (*d*). De Koningin vondt het, daarentegen, vreemd, dat men uitstelde, haare agterstallen te voldoen, tot na eene vrede, die de Staaten zo lang verschuiven konden, als zy wilden: en drong sterk, op het opbrengen van meer gelds in 't jaar. De Staaten beriepen zig op hunne behoefte; doch de Koningin wierp hun tegen den voorspoed hunner wapenen en den aanwas hunnes Koophandels, blykbaar, uit de toeneemende pragt hunner gebouwen; daar haare inkomsten uitgeput werden, door zwaare toerustingen tegen Spanje, zonder dat zy, gelyk Filips, goud- en zilver-mynen te baat hadt, om haare schatkist te vullen. Maar sommigen, die den tegenwoordigen staat beide van Engeland en van de Vereenigde

(*d*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 63, 64 [244-246].

1596. de Geweften wel meenden te kennen, oordeelden, dat de Koningin zo behoeftig niet was, als zy voorgaf, en de Staaten alleenlyk zo fterk drong, tot het voldoen der agterftallen, op dat zy hen te beter onder bedwang houden zou, en op dat de betaaling van 't gene zy te vorderen hadt niet van de goedwilligheid haarer fchuldenaaren zou afhangen: dat ook de Staaten de voldoening hunner fchulden niet uit onvermogen uitftelden; maar om de Koningin, door 't belang, welk zy by hunne welvaart hadt, te nader aan zig te verbinden (*e*). Het twiften over dit ftuk duurde, tot dat men, te Londen, tyding kreeg, dat de Koning van Spanje zig wederom fterk wapende tegen Engeland. Elizabet, toen bevroedende, dat zy den byftand der Staaten, te water, wederom behoeven zou, liet voor eenen tyd af van het dringen op betaaling haarer agterftallen (*f*).

Toerusting ter zee in Spanje en Portugal.

Men hadt reeds, in Wynmaand, in den Haage, omftandig berigt gekreegen van de toeruſting eener magtige Vloote, in de havens van Spanje en Portugal, en op eene Dagvaart, in Slagtmaand gehouden, hadden de Staaten van Holland, ernftelyk, geraadpleegd op de voorzorg, die men te gebruiken hadt, tegen de aankomft der Spaanfche Vloote. Deeze, honderdagtentwintig fchepen fterk, was, onder bevel van *Don Martin Pedilla*, van Lisbon in zee gefteken: doch 't behaagde der voorzienigheid, even als voor agt

(*e*) GROTII Hift. *Libr.* V. *p.* 261, 263.
(*f*) RAPIN *Tom.* VI. *p.* 458.

agt jaaren, deeze onderneeming te veryde- 1596.
len, door eenen hevigen ſtorm, die wel veer- wordt
tig ſchepen, by Kaap Finisterre, op het droo- wederom
ge, en vier- of vyfduizend menſchen aan hun verydeld
einde hielp (*g*). Men weet deeze ramp, groo- door
tendeels, aan het wantrouwen der Spanjaar- eenen
den, die de Nederlandſche en Hoogduitſche ſtorm.
Stuurluiden, welken op de Vloote waren, en een' anderen koers houden wilden, met den degen in de vuiſt, gedwongen hadden, de vlag te volgen van hun, die, vooruit, in hun eigen bederf liepen. De agterſte ſchepen alleen gaven geloof aan zekeren Hollandſchen Schipper, die, voor agt jaaren, ook verſcheiden' Spaanſche ſchepen gered hadt, keerden te rug, en kwamen, behouden, doch onverrigter zaake, wederom t'huis. De Duinkerkſche Oorlogsſchepen, die laſt hadden, de Spaanſche Vloot in te wagten, deeden, om deeze reden, dit jaar, geen nadeel. Daarentegen, gelukte het den onzen, twee ſchepen, die te Nieuwpoort op ſtapel ſtonden, te verbranden (*h*).

Doch eer dit alles gebeurde, was de on- XVII.
derhandeling tuſſchen Frankryk en Engeland Verbond
ten einde gebragt, en een onderling Verbond tuſſchen
getroffen: waarin ook de Staaten deel na- Frankryk
men. De Hertog van Bouillon en de *Baron* en Engeland.
van Sancy, omtrent den tyd van het inneemen van Calais, naar Engeland gezonden zynde, om dit Verbond te bewerken (*i*); hadden meer niet dan eenen onderſtand van

vyf-

(*g*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 65-67 [247-250].
(*h*) GROTII Hiſt. *Libr.* V. *p.* 269.
(*i*) *Zie* BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 36 [208] *enz.*

1596. vyfentwintigduizend kroonen konnen verwerven. Bouillon nogtans keerde, na verloop van eenigen tyd, nog eens naar Engeland, en sloot toen een beschadigend en verdedigend Verbond tusschen de twee Kroonen: waarby, onder anderen, bedongen werdt, „ dat men geene vrede maaken zou, dan met „ wederzydsch goedvinden, en zig benaarstigen, om ook andere Mogendheden, tot „ het aanneemen van dit Verbond, te beweegen (*k*)." In gevolge van dit laatste beding, begaf Bouillon zig, terstond, naar Holland (*l*). De algemeene Staaten traden, na kort beraad met Prinse Maurits en den Raad van Staate, ook in dit Verbond. Zelfs slooten zy, op den laatsten van Wynmaand, nog een byzonder Verbond met den Koning van Frankryk, waarby bedongen werdt, „ dat Henrik, met den aanvang der naaste „ Lente, een Leger op de grenzen van Pikardye en Artois voeren zou; en dat de „ Staaten, van de andere zyde, met agtduizend knegten en vyftienhonderd paarden, „ in 't veld zouden verschynen; ten welken „ einde zy, by de twee regementen, den „ Koning reeds ter hulpe toegeschikt, nog „ twee anderen voegen zouden: welken onderstand, vermeerderd met nog duizend „ paarden, zy wederom van Frankryk te „ wagten zouden hebben, zo dra 's Konings „ zaaken zulks gehengen zouden. Elk zou, „ op zynen bodem, het opperbevel hebben „ over

waarin de Staaten ook treeden.

Byzonder Verbond tusschen Frankryk en hen.

(*k*) Resol. Holl. 1 *Oct.* 1596. *bl.* 417 *enz.* BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 35, 68 [206, 250].

(*l*) *Zie* BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 73 [258] *enz.* 76 [262].

„ over zyne hulptroepen. 't Zou den Koning gelieven, te volharden in zyne byzondere gunst over de Steden der Vereenigde Gewesten, en vooral over den Huize van Nassau, om deszelfs onsterfelyke diensten, den Lande gedaan. Voorts zouden de oude verbindtenissen, omtrent het Regt van *Aubaine*, den vryen handel, en in andere opzigten, stand grypen, zo ver zy, door het tegenwoordig verdrag, niet veranderd werden (*m*)." Wegens het regt van *Aubaine*, gaf de Koning eene byzondere verklaaring, in Oogstmaand des volgenden jaars (*n*). Het sluiten deezer Verbonden werdt, in de Vereenigde Gewesten, met openbaare vreugdetekenen, gevierd (*o*): en 't was, voorwaar, geene kleine eer voor de Staaten, met Koningen, als met huns gelyken, in maatschappye te mogen treeden. Hierdoor werden zy, in spyt van Spanje, openlyk, aangemerkt, als hebbende in zig zelven het regt van opperste magt. Koning Henrik, die zulks, ten dienste zyner eigene zaaken, en in erkentenis der hulpe, hem, door de Staaten, beweezen, gevoeglyk oordeelde, hadt het doorgedrongen tegen de Koninginne van Engeland; die, in 't eerst, dreef, dat men, met de Staaten, als staande onder haare bescherming, handelen moest. Zo noode besloot zy, volken, die zig naauwlyks van eens anders heerschappye ontslaagen hadden, met ge-

1596.

Vreugde, hier te lande, over deeze Verbonden.

(*m*) Traité entre la France & les Provinc. Unies *M. S.* Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 78 [265] *enz.*
(*n*) Declaration du Droit d'Aubaine. *M. S.*
(*o*) Grotii *Hist. Libr.* V. *p.* 265.

1596.

gekroonde hoofden, gelyk te ſtellen. De Staaten hielden 't Verbond, met Frankryk gemaakt. Alleenlyk zonden zy, in plaats van volk, geld derwaards: waarmede de Koning beter gediend was. Doch ook dit baarde wederom argwaan in Engeland, daar men Frankryk gaarne altoos in oorlog zou gezien hebben. Maar Henrik erkende de gunſt der Staaten, ten deezen tyde, door eene verklaaring, dat de getuigeniſſen der Hoogleeraaren van 's Lands Hooge Schoole te Leiden, voortaan, ook in Frankryk, zouden van waarde gehouden, en derzelver titels van bevorderinge, aldaar, aangenomen worden (p).

Verklaaring van Frankryk ten voordeele der Hollandſche Hooge Schoole te Leiden.

Omtrent deezen tyd, hadden de Vereenigde Staaten wederom een Gezantſchap gezonden naar Deenemarke, om Chriſtiaan den IV, die nu meerderjaarig geworden en gekroond was, deswege, te begroeten, en de oude verbindteniſſen met hem te vernieuwen. De plegtigheid der Krooninge was, op den agtſten van Herfſtmaand, verrigt. Doch de Staatſche Gezanten haddenze niet willen bywoonen, om over den rang geen geſchil te hebben met den Spaanſchen Gezant, Joan Baptiſta Taſſis, die hen niet voor afgevaardigden van eenen onafhangkelyken Staat zou hebben willen erkennen. Zy werden beleefdelyk ontvangen van den Koning, dien zy een fraai gebouwd vaartuig, groot veertig laſten, en zes ſchoone merrien vereerden. Ook

Gezantſchap naar Deenemarke.

(p) METEREN XVIII. *Boek*, *f.* 349. Reſol. Holl. 26 *Febr.* — 15 *Maart* 1597. *bl.* 139.

Ook werden de voorregten, den Amsterdammeren verleend, door den Koning, bevestigd. Doch de bevestiging der oude vryheden van Enkhuizen en Schiedam werdt uitgesteld: om dat menze, ook niet van 's Konings Vader, hadt konnen verwerven (*q*): 't zy dat de Koning zelf redenen hadt, om deezen Steden minder gunstig te zyn; 't zy dat hy 'er, door de Stad Amsterdam, wier Pensionaris, Nikasius Silla, een der gezanten was, heimelyk, toe bewoogen ware. De Gezanten, elk met eenen gouden keten beschonken, kwamen, in Slagtmaand, wederom in Holland.

1596.

In Wintermaand, werdt, te Veere, gevat *James Wimes*, een Schotsch Edelman, die Hopman Rollé hadt tragten te beweegen, om de Stad aan den Spanjaard te verraaden. Hy beleedt; dat hy, tot dit stuk, door eenen Schotschen en twee Spaansche Jezuiten, in Brabant, was omgekogt. Rollé hadt zig, met kennisse der Regeeringe, eerst gelaaten, als of hy hem behulpzaam wilde zyn; doch, schrift van zyne hand bekomen hebbende, hem aangebragt. Hy werdt, op den agtsten van Louwmaand des volgenden jaars, onthalsd en gevierendeeld (*r*).

James Wimes onthalsd, om een voorgenomen verraad van Veere.

Het afsterven van *Pieter de Ryke*, die den staat van *eersten Edele*, in Zeeland, bekleed hadt, en, in Sprokkelmaand, overleeden was (*s*), gaf, dit jaar, aanleiding tot een ge-

XVIII Pieter de Ryke, vertoonende den eer-

(*q*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 57 [236]. Meteren XVIII. *Boek*, *f.* 349.
(*r*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 91 [282].
(*s*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 15 [179].

1596. geschil, tusschen de Zeeuwsche Staaten en Prinse Maurits, welk, in laater' tyden, gewigtige gevolgen gehad heeft. Om den aart van dit geschil wel te verstaan, moeten wy de zaaken van wat hooger ophaalen.

sten E-dele in Zeeland, sterft.

Oorsprong van het Regt des *eersten Edele*, en verhaal der geschillen, deswege gevallen.

Lang voor den aanvang der Nederlandsche beroerten, bestonden de Staaten van Zeeland uit drie Leden, den Abt der Lieve Vrouwen-Abtdye te Middelburg, de Ridderschap en Edelen des Lands, en de vyf goede Steden, Middelburg, Zierikzee, Reimerswaale, Goes en Thoolen. Deeze drie Leden bragten meer niet dan drie stemmen ter Staatsvergaderinge uit; waarvan de Abt de eerste hadt, de Edelen de tweede, en de Steden met elkanderen de derde. Sommigen willen, dat de Staatsvergaderingen, in overoude tyden, alleen uit de Edelen en Steden bestonden, en dat de Abt, met den aanwas zyner goederen, een der breedste geërfden van Zeeland geworden zynde, eerst in laater' tyd, op dezelven, toegelaaten werdt: wanneer men hem, als een' geestelyke, de eerste stem, eershalve, zou hebben opgedraagen (*t*). Doch hiervan is my geen duidelyk blyk voorgekomen: en nog minder van de wyze, waarop men, zonder den Abt, ter Staatsvergaderinge, stemde. Veel waarschynlyker is 't my, dat 'er, in overoude tyden, zelden of nooit, byzondere Staatsvergaderingen gehouden zyn, in Zeeland: naderhand, ook niet afzonderlyk, dan over Beden; en dat toen de Abt reeds aanziens en goederen genoeg ver-

(*t*) Leeven van Willem I. I. *Deel*, *bl.* 281.

verkreegen hadt, om, nevens de Edelen en Steden, zitting en stem te hebben ter Dagvaart. Ten tyde van Karel den V, muntte, onder de Zeeuwsche Edelen, uit, in aanzienlyke titels en Ampten, Maximiliaan van Bourgondie, Heer van Beveren enz. Hy was Markgraaf van Veere en Vlissingen, Stadhouder van Holland en Zeeland, en Admiraal-Generaal (*u*). Deeze, om zyne uitsteekendheid te doen kennen, nam den titel van *eersten Edele* aan, gelyk hy waarlyk was, hieldt den voorrang boven de andere Edelen ter Dagvaart, en beschikte veele zaaken, naar zyn welgevallen: waarmede hem de andere Edelen, om zyn aanzien ten Hove, en de diensten, die hy hun doen kon, doorgaans, beworden lieten. Hy, in 't jaar 1558, overleeden zynde (*v*), werdt zyn boedel bezwaard gevonden met zo veele schulden, dat zyner Zusters Zoon, Maximiliaan, tweede Zoon van Jan de Hennin, Heere van Bossu, dien hy tot erfgenaam verklaard hadt (*w*), niet aan de erfenis geraaken kon. Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid, gemeld, hoe eenigen zyner goederen, met naame het Markgraafschap van Veere en Vlissingen, naderhand, openlyk verkogt, en in handen van Willem, Prinse van Oranje, gekomen zyn (*x*). Met de dood nu van Heere Maximiliaan, en ter oorzaake van den verwarden staat 1596.

(*u*) *Zie* V. *Deel, bl.* 294, 428.
(*v*) VI. *Deel, bl.* 36.
(*w*) Extract uit het Testam. *by* Boxhorn *op* Reigersb. I. *Deel, bl.* 224.
(*x*) VII. *Deel, bl.* 381.

1596. ſtaat zyns boedels, was de titel van *eerſten Edele* verdweenen; dien niemant zig aanmaatigde, tot dat Prins Willem, als Voogd van zynen Zoon, den jongen Graaf van Buuren, wien de Heerlykheid van S. Maartensdyk in 't Eiland Thoolen, van zyne Moeder, aanbeſtorven was, zig als den aanzienlykſten of *eerſten Edele* van Zeeland begon aan te merken, en, op den twaalfden van Wynmaand des jaars 1562, *Filibert van Serooskerke* en *Adolf van Borſelen*, Zeeuwſche Edelen, laſt gaf, om den perſoon zyns Zoons, als eerſten Edele, ter Dagvaarten van Zeeland, te verbeelden: den eerſten, naar 't ſchynt, met opzigt op Zeeland Beweſter-Schelde; den tweeden, met opzigt op Zeeland Beooſter-Schelde. Ten zelfden tyde, magtigde hy *Pieter Haak*, Baljuw van Middelburg, Filibert van Serooskerke en *Jaques van Heerenthout*, tot het hooren en ſluiten van 's Lands Rekeningen Beweſter-Schelde, en *Adolf van Haamſtede*, *Joos van de Werve* en Adolf van Borſelen, ten zelfde einde, Beooſter-Schelde (y). De bezorgers des boedels van Heere Maximiliaan kantten zig hier wel tegen, beweerende, dat de titel van eerſten Edele tot het Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen behoorde; doch de Prins, geſtyfd door de Landvoogdeſſe Margareet, bleef in 't bezit der nieuwe waardigheid (z). Het Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen, daarna, in 't jaar 1567, voor den grooten Raad te Meche-

(y) *Zie* de Brieven *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 619, 620.

(z) Remontr. du Prince d'Orange & Lettre de ſon Alteſſe *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 635, 636.

Mechelen, te koop geveild, en door den Koning van Spanje genaaſt zynde, oordeelde deeze, te gelyk, in het bezit der waardigheid van eerſten Edele geraakt te zyn, en ſtelde Adolf van Bourgondie, Heer van Wakkene-Kapelle, aan, om zynen Perſoon en het lighaam der Steden Veere en Vliſſingen, in de Staaten van Zeeland, te vertoonen (*a*). Dit duurde tot na den aanvang der Nederlandſche beroerten, en het omſlaan van Vliſſingen en Veere. De Heer van Wakkene-Kapelle week toen ten Lande uit, en Prins Willem ſtelde, na dat gantſch Zeeland zyne zyde gekooren hadt, *Chriſtoffel Roels*, Penſionaris van Zeeland, aan, om den perſoon zyns Zoons, als Heer van S. Maartensdyk en eerſten Edele, te verbeelden, op ééne der eerſte Dagvaarten na 't omſlaan van alle de Zeeuwſche Steden; die in Grasmaand des jaars 1578 gehouden werdt (*b*). 1596.

Midlerwyl, was 'er merkelyke verandering gekomen, in de wyze van ſtemmen ter Staatsvergaderinge. De Abt was 'er geen Lid meer van: veele Edelen bleeven, insgelyks, agter. De Gemagtigde van den eerſten Edele bekleedde, veeltyds, de plaats des gantſchen Adels (2). De Steden Vliſſin-

(*a*) *Zie* zyne Commiſſie *by* BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 523. *en by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 620.
(*b*) Remonſtr. der Staat. van Zeel. *van A.* 1579. *Art.* XXXIV. *by* BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 594.

(2) Nogtans, vind ik, dat, op eene Dagvaart, in den jaare 1575, te Middelburg, gehouden, *Mr. Adriaan de Jonge*, *als repreſenterende de edele van Zeeland*, *ende L. P. Loper als repreſenterende de breede geërſde* verſchee-

1596. ſingen en Veere hadden, by Oktroi van den Prinſe van Oranje, het regt verkreegen, om, in plaatſe van den Abt, ter Dagvaart te verſchynen (*c*). Zo men dan nu maar drie ſtemmen gehad hadt, gelyk voor deezen; zou zyne Doorlugtigheid de eerſte, de Steden Vliſſingen en Veere, die veel aan den Prinſe verſchuldigd waren; als gekomen in de plaatſe van den Abt, eene andere, en alle de overige goede Steden alleenlyk de derde ſtem gehad hebben: 't welk deezen ongeraaden dagt. Om evenwel niet gereedelyk en geheellyk te wyken van de oude gewoonte, ſloeg men voor, dat, houdende den eerſten Edele de eerſte ſtem, Middelburg en Zierikzee de tweede, en Reimerswaale, Goes, Thoolen, Vliſſingen en Veere de derde hebben zouden: of anders, Middelburg, Vliſſingen en Veere, als Steden van het zelfde Eiland, de tweede, en Zierikzee, Reimerswaale, Goes en Thoolen de derde. Doch beide deeze voorſlagen werden verworpen (*d*): waarom men de ſtemmen, van den eerſten Edele eerſt, en daarna van de Steden, eene voor eene, in haaren rang, opnam; zo dat 'er geene drie, gelyk van ouds, maar agt ſtemmen waren, of liever zeven, alzo Reimerswaale, grootendeels van 't zeewater ingezwolgen, geene Gemagtigden meer ter Dagvaart zondt. Maar in Bloeimaand des jaars

(*c*) *Zie* VI. *Deel*, *bl.* 463.

(*d*) Remonſtr. der Staat. van Zeel. *van A.* 1579. *Art.* XXVII.-XXXIII. *bl.* 593.

ſcheenen zyn. *Regiſt. ten Raade van Middelb.* 27 Decemb. 1575. f. 225.

jaars 1579, zogt Jonkheer *Arend van Dorp*, die, toen, wegens den Graave van Buuren, als Heer van S. Maartensdyk, ter Dagvaart verscheen, de stemmen wederom tot drie te brengen (*e*). Doch Middelburg, Zierikzee, Goes en Thoolen kanteden zig hier ernstelyk tegen, leverden een Vertoog over aan den Prinse, te Antwerpen, en verzogten, daarby „ dat 'er, gelyk sedert eenigen tyd, agt „ stemmen blyven mogten, immers geduu„ rende den oorlog: na 't eindigen van wel„ ken, men de zaaken, naar behooren, zou „ konnen herschikken (*f*)." De Prins, bespeurende, dat 'er geene besluiten ter Dagvaart genomen zouden worden, zo lang 't stuk van 't stemmen hangen bleef, was den vier Steden gedeeltelyk te wille, beveelende „ dat 'er, geduurende den oorlog, agt „ stemmen zyn zouden, te weeten van de „ Edelen, en van de Steden, Middelburg, „ Zierikzee, Reimerswaale, Goes, Thoo„ len, Vlissingen en Veere, in haaren rang; „ doch na 't sluiten van de vrede maar drie, „ eene voor de Edelen, de tweede voor de „ vyf goede Steden, en de derde voor Vlis„ singen en Veere (*g*)." Men heeft zig egter aan deeze orde niet gehouden, en, ook na 't eindigen van den oorlog, gelyk te vooren, Stad voor Stad, gestemd. Na van Dorp, bekleedde Pieter de Ryke de plaats des Graaven

1596.

(*e*) Remonstr. der Staat. van Zeel. *van A.* 1579. *Art.* V.— XI. *bl.* 589.

(*f*) Remonstr. *als boven Art.* LXXII. — LXXVII. *bl.* 599.

(*g*) Acte van zyne Excell. *by* BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 600.

1596. ven van Buuren, als Heer van S. Maartensdyk. Prins Willem, die hem aangesteld hadt, gaf hem geenen nieuwen last, schoon hy, in 't jaar 1581, het Markgraafschap van Veere en Vlissingen, in 't openbaar, gekogt hadt (*b*), met het Regt, om, uit hoofde van van dit Markgraafschap, den staat van eersten Edele te bekleeden. Prins Maurits zelf, alhoewel, na zyns Vaders dood, tot Markgraaf ingehuldigd (*i*), liet de Ryke dienen, op zynen voorgaanden last. De Graaf van Buuren, Heer van S. Maartensdyk, was in 't leeven, en 't scheen ongerymd, eenen last in te trekken, die, uit zynen naam, gegeven was. Maar toen de Ryke nu overleeden was, en een ander in zyne plaats gesteld moest worden, deedt zig eene nieuwe zwaarigheid op. Den Graave van *Buuren*, die nu zyne vryheid wederom bekomen hadt, en in de Nederlanden te rug gekeerd was, deeze aanstelling over te laaten, was ongeraaden, alzo hy de Spaansche zyde hieldt. De Heerlykheid van S. Maartensdyk, ten behoeve van Prinse Maurits, verbeurd te verklaaren, streedt met de redelykheid. Maurits besloot, derhalve, zig te bedienen van de voorwaarden, waarop het Markgraafschap van Veere en Vlissingen verkogt was, en, in de hoedanigheid van Markgraaf, Jonkheer *Jakob van Maldere* aan te stellen, om zynen persoon, als eersten Edele, te verbeelden.

Doch hierin leedt hy dubbele tegenkanting, zo van de zyde des Graaven van Hohenlo

(*b*) VI. *Deel*, *bl.* 381.
(*i*) XXXI. *Boek*, *bl.* 271.

henlo en eeniger Zeeuwſche Edelen, als van 1596.
de zyde der Staaten van Zeeland. Hohenlo was met de volle Zuſter des Graaven van Buuren gehuwd, en beweerde, dat men hem behoorde toe te laaten, om den ſtaat van eerſten Edele, of zelf, of, door eenen anderen, te doen bekleeden. De *Heer van Kruiningen* en *Willem van Kats*, Zeeuwſche Edelen, betwiſtten Prinſe Maurits het Regt van eerſten Edele niet; doch begeerden, gelyk hunne voorzaaten, ook ter Dagvaart beſchreeven te worden. De Staaten vonden zig zeer bedremmeld, om deezen Heeren en Prinſe Maurits tevens te vergenoegen. Zy beſlooten egter, den Prinſe, als tegenwoordig den voornaamſten Edele van Zeeland, het vervullen der Plaatſe van de Ryke, met eenen Perſoon, den Staaten aangenaam, toe te ſtaan, zonder dat zy verſtaan konden, dat de Staat van eerſten Edele, aan eenige Huizen, Geſlagten of Plaatſen gehegt was. De Prins hadt, in 't eerſt, weinig genoegen in dit beſluit. Hy ſchikte 'er zig egter naar. De laſtbrief, dien hy, als Markgraaf, aan Maldere gegeven hadt, werdt wederom ingetrokken, en, naar het oogmerk der Staaten, veranderd. Voorts, hadt het den Staaten, en den Steden Zierikzee, Goes en Thoolen, inzonderheid, vry wat geſtooten, dat Maldere, een Vlaamſch Edelman, met deeze waardigheid, bekleed werdt. Doch Thoolen werdt overgehaald, door den Prinſe; waarna Zierikzee en Goes zig overſtemmen lieten, zonder egter Maldere voor aangenaam te willen verklaaren. De Staaten ſtel-

1596. ſtelden den Graaf van Hohenlo, met goede woorden, te vrede, hem verklaarende, dat zy, ter oorzaake van 's Prinſen ſchielyken togt naar Calais, in haaſt hadden moeten beſluiten, om hem, met het vervullen der Plaatſe van Pieter de Ryke, te laaten bewörden; doch dat zulks onverminderd eens iegelyks geregtigheid geſchied was. Den twee Zeeuwſchen Edelen werdt iets diergelyks geantwoord, en daarenboven, dat men, tot nadere gelegenheid, hadt uitgeſteld, op hun Vertoog te beſluiten (*i*). De zaak van den eerſten Edele bleef hierby beruſten, voor deeze reize, en Maldere begaf zig, in Wintermaand deezes jaars, met der woon, naar Zeeland (*k*). In 't jaar 1615, deeden de Zeeuwſche Edelen een nieuw Vertoog, ten zelfden einde ſtrekkende (*l*); doch met gelyken vrugteloozen uitſlag. Na van Maldere, heeft *Adriaan van Manmaker* den ſtaat van eerſten Edele bekleed (*m*), tot na de dood van Prinſe Maurits. Doch eenige maanden voor dezelve, was zyne Doorlugtigheid in onderhandeling getreden, over dit zyn Regt, met Jonkheer *Henrik van Tuil van Serooskerke*, als Gemagtigde van de bekende nakomelingen der oude Zeeuwſche Edelen: die, in deeze hoedanigheid, den Prinſe afſtondt „ het Regt, om alleen den Zeeuwſchen Adel uittebeelden, mids hy altoos „ ee-

(*i*) *Zie* verſch. Stukken *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 622 *enz. en* Leeven van Willem I. I. *Deel*, *bl.* 292 *enz.*
(*k*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 99 [293].
(*l*) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 624 *enz.*
(*m*) Notul. Zeel. 21 *Dec.* 1617. *bl.* 243. 2 *Febr.* 1618. *bl.* 14.

„ eenen uit de Zeeuwsche Edelen verkoor, 1596.
„ om zynen Persoon te vertoonen, en om
„ de ampten en staaten te bekleeden, die,
„ van ouds, tot den eersten Edele behoord
„ hadden." Maurits nam deezen afstand aan, en de voorwaarde, waarop dezelve geschied was, by eene *Acte* van den eersten van Sprokkelmaand des jaars 1625, waarvan my een net Afschrift ter hand gekomen is. Doch alzo men van deeze handeling geene aantekening vindt, in de *Notulen* der Staaten van Zeeland, schynt zy niet staatswyze bevestigd geweest te zyn, en dus haar vol beslag niet gekreegen te hebben.

XIX. Toebereidsels tot den aanstaanden veldtogt.

Het jaar 1596 liep, beide aan de Spaansche en onze zyde, ten einde, met het maaken van de noodige toebereidsels tot den aanstaanden veldtogt, die, beter dan de laatste, voor de Staaten, scheen te zullen uitvallen. De Aartshertog ontving geenen onderstand uit Spanje, en klaagde, in eenen Brief van den negenden van Wintermaand, die gelukkiglyk onderschept werdt, over de zwakheid zyns Legers (*n*), welk, in 't Beleg van Hulst, en, in verscheiden' gevegten, geweldig gesmolten was. Daarentegen, vonden de Staaten zig gesterkt, door het Verbond met den Koning van Frankryk, van wien zy grooten dienst op de Nederlandsche grenzen te gemoet zagen. Voorts, hadt men den staat des oorlogs opgemaakt, en middelen beraamd, tot voldoening van den zelven; schoon deeze midde-

(*n*) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 5 [299].

1597. delen, thans, met naame in Holland, zeer bekrompen omkwamen (*o*). En 't volgende jaar was naauwlyks begonnen, of Prins Maurits, vyfduizend Knegten en agthonderd Paarden uit de bezettingen geligt, en te Geertruidenberg verzameld hebbende, ondernam het vyandlyk Leger onder den *Graave van Varax*, welk by Turnhout lag, en vierduizend Knegten en vyfhonderd Paarden sterk was, te bestooken. Op den drieentwintigsten van Louwmaand, trok hy op, met het Leger, en kwam, tegen middernagt, te Ravels, omtrent een uur gaans van de vyandlyke Legerplaats, aan, van zins, met den ogtendstond, aan te vallen op de Spaansche verschansingen, of den Graave van Varax, in 't open veld, slag te leveren. De vyand hadt, midlerwyl, in den nanagt, de pakkaadje gezonden naar Heerentals, werwaards men dagt te wyken, als de nood aan den man komen mogt. Maurits, uit de groote stilte in 's vyands Leger, afneemende, dat men daar vol vreeze was, zondt, met den dag, de ruitery en tweehonderd uitgelezen knegten naar de Thieltsche heide, belastende het overig voetvolk, van verre, te volgen. François Vere, met eenige ligt gewapende knegten, vooruit gerukt, verdryft eenige soldaaten, die een klein stroompje bewaarden, welk men over moest, en valt den vyand, reeds op weg naar Heerentals, in den staart. Toen rent Hohenlo, met vierhonderd paarden, de Spaanschen op zyde, en

Gevegt by Turnhout.

(*o*) *Zie* Resol. Holl. 24 *Dec.* 1596. *bl.* 606.

en eerlang voorby: waarna hy, wendende, den eersten aanval doet. Varax, een jong Krygsman, hadt de onvoorzigtigheid gehad van zyne Regementen, niet digt op een, maar verspreid te plaatsen, 't welk, nevens den schrik, oorzaak zyner nederlaage was. In een oogenblik raakten ruiters en knegten in wanorde en aan 't vlugten. Doch terwyl de onzen zig, ten deele met afmaaken, ten deele met plonderen, bezig hielden, keerde *Nicolo Basta*, die 's vyands Ruitery geboodt, met lossen toom, naar 't slagveld te rug, en zou den Prinse de zege byna ontwrongen hebben, hadt deeze geene vier Kornetten Paarden uit het gevegt gehouden: die, toen aanvallende, Basta andermaal wyken deeden. Van 's Prinsen zyde, waren niet boven tien man, in dit gevegt, gesneuveld. Van den anderen kant, werden 'er meer dan tweeduizend begraaven, vyfhonderd gevangen genomen. De Graaf van Varax zelf was, in den eersten aanval, gedood. Het Kasteel van Turnhout gaf zig, den volgenden dag, over, by verdrag. Agtendertig veroverde vendels en de kornet van Mondragon werden naar den Haage gevoerd, en, op de groote zaale van 't Hof, ten toon gehangen. De Prins zondt het lyk van den verslaagen' Graave den Aartshertoge Albertus toe, met eenen beleefden brief, die heuschelyk beantwoord werdt. Maurits, het voetvolk wederom naar de winterlegeringen gezonden hebbende, keerde, terstond, naar den Haage, wordende, over dit eerste proefstuk zyner bekwaamheid in 't open veld, met al-

1597.

Nederlaag en dood van den Graave van Varax.

1597. gemeene toejuiching, begroet (*p*). Toen hy, ter Staatsvergaderinge, verslag deedt van deeze zege, verklaarde hy, dat dezelve, grootendeels, toe te schryven was, aan het verzuim des vyands van het afbreeken eener kleine brugge (*q*).

Amiens verlooren en herwonnen. De Aartshertog, bedrukt over zo groot eene nederlaag, die gevolgd werdt van 't verloopen zyner beste knegten, by mangel van betaaling, werdt, eerlang, wederom een weinig verkwikt, door de tyding van het verrassen van Amiens, 't welk den Spaanschen Bevelhebber over Dourlans, *Don Fernandes Portocarrera*, in Lentemaand, gelukt was. De Koning van Frankryk, vergeefs gepoogd hebbende, Atrecht, Kameryk en Dourlans, op zyne beurt, te verschalken (*r*), sloeg, in Bloeimaand, het beleg voor Amiens, welk, na 't sneuvelen van Portocarrera, die de Stad dapperlyk verdedigd hadt, niet voor den negentienden van Herfstmaand, by verdrag, aan hem overging (*s*).

Aanslagen des vyands. De Lente en een groot deel van den Zomer verliep, zonder dat 'er, van de Spaansche of Staatsche zyde, iet voorviel van belang. De eersten ondernamen te vergeefs Schenkenschans te verrassen (*t*). Ook mislukte hun een welbelegde aanslag op Steenwyk, daar zy den wal reeds beklommen, en, aan verscheiden' oorden, met stormen, begon-

(*p*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 6-8, 10 [301-304, 306].
(*q*) Resol. Holl. 24, 28 *Jan.* 1597. *bl.* 24, 25.
(*r*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 16, 17 [314, 315].
(*s*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 24, 64, 65. [325, 380, 381].
(*t*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 16 [314].

gonnen hadden: doch, door de wakkerheid der bezettelingen, met verlies, werden afgeweezen (u). Prins Maurits ook, den twintigsten van Bloeimaand, met eenig volk, in twee schepen, uit Nieuwmegen vertrokken zynde, om Venlo, door heimelyk verstand met die van binnen, te vermeesteren, zag zyne onderneeming, door 't stillen van den wind, 't welk één der twee vaartuigen te rugge hieldt, en door de tegenweer der Stedelingen, verydelen. De dappere Hopman Matthys Held verloor hier het leeven. Anderen, gevangen genomen zynde, werden ter dood veroordeeld (v). De Staatsche Ruitery, uit de bezettingen van Brabant en Gelderland, op voordeel uitgetoogen, werdt, omtrent deezen tyd, aan verscheiden' oorden, geslaagen (w). 't Scheen, dat het Krygsgeluk, welk den onzen, vroeg in 't jaar, hadt beginnen te begunstigen, hen, in 't grootste gedeelte van het zelve, voorhadt te verlaaten.

1597.

Maurits poogt Venlo in te neemen.

De Staatsche Ruitery geslaagen.

Doch in den nazomer, keerde de kans: waartoe 't langduurig beleg van Amiens aanleiding gaf. De Kardinaal-Aartshertog, voorhebbende deeze Stad te ontzetten, hadt zyn Leger, uit Brabant, derwaards gevoerd, en den onzen 't veld vry gelaaten. Van deeze gelegenheid besloot men zig te bedienen. Prins Maurits, Graaf Willem Lodewyk en de Raad van Staate, welken de Gewesten 't beleid van den voorgenomen krygstogt overgelaaten hadden, vonden raadzaam, de Spaan-

XX. Gelegenheid tot gelukkiger onderneemingen van Prinse Maurits.

(u) Meter. XIX. *Boek*, *f.* 355. Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 21 [320].
(v) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 19 [319].
(w) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 26 [328]. Grot. Hist. *Libr.* VI. *p.* 281.

1597. Spaanſchen te verdryven uit Overyſſel en 't Graafſchap Zutfen, daar zy nog eenige weinige Plaatſen inhadden: waarna de zetel des krygs zou verplaatſt zyn, aan de linkerzyde des Rynsſtrooms, en de regteroever bevryd van 't opbrengen van brandſchattingen aan den vyand. Doch hiertoe was dienſtig, dat men zig, vooraf, verzekerde van de Plaatſen, daar de vyand, zo hy, verdreeven zynde, te rug wilde, of zo hy te raade werdt Amiens te verlaaten, over den Ryn zou konnen trekken: waardoor, te gelyk, de handel op Duitſchland zou beveiligd zyn. De Prins dan, verzeld van zynen jongen Broeder, Henrik Fredrik, die nu van de Hooge Schoole te Leiden gekomen was; en van de voornaamſte Legerhoofden, begeeft zig, in den aanvang van Oogſtmaand, naar 's Graavenwaard, waaromtrent, een Leger van zevenduizend knegten en twaalfhonderd paarden verzameld was, welk, terſtond, met ponten, over den Ryn, en met eene ſchipbrug, over de Waale, gezet zynde, langs den linkeroever der eerſtgemelde Riviere, opwaards trok.

Hy neemt Alfen in. Prins Maurits, de Stad en 't Kaſteel Alfen, in 't voorby trekken, by verdrag, hebbende ingenomen (x), deedt, nog dien zelfden avond, Rynberk berennen. Daarna verzekerde hy zig van een Eilandje of Waard, voor de Stad, in den Ryn leggende, beſluitende, voorts, de toegangen naar de Plaats, die van allen voorraad, en bovenal van geſchut, rykelyk voorzien was. Terwyl men aan de loopgraaven arbeidde, werdt Lodewyk van Nas-

belegert Rynberk.

(x) Bor XXXIV. Boek, bl. 37 [344].

Naſſau, uit de Stad, met een' kogel, in de dye, getroffen; terwyl een andere door 's Prinſen tent vloog, niet zonder zyn merkelyk gevaar. Het regenagtig jaargetyde vertraagde het werk aan de loopgraaven. Toen dezelven, eindelyk, voltooid waren, werdt de graft gevuld, de Stad beſchooten, en een en andermaal opgeëiſcht: 't welk, voor de tweede reize, zo ſcherp geſchiedde, dat den belegerden de moed ontzonk, en de Stad, by verdrag, overging, op den negentienden van Oogſtmaand (y). De Aartsbiſſchop van Keulen zondt, terſtond, een Gezantſchap aan Prinſe Maurits, en in den aanvang des volgenden jaars, aan de algemeene Staaten, verzoekende de herlevering van Rynberk, als onzydig zynde, en onder zyn gebied behoorende. Doch men hadt geene ooren naar dit verzoek. De Staaten antwoordden, egter, heuſchelyk „ dat, ſchoon al, wat de „ vyand bezeten hadt, hun, naar het regt des „ oorlogs, ſcheen toe te komen; zy egter „ de Stad den Aartsbiſſchop inruimen zou„ den, ware hy magtig dezelve te beſcher„ men. Maar nu hyze overliet aan de eer„ ſte begeerte des Spanjaards, en hierdoor „ een gedeelte der Vereenigde Geweſten „ bloot ſtelde voor de vyandlyke ſtroope„ ryen, kwam het hun niet gelegen, de „ Plaats, voorals nog, te ruimen. Zy wilden„ ze, veel liever, nog eenen tyd lang, tegen „ den Spanjaard, beſchermen, of, zo men „ wilde, tegen hunne gemaakte koſten, in „ den

1597.

De Stad geeft zig over.

De Aartsbiſſchop van Keulen eiſchtze wederom.

Antwoord der Staaten.

(y) Reſol. Holl. 25. *Aug.* 1597. *bl.* 360. BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 38 [344].

1597. „ den voorigen kryg, te pande houden. De „ tol, dien de Aartsbisschop, in de Stad, „ plagt te doen heffen, zou men hem laaten „ geworden (z)." Met welk antwoord, de Keulsche Gezanten, voor dien tyd, werden afgeweezen. Voorts, schreeven de Staaten aan de Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg „ dat zy hun den weg naar Kleeve, lie„ ver met de daad dan met woorden, had„ den willen baanen, hun, voor 't overige, „ bevolen laatende 't waarneemen van den „ bekwaamen tyd, om hun regt te verzeke„ ren (*a*)."

Maurits neemt Meurs in.

Maar Maurits, eerst in beraad gelegd hebbende, of hy, na 't veroveren van Rynberk, Grol zou aantasten, kwam, op den negenentwintigsten, met het Leger, voor Meurs, een weinig boven Rynberk, landwaards in, gelegen, en, nevens het sterk Kasteel, voor omtrent elf jaaren, ingenomen door de Spanjaards, die 't nog bezet hielden. Graaf Herman van den Berge, 's Konings Stadhouder in Gelderland, hadt de bezetting onlangs vermeerderd, onder anderen, ten deezen einde, verlaatende de *Kamille-Schans* hieromtrent, die Maurits, naderhand, slegten deedt. Voor Meurs, legerde hy zig, aan twee zyden, viel terstond aan 't maaken van loopgraaven, en, op den derden dag, aan 't vullen der grafte, op drie plaatsen. De bevelhebber der Vesting, *Andreas de Miranda*, wagtte egter den storm niet af; maar gafze over, by eerlyk verdrag, op den twaalfden van Herfstmaand

(z) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 40 [346]. XXXV. *Boek*, *bl.* 7 [416] *enz.*
(*a*) GROT. Hist. *Libr.* VI. *p.* 293.

1597.

maand (*b*). De Stad en het Graaffchap Meurs was, door de Graavinne Weduwe van Nieuwenaar en Meurs, reeds in 't jaar 1594, aan Prinfe Maurits afgeftaan: welke afftand, in Sprokkel- en Zomermaand des jaars 1598, in den Haage, en te Delft, daar zy toen haar verblyf hadt, bekragtigd werdt (*c*).

Vyandlyke inval in de Zevenwolden.

Kort na 't inneemen van Meurs, ontving men, in 't Leger, berigt, dat Graaf Fredrik van den Berge, met de bezettingen van Lingen en andere Plaatfen, eenen inval in de Zevenwolden gedaan, verfcheiden' hoeven afgebrand, en eenigen buit bekomen hadt. Het afzyn van 't Friefch Krygsvolk, welk het Leger volgde, hadt hem, hiertoe, gelegenheid gegeven. Maurits befloot, hierom, te eerder, over den Ryn te trekken, en den vyand nader te komen (*d*). Des doet hy, by Orfoi, eene fchipbrug leggen, en voert 'er 't Leger over, het zelve, op den elfden van Herfftmaand, nederflaande voor Grol, daar agthonderd knegten en drie Kornetten ruiters, onder *Graave Jan van Styrum*, binnen lagen. Naarftig deedt de Prins aan de verfchanfingen en loopgraaven arbeiden: ook, eerlang, het water der grafte aftappen, in welken arbeid, de uitvallen der belegerden hem egter dikwils belemmerden. Doch de Prins, de Plaats hebbende doen befchieten, met gloeiende kogels, waardoor wel zeftig huizen in brand raakten, en daarna vierentwintig ftukken geplant hebben-

Grol belegerd.

(*b*) Refol. Holl. 4 *Sept*. 1597. *bl*. 424. BOR XXXIV. *Boek*, *bl*. 40 [346] *enz*.

(*c*) Zie Regt van zyne Hoogh. J. W. FRISO op Meurs en Lingen *Bylaag*. *bl*. 3, 5. Suppl. au Corps Dipl. *Tom*. II. *P*. I. *p*. 239, 241.

(*d*) GROTII Hift. *Libr*. VI. *p*. 293.

1597. bende tegen den wal, bewoog die van binnen tot de overgave, op den zevenentwintigsten van Herfstmaand. De bezetting beloofde, binnen drie maanden, geene wapenen, aan deeze zyde van de Maaze, te zullen voeren (e).

en ingenomen.

Beleg van Breêvoort.

Van Grol, toog de Prins naar Breêvoort, eene Plaats, gehouden voor zeer sterk van gelegenheid, als zynde omringd van moerassen, en werwaards men geenen toegang hadt, dan, langs eenen dyk, die door de Stad liep, en, langs een smal voetpad. Maurits, Breêvoort opgeëischt; en moedig bescheid bekomen hebbende, naderde de Plaats, van drie kanten, ten wedereinde van den dyk, en over den weeken grond, die, met ongelooflyken arbeid, gestevigd werdt: waarna hy eene hoogte inkreeg, op welke twintig stukken geplant konden worden. In agt dagen tyds, was hy, tot aan de graft genaderd; doch zag geen' kans, omze droog te maaken, alzo zy, door den regen en de wellen, die de grond opgaf, geduurig wederom gevuld werdt. De soldaat, heet op roof, jookte vast naar den storm, zynen mond maakende op het plonderen der vestinge. 't Geschut hadt nu reeds geweldige breuken gemaakt in de muuren, wanneer de belegeraars eene kurkbrug (3), toegesteld door de bootsgezellen, in de graft wierpen, en, over dezelve, den wal naderden en beklommen, met zo veele felheid en aandrang, dat

welk,

(e) Resol. Holl. 27 *Sept.* 1597. *bl.* 478. BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 40 [347] *enz.*

(3) Zie, wegens de uitvinding deezer Kurkbruggen, BOR XXXIV. Boek, bl. 28 [330].

dat de belegerden, allen moed tevens zakken laatende, de hoeden om hooge staken, ten teken dat zy begeerden te verdraagen. Doch hiertoe scheen 't nu te laat. Zeventig omtrent werden 'er, in den eersten aanval, afgemaakt, de overigen gedreeven naar 't Kasteel, welk, terstond hierna, by verdrag, opgegeven werdt. Doch de Prins bedong eene somme gelds voor 't Krygsvolk, welke den Stedelingen egter, naderhand, kwytgescholden werdt. De Bevelhebber, *Damiaan Gardot*, zig gehaat gemaakt hebbende by de Burgerye, werdt, door Maurits, eerst, met de dood gedreigd; doch verwierf, daarna, door smeeken, het leeven. 't Veroveren van Breêvoort was voorgevallen, op den negenden van Wynmaand (*f*). Eenigen tyd te vooren, hadt Maurits Goor, dat door de Spaanschen verlaaten was, doen bezetten (*g*).

1597. stormenderhand, ingenomen wordt.

Het Leger hadt, te Breêvoort, maar weinige dagen uitgerust, toen de Prins het deedt voorttrekken naar Overyssel: één togt, die, in dit jaargetyde, langs glibberige wegen, ongelyk veel moeilyker was, dan het veroveren der Plaatsen, die de Spaanschen hier nog inhielden. Enschede, verlaaten van een gedeelte zyner bezettinge, welk de Prins, onder weg, geslaagen hadt, werdt, zo dra overgegeven als opgeëischt, op den agttienden van Wynmaand. Ootmarsum volgde, drie dagen laater; na dat 'er 't geschut, op den twintigsten, voor gebragt was. Ondertusschen, was Oldenzeel ook opgeëischt, en, op 't ont-

Maurits, Goor bezet hebbende, bemagtigt Enschede, Ootmarsum en Oldenzeel.

van-

(*f*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 48 [358] *enz.*
(*g*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 40 [348].

1597. vangen van weigerend bescheid, hevig beschooten: waarna de Stad zig, den twee-en-twintigsten, opgaf. Enschede en Ootmarsum werden, sedert, ontmanteld (*h*).

Hy belegert Lingen.

Toen wendde de Prins het oog naar Lingen, gelegen over den Eemsstroom. De Stad en het Graafschap waren, weleer, door Karel den V, dieze, in den Duitschen oorlog des jaars 1546, op den Graave van Tekelenburg, veroverd hadt (*i*), aan Maximiliaan, Graave van Buuren, ter leen gegeven: doch de Keizer hadt zig, na 's Graaven afsterven zonder zoonen, dit leen wederom toegeëigend: 't bewind over het zelve opdraagende aan den Stadhouder van Friesland (*k*). Willem, Prins van Oranje, die met 's Graaven Erfdogter gehuwd geweest was, oordeelde regt te hebben op Lingen, en schonk het zig zelve, by Brieven, op den naam van Koning Filips, in den jaare 1578, gegeven: waarby hy zig verbondt, het van Overyssel ter leen te zullen houden, en 'er zyner Dogter, Katharina Belgica, drieduizend guldens, jaarlyks, uit te zullen betaalen (*l*). Sedert was Lingen, door de Spaanschen, ingenomen. En Graaf Fredrik van den Berge was 'er, onlangs, binnen getrokken, met het puik der Spaansche knegten in deezen oord. Maurits, Lingen aanmerkende als zyn erfgoed, vertoonde zig, na 't overtrekken van de Dinkel, en daarna van den Eemsstroom, op den agtentwintigsten van

(*b*) Resol. Holl. 23 *Oct.* 1597. *bl.* 505. Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 51 [362] *enz.*
(*i*) *Zie* V. *Deel*, *bl.* 291.
(*k*) *Zie* V. *Deel*, *bl.* 332. VI. *Deel*, *bl.* 42, 316. VII. *Deel*, *bl.* 165, 240.
(*l*) Supplem. *au* Corps Diplom. *Tom.* II. *P.* I. *p.* 178.

van Wynmaand, regt voor de Stad: uit welke, in 't eerst, hevig, geschooten werdt. De Prins hadt, om weg te spoeden, alleenlyk, eenige ligte stukken geschuts met zig gevoerd, en belast, de zwaaren, door den mond van de Eems, te schepe, aan te brengen. Dit vertraagde 't beleg eenige dagen. Doch zo dra 't grof geschut in 't Leger aangekomen was, werdt al 't geweld van het zelve gekeerd tegen 't Kasteel. Veel moeite hadt men met het afleiden en vullen der grafte; doch toen dit werk, eindelyk, volbragt was, werdt het Kasteel en de Stad opgeëischt. Graaf Fredrik van den Berge, bevel ontvangen hebbende van den Kardinaal-Aartshertoge, om zig zelven en zyn volk te spaaren, tot betere gelegenheid, gaf de vesting over, op den twaalfden van Slagtmaand (*m*). Met de verovering van Lingen, maakte Maurits een einde van den tegenwoordigen veldtogt, waarin hy zig van verscheiden' stroomen verzekerd, en eene ruime streek Lands van de vyandlyke brandschattingen verlost hadt. Zyn volk betrok, terstond hierna, de winterlegeringen. Hy zelf keerde naar den Haage, daar hy, met meer dan gemeene toejuichingen, verwelkomd werdt.

1597.

De Stad geeft zig over.

XXI. Ongelukkige Scheepstogt der Engelschen en Staatschen.

De onderneemingen tegen Spanje waren, dit jaar, ter zee, ongelukkiger dan te lande, uitgevallen. De Graaf van Essex, verlekkerd door den uitslag van den jongsten togt naar Kadix, hadt de Koningin van Engeland bewoogen, om zestien groote Oorlogsschepen onder zyn opperbevel te stellen: waarby de Staa-

(*m*) Resol. Holl. 12 *Nov.* 1597. *bl.* 549. BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 53 [364] *enz.*

1597. Staaten tien anderen voegden, onder den Heere van Warmond. Men hadt voor, de Spaansche Vloot, onder *Don Martin de Padilla*, te Ferol leggende, te vernielen: voorts op de Indische schepen te passen, en, daarenboven, Tersera, een der Vlaamsche Eilanden, in te neemen. De Vlooten verzamelden te Pleimouth, en gingen, van daar, onder zeil, op den twintigsten van Hooimaand, zynde, met de mindere vaartuigen, omtrent honderd schepen sterk. Een zagte koelte uit den Noorden voerde haar tot op de hoogte van Gallicie, daar zy van eenen geweldigen storm uit den Zuiden beloopen werden, die de schepen verre vaneen verstrooide. Veelen liepen, voor wind, te rug. Essex, schoon zyn schip zwaar beschadigd was, wilde de reis voortzetten; doch 't ysselyk weder en de angst van 't scheepsvolk drong hem te wenden. Hy bragt het, met de meeste schepen, nog voor 't einde van Hooimaand, behouden, in Engeland aan. Daarna, ondernam hy eenen tweeden togt naar de Vlaamsche Eilanden, alwaar hy de Indische Vloot dagt te onderscheppen; doch zyne schepen, andermaal door storm verstrooid zynde, heeft hy zig moeten te vrede houden, met het plonderen van eenige Eilanden. Midlerwyl, was de Spaansche Vloot de haven van Angra agter Tersera ingeloopen, daar de Engelschen, door tegenwind verhinderd, haar niet beschadigen konden. Drie schepen alleen, afgedwaald van de overigen, werden veroverd, of op strand gejaagd, door *Walter Rawleigh*, wien de onzen nogtans beschuldigden, dat hy hun een Spaansch schip, door hen

hen genomen, ontweldigd hadt, terwyl zy jagt op een ander maakten. Voorts, hebben de Engelſchen, op deezen togt, nog eenige open' Steedjes in brand geſteken: waarna zy, tegen den winter, te rug keerden (*n*). Eenigen tyd te vooren, hadt Don Martin de Padilla, met honderdenagt ſchepen, naar Engeland, in zee geſteken zynde, een deerlyker lot getroffen. Een noordelyke ſtorm hadt drie Gallioenen en zes andere ſchepen doen vergaan: waarna hy, met de ontheiſterde Vloote, t'huis gekomen zynde, verlaaten werdt van zyn Admiraals-ampt, welk aan *Don Diego Brocaro* werdt opgedraagen (*o*). De Spanjaards waren dus, zo wel als de onzen en de Engelſchen, dit jaar, ongelukkig ter zee. 1597. De Spaanſche Vloot lydt wederom veel, door ſtorm.

XXII. De Koning van Poolen raadt de Staaten tot vrede met Spanje.

Doch terwyl men, van onzen kant, den kryg inzonderheid te lande zogt voort te zetten, waren verſcheiden Mogendheden in de weer, om de Vereenigde Staaten te dringen tot vrede met Spanje. *Sigismond de III*, Koning van Poolen, zondt, ten deezen einde, een Gezant herwaards, die, op den eenentwintigſten van Hooimaand, gehoor kreeg, in de Vergadering der algemeene Staaten. Hy deedt zyn voorſtel in 't Latyn, en, nadat hy breed hadt uitgeweid, over de pligten der onderdaanen omtrent hunne Vorſten, dreigde hy den Vereenigden geweſten eenen gewiſſen ondergang, door de magt van 't Huis van Oostenryk, zo zy niet, by tyds, ſchuld bekenden, en hunnen zoen zogten by Filips, wiens goe-

(*n*) Reſol. Holl. 21 *Nov.* 1597. *bl.* 554. BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 31 [335] *enz.*
(*o*) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 23 [335].

1597. goedertierenheid en trouw hy hemelhoog verhief: waartoe de Koning, zyn meester, hun zyne bemiddeling aanboodt. De algemeene Staaten antwoordden hem, na eenig beraad, „ dat de kryg, dien zy tegen Spanje voerden, „ regtvaardig, en de vrede vol gevaar was, „ waarom zy, voorals nog, tot geene handeling, verstaan konden." En wanneer de Gezant hen, hiertoe, op nieuws, sterk drong, niet zonder bedreiging, dat de Koophandel op Poolen gestremd stondt te worden, zo zy langer weigerig bleeven, schroomden hunne Gemagtigden niet, te kennen te geeven, *dat, indien Poolen goedvinden kon, 't Regt der volken te schenden; zy zo wel de vrugten van dit Koningkryk, als dit Ryk hun geld, zouden konnen ontbeeren.* Met welk bescheid, verzeld van heusche brieven aan de Poolsche Majesteit, de Gezant werdt afgevaardigd (*p*).

Hun antwoord.

Handel met het Duitsche Ryk.

De Keizer, de Duitsche Vorsten en verscheiden' Steden des Ryks hadden ook vrygeleide verzogt voor een aanzienlyk gezantschap: en als de Staaten zig daarvan beleefdelyk ontschuldigd hadden, *Karel Nutzel* afgezonden, met brieven, waarby zy zig beklaagden „ over „ de weinige eerbiedenis, die men hier den „ Ryke toedroeg, weigerende men, den ouden Duitschen Bondgenooten, vrienden en „ weldoeneren, 't gene zelfs den vyanden „ plagt toegestaan te worden. 't Welk te „ vreemder scheen, om dat de gezanten niet „ slegts last hebben zouden, om van vrede te „ handelen; maar ook van andere zaaken, de „ wel-

(*p*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 29 [332] *enz.* Resol. Holl. 21, 22, 23 *July* 1597. *bl.* 337, 338, 345. Grotii Hist. *Libr.* VI. *p.* 283.

„ welvaart der Vereenigde Gewesten niet 1597.
„ minder betreffende, dan die des Duitschen
„ Ryks:" door welke zaaken, zo Nutzel voorgaf, het vernieuwen der oude verbindtenissen verstaan werdt. Voorts dreigden ook de Duitsche Brieven, *dat niemant de Majesteit des Ryks ongestraft bespotten zou.* De Staaten antwoordden, schriftelyk „ dat eerbiedenis tot het
„ Duitsche Ryk alleen hen tot het doen der
„ gemelde waarschuwing bewoogen hadt, op
„ dat men de moeite spaaren zou van het zen-
„ den eens Gezantschaps, welk toch vrugte-
„ loos zou zyn: alzo niemant beter kennis
„ hadt van hunne zaaken, dan zy zelven."
Voorts, vaststellende, dat het Duitsch Gezantschap, zo 't komen mogt, ook over 't stroopen op den bodem des Ryks klaagen zou, verschoondenze dit, met de oude redenen, het regt en de noodzaakelykheid des oorlogs, en diergelyk bedryf der Spanjaarden: waarby zy nog voegden „ dat zy nu meer hoop hadden
„ dan immer, om de ongebondenheid der
„ knegten te konnen beteugelen, alzo zy,
„ ten deezen einde, hunne soldy, nog on-
„ langs, verhoogd hadden (*q*)."

De Koning van Deenemarke zondt, wat laater, een Gezantschap herwaards, welk de Staaten, insgelyks, tot vrede kwam vermaanen. Hem was zo veel gelegen aan den Koophandel op Spanje, dat hy, meent men, Filips deezen dienst niet hadt durven weigeren, schoon 't verschil in den Godsdienst anders maakte, dat hy den Spanjaarden niet veel goeds toever-

Gezantschap des Konings van Deenemarke, om de Staaten tot vrede te vermaanen.

(*q*) Resol. Holl. 22 *July* 1597. *bl.* 342 *enz.* BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 46-48 [355-358].

1597. vertrouwde. De Staaten, uit de minzaame wyze, waarop de Deenen hun de vrede aanpreezen, ligtelyk konnende opmaaken, dat zy, van deezen kant, geenen ſterken aandrang te wagten zouden hebben (*r*), vonden raadzaam, hun de omſtandigſte opening te doen van de redenen, waarom zy, voorals nog, alle Vredehandeling verwierpen. En opgehaald hebbende „ hoe zy, met Frankryk en Engeland „ verbonden, aan Prinſe Maurits ten hoogſten verpligt zynde, geene byzondere vrede „ konden aangaan; vertoonden zy, door welken nood, zy, tot het opneemen der wapenen, gedrongen waren, en hoe dikwils men, „ vrugteloos, gehandeld hadt van vrede; die „ Spanje in ſchyn aanboodt, om de Vereenigde Geweſten gehaat te maaken by uitheemſche Mogendheden, of om, *zo hyze* verwierf, zyne magt te keeren tegen anderen, die met hem in Godsdienſt verſchilden, zynde den Spanjaarden in den mond beſtorven, *dat men ketters met ketters dempen moeſt*: onder welke ſchandelyke benaaming, „ zy zo wel die van de Augsburgſche belydenis als de Hervormden verſtonden." Voorts was, in hun antwoord, aanmerkelyk, dat zy van de tegenwoordige Regeeringe ſpraken, als beſtondt dezelve nog, gelyk ten tyde der Vorſten, in eene alleenheerſching, bepaald door 's Lands wetten en gewoonten: 't zy datze 't ſtuk waarlyk dus begreepen, of, gelyk ſommigen meenen (*s*), zo ſpraken, enkelyk om zig te voegen naar de Deenen, onder welken eene

Vertoog van de redenen, waarom de Staaten nog geene vrede konnen aangaan.

Aanmerkelyke beſchryving der tegenwoordige Regeeringe.

(*r*) GROTII Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 283.
(*s*) GROTII Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 284.

eene bepaalde alleenheerſching plaats hadt: 1597.
„ De Nederlanders waren, zeidenze, nooit „ dienſtbaar geweeſt dan aan de wetten, aan „ welken ook de Vorſten onderworpen wa„ ren. De Vorſtelyke Regeering was wel, van „ de ouders, afgedaald op de kinders; doch „ nooit hadden de Vorſten onbepaald gebied „ gevoerd. Vorſt en volk waren elkanderen „ trouw gebleeven, tot dat Filips, zynen eed „ en Goddelyke en menſchelyke wetten met „ voeten treedende, de onderzaaten genood„ zaakt hadt, de wapenen aan te neemen, tot „ hunne eigene beſcherming: 't welk egter, „ niet los en verwardelyk, maar onder 't wys „ beleid des Prinſen van Oranje geſchied was. „ Filips, daarna aangezogt, door Koningen „ zelven, om zig met de Nederlanders te laa„ ten bevredigen, en onvermurwbaar geblee„ ven zynde, was, 't gene, zelfs by volken, die „ onder Koningen leefden, niet ongemeen „ was, openlyk, afgezwooren. Eenigen waren „ toen te raade geworden, 't hoog bewind der „ Regeeringe op te draagen aan den Broeder „ des Konings van Frankryk. Anderen hadden „ Oranje verkooren: onder wiens Regeering, „ zy gebleeven waren, tot dat hem de ſchel„ mery der Spanjaarden van 't leeven beroofd „ hadt. Toen hadden zy Maurits tot zynen „ opvolger in de Regeering verklaard; die „ nu, onderſteund door het bondgenootſchap „ van magtige Koningen; de grenzen, door „ de wapenen, uitbreidde (*t*)." Hoe weinig verzagting 'er, wyders, in 't ſtuk van den Godsdienſt,

(*t*) Reſol. Holl. 18, 21-27 *Oct.* 1597. *bl.* 502, 521, 524. BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 59 [372] *enz.* GROTII Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 284.

1597. dienst te wagten ware, werdt, met een versch voorbeeld, beweezen. *Anneke van den Hove*, Dienstmaagd te Brussel, was, onlangs, aldaar, om de standvastige belydenis van der Hervormden of Doopsgezinden Leere, leevende in de aarde gedolven, niet zonder kennis van den Kardinaal-Aartshertoge, die, zo men wil, gezeid hadt, *dat men haar, naar de Plakaaten, hadt te handelen*. Haar omkomen verdient te meer gedagt te worden, om dat men niet vindt, dat 'er, na haar, iemant, om den Godsdienst, in de Spaansche Nederlanden, ter dood gebragt is. Midlerwyl, bedienden de Staaten der Vereenigde Gewesten zig van haar voorbeeld, om hunne afkeerigheid van de Vredehandeling, binnens Lands en by uitheemschen, te billyken (*u*).

Anneke van den Hove, om den Godsdienst, gedood.

De Poolsche en Deensche Gezanten vertrokken, van hier, naar Engeland, met last, om by de Koninginne te bewerken, dat de handel der twee Ryken op Spanje onbelemmerd bleeve van de Engelschen. Doch Elizabet weigerde hun dit rondelyk. In den Haage was het hun, daarentegen, uitdrukkelyk, vergund (*v*). De Hollanders, in 't byzonder, begreepen, dat men allen anderen volken het regt laaten moest, om mondbehoeften naar 't westen te voeren; waarvan zy zelven hun werk maakten, als 't hun niet scherpelyk verbooden werdt (*w*).

XXIII. Twist tusschen de Stad

Terwyl de Staaten dus de Vredehandeling met Spanje van de hand weezen, lietenze niet na, de gewesten, onderling, en met elkanderen,

(*u*) METER. XIX. *Boek*, *f*. 357. GROTII Hist. *Libr*. VI. *p*. 285.
(*v*) BOR XXXIV. *Boek*, *bl*. 42 [350], 62 [377].
(*w*) GROTII Hist. *Libr*. VI. *p*. 286.

ren, te bevredigen. De Stad Groningen en de Ommelanden tusschen de Lauwers en de Eems staken nog in de oude tweedragt, die, aangegroeid in den oorlog, en terwyl de Stad de Spaansche zyde hieldt, zo ligt niet was uit te rooijen. De Stad stondt styf op de behoudenis eeniger voorregten, haar, door tusschenspraak van den Hertoge van Parma, schoon niet als eene eeuwigduurende wet, toegestaan. De Ommelanden, daarentegen, gewoon op zig zelven te staan, merkten alle verbindtenis met de Stad aan, als eene inbreuk op hunne vryheid, en dreigden het oude bondgenootschap te breeken: waarby der Stad groot gezag in den Koophandel en in 't stuk der Regtspleeginge over de Ommelanden was toegestaan. Doch dit, oudtyds, vrywilliglyk geschied, hadt nu kragt van Regt bekomen, en 't scheen, in de tegenwoordige omstandigheden, ongeraaden, 't vermogen der bondgenooten, dat door eendragt magt kreeg, te verdeelen, en de banden te breeken, die de Leden verknogt hielden, op welken voet, die ook, eertyds, gelegd mogten zyn. De algemeene Staaten dan, aangezogt tot het effenen der geschillen, stelden ten dien einde, in den jaare 1595, eerst drie (*x*), daarna agt of negen regters; welker uitspraak, in Louwmaand deezes jaars, door de algemeene Staaten, bevestigd werdt, en, onder anderen, behelsde „ dat de Stad en de Om„ melanden samen éene Heerlykheid en Land„ schap uitmaaken, en, door de gezamenlyke „ Staaten van Stad en Lande, geregeerd wor„ den zouden. Dat men zaaken van groot ge„ wigt,

1597. Groningen en de Ommelanden. bygelegd door de algemeene Staaten.

(*x*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 9 [14] *enz.*

1597. „ wigt, in eene algemeene Landschaps Vergadering, zou af handelen: de overigen, door „ Gemagtigden der Staaten, die ook 't beleid „ der schattingen, gemeene middelen, heerlyke en geestelyke goederen hebben zouden. In 't stemmen, zou de Stad voorgaan; „ doch anders geen gezag boven de Ommelanden hebben. Doch de vier regters, „ *Hoofdmannen* genaamd, zouden, naar 't „ oud gebruik, ingevoerd, door de Gelderschen, en gevolgd, door 't Huis van Oostenryk, door den Raad der Stad gekooren worden: de overige regters van de „ Kamer des Geregts, binnen Groningen, „ door de Staaten." Ten opzigte van den Koophandel, werdt beraamd „ dat men de „ waaren, die in de Ommelanden vielen, of „ gemaakt werden, niet zou mogen uitvoeren, voor datze, in de Stad, ter markt gebragt waren: dat men ook, ten platten lande, „ geen ander bier dan Groninger zou mogen „ tappen. Doch uitheemsche waaren mogten „ uit de Ommelanden vryelyk vervoerd worden (y). Meer andere punten behelsde deeze Uitspraak, die ons van te weinig belang gescheenen hebben, om 'er breeder over uit te weiden. Wyders, hieldt men zig, sedert, aan de Uitspraak zo stipt niet, of men zag de gedempte twist, daarna, meer dan eens, wederom opborrelen. Het Gewest van Stad en Lande hadt, onlangs, insgelyks, verschil gehad met de andere Vereenigde Gewesten, over zyn aandeel in de gemeene lasten, welk verschil verbleeven zynde aan de uitspraak van de

(y) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 9 [304] *enz.*

de Stadhouders, Maurits en Graave Willem Lodewyk; hadden deezen geoordeeld, dat Stad en Lande zestienduizendvyfhonderd guldens opbrengen moest, zo dikwils Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland, samen tweehonderdduizend guldens opbragten (z). 1597.

Nieuwe onlust tusschen Holland en Zeeland, over 't heffen der Verlofgelden.

Holland en Zeeland waren ook wederom oneenig geworden, over 't heffen der verlofgelden, 't welk, volgens zeker verdrag, by voorraad gemaakt, voor de helft, in Zeeland geschiedde, van goederen, die, in Holland gelaaden zynde, over de Zeeuwsche stroomen, werden uitgevoerd. Maar dit verdrag hadden de Hollanders onlangs opgezeid, zig beroepende op een Plakaat der algemeene Staaten, inhoudende, dat het verlofgeld betaald moest worden, ter plaatse, daar de goederen gelaaden werden. Voorts, werden de voorige beschuldigingen van de oogluikingen der Zeeuwen, omtrent het verkorten der verlofgelden, wederom opgehaald. De Zeeuwen, daarentegen, verweeten den Hollanderen hunne begeerlykheid; om welke te bedekken, zy zig van 's Lands Plakaaten bedienden. De onderlinge hevigheid vast groeiende, werden, met dit, ook andere geschillen gemengd, die zo hoog liepen, dat Zeeland, eindelyk, weigerde, te draagen in de gemeene lasten. Andere gewesten volgden dit voorbeeld, welk gevaarlyke gevolgen gehad zou hebben, was men niet, na veel haspelens, overeengekomen, om Zeeland eenige byzondere voordeelen te laaten genieten, en, in het

(z) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 58 [237].

1597. het overige, 't gezag der algemeene Staaten, over 't regelen van den ophef der Verlofgelden, ongekrenkt te laaten (*a*). De Koningin van Engeland zelve hadt zig gemoeid met deezen twist, en de Staaten van Holland, tot eendragt met de Zeeuwen, vermaand (*b*).

XXIV. Vyf Kollegien ter Admiraliteit opgeregt.

Wat laater, vonden de algemeene Staaten, by raade van Prinse Maurits, dienstig, in het beleid van de zaaken der Admiraliteit, de verandering te maaken, van welke wy, reeds by eene andere gelegenheid (*c*), in 't voorbygaan, gewaagd hebben. De Prins, oordeelende, dat de Kollegien ter Admiraliteit te veel afhingen van de Staaten van Holland en Zeeland, alwaar de voornaamsten zaten; en begrypende, dat zulks hinderlyk was aan de invoeringe van eenen eenpaarigen voet op den ophef der gemeene middelen te water; bragt, deezen zomer, te wege, dat 'er vyf nieuwe Kollegien ter Admiraliteit werden opgeregt; doch, om de byzondere gewesten niet te zeer te stooten, behoudens elk gewest zyne vryheid, en alleenlyk by voorraad en voor den tyd van een jaar. Welke Kollegien zitten zouden, te Rotterdam, in Zuidholland; te Amsterdam, in Noordholland; te Hoorn, of te Enkhuizen, in Westfriesland; te Middelburg, in Zeeland, en te Dokkum, in Friesland: in welk laatste gewest, men, bereids sedert eenigen tyd, in beweeging geweest was, om, op eigen gezag, en in gemeenschap met Stad en Lande, een byzonder Kollegie ter

(*a*) *Zie* Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl*, 1253. BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 10-15 [306-313], 67 [385].
(*b*) Resol. Holl. 18 *July* 1597. *bl.* 334.
(*c*) XXXI, *Boek*, *bl.* 340.

ter Admiraliteit op te regten (*d*). De drie Kollegien in Holland zouden elk uit zeven Raaden bestaan, die hunnen last van de algemeene Staaten bekomen zouden; doch van welken 'er vier, door die van Holland en Westfriesland, en vier, door de overige Vereenigde Gewesten, zouden worden voorgeslaagen. In Zeeland, daar men nog geen byzonder Kollegie ter Admiraliteit hadt willen gedoogen, zouden de Gekommitteerde Raaden der Staaten van 't gewest, als Raaden ter Admiraliteit, gemagtigd worden, door de algemeene Staaten. 't Kollegie in Friesland zou op gelyken voet staan, als de Hollandsche Kollegien. Gelderland zou, in de byzondere Kollegien, drie Raaden in alles voorslaan, Holland en Westfriesland vyftien, Zeeland tien, Utrecht twee, Friesland vier, Overyssel twee, en Groningen en Ommelanden ook twee. Het Berigtschrift voor deeze Kollegien werdt, op den dertienden van Oogstmaand, vastgesteld (*e*); en wordt, in 't voornaamste, nog tegenwoordig, gevolgd: gelyk de vyf Kollegien, schoon maar voor een jaar ingesteld, met weinige verandering, ook tot heden toe, in stand gebleeven zyn. 1597.

XXV. Verhaal van het Huwelyk van Emilia van Nassau met Don Emmanuel van Portugal.

't Gezag van Prinse Maurits, als Admiraal-Generaal, ook over de zeemagt dier gewesten, waarvan hy geen Stadhouder was, rees niet weinig, door deeze nieuwe schikking op de Admiraliteit: waarby gevoegd zynde den roem, dien hy, thans, door de wapenen, behaalde, scheen zyn geluk, ten deezen tyde, ten

(*d*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 19 [186].
(*e*) *Zie* Resol. Holl. 26 *Aug.* — 12 *Sept.* 1597. *bl.* 451. Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 1529. Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 72 [391].

1597. ten top geklommen te zyn,. was het niet doormengd geweest, met eenig huisselyk verdriet, welk hem na aan 't hert ging. De nagelaaten' Dogters van den overleeden' Prinse van Oranje waren, meest allen, aan deftige Huizen, uitgehuwelykt, en by die gelegenheid, treffelyk begiftigd, door de Vereenigde Staaten. Maria, de oudste, was getrouwd met Filips, Graave van Hohenlo: Anna, volle zuster van Prinse Maurits, met haaren Neeve, Willem Lodewyk, Stadhouder van Friesland. Louise Juliana, met Fredrik, Paltsgraave aan den Ryn, Elizabet, met Henrik de la Tour d'Auvergne., Hertoge van Bouillon, en Katharina Belgica, met Filips Lodewyk, Graave van Hanau. Ook trouwde, nog dit jaar, Charlotta Brabantina, met Klaude, Hertoge van Tremouille en Thouars. Haare Zuster Flandrina verzelde haar naar Frankryk, omhelsde daar den Roomschen Godsdienst, en werdt Abtdis van 't H. Kruis, te Poitiers. Emilia de tweede trouwde, wat laater, met Fredrik Kazimir, Hertoge van Lansberg, uit den Huize van Tweebrugge. Maar de andere volle Zuster van Prinse Maurits, ook Emilia genaamd, was, tot in dit jaar, ongehuwd gebleeven, en trouwde nu, buiten bewilliging, en geheel tegen den zin van haaren broeder en van 's Lands Staaten. *Don Emmanuel* en *Don Christoffel*, zoonen van Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal, waren, na 't omzwerven door Frankryk en Engeland, in de Lente deezes jaars, in Holland gekomen. En de Staaten van dit gewest hadden toen in beraad gelegd, om Don Emmanuel hier

hier te houden, op eene wedde van honderd 1597.
Kroonen ter maand, en Don Christoffel, op zyn verzoek, te laaten vertrekken naar Barbarye, om, by den Koning van Marokko, den dienst deezer Landen waar te neemen (f). Zy bleeven nogtans beide, eenigen tyd, in den Haage: binnen welken, Don Emmanuel zig zo diep wist te dringen in de gunst der Prinsesse Emilia, dat zy reeds zeer met hem ingenomen was, eer men Prinse Maurits het Huwelyk verzoeken liet. Hy sloeg het niet terstond af; doch gaf genoeg te verstaan, dat hy'er noode in bewilligen zou. Don Emmanuel bleef, ondertusschen, verkeeren met de Prinsesse, die, eerlang, in persoon, naar 't Leger trok, om haaren broeder haare genegenheid tot den Portugeeschen Prins te verklaaren. Maurits vertoonde haar 's Prinsen bekrompen staat, 't verschil in beider Godsdienst, en boven al, dat Don Emmanuel voor eenen bastaard ging, en, tot hiertoe, nog niet beweezen hadt, dat Don Antonio, met zyne Moeder, gehuwd geweest was. Alles vergeefs. De Prinses, naar den Haage, te rug gekeerd, deedt zig, op den zevenden van Slagtmaand, heimelyk, met Don Emmanuel in de egt verbinden, door eenen Priester, ten Hove ontbooden, zonder te weeten waartoe. Toen 't werk verrigt was, gaf men 'er den algemeenen Staaten kennis van, die 't zeer euvel namen, en Don Emmanuel, terstond, uit den Haage, vertrekken deeden; hem beveelende, zig, tot naderen last, binnen Schiedam, op te houden. Maurits beval ook zyne

(f) Resol. Holl. 9 *May*, 3-13 *Juny* 1597. *bl.* 213, 280.

1597. zyne Zuster zyn Hof te ruimen. Zy begaf zig naar Delft, en verviel daar tot groote zwaarmoedigheid, weigerende, eenen tyd lang, spyze te gebruiken: waartoe zy zig, egter, door de behendigheid van *Joannes Heurnius*, Hoogleeraar in de Geneeskonst, te Leiden, eindelyk, nog beweegen liet. Midlerwyl, hadden de Staaten Don Emmanuel, te schepe, doen vertrekken naar Wezel. Sedert, maakten zy hun werk van de Prinses te beweegen, om hem uit haare gedagten te zetten. Doch alle moeite was vrugteloos. Zy beriep zig op haare meerderjaarigheid, en op 's Lands Privilegien. Haar broeder dreigde haar met zyne hoogste ongenade. 't Baatte even weinig. Zy volgde haaren man, op de hielen, naar Wezel, keerde, daarna, met hem wederom herwaards, baarde hem verscheiden' kinderen, en verkoos, eindelyk, Geneve voor haare verblyfplaats, in welks nabuurschap, zy, in de belydenis der Hervormde Leere, gestorven is. Maurits is, nog eenen geruimen tyd voor haaren dood, met haar verzoend geworden. Maar Don Emmanuel, na haar, eene Spaansche Vrouw getrouwd hebbende, is tot de Spaansche zyde overgegaan (g).

XXVI. Vyandlyke aanslagen.

De vyand, dit jaar, niets van gewigt, in de Nederlanden, hebbende konnen onderneemen, hieldt zig, van tyd tot tyd, op, met eenige bedekte aanslagen, die egter op niet uitliepen. In Slagtmaand, zogt hy Bergen op Zoom, en daarna Geertruidenberg te verrassen; doch de toeleg werdt tydig ontdekt, en

(g) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 21 [321]. METEREN XIX. *Boek*, *f.* 366. SPON Hist. van Geneve III. *Boek*, *bl.* 540.

en gestuit (*h*). Een aanslag op Thoolen hadt, wat vroeger, twee verraaders, *Pieter Harinkman* en *Dirk van Sypestein*, die beide in 's Lands dienst waren, en met den vyand heulden, den hals gekost (*i*). Voorts was 'er, onlangs, meermaalen, brand ontstaan, te Amsterdam, die vermoed werdt, door 's vyands list, ontsteken te zyn (*k*). Met zulk werk der duisternisse, moest hy zig bezig houden, die nu, door muitery zyns Krygsvolks, belet werdt, iets openlykers te onderneemen. Dit euvel, eerst ontstaan in Gelder, was haast overgeslaagen naar Wagtendonk. Daarna werden 'er Calais, Kameryk, Ardres, la Chapelle, Chatelet, Lier, Dourlans, Sluis en Sas van Gend van aangetast. Hier verdreef de bezetting de bevelhebbers, elders voegden de hoofden zig by de muitende knegten. De betaaling, aan sommigen gedaan, strekte slegts, om anderen, die zig, tot nog toe, stil gehouden hadden, oproerig te maaken. De Steden schrikten, hierom, voor 't inneemen van bezetting, en 't was den Kardinaal-Aartshertoge zelven gebeurd, te Venlo, met zyn gevolg, buiten gesflooten te worden (*l*): al het welke den staat der Spaansche Nederlanden in de uiterste verwarring bragt.

1597.

Muitery onder 's vyands Krygsvolk.

Zo veel onrust inwendig, gevoegd by den voorspoed van Maurits wapenen, en by den kostbaaren kryg tegen Frankryk en Engeland, deeden Filips, die nu ook hoog bejaard en doorgaans ziekelyk was, inderdaad, verlan-

Filips neigt tot Vrede.

(*h*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 56 [368].
(*i*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 62 [377].
(*k*) Grotii Hist. *Libr.* VI. *p.* 300.
(*l*) Grotii Hist. *Libr.* VI. *p.* 300.

1597. langen naar de vrede. Ten minsten, hieldt hy noodig, zig, met éénen zyner vyanden te verdraagen, om hunne magt dus te zwakken, en zig zelven den last des Krygs ligter te maaken. Ook hadt Paus *Klemens de VIII.* hem, een en andermaal, vermaand, om zig met Frankryk te verzoenen. Henrik zelf verlangde, zyn Ryk gerustelyk te bezitten.

Eerste opening van handel met Frankryk.

Hem werdt dan de eerste opening gedaan, tot eene Vredehandeling, door 's Pausen Gezant, *Alexander de Medicis*. Henrik kon 'er egter niet toe besluiten, voor men hem verzekerd hadt, dat hem, by de Vredepunten, 't Fransche Ryk geheel gelaaten zou worden. In deeze verwagting, kwamen zyne Gezanten en die van den Aartshertoge Albertus, wien Filips volmagt tot het sluiten der vrede gegeven hadt, te S. Quintin, byeen: daar de onderhandelingen nogtans traaglyk werden voortgezet *(m)*.

Henrik, ondertusschen, bezeffende, hoe hy verpligt ware, niet zonder kennis zyner Bondgenooten, met Spanje te sluiten, deedt der Koninginne van Engeland weeten „ dat „ zyn Ryk, uitgeput door den oorlog, noodzaakelyk vrede behoefde; en dat hy de gelegenheid, om dezelve te verkrygen, dagt „ waar te neemen, zo men hem niet spoedig „ bystondt met een Leger, op kosten der bondgenooten verzameld. Dat hy, nogtans, voor „ zyne bondgenooten, gelyke voorwaarden „ als voor zig zelven, zou tragten te bedingen, „ indien zy dezelven geliefden te aanvaarden: indien niet, moest men 't niet vreemd

„ vin-

(m) GROTII Hist. *Libr.* VI. p. 301.

„ vinden, dat hy, die zig bedierf door den „ oorlog, eene voordeelige vrede floot, voor „ zig zelven (*n*)." De Heer van Buzanval deedt diergelyk een' boodfchap aan de Vereenigde Staaten, daar hy, in 't voorbygaan, byvoegde „ dat de hulp, den Koning, zynen „ meefter, door hen, beweezen, zeer gering „ geweeft was, en rykelyk vergoed werdt, „ door de voordeelen, die de Staaten trok„ ken, uit den Franfchen Koophandel (*o*)." In Engeland en hier, merkte men, ligtelyk, waar de Koning heenen wilde. De voordeelen, hem, van den Spaanfchen kant, aangeboden, deeden hem neigen tot een byzonder Verdrag. Elizabet, die, uit haaren aart, ook vreedzaam was, vergenoegde zig met hem haare hulp toe te zeggen, zo hy den kryg wilde voortzetten; doch verkoos hy de vrede, zy wilde zig laaten vinden, om de punten aan te hooren.

1597. Waarvan Henrik den Staaten kennis geeft.

Doch de Staaten merkten 't ftuk anders aan. Zy hielden voor gewis, dat Filips, met hen, op geenen anderen voet, dan als een Vorft met zyne onderzaaten zou willen handelen: 't welk hun nu gantfch niet gelegen kwam. De handel tusfchen Spanje en Frankryk, waarby zig ook Engeland fcheen te zullen voegen, zagenze zeer kommerlyk in, zig niet magtig genoeg kennende, om al 't geweld van Spanje alleen af te weeren. Zy deeden hun beft dan, om den Koning van Frankryk in oorlog te houden: hem vermeerdering van onderftand, ter zee en te lande, aanbiedende (*p*).

Hunne bekommering deswege.

Mid-

(*n*) GROTII Hift. *Libr.* VI. *p.* 302.
(*o*) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 76 [398] *enz.*
(*p*) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 76 [400].

1597. Tyding van de Overdragt der Nederlanden aan Izabella Klara Eugenia, Filips oudſte Dogter.

Midlerwyl, werden zy, ook van de Spaanſche zyde, door eene onverwagte bekooringe, tot handeling aangelokt. Op 't einde van 't jaar, vernam men, dat Filips zyne oudſte Dogter, Izabella Klara Eugenia, verloofd hadt aan den Aartshertoge Albertus, die den ſtaat van Kardinaal ſtondt af te leggen, en Bourgondie en de Nederlanden tot eenen Bruidſchat te ontvangen. Door dit middel, dagt men, de afgevallen' geweſten, welken de Spaanſche grootheid te zeer in de oogen geſteken hadt, ligter te zullen beweegen tot handeling: waarop Brabant, en vooral Vlaanderen zeer gezet was. De Vereenigde Staaten nogtans hielden alles verdagt: zelfs deezen afſtand, dien zy meenden ſlegts in ſchyn geſchied te zyn, om hen te ligter in 't net te krygen (q). Zy beſlooten dan, in den aanvang des volgenden jaars, tot het afvaardigen van een Gezantſchap naar Frankryk en naar Engeland (r), om beide deeze Mogendheden te beweegen, tot het volharden in den oorlog.

Gezantſchap naar Frankryk en Engeland.

1598. De Gezanten vertrokken in Lentemaand (s). Naar Frankryk gingen Juſtinus van Naſſau, Admiraal van Zeeland en Joan van Oldenbarneveld, Advokaat van Holland: naar Engeland, Joan van Duivenvoorde, Heer van Warmond, Meeſter Joan van der Werke, Raad en Penſionaris van Middelburg, en Jonkheer *Joan van Hottinga*, afgevaardigd wegens Friesland in de Vergadering der algemeene Staaten (t). Wyders, was, eenigen tyd geleeden, in

(q) GROTII Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 303.
(r) Reſol. Holl. 16 *Maart* 1598. *bl.* 116.
(s) Reſol. Holl. *voor* 19 *Maart* 1598. *bl.* 134.
(t) GROTII Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 313.

in 't gezelschap van zyne Vrouw Moeder, naar Frankryk, gereisd, de jonge Graaf Henrik Fredrik, wien de Staaten van Holland, op zyn vertrek, hadden vermaand, te gedenken, dat hy in Holland gebooren was, en gehouden, den dienst der Landen, ook buiten dezelven, te behertigen (*u*). 1598.

Wat 'er in Engeland gehandeld werdt.

In Engeland, zogt men, de Koningin, door veelerlei redenen, af te schrikken van de Vredehandeling, en aan te zetten, tot kragtiger ondersteuninge van den Koning van Frankryk. De heerschzugt des Konings van Spanje, die 't, meer dan eens, op het bemagtigen van Engeland, toegelegd hadt, werdt haar, met leevendige verwen, voorgeschilderd; en daaruit afgeleid, dat Engeland geene geruste vrede met hem hebben kon. Voorts, maakte men, heuschelyk, gewag van 't belang, welk Engeland hadt by de vryheid der Vereenigde gewesten, wier magt ook geschaapen stondt toe te neemen, als zy van haare bondgenooten behoorlyk werden bygestaan: daar hun ondergang Engeland dreigde met een onvermydelyk gevaar. Men wees aan, dat het voordeeliger voor dit Ryk was, op den Nederlandschen bodem, dan op zyne eigene kusten, tegen Spanje te oorloogen. En alzo 't niet onbekend zyn kon, dat Elizabet zeer ingenomen was met het Koningklyk gezag, en de Staaten, heimelyk, verdagt hieldt van onbehoorlyke wederspannigheid tegen hunnen Vorst, vertoonde men, ten besluite „ hoe zy niets an-
„ ders gezogt hadden, dan 't gene hunne
„ voorouders, voor hun, hadden bezeten,
„ de

(*u*) Resol. Holl. 17 *Dec.* 1597. *bl.* 592, 593, 616.

1598. „ de vryheid, naamlyk; die zy gemeend hadden, best te bloeijen, onder een wettig „ Vorstendom. Hierom warenze, ook na 't „ verlaaten van Filips, niet bevreest geweest „ voor uitheemsche heerschappye: en, zo iemant niet op den naam maar op den klem „ van 't bewind zag, werdenze, nog tegenwoordig, door éénen, bestierd." De Raaden der Koninginne, zelfs de aanzienlykſten, waren, over den voorslag der Staatsche Gezanten, verdeeld van gevoelen. De Graaf van Essex, een driftig krygsman, stemde voor 't voortzetten van den oorlog. *Thomas Burglei*, spaarzaam uit der aart, en hierin gelyk aan de Koninginne, riedt, ernstelyk, tot vrede. De Koningin antwoordde den Gezanten, met gematigdheid; doch toonde, niet donkerlyk, dat zy meest tot vrede neigde. „ Hadt „ men haar, zeide zy, in de wapenen willen „ houden, men moest haar meer verzekering voor haar verschot hebben aangeboden, dan tot nog toe geschied was." De meeste Engelsche Heeren, den Staaten niet zeer gunstig zynde, voeren, wat scherper, uit, over het inhouden van de agterstallen der Koninginne „ daar men, zeidenze, aan den ryk„ dom der Hollandsche Steden en der gemee„ ne schatkiste, die zelfs tot het doen van ge„ schenken voorzien was, wel speuren kon, „ dat het den Landen aan geen geld mangel„ de." Met het verwyt omtrent de geschenken, zagenze, of op de giften, onlangs aan Prinse Maurits en Graave Willem Lodewyk gedaan (v), of liever, op het kostbaar Lynwaat,

(v) Grotii Hist. *Libr.* VII. *p.* 306.

waat, welk men den Franſchen Grooten vereerd, en welk, te Haarlem, tot zeven, ja elf guldens de elle toe, gegolden hadt (*w*). Wyders hieldenze ook ondraaglyk, dat men, in Holland en Zeeland, winſt trok uit den oorlog, den vyand voorziende van mondbehoeften, terwyl de Engelſchen den handel op Spanje ontbeeren moeſten (*x*). 1598.

Onder dit ſtribbelen, ſtaakte men de Vredehandeling in Engeland, om eerſt eens te zien, welk een' keer de zaaken, in Frankryk, neemen zouden. De Spanjaards hadden hier voorgegeven, dat zy, onder den naam van Bondgenooten van Frankryk, geene anderen wilden verſtaan hebben, dan die den Roomſchen Godsdienſt beleeden: waarop de drift der Engelſchen tot vrede reeds merkelyk bekoeld was. Midlerwyl, waren de Staatſche Gezanten in Frankryk aangekomen. Zy vonden den Koning te Angers, en werden ter gehoor geleid, door den Heere van Buzanval, die, met hen, van hier, naar Frankryk, gekeerd was. Oldenbarneveld vertoonde, in eene beknopte rede, de kragt van 't onlangs geſlooten Verbond, en met hoe veel grond, van zyne Majeſteit, het houden van het zelve verwagt werdt. Hy beloofde, uit naame der Staaten, onderſtand in geld, in ſchepen en in manſchap, te water en te lande, en prikkelde den Koning, door den roem, die 'er gelegen was, in 't vernederen der Spaanſche grootheid, geſteld tegen de ſchande van zig,

XXVIII. Handel der Staatſche Gezanten in Frankryk.

(*w*) Reſol. Holl. 9 *Jan.* 1598. *bl.* 23.
(*x*) Bor XXXV. *Boek, bl.* 16 [440]. Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 314-318.

1598. zig, door eenen vyand, die, reeds buiten adem, ligtelyk verder op de knie te brengen was, eene ontydige vrede te laaten opdringen. Henrik antwoordde, met vertoog van openhertigheid, dat de nood hem drong tot de vrede: doch dat hy in de wapenen blyven zou, zo Filips Calais en Blavet, welke laatste plaats de Guizische aanhangers hem ingeruimd hadden, weigerde te rug te geeven; gelyk te dugten was. De Staatschen, geenen kans ziende, om den Koning te doen veranderen, verklaarden, eindelyk, te vertrouwen „ dat hunne aanbieding strekken „ zou, om zyne Majesteit beter voorwaarden „ te doen bedingen van den Spanjaard." Voorts verzogtenze „ dat het geslooten Ver„ bond in stand blyven mogt, onaangezien „ de vrede met Spanje getroffen wierdt; op „ dat, onder deksel van het zelve, zy zig „ van de Fransche vrede zouden mogen be„ dienen, tot heimelyke ondersteuning, en „ de Franschen, van den Nederlandschen „ oorlog, tot hunne meerdere verzekerd„ heid:" waarop de Koning den Staaten verzekerde van de duurzaamheid zyner vriendschap, welke zy ook, naderhand, in der daad, ondervonden hebben (y). Aan Oldenbarneveld, in 't byzonder, verklaarde hy „ de Staa„ ten te willen ondersteunen met twee mil„ lioenen en negenhonderdduizend guldens, „ in den tyd van vier jaaren, onder deksel „ van 't voldoen der sommen, hem, voor „ deezen, door de Staaten verstrekt; zonder „ dat hy ooit wedergeeving der penningen, „ die

(y) Grotii Hist. Libr. VII. p. 319.

„ die hy hun opſchoot, vorderen zou," daar by voegende „ dat zy, ten allen tyde, van „ zyn beſte volk van oorloge in dienſt zou- „ den mogen neemen (*a*)." 1598.

Vrede te Vervins tuſſchen Frankryk en Spanje geſlooten.

De onderhandeling tuſſchen de Franſche en Spaanſche Gemagtigden was, ondertusſchen, verlegd van S. Quintin naar Vervins, alwaar, op den tweeden van Bloeimaand, de Vrede tuſſchen Frankryk en Spanje getekend werdt. Filips ſtondt, by dezelve, Calais en andere Steden in Champagne en Pikardye, ook Blavet aan Frankryk af. Henrik herſtelde hem, daarentegen, in 't bezit van 't Graafſchap Charolois, mids hy 't van Frankryk ter leen hieldt. Voorts werden de wederzydſche bondgenooten in de Vredehandeling begreepen, mids zy 'er zelven toe verſtaan konden (*b*). Terſtond na 't ſluiten van de Vrede, werdt Buzanval naar den Haage te rug gezonden, om de geheime onderhandeling, tuſſchen Koning Henrik en de Staaten, ten einde te brengen(*c*).

Vrymoedige taal der Staatſche Gezanten in Engeland.

Maar Filips zag zig zo dra niet verzekerd van de vrede met Frankryk, of hy liet duidelyk genoeg merken, dat hy, met Engeland, liever in oorlog blyven, dan zig, op billyke voorwaarden, verdraagen wilde. Naſſau en Oldenbarneveld, hunnen laſt in Frankryk hebbende afgelegd, ſtaken, hierom, over naar Engeland, vanwaar het voorig Gezantſchap bereids te rug gekeerd was, en vertoonden der

(*a*) Memorie van een' voornaam' Regent van Amſt. *M. S. Voiez auſſy* Negot. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 431. *en* Remonſtr. van J. v. Oldenbarnev. *in de* Waar. Hiſt. *bl.* 176.
(*b*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 18-24, [442-450].
(*c*) Reſol. Holl. 7-12 *Sept.* 1598. *bl.* 319. GROTII Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 321.

1598. der Koninginne, met eene vrymoedigheid, die men, te vooren, niet hadt durven gebruiken „ dat, zo zy zig, op 't voorbeeld van „ Frankryk, met Spanje verdroeg, de Staaten „ ten liever de gevaarlykste vrede zouden „ willen aanvaarden, dan alleen al den last „ des krygs op zig neemen." Door welk voorstel, de Engelschen, looslyk, getoetst werden, of zy zelven de vrede niet van de hand wyzen zouden, als zy dagten, dat 'er de Staaten toe zouden konnen besluiten. Voorts, boodt men der Koninginne alle redelyke voorwaarden aan, zo zy in den oorlog volharden wilde, zelfs de hoop op het afdoen der agterstallen: al 't welk zo veel te wege bragt, dat de handeling, voor eene poos, geschorst bleef. Maar 't leedt niet lang, of de Koningin scheen wederom geneigd tot vrede. Zy verklaarde den Franschen Gezant, *de Maisse*, dat de Vereenigde Nederlanden niet waardig waren, dat zy haar Ryk, ten behoeve derzelven, in gevaar stelde (*d*), en vaardigde, op een' en den zelfden tyd, François Vere naar den Haage, en een ander gezantschap aan den Aartshertoge Albertus af, aan welken laatsten, zy verklaaren deedt „ dat de vrede, tot hiertoe, on„ gesloten gebleeven was, om dat zy de wa„ penen wenschte af te leggen, te gelyk met „ hen, voor welken zy ze hadt aangenomen." Vere vorderde de Staaten scherpelyk, tot het voldoen der agterstallen. Ook deedt hy sterke vermaaningen tot vrede. „ 't Was, zeide hy, „ billyk, dat de Koningin de middelen om uit „ den oorlog te geraaken, of om dien, in het „ toe-

Elizabet schynt ook tot vrede te neigen.

Hertige woorden van den

(*d*) T. Birch Negotiat. *from* 1592 *to* 1617. *p.* 57.

1598.

„ toekomende, te voeren, begeerde van hun, „ die haar in den kryg hadden ingewikkeld. „ Hoewel haar, in 't laatste geval, by de Vor- „ sten, stondt nagegeven te worden, dat zy „ alleen de vrede van Europa verhinder- „ de. Immers, 't was niet te dulden, dat zy, „ door een ondankbaar verschuiven van 't „ voldoen haarer agterstallen, den Koningen „ ten voorbeeld strekken zou, om zig te wag- „ ten voor het bystaan van volken, die, „ zonder eenige eerbiedenis voor Vorsten te „ hebben, alleen hun eigen voordeel ter her- „ te namen." De Staaten, inderdaad bedugt, dat de Koningin tot vrede mogt overslaan, schoon sommigen beweeren, dat zy, in 't geheim, besloten hadt, in den oorlog te blyven (*e*), vaardigden dezelfden, die de twee laatstgemelde gezantschappen bekleed hadden, nevens *Andries Hessels*, naar Engeland af, met heimelyken last, om der Koninginne tien millioenen guldens, voor haare agterstallen, toe te staan (*f*). De Advokaat Oldenbarneveld hadt, voor zyn vertrek, bedongen, dat hy, zyne boodschap gedaan hebbende, terstond, al was 't zelfs met ongenoegen van haare Majesteit, zou mogen te rug keeren (*g*). De Gezanten kreegen verscheiden' reizen gehoor by de Koninginne, die eene sterke zugt tot de vrede betoonde, om de Staaten te sterker te dringen, tot het rykelyk voldoen haarer agterstallen. 't Geviel, omtrent deezen tyd, dat Burglei, op zyn doodbedde leggende, de Koningin, by God en

Ridder Vere.

Nieuwe bezending naar Engeland.

(*e*) RAPIN *Tom.* VI. *p.* 465.
(*f*) *Zie* hunne secreete Instr. *by* BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 45 [478].
(*g*) Resol. Holl. 15 *July* 1598. *bl.* 252.

1598. en al wat dierbaar was, bezwoer, om haar Ryk de vrede te geeven. Hy ſtierf hierop. En Elizabet geliet zig, zeer geraakt te zyn, door zyne betuigingen. Ook werdt 'er veel ophefs van gemaakt, by de Staatſche gezanten. Men tradt dan tot het onderzoek van de rekeningen der agterſtallen (*b*), die, eenen tyd lang, betwiſt werden, ſtellende de Engelſchen, naar het oordeel der onzen, het ligten en overzenden en de ſoldy des Krygsvolks te onmaatig hoog.

Verdrag tuſſchen Engeland en de Staaten.

Eindelyk, kwam men overeen „ dat de Staaten „ zig ſchriftelyk verbinden zouden, om der „ Koninginne, tegen alle haare agterſtallen, „ agt millioenen guldens te betaalen: de helft, „ met driehonderdduizend guldens, jaarlyks, „ geduurende den oorlog. Doch zo 'er, na 't „ eindigen van den zelven, van deeze helft, „ nog iets te betaalen bleef, zou men, met „ twintigduizend guldens in 't jaar, volſtaan „ konnen. Wegens 't voldoen der andere helf- „ te en 't herleveren der verpande Steden, „ zou men met elkanderen, na 't ſluiten der „ vrede, in 't minnelyke, verdraagen. In de „ verpande Steden, zouden elfhonderden- „ vyftig Engelſche knegten leggen, aan wel- „ ken de Staaten, maandelyks, vyfduizend- „ eenhonderd guldens tellen zouden: hun „ voorts doende leveren, 't gene men den ſol- „ daaten te verſchaffen gewoon is. Voorts, „ zou de Koningin, voor het toekomende, van „ het overzenden van hulptroepen ontſlaagen „ zyn. De Engelſchen, die nu in der Staaten „ dienſt waren, of, in 't gevolg, ſtonden ge- „ worven te worden, zouden alleen den Staa-

„ ten

(*b*) T. BIRCH *Negotiat. from* 1592 *to* 1617. *p.* 171.

„ ten zweeren, onder hun bevel ſtaan, en door „ hen onderhouden worden: waarmede de „ magt eens Engelſchen Legerhoofds vernie„ tigd was. Doch de Koningin behieldt nog „ aan zig, het ſtellen van een Lid in den Raad „ van Staate. Zo zy te water of te lande beoor„ loogd werdt, of oorloogde, waren de Staa„ ten verpligt, haare Vloot, met dertig of „ veertig bekwaame ſchepen, en haar Leger „ te lande, met vyfduizend knegten en vyf„ honderd paarden, te verſterken. Eindelyk, „ werdt de overeenkomſt van den jaare 1585 „ bekragtigd, in alles, wat by dit Verdrag niet „ veranderd was." Het was, op den zeſtienden van Oogſtmaand, te Weſtmunſter, getekend (*i*). Eenigen hebben geoordeeld, dat de Koningin merkelyke voordeelen bedong, by deeze overeenkomſt, en dat zy zig, looslyk, van der Staaten vrees voor vrede hadt weeten te bedienen, om de Staatſche gezanten te verkloeken (*k*). Doch zo men de zaak dieper inziet, zal men, vertrouw ik, bevinden, dat het Verdrag ook zeer voordeelig was, voor de Vereenigde Geweſten. De nieuwe voordeelen, welken de Koningin bedong, waren, voornaamlyk, deezen twee, eene aanzienlyke ſomme gelds tot voldoening haarer agterſtallen, en ontſlag van het overzenden van hulptroepen, voor het toekomende. Maar de ſomme, die men haar beloofde, beliep ſlegts twee derde deelen van 't gene zy gevorderd hadt (*l*), en verſchilde nog twee millioenen van 't gene haar

1598.

Onderzoek, of de Staaten, by dit Verdrag, te veel hebben afgeſtaan.

(*i*) *Zie* Reſol. Holl. 5 *Oct.* 1598. *bl.* 335. Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 201. BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 42 [475] *enz.*

(*k*) RAPIN *Tom.* VI. *p.* 466, 467.

(*l*) Remonſtr. van J. v. Oldenbarnev. *in de* Waar. Hiſt. *bl.* 177.

1598. haar de Staatſche Gezanten zouden hebben mogen toeſtaan. Zy moeſt, daarenboven, voor de helft, op tyd betaald worden, en voor de andere helft, eerſt na het treffen der vrede, zonder bepaaling van tyd. De Staaten zouden, voortaan, de Engelſche hulptroepen moeten miſſen; doch zy behielden, egter, het Krygsvolk, welk zy in daadelyken dienſt hadden; en waren verzekerd, dat men hun niet weigeren zou, des noods, meer volks te werven, in Engeland. En ſchoon zy der Koninginne, beide in aanvallenden en verweerenden kryg, een' aanzienlyken onderſtand moeſten toeſchikken, begreepen zy zeer wel, dat allen kryg, die tegen Spanje gevoerd werdt, meer of min, ten hunnen voordeele, ſtrekte, en dat het hun raadzaamer was, elders, dan op hunne eigene grenzen, tegen Spanje, de wapenen te voeren. De voordeelen, welken de Koningin bedongen hadt, ſtrekten, derhalve, niet zeer ten nadeele der Staaten, die 't, daarenboven, voor merkelyke eere en voordeel rekenen mogten, dat zy zig hadden weeten te ontſlaan van een voornaam deel der afhangkelykheid van Engeland; alzo zy al 't Engelſch Krygsvolk, in hunnen byzonderen eed, kreegen; maar ééne Engelſche ſtem, in de plaats van twee, in den Raad van Staate, zouden behoeven te gedoogen, en aan geene Engelſche Legerhoofden onderworpen zyn; van welker woelzieken en heerſchzugtigen aart zy, in den Graave van Leiceſter, zulk een ſchadelyk voorbeeld gezien hadden. Alle welke aanmerkingen, onzes agtens, doen zien, dat de Staaten, by 't ſluiten van dit verdrag, niet minder dan de Engelſchen, voor hunne belangen, gezorgd hadden.

Kort

1598. XXX.

Kort na 't afkondigen der Vrede van Vervins in de Spaansche Nederlanden, kwamen aldaar de Brieven in 't licht, waarby Filips de heerschappy over de Nederlanden, en over de Graafschappen van Bourgondie en Charolois aan zyne Dogter Izabelle Klara Eugenia afstondt. De Brieven waren, te Madrid, den zesden van Bloeimaand, gedagtekend, en, ten zelfden dage, bekragtigd, door 's Konings minderjaarigen Zoon, *Filips*. 's Konings besluit om zyne Dogter uit te trouwen aan den Aartshertoge Albertus, die, door den Paus, ontslaagen van zyne geestelyke waardigheid, den Kardinaals hoed, reeds in 't voorjaar, naar Rome te rug gezonden hadt (*m*), werdt 'er ook in verklaard. De voornaamste reden van deeze overdragt was, naar de taale des Konings, „ dat de Nederlanders, tot het wel waarneemen der tegenwoordige Regeeringe, of tot bevordering der vrede, hunnen Vorst by zig behoorden te hebben. Zo 'er, wyders, iet in deeze Brieven gesteld ware, welk, naar 's Lands wetten, niet bestaan mogt, zulks belastte de Koning, volgens zyne hoogste en Koningklyke magt:" waaruit men, in 't voorbygaan, ziet, welke begrippen hy zig van de Nederlandsche Regeering vormde. Byzonder aanmerkelyk was ook de zorg, welke hy, by deeze Brieven, gedraagen hadt, om de Landen, zo veel mogelyk ware, aan de Kroon van Spanje gehegt te houden. „ Aan deeze Kroon moesten ze vervallen, zo de gehuwden geene kinderen verwekten, of zo 'er, t'eenigen tyde, „ man-

De Brieven, waarby de overdragt der Nederlanden aan de Infante geschiedt, komen in 't licht.

Merkwaardige punten in dezelven.

(*m*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 2 [411].

1598. „ mannelyke en vrouwelyke nazaaten ontbraken. Albertus zou egter Landvoogd blyven, zo Izabelle voor hem overleedt. De „ Nederlanden mogten, buiten bewilliging „ der Koningen van Spanje, nimmer verdeeld, noch vervreemd worden. Zo eenige „ Vrouw in 't bezit dier Landen kwame, zou „ men haar aan den Koning van Spanje, of zynen erfgenaam ten huwelyk besteeden. De „ Nederlandsche Vorsten zouden hunne kinderen niet mogen uithuwelyken, dan met „ goedvinden des gemelden Konings. Zy en „ de hunnen zouden zig van den handel op de „ Oost- en Westindien onthouden: en deeze „ punten en den Roomschen Godsdienst, by „ 't aanvaarden der Regeeringe, bezweeren. „ Zo 'er, tegen dezelven, iet misdaan werdt, „ zou het regt over de Nederlanden wederom aan Spanje vervallen zyn (*n*)."

Oordeelen over deeze Overdragt. Veelerlei gesprek viel 'er over deeze overdragt der Nederlanden: waarin men hieldt, dat de Vorst de paalen zyns gezags overschreeden hadt: vooral, om dat dezelve, niet, gelyk eertyds door Keizer Karel den V, in eene volle vergadering der Staaten, en aan zynen naasten mannelyken erfgenaam; maar, door eenen enkelen brief, en aan zyne Dogter, geschied was. Doch anderen verheugden zig, datze, op hoedanig eene wyze ook, van de Spaansche heerschzugt verlost waren; hoewel, in de meesten, eene gegronde vrees overbleef van t'eenigen tyde wederom onder 't gebied van Spanje te zullen moeten buigen. Ook viel, in sommigen, 't vermoeden, dat men eene maagd van

(*n*) Resol. Holl. 12 *Sept.* 1598. *bl.* 306. Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 87, 92. BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 32 [461] *enz.*

van volle twee-endertig jaaren niet zou hebben uitgehuwelykt, zo men haar niet onvrugtbaar, of geagt, of gemaakt hadt (*o*). 1598.

Midlerwyl, kwam 'er volmagt van Izabelle aan den Aartshertoge, om de heerschappy, in haaren naam, te aanvaarden (*p*). Dit streedt, meenen sommigen (*q*), met de wetten, vorderende, dat de Vorst, in persoon, de Regeering aanvaardt. Doch wy hebben, in 't voorgaande gedeelte deezer Geschiedenisse, ten minste voorbeelden ontmoet, dat zulks, eertyds, in sommige gewesten van Nederland, by volmagt, geschied is (*r*). Albertus vondt raadzaam, geene volle vergadering, maar alleenlyk afgezondenen der Staaten, tegen den eersten van Oogstmaand, te beschryven, te Brussel, welke Stad hy opgepropt hadt met Krygsvolk, uit vreeze voor eenige onderneeming der misnoegden. In eene aanspraak, die Richardot deedt, uit den naam des Aartshertogs, werden alle de onheilen, den Nederlanden overgekomen, aan het afzyn des Vorsten geweeten. De Gemagtigden der Staaten, voor welken, Maas het woord voerde „ deeden den Aartshertoge hulde, onder beding, „ dat hun, binnen drie maanden, blyk van „ het voltrekken zyns Huwelyks geleverd „ wierdt; dat hy zelf, voor Bloeimaand des „ volgenden jaars, uit Spanje te rug keeren „ zou, binnen welken tyd, door Stadhouders „ noch Krygsoversten, iet nieuws ondernomen zou worden: zullende hy, inmiddels, „ 't

De Aartshertog Albertus aanvaardt de heerschappy, uit den naam der Infante.

(*o*) Grot. Hist. *Libr.* VII. *p.* 342. Bor XXXVI. *Boek, bl.* 20 [540].
(*p*) *Zie* Gr. Plakaatb. IV. *Deel, bl.* 93. Bor XXXV. *B. bl.* 35 [465].
(*q*) Grotii Hist. *Libr.* VII. *p.* 326.
(*r*) V. *Deel, bl.* 332.

1598. „ 't bewind der Regeeringe eenen Landvoogd „ van zynen bloede in handen stellen. Voorts, „ zou men, eerst na de te rugkomst van Al- „ bertus en Izabelle, de wederzydsche eeden „ doen, in eene Vergadering der Staaten van „ alle de gewesten (*s*)." Het plegtig huldigen van den Aartshertoge, in den naam zyner Gemaalinne, geschiedde, in 't Hof te Brussel, met veel uiterlyk bewys van vreugde, op den vyftienden van Oogstmaand (*t*).

(*s*) GROTII Hist. *Libr.* VII. *p.* 326.
(*t*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 36 [467].

VERBETERINGEN

in 't VII. Deel.

Bl. 66 *reg.* 7. *staat* Doch ik meen, dat de last hiertoe te laat gegeven, en niet uitgevoerd werdt. *lees*, Ook geschiedde dit terstond: en heeft de Alblasserwaard ten minste, verscheiden' jaaren, onder water gelegen.
— — — 9. *staat* egter *lees* ook
— 385 — 12 *v. ond. staat* de Heerlykheid van de Polder, Stad en Vryheid van Zandyk, *lees* de Heerlykheid van de Polder, Stad en Vryheid van Domburg, met de Ambagtsheerlykheid van Zandyk,

LYST DER PRINTVERBEELDINGEN.

ROBERT DUDLEI, Graaf van Leicester, *tegen over Bl.* 100
Aankomst van den Graave van Leicester te Vlissingen, in 't jaar 1585. 112
DEVENTER, door den Overste WILLIAM STANLEI, verraaden aan de Spaanschen, in 't jaar 1587. 196
De Overste MAARTEN SCHENK verdrinkt, voor NIEUWMEGEN, in 't jaar 1589. 308
Dr. FRANÇOIS MAALZON, Syndicus van Westfriesland. 322
MAURITS, Prins van Oranje *enz. enz.* 340
't Kasteel van BREDA verrast, door middel van een Turfschip, in 't jaar 1590. 342

HDI
HW 2AAW I

